

BÁTKI JÓZSEF

VOLT EGYSZER EGY ÉLETÜNK

1942 április 10. - 1945 május 10. ig.

Emlékezés

K L I M A I M R É N E K

kedves sógoromnak és legjobb barátomnak
nagyon sok szeretettel

PÜSKI

Bátki József
Volt egyszer egy életünk

Bátki József született Nagykanizsán, 1919 november 13.-án. A Piarista Reálgimnázium elvégzése után a keszthelyi Gazdasági Akadémiát végezte el 1940-ben. Még abban az évben behívták katonai szolgálatra Szombathelyre a Jurisics Miklós 8. Táborig Tüzérsztyályhoz. A tüzérsztyály rohamütegével 1942 áprilisában, mint hadapród őrmester vonult ki a frontra Tim közelébe. Az előrenyomuláskor a sztrozsevojei és az Uriv melletti harcokban vett részt, kétszer kapta meg a Magyar Kisezüst Vitézségi érmet. Gyevica községben lett zászlós, és vette át a 35. Gyalogezred ezred-közvetlen páncéltörő századának a parancsnokságát. Részt vett az Urivnál történt áttörés során a téli visszavonulásban. Leszerelve gazdatiszt lett a Herceg Esterházy Hitbizományánál. Újabb behívása után részt vett a Balaton-környéki és a Garam hídfői harcokban. A Volt egyszer egy életünk című háborús visszaemlékezése a fenti időszak élményeit dolgozza fel.

BÁTKI JÓZSEF
VOLT EGYSZER EGY ÉLETÜNK

Írta, fényképezte és rajzolta
BÁTKI JÓZSEF zászlós
M. kir „Jurisics Miklós” 8. Tábori Tüzérosztály
SZOMBATHELY

BÁTKI JÓZSEF

VOLT EGYSZER EGY ÉLETÜNK

1942 április 10. - 1945 május 10. ig.

E m l é k e z é s

K L I M A I M R É N E K

kedves sógoromnak és legjobb barátomnak

nagyon sok szeretettel

**PÜSKI
BUDAPEST, 2001**

COPYRIGHT © BÁTKI JÓZSEF

Lektorálta
HARKÁNYI LÁSZLÓ

Katonai szempontból ellenőrizte Dr. Szabó Péter
a Hadtörténeti Intézet és Múzeum tudományos
főmunkatársa

Kötésterv: Bátki József

PÜSKI KIADÓ kft.
Budapest 1., Logodi u. 16. 1012
Telephone és fax: 201-4444
Felelős kiadó: Dr. Püski Sándor
Tipográfia: Püski Atilla

PÜSKI Könyvesház
Budapest 1., Krisztina körút 26. 1013
Telefon: 214-3905 és 375-7763

ISBN 963 9337 307

PRINTED IN HUNGARY

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

1.

Baljós éjszaka volt. A telihold ezüstös fényével szinte odafagyott az égre. A lovak idegesen horkantak fel a vagonokban, dobogásuktól hangos volt a hosszú szerelvény.

Katonavonatonk indulásra készen állott a szombathelyi vasútállomáson. A bevagónírozással már vasárnap délre végeztünk, de az indítást csak hétfő reggelre tervezték, mivel minden frontra induló alakulatnak kijárt az ünnepélyes búcsúztatás. Mi sem lehattünk kivételek. A berakodás elég zökkenőmentesen zajlott le, bár nem emlékszem rá, hogy valaha is gyakoroltuk volna. Egymás után raktuk be az ágyúkat - katonai nyelven „lövegeket”, - szekereket - katonai nyelven „országos járműveket”. Ki a fene tudott ilyen hülye hivatalos nevet kitalálni nekik? A „kincstári lánghelmék” legmeglepőbb találmánya volt a lövegmozdony, vagy csak egyszerűen mozdony elnevezése. Ez ugyanis semmiféle mozdonyra nem hasonlított, mivel csak két kereke és hosszú rúdja volt, amelyhez a hatosfogatot fogták. Elöl és hátul, egymásnak háttal padszerű ülései voltak, melyeken a három - három kezelő ült. Hátul erős vonóhorog volt rajta, amelyhez az ágyút kapcsolták. Miután a tüzelőállásban az ágyúkat lekapcsolták, a hatosfogatok a mozdonyokat hátravitték a rendszerint 6 - 8 kilométerrel hátrább levő mozdonyállásba, melyet távbeszélővonal kötött össze a tüzelőállással.

A két gulyáságyút a szerelvény közepén egy alacsony oldalfalú platós vagonra rögzítették. Így legalább mindenhol könnyű volt megközelíteni. Az előtte lévő csukott vagonban volt az élelmiszer raktár és a szakácsok fekhelye.

A legnehezebb volt a lovak vagonba rakása. Az istennek sem akartak bemenni a szűk vagonajtón. Amikor meg már benn voltak, a sok ideges katonaló szinte megbolondult, amikor a lábuk alatt elkezdett dobogni a vagon deszka padlója. Jó időbe teltett, mire megnyugodtak.

Amikor végeztünk a rakodással, szerelvényünket egy mellékvágányra húzták és megkezdődhetett a hozzátartozóktól való búcsúzkodás. Mint ősszel a fecskék a sürgönydrótot, úgy ülték végig a szerelvény melletti üres sínpárt. A térdükre rakták a hazai elemózsiát és kezdetét vette egy össznépi lakmározás.

Nem búcsúztam senkitől, mivel délben napostiszti szolgálatba léptem, ezért délelőtt mentesültem a rakodástól. Délelőtt tehát nagybátyámék, Forintos Jóska bácsiék lakásán búcsúztam el szüleimtől és rokonaimtól.

Ahogy beesteledett, a rokonok és ismerősök lassan hazaszállingóztak és a legénység is lefekvéshez készülődött.

Fázósan húztam össze magamon a köpenyt és nem voltam kimondottan jó hangulatban a nyakamba szakadt szolgálat miatt. Mint hadapród őrmester, én voltam rangban a legfiatalabb, azért rám testálták az utolsó éjszaka napostisztességét. Igaz, hogy ütegünk tisztikarában volt még rajtam kívül két nálam fiatalabb hadapród, Bóka Béla és Horváth Jamesz. Továbbszolgálók voltak, így a katonai hierarchia alapján rangban megelőztek engem. Tényleges tiszt csak az ütepparancsnokunk Vértes Vilmos főhadnagy és az elsőtisztünk Gájer Pista továbbszolgáló zászlós volt. A két szakaszparancsnok Beke Feri és Molnár Jóska tartalékos hadnagyk voltak.

Beke Feri gazdász volt mint én, és három nappal az esküvője után hívták be. El lehet képzelni, mennyire örvendett a frontra indulásnak. Most a Kovács Szállodában igyekezett meghosszabbítani rövidre sikerült nászútját és legálább az utolsó éjszakát együtt tölteni fiatal feleségével.

A többiek bementek a városba, hogy utoljára még egy jót mulatva fenekére verjenek a meglévő pengőiknek. A fronton ugyanis ahogy mondták, német márkában fogjuk kapni a fizetést.

Már jóval elmúlt éjfél, lehetett talán három óra is, amikor eldöntöttem magamban, hogy még egyszer végigjáróm a szerelvényt. A szakácsok már ébren voltak, és a tüzet élesztgették a reggeli kávéhoz. A lábuk alatt ugrándozott Muci, a kiskecske, ütegünk kabala állata. Gránáton lovagló nagy testvérenek a képe ott volt felfestve címerbe foglalva – mint hadijel – minden lövegünk pajzsán. Hogy miért éppen a kecske lett a hadijelünk, azt az ütepparancsnokunknak, Vértes Vilminek köszönhattük. Az ő nagy ötlete volt, mivel szerinte a fronton hónapokig nem fogunk nőt látni, akkor majd jó lesz a kecske is.

Hát így lett a kecske roham ütegünk jelvénye és a kabala állata. Vajon mennyi szerencsét fog hozni ütegünknek ez a bohókás kis jószág?

Egyébként ütegünknek csak a neve volt olyan félelmetes: „roham üteg”. Felszerelésünk annál gyatrább. Ágyúink – vagyis katonai nyelven – lövege-

ink, első világháborús 8 cm-es tábori ágyúk. A négy közül még az indulás előtti gyakorlatozástól felrobbant. Szerencsére senki sem sebesült meg. A bevonulástól két nappal kaptunk helyettük két ágyút, amelyek addig valami istenhátamögötti raktárban porosodtak.

A szerelvény körül minden rendben volt. A lovak egyhangúan dobogtak, a legénység pedig csendesen aludt a vagonokba bekészített szalmán.

Alig feküdtem le, nagy zajjal megérkeztek a mulatozók, a zajból ítélve rézszen. Bóka Béla végighányta a tisztikocsi lépcsőjét. Egy darabig még ordítottak, aztán váratlanul elcsendesedtek.

A frontraindulás élménye különösebben nem izgatott, most mégsem jött álom a szememre. Úgy döntöttem, hogy a konyhánál megiszom a reggeli kávémat és a szerelvény mellett várom meg a reggel hat órát, amikor Molnár Jóskának átadom a szolgálatot.

Lassan telt az idő. Közben befelhősödött, és eleredt az eső. Szomorkás, nyirkos esős reggelre ébredtünk. Az eső ellenére egyre többen mosakodtak a vagonok mellett a szabadban. Az igényesebbje vödörből, a többiek csajkából vagy kulacsból. Bóka Béla legénye egy vödörből a tisztikocsi lehányt lépcsőjét mosta egykedvűen.

Az állomás peronján lassan gyülekezni kezdtek a hozzátartozók, de a búcsúztató tiszti küldöttségnek még nyoma sem volt. Vonatunkat áttolatták a peron közelébe. Amikor megérkezett a katona zenekar, addigra a peron szinte megtelt a búcsúztatókkal.

Tisztifülkém ablakából néztem a gyülekezést, mivel a szolgálatot már átadtam Molnár Jóskának. A többi fülkéből egymás után kerültek elő az éjszakai mulatozók. Álmos képpel, de frissen borotválkozva ödöngtek a kocsi folyosóján. Megérkezett Beke Feri is. A többiek irigykedve nézték, meghosszabbított nászútjára gondolva.

2.

Végre feltűnt a tiszti küldöttség is, élükön Akay tábornokkal, meg tüzérszállal parancsnokával, Pachner ezredessel, és az osztály otthon maradó tisztjeivel. Gyorsan lekászálódunk a tisztikocsiból és felsorakoztunk a küldöttség előtt. Addigra már a legénység is díszoszlop-vonalban állt a szerelvény mellett.

Az eső vígasztalanul esett. A zenekar rázendített a Himnusra és elkezdődött a búcsú ünnepség. Egymást követték a beszédek. Mint szappanbuboré-

kok röpködtek a szavak hazaszeretetről..., helytállásról..., ezer éves múltunkról és a magyar vitézségről.

A búcsúztató tisztok arcán látszott az unalom és a neheztelés, hogy mekkora áldozatot voltak kénytelenek hozni értünk, amikor egy órával korábban keltek a szokottnál. Mondanivalójukkal együtt lassan elfogytak a szónokok is. Nagy megkönnyebbülésünkre!!!

Már csak a búcsú kézfogás következett. Minden búcsúztató tiszt kezét fogott mindegyikünkkel.

A legénység beszállítása után mi is felkapaszkodtunk a tisztikocsiba. Ahogy visszanéztem a lassan oszladozó tömegre, megpillantottam Forintos Jóska bácsit.

Jóska bácsi volt a család feketebáránya. Nemcsak azért mert ivott, de 1919-ben kommunista is volt.

Ami a kommunizmust illeti, miután megbűnhődött érte, nem foglalkozott vele többet. Soha többé nem lépett be a pártba. Az ivás viszont megmaradt. Az igazsághoz tartozik, hogy keresetéből a családját becsületesen ellátta, de a felesleget ugyancsak becsületesen elitta.

Nagyon szerettem Jóska bácsit! Melegszívű, egyenes ember volt. Ami a szívén, az a száján típus. Amikor beszélt az emberhez, mindig a szemébe nézett. Szíjgyártó foglalkozásának nemcsak mestere, hanem a művésze volt. Csodálatos fonású kantárokat és veretes lószerszámokat készített a környék grófi és hercegi uradalmainak, ahol a téli szerszámjavítások idején is szívesen látott vendég volt sokszor hetekig.

Amikor vasárnaponként kiöltözött, csizmásan, hetyke gazdász kalapjában olyan volt, mint egy botos ispán. Néha elmentem vele a Sabáriába, vagy a Placeba sörözni. Nagy gyakorlata ellenére elég hamar elérte az üzemi nyomást, és ilyenkor váratlanul elrikkantotta magát.

– „Tudod Öcsém! Amikor a lucernaföldem mellett negyedóra hosszát ment a gyorsvonat!”

A szomszéd asztaloknál meglepetten kapták fel a fejüket és kíváncsian pislogtak át hozzánk. Nem tudták elképzelni, ki lehet ez a pörgekalapos nábob, akinek akkora lucernaföldje volt, hogy egy negyed óráig ment mellette a gyorsvonat. Ha tudták volna, hogy még egy cserép muskátlija sem volt soha, nemhogy akkora lucernaföldje!

De Jóska bácsit ez izgatta a legkevésbé. Minden kocsmában törzsvendégnek számított. A kocsmák annyira betöltötték az életét, hogy amikor egyszer megkérdeztem tőle, hogy hogyan jutok el a legrövidebb úton a laktanyából hozzájuk az Operint utcába, így magyarázta el:

– „A laktanyakaputól elmész a Lakner kocsmáig. Ott jobbra fordulsz és végig a Király utcán elmész a Kovácsig, majd tovább a Sabáriáig. A Sabária sarkon megint jobbra fordulsz és a Kiskar utcán végig elmész a Hordó kocsmáig, onnan a Magyar korcsmáig és már ott is vagy az Operint utcában.”

De erre már Terus néni, – Jóska bácsi egyébként galamblelkű felesége – elvesztette a türelmét és felcsattant:

„Te Jóska! A fene a tüdő fejedet, te mindent csak a kocszmák után tudsz megmagyarázni?”

Hát ilyen volt Jóska bácsi! és most ott toporgott apró termetével a tömegben és kalapját a kezében gyűrögetve sírt.

Ez merőben meglepő volt számomra. A hajdani kemény 11-es huszárt még könnyezni sem tudtam elképzelni, nemhogy sírni. Most pedig szakadtak szeméből a könnyek, amikor a vonatról leugorva odaszaladtam hozzá és megöleltem. Alig akart elengedni, amikor a vonatunkat indító sipolás elhangzott.

A zenekar rázendített a Rákóczi-indulóra. Gyorsan felugrottam. Vonatunk szinte abban a pillanatban elindult és a szomorú esős időben lassan távolodott a szombathelyi állomástól.

3

Úgy látszik nem sürgős a frontra érkezésünk. Minden olyan állomáson, ahol kettő, vagy annál több sín pár volt, fél órát, vagy órát várakoztunk. Ráadásul a tisztai kocsis is elég hideg volt. Fülkés személyvagonból alakították ki és a gőzfűtés mellett a két végébe két kályha is be volt állítva, melyet legényeink derekasan megraktak fával. Valószínűleg a szakácsoktól lophatták, mert este még egy darabot se láttam a tisztikocsiban. Most minden esetre duruzsoltak a kályhák, de csak a közelükben volt meleg. Mindegyikünknek külön fülke jutott, amiben igyekeztünk otthonosan elhelyezkedni. Az éjszakai lumpok bezárkóztak fülkéikbe és pokrócba burkolózva próbálták kialudni az éjszaka fáradalmait.

Molnár Jóskával és Beke Ferivel a folyosón nézelődtünk és gyönyörködünk a változatos dunántúli tájban. Tisztai legényeink is a folyosón beszélgettek és olyan vidáman csipkelődtek, ugratták egymást, mintha nem is háborúba mennénk. Jó volt elnézni ezeket a falusi gyerekeket, élvezni optimizmusukat. Mindenesetre eljövendő frontéletünk kényelme az ő talpraesettségtől, leleményességüktől függ.

Ami engem illet, tisztilegényemmel Varga Pistával kapcsolatban ahogy mondani szokták: „Megfogtam az Isten lábát.” Amikor Szombathelyen Ma-

gyar bácsi, az öreg tiszthelyettes beosztotta hozzánk a csicskásokat, nem is tudta, hogy milyen jót tett velem azzal, hogy nekem osztotta Varga Pistát. Pista volt a legöregebb a tisztilegények között. Harminc év körüli jókötésű tartalékos volt, aki civilben Mesterházy alispánnak volt a komornyikja Zalaegerszezen.

Természetesnek vette, hogy nekem a hadapródnak tálcán hozza a reggelit. Ezt a szokását később a bunkerban is – húsz méterre a drótakadálytól, – szigorúan megtartotta. Soha nem tudtam rájönni, hogy honnan szerzett tálcát. Nem mertem neki megmondani, hogy csak a fehér kesztyű hiányzik, mert még azt is képes lett volna beszerezni. Az szintén természetes volt, hogy holmimat és felszerelésemet mindig a legnagyobb rendben tartotta. Varga Pista volt a csicskások „doyenje”. Tisztelettel néztek rá, és már itt a vonaton hozzá futkostak ügyes-bajos dolgaikkal.

Már Pápa felé kanyargott vonatunk a Bakony szélét övező dombok között, amikor Molnár Jóskára hirtelen rájött a pisilés. Hiába próbálkozott, a kocsi mindkét végén levő WC foglalt volt. Az egyikbe Bóka Béla zárkózott be és valószínűleg elaludt benne, ami a hajnali hazatérését tekintve nem is volt csodálható. A másikat meg parancsnokunk vette birtokába és Molnár Jóska türelmetlen kilincs nyomkodására sem volt hajlandó reagálni. A helyzet kilátástalannak látszott, mivel a tisztikocsiból se előre, se hátra nem lehetett más kocsiba átmenni, Molnár Jóska pedig egyre jobban szenvedett.

– Fogjátok meg a derékszíjamat ' - szólt hirtelen elhatározással és kinyitotta a tisztikocsi ajtaját.

Beke Ferivel két oldalról megmarkoltuk a derékszíját, Jóska pedig lejjebb lépett a lépcsőn. Amikor biztonságban érezte magát, kényelmesen kigombolta a nadrágját és hozzálátott a művelethez.

Hosszú vonatunk éppen egy bakterház előtt robogott el. A ház előtt a bakter három nagy lánya várakozott, hogy integessenek a katona vonatnak. Úgy álltak ott, mint az orgonasípok Körülbelül 16 – 17 és 18 évesek lehettek. Amikor meglátták a kifelé pisilő Jóskát, megdermedtek, mint a sóbálvánnyá váló Lót Szodomában. Integetésre lendített karjuk úgy állt meg a levegőben, mint ha mind a hárman „Heil Hitler“-t köszöntek volna. Ilyet még nem láthattak, mert hirtelen egymásra vihogtak és egy gyors fordulattal beszaladtak a házba. Gondolom egész napra meglett a beszédtemájuk. Mi meg a nevetéstől majdnem elengedtük Jóska derékszíját. Szerencsére befejezte dolgát és meg tudott a lépcső korlátjába kapaszkodni. A történeteket enyhe flegmával vette tudomásul.

Pápán jó ideig tologattak bennünket, míg végre egy mellékvágányra tolattak, ahol kiosztathattuk az ebédet. Vértes Vili bement a forgalmi irodában lévő katonai eligazítóhoz. Fene nagy volt a titkolódzás! Mindig csak egy nagyobb állomáson mondták meg az eligazítók útunk további célját.

Már besötétedett, amikor Komáromba értünk. Úgy hírllett, hogy Érsekújváron és Galántán át végig a Vág völgyében megyünk tovább.

Egészen izgatott lettem arra a gondolatra, hogy még az éjszaka folyamán átlépünk Szlovákiába.

Még sohasem voltam külföldön, pedig Nagykanizsától – ahol születtem és éltem – csak tíz kilométerre volt Jugoszlávia. Valahogy nem is lett volna időm a tanulás miatt utazni. Most a háború jóvoltából megízlelhetem az utazás gyönyöreit – katoná vonaton. El is határoztam, hogy ébren várom meg azt a pillanatot, amikor átlépjük a határt. De hála az előző éjszaka napostiszti szolgálatának, úgy elaludtam, hogy hajnal felé a hidegre ébredtem fel, amikor már a Vág völgyében robogott velünk a vonat.

Szép napsütéses reggel volt, amikor Zsolna vasútállomására értünk, ahonnan már láttuk a Magas-Tátra hófedte csúcsait. Lenyűgöző látvány volt, különösen nekem, aki ilyen magas hegyet még soha életemben nem láttam. Sajnos a Szlovákokkal kötött valamilyen államközi egyezmény értelmében a vonatról nem lehetett leszállni. Még a reggeli osztást is csak úgy engedélyezték, hogy a szakácsok feketekávés kondérjaikkal és az élelmiszeres kosaraikkal – egy szlovák vasúti tiszt kíséretében – vagonról vagonig menve osztották ki a reggelit. Varga Pista jóvoltából főúri kényelemben költöttem el a reggelimet.

Egy tehervonat állt meg mellettünk. A vagonok rácsos ablakai szögesdróttal voltak bedrótozva, belsejükben egy csomó elgyötört arcú férfi és nő vegyesen. A szerelvényt német katonák kísérték. Amikor megállt a szerelvény, leugráltak és a vagon ajtókat elhúzogatva csípőrefogott puskával álltak szembe az ajtóval. A tiszt kocsink ablakait leeresztve néztük az egészet. Csak most láttuk, hogy milyen rettenetesen sokan vannak bezsúfolva és gyerekek is voltak köztük. Mindegyikük ruháján sárga csillag. Tehát zsidók voltak.

– Fiúk, nincs egy cigarettájuk? – szólt magyarul az ablakkal szemben álló ajtóból egy kimondottan szép és jólöltözött lány.

– Szívd a fogadat! – szólalt meg váratlanul Bóka Béla.

Nem tudtam hová lenni a csodálkozástól, hogy mennyire meg tud változni egy ember. Szombathelyen amióta mint hadapródok már kint lakhattunk a városban, Béla pont egy zsidó özvegyasszonynál lakott, akinek csinos fiatal lá-

nyával ugyancsak intim kapcsolatban állt. Irigyeltem is érte akkor. Most meg csak úgy áradt belőle a lenézés és a megvetés. Csak fiatal korát tudtam egyedül mentségére felhozni, mivel úgy látszott, hogy előző napi részszegégből már kijózanodott. Ebben a pillanatban sajnáltam, hogy nem dohányzom, ezért cigaretta sem volt nálam. Szerencsére Varga Pista megoldotta a dolgot. A helyzetet egy pillanat alatt felmérve egy doboz Honvéd cigarettát nyomott a markomba. A német őr, akit az ablakomhoz szállítottam – látva, hogy valamilyen rangom van – morogva bár, de feladta a lánynak a cigarettát.

– Köszönöm! - mondta és könnyes lett a szeme.

– Hová viszik magukat? – kérdeztem.

– Úgy hírlik, hogy Lengyelországba megyünk, valamilyen gyárba dolgozni. Csak már ennek a förtelmes utazásnak lenne vége! – mondta.

A vagonban megkezdte a cigaretta kiosztását, ami a sok igénylőt tekintve nem látszott könnyű dolognak.

A németeknek az ő gyárba érkezésük sürgősebb lehetett, mint a mi frontrajutásunk, mert a mozdony türelmetlenül fűttenyentett, mire a németek sietve behúzkodták az ajtókat és gyorsan felugráltak a szerelvényre, amely rögtön elindult.

Némi tologatás után a mi vonatunkat a Jablonkai hágó irányába indították útnak. Mivel szép napsütéses délelőtt volt, kimondottan élveztük a hegyi partakos és a bennünket jobbról-balról körülvevő hegyek látványát.

Már jóval elmúlt dél, mire beértünk Ostravába. Itt végre rendesen megebédelhettünk, ami annyit jelentett, hogy a legénység felsorakozhatott a konyhakocsi mellé és a szakácsok a kocsiról osztották nekik az ebédet. Mi változatlanul a fülkékben étkeztünk, ami a kis felhajtható asztalnak köszönhetően jóval kényelmesebb volt. Ebéd után egy kis felderítő sétát tettünk az állomáson és örömmel fedeztük fel, hogy a jó időre való tekintettel a forgalmi iroda ablaka nyitva van. Az ablak mögött egy leányfej hajolt a távírógépre. Nem volt különösebben szép. Azt hiszem a korzón észre sem vettük volna, de most, mint a legyek a mézre, úgy döngtünk az ablak körül. Minden keserves német tudásunkat latba vetve igyekeztünk felvenni a kapcsolatot. Eleinte nem sok sikerrel. Úgy tett, mintha a munkájába temetkezne, de amikor Vértes Vili valahonnan elővarázsolt egy üveg konyakot, megjelent a főnöke is. Erre már kialakult a mutogatással egybekötött társalgás és a végén egészen jól megértettük egymást. Úgy tudták, hogy Katowice felé vagyunk irányítva, de a további úticélunkat nem tudták. Egészen a vacsoraosztás idejéig elbeszélgettünk – persze ők közben tették a hivatalos dolgukat – és jó barátsággal váltunk el.

Megint átaludtam a határ átlépést, pedig nem is voltam különösebben fáradt.

– Panye kleba! – ébredtem fel a panaszos könyörgésre.

Az ablakon kinézve, tíz-tizenöt szegényesen öltözött lengyel kamasz vette körül kocsinkat és nyújtogatta kezét kenyeret kérve. Arcukon az éhség és megalázottság. Hát ez az, amikor egy nép elveszti a háborút, szegénység és nyomor szakad mindenkire. De azért a győzteseknek sem szabadna a legyőzötteket így megalázni, ha ők kultúrnépnek tartják önmagukat.

Egy egész cipő feleslegem volt, lenyújtottam nekik. Nem marakodtak össze rajta. A legidősebbnek látszó vette át és bicskájával mindjárt meg is kezdte az elosztást. Úgy látszott, – aminek nagyon megörültem – a szegénység dacára meg tudták őrizni emberi méltóságukat.

Távolabb néhány sínpárral odébb, ugyancsak lerongyolódott munkáscsapat javította a síneket. Lehetek 25-30-an és fegyveres német őr vigyázott rájuk. Ezek hadifoglyok lehetnek a saját hazájukban? Vagy tán oroszok? A külsejükről ítélve lengyelek lehetek. Nem néztek egymásra és azonkívül, hogy maguk által kiabált vezényszóra emelgették a nehéz síneket, nem is beszéltek egymással. Éhesek és megalázottak voltak ők is.

Katonáink közül többen elindultak feléjük a reggelire kapott kenyéradagjukkal, de a német őr megállt közöttük és a foglyok között. Katonáinkkal szembefordulva szorosabbra fogta puskáját. Ekkor a katonáink közül kivált Könczöl tizedes, megállt a német előtt és akkorát ordított rá, hogy annak a meglepetéstől földbe gyökerezett a lába. Jobbnak látta nem élezni a helyzetet, mivel észrevette, hogy a szerelvényünket őrző őreink is lekapták a vállukról fegyverüket.

Azért, hogy mentse maradék tekintélyét – mintha nem rá tartozna a dolog – átment a fogolycsapat másik oldalára és hátat fordított az egésznek. A foglyok kitörő örömmel és az arcukon cinkos mosollyal vették át a kenyereket. Legénységünk jóvoltából mindegyiküknek jutott.

Az állomás egyébként zsúfolva volt szénnel megrakott szerelvényekkel. Azt hiszem a német hadigépezetnek jól jött a kitűnő lengyel feketeszén. Katowice lehetett a központ és az elosztóállomás. Vonatunk egyébként az állomást elhagyva jó ideig hosszanti irányban ment egy utcán. Ez rendkívül furcsa volt, ilyet eddig még sehol sem láttam. A vonat mindkét oldalán gyalogjárda volt jövő-menő emberekkel. Úgy is mondhatnám jövő-menő szomorú

emberekkel, mert mindenki arcán közöny és szomorúság látszott. Nem lehet felemelő érzés legyőzöttnek lenni.

Ahogy Katowicét elhagytuk, vonatunk szinte megtáltosodott. Talán a jó lengyel széntől, de úgy megiramodott, mint az olajozott villám. Egymás után hagytuk magunk mögött a városokat. Különösen megragadtak Radom, érdekes – nálunk sohasem látott – stílusú templomtornyai. Sajnáltam, hogy csak a vonatról láthattam.

A robogás egész éjszaka tartott és hajnal felé már közeledtünk Minszkhez. Nem tudtam aludni, mert a kocsiban szokatlanul hideg volt. Ahogy kinéztem az ablakon a szomszédos sínpár között egy szinte teljesen új rövid gumitömlő hevert, valamilyen kapcsolószerkezettel a két végén.

– Milyen pazarlás ez a háború! – Ez volt az egyetlen gondolatom. Egyébként nagy felfedezésem nem hagyott bennem mélyebb nyomot.

Amikor beértünk Minszk teherpályaudvarára és megállt a vonatunk, a többiek is előkeveredtek fülkéikből. Kiderült, hogy a hidegtől ők sem tudtak aludni. Nem tudtuk elképzelni, hogy mi a fene történhetett, hiszen Radomban és az utána következő állomásokon még egészen kellemes volt a tisztikocsi fűtése. Vértes Vili, mint parancsnok előre ment a mozdonyvezetőhöz és minden német tudását latba vetve igyekezett neki megmagyarázni a helyzetet. A mozdonyvezető olajos kezét törölgetve lemászott a mozdonyról és egyenesen a szenes kocsit és a tisztikocsit összekötő ütközők közé lépett.

Rövid matatás után kezében egy gumitömlővel lépett ki az ütközők közül. Ez volt a gőzfűtés tömlője, és hosszában jó darabon fel volt repedve. Hát ezért nem volt fűtésünk!

Örömmel fedeztem fel, hogy a gumitömlő ugyanolyan, mint amit egy kilométerrel előbb a sínek között láttam. Vértes Vilivel közöltem felfedezésemet, mire ő szemöldökét összevonva csak annyit mondott: „Hát akkor menj el érte!”

Varga Pistával nekiiramodtunk és valóban jó egy kilométerre a sínek között meg is találtuk a gumitömlőt. Visszatrappoltunk a vonathoz. Mindenki nagy öröme, – és hála a világszabványnak – a tömlő pontosan megegyezett a mi tönkrement tömlőnkkel. A mozdonyvezető pillanatok alatt felkapcsolta és a fülkéinkben rövidesen érezni lehetett a gőzfűtés kellemes melegét. A társaság nem tudott hová lenni az örömtől, arra gondolva, hogy a kirakodásig még mennyit kellett volna fagyoskodni.

Vértes Vili még egy dicséretre is elragadtatta magát.

– Te Bálti – mondta, ha most lenne polgári kitüntetés, rögtön felterjesztenélek!

– Milyen szerencse, hogy nincs – gondoltam – , de azért jólesett az elismerése.

Vonatunk nem sokáig várakozott Minszkben, csak a szakácsok vételeztek fel valami ételmezt és máris indítottak tovább bennünket Szmolenszk és Gornel irányába. Ezek a tavalyi hadijelentésekből jól ismert nevek, véres nagy csaták helyei. A vasútállomások környékén és távolabb a mezőkben mindennütt kilőtt tankok, kiégett tehergépkocsik roncsai éktelenkedtek. A táj is eléggé barátságtalan volt. Rengeteg mocsaras erdő, homokos dombok és mocsaras, elhanyagolt tavak váltakoztak. Az volt az első gondolatom, hogy nem lenne jó ilyen vidéken háborúzni. Éppen háborúba menés közben jutott eszembe ez a hülye ötlet. Hát akkor milyen vidéken jó háborúzni???

Késő délután volt és már kezdett sötétedni amikor Brjanszkba értünk. Éppen osztották a vacsorát, amikor vonatunk mellé a másik sínparra egy katona vonat járt be.

Nagy örömmel láttuk hogy magyarok és még nagyobb örömmel, hogy tüzerek. Amikor megállt a szerelvényük, rögtön megkezdődött a barátkozás. Örömmel fedeztem fel közöttük Gallasy Jóska, Rónay Laci – másképpen Fukszai, – és Medgyesy Kálmán hadapród őrmestereket, akikkel együtt voltam Hajmáskéren hadapród iskolán. Nem sokat beszélgettünk, mert náluk is megkezdtek a vacsorát osztani. Azt viszont észrevettem, hogy a mozdonyuk személyzetének is vittek enni. Sőt azt is láttam, amikor a tisztikarukból ketten élénk tárgyalásba merültek a mozdonyvezetővel, egy üveg pálinkát mutogatva neki. Nem tudtam elképzelni, mi lehetett nekik olyan fontos.

Éjszaka aztán megoldódott a rejtély. A soproniak szerelvénye nagy zajjal elindult mellőlünk és elhúzott Orel irányába. Mi meg csak vártunk, várakoztunk. Az eligazítónál azt mondták Vértes Vilinek, hogy a katonavonatok között meg kell tartani a térközt, ez logikusnak is látszott. Nyugodtan lefeküdtünk, arra gondolva, hogy majd csak elindítanak bennünket.

Reggel arra ébredtünk, hogy még mindig az állomáson rostokolunk. Az állomást őrző németek elmondták, hogy az előttünk elment soproniak szerelvényét a partizánok felrobbantották.

– Hát ez volt annyira sürgős a soproniaknak?! Ez igazán nem ért meg egy üveg pálinkát ! –

Ahogy később megtudtuk, szerencsére nem sebesült meg közülük senki, de a tiszti kocsi felfutott a szesekocsi tetejére és alaposan megrongálódott. Óriási szerencséjükre a személypoggyászt rakták a kocsi két első fülkéjébe, ahol aztán minden összetört.

Amikor a robbanás bekövetkezett, a tisztek javában aludtak a fülkékben. Az ütközés levágta őket fekhelyükről, - de amint később elmondták, - a legrosszabb még csak azután következett. Mivel kocsijuk felszaladt a szeneskocsira, a sötétben akárhová léptek mindenütt ferde felületet találtak és teljesen elvesztették tájékozódó képességüket. Fülkék legmélyebben fekvő sarkában kötöttek ki és ott kuporogva várták, amíg az ablakon keresztül kiszabadították őket.

Később már jókat nevettek az egészen, de különösen Thurner Tamás főhadnagyon, aki tartalékos tiszt létére egy hajókoffernyi személypoggyással indult a háborúba. Pedáns tanáremberként a koffert szintekre osztotta. Minden szintnek külön leltára volt. A koffer fedelének belső oldalán be volt ragasztva az összesítő leltár, amelyen feltüntette, hogy mi, hol, melyik szinten található.

Mivel az első poggyászfülkében a hajókoffer volt a legnehezebb személypoggyász, természetesen legalulra került és az ütközéskor természetesen rípiyára ment a leltáraival együtt. Szegény Tamás bátyánknak a sok holmijából alig sikerült valamit kikotornia a roncsok alól.

A németek nem sokat vacakoltak a felrobbantott szerelvénnel. Lepakcsolták a még használható kocsikat és hátrahúzták, és a legközelebbi kis állomáson egy mellékvágányra állították. Az oldalára dőlt mozdonyt, szeneskocsit és a tisztí vagont két hatalmas vasúti daruval egyszerűen a sínpálya mellé rakták, melléjük rakva az elgörbült síneket is. A talpfákra szerelt kész sínpárok, vasúti vagonokra felrakva csaknem valamennyi állomáson láthatók voltak. Így mindig a robbantás helyéhez legközelebbi állomásról indították útba a szükséges síneket, az újáépítést végezni fogó hadifoglyokkal együtt. Az ilyen olajosztottan gördülő szervezés láttán elfogott a sárga irígység. Miért nem tudunk mi magyarok ilyen normálisan szervezni? Nálunk mindent agyonkomplikálnak, agyontárgyalnak és a végén csalhatatlan ösztönnel mindig a lehetséges legrosszabb megoldást választják.

A németek úgy látszik már eléggé megszokhatták a partizán akciókat, mert néhány óra leforgása alatt rendbehozták a felrobbantott síneket. Nálunk talán egy hétig is eltartott volna. De nekünk ezt a néhány órát is várakozással kellett eltöltenünk Brjanszk teherpályaudvarán. Eleinte fogalmunk sem volt, hogy miért nem indítanak el bennünket, de amikor megtudtuk az okát, mindjárt türelmesebbek lettünk. Ebéd után végre elindítottak bennünket Orel irányába.

Végül a hosszú várakozásból némi hasznunk is lett, mert mire Orelbe értünk, az ottani teherpályaudvar már megtelt a más irányból érkezett katoná-

vonatokkal. Mivel számunkra már nem tudták a kirakodáshoz szükséges rámpát biztosítani, mindjárt útbaindítottak bennünket Kurszkba. Ebben az volt a szerencse, hogy amíg Orelből körülbelül 180-200 kilométert kellett volna gyalogmenetben megtennünk a frontig, addig Kurszkból csak 80 kilométert, ami a várható légitámadások és az esetleges partizán támadásokra való tekintettel mégis kevesebb veszélyt rejtetett magában. Minél közelebb értünk a fronthoz, annál inkább csökkentek a partizánakciók a nagyobb létszámú és sűrűbben elhelyezkedő katonaságnak köszönhetően.

Egész éjszakai zötyögés után reggelre értünk Kurszkba, ahol mindjárt egy kirakodó rámpa mellé huzatták a vonatunkat. Gyors reggeli után megkezdtük a kirakodást. A közelünkben lévő másik rámpán egy német híradós alakulat kezdte meg a kirakodást. Örömmel állapítottam meg magamban, hogy semmivel sem gyorsabban, és szervezettebben rakodtak ki, mint a mieink. Ugyanarra az időpontra fejezték be a kirakodást, mint mi, pedig motorizált alakulat létükre nekik nem is kellett kitakarítani a lovak alá rakott trágyás almot és az emberek alá berakott szalmát, amit aztán az állomáson dolgozó hadifogyók elszállítottak valahová. Lovaink kimondottan élvezték, hogy kiszabadulhattak a vagonokból. Szerencsére a több, mint egy hetes utazás következtében eléggé el volt merevedve a lábuk úgy, hogy a kocsisok és a lovászok könnyen bírtak velük, amikor befogás, illetve felnyergelés előtt még megjártatták őket.

Kedves hátaslovam, Sárgarózsa is türelmesen tűrte, hogy a jártatás után ruhszin lovászom, Taficsuk Miska felnyergelje. Amikor Miska szorosra húzta a hevederjeit, Sárgarózsa füleivel jelezte, hogy indulásra kész. A maga részéről semmi akadálya sincs a menetnek. De az még odább volt!

Parancsnokunknak ugyanis eszébe jutott, hogy ez a legjobb alkalom, hogy szózatot intézzen katonáihoz. Már menetoszlopban álltunk, amikor a nagy ötlet kipattant az agyából és úgy rendelkezett, hogy a kocsisok és lovászok maradjanak a lovaik mellett, de a többiek jöjjenek előre az eligazításra. Előre balagtunk és eléggé rendezetlen csoportban állva vártuk az ígéket.

Nagy örömünkre dicsérettel kezdte, az utazás alatt tanusított fegyelmezett-ségért és a gyors kirakodásért. Felhívta figyelmünket, hogy hadművelleti területen vagyunk, ahol szigorú katonai törvények uralkodnak és nemcsak önmagunkért vagyunk felelősek, hanem a bajtársainkért is. Figyelmeztetett bennünket a partizánakciók és a légitámadások veszélyére. A veszélyek ellenére szeretné, ha majd mindnyájan egészségesen hazatérhetnénk. Ami azt illeti, ezt mi szeretnénk a legjobban - jutott az eszembe. Vértés Vili szónoklata végére jutva felemelte hangját és így fejezte be beszédét:

„Akinél pedig először tetűt találunk, annak huszonötöt verünk a fenekére!”

– Majd kegyes mozdulattal újtára bocsájtotta népét. Még ki sem örvendeztük magunkat, hogy a hosszú út után végre szilárd talaj van a lábunk alatt, máris beléptünk a menetoszlopba és Vértés Vili vezetésével a Kursz-Voronyezi műúton megindultunk a front irányába.

MÁSODIK FEJEZET

1.

Hát nem tudom, hogy itt Oroszországban mit neveznek rossz útnak, ha ezt a Kurszk-Voronyezsi utat elsőrendű műútnak mondják. Igaz, hogy a kilőtt tankoktól éktelenkedő, koszos teherpályaudvartól a külvároson keresztül aszfalt út vezetett, de ez az átvonuló tankoktól gödrösre volt járva. A városon kívül az út egyik oldalán lévő távírópóznák az útkereszteződéseknél tele voltak szegezve az eligazító táblák tömegével. Ami érdekes volt, hogy csak az út egyik oldalán volt vizesárok, de az sem mindenhol. Helyenként azért találtunk elfogadható szakaszokat.

Menetoszlopunk a várható légitámadások miatt eléggé széthúzottan koccogott. Külön Gájer Pista az elsőtisztünk, az embereivel, külön a félszakaszok, külön a rádiósok, és így tovább. A szekerek és a konyha is nagy távközöket tartva követték egymást. Általában félórás ügetés után tizenöt-húsz percet lépésben mentünk. Kétóránként rövid pihenőt tartottunk, egészen az út szélére lehúzódba, hogy ne zavarjuk a forgalmat. Menet közben csak úgy lóhátról fényképeztem kis Voightlander-Vito géppel, de egy pihenő alkalmából lóról szálltam és közelebbi képeket csináltam embereinkről. Így örökítettem meg közben kedvenc kis kabala állatunkat, Mucit is, amint kiderült halála előtt néhány másodperccel. Amikor megálltunk rövid pihenőre, fodrászunk, aki egyúttal Vértes Vili legénye volt, Beke Feri legényével Happálival – akit folytonos ugrádozása miatt nevezett Feri Happálinak és akinek tisztességes polgári nevét a mai napig sem tudom – levették Mucit az egyik szekérről, ahol addig az ölükben tartották. Muci örömeiben, hogy szilárd talajt érzett a lábai alatt, éktelen ugrádozásba kezdett. Ahogy lefényképeztem, csak annyi időre fordítottam neki hátat, amíg a filmet tovább tekertem. Egy csattanásra lettem figyelmes és Happáli kiáltására, amint kirántotta Mucit az egyik ló hátsó lábai mögül. Még rángatódzott, de aztán vége lett. A szegény jókedvében beugrándozott az egyik ló lába alá, az meg idegességében egyetlen rúgással úgy fejbe találta, hogy átment az örök vadászmezőkre.

Hát ez előjelnek nem volt valami biztató! Még ki sem értünk a frontra, máris megdőglött a kabalánk! Mi jöhet még ezután?

Hát az jött, hogy a szakácsok rögtön birtokukba vették Muci tetemét és a másnapi bagulyást gyarapították hamar elpusztult kabalánk földi maradványaival.

2

Körülbelül negyven kilométert mehettünk, mire estefelé beértünk egy faluba, amely az út két oldalán feküdt. Szegényes faházakból állt, csak a kolhozhoz tartozó épületek voltak elfogadható állapotban lévő téglapépületek.

De jó, hogy itt volt ez a kolhoz! Azonkívül, hogy végre láthattam egy igazi orosz kolhozot, hatalmas pajtájában az összes lovunk elfért, ami Beke Feri részére egyből megoldotta az elhelyezés gondjait. Ez eredetileg nekem lett volna gondom, mert a hadapród iskolán én kaptam fogatos tisztii kiképzést, és eredetileg ez lett volna a beosztásom. Ferit pedig kifejezetten félszakasz parancsnoknak hívták be Molnár Jóskával együtt. A félszakasz parancsnokság veszélyesebbnek látszott, mint a fogatos tisztség, mivel a félszakasz parancsnokoknak az ágyúkkal állandóan a tűzvonalban kellett lenniök. A fogatostiszt viszont legalább 6-8 , de sokszor 10-12 kilométerre volt a fronttól a mozdonyállásban.

Őszintén szólva megsajnáltam Ferit, hogy fiatal házas létére ilyen veszélynek teszi ki magát, no meg a fogam sem fülött a hátul való dekkoláshoz, a ló-táp felvételezéshez, a lovak jártatásához meg a sok ruszin és román lóápoló fegyelmeléséhez. Arra gondoltam, ha már benn vagyok a szarban, a pénzért legalább lássak valamit. Nagy ötletemet, – hogy cseréljünk beosztást – még Szombathelyen elmondtam Ferinek, aki kitörő örömmel fogadta. Parancsnokunkat, Vértes Vilit különösebben nem izgatta cserénk. Egy vállrándítással szentesítette a dolgot, mivel Feri is, és én is gazdasági akadémiát végeztünk, így foglalkozásunkból következően mindkettőnknek értenünk kellett a lovakhoz, és ez részére megnyugtató volt. Feri tehát elhelyezte a lovakat, amiben azért mindnyájan segítettünk neki. Legényeink pedig szállást kerítettek nekünk a faházakban. Beke Ferivel kerültem egy házba, ahol az ikonokkal díszített sarokban kaptunk fekhelyet, egy eléggé széles, L alakú padszerű alkotmányon. A vasúti kocsiban lévő eddigi fekhelyünkkel szemben enne – a keménysége ellenére – óriási előnye volt, hogy nem mozgott. Katonáink részben a pajtában, részben az istállóban helyezkedtek el. A kolhoz elég jól felszereltnek látszott, szemben a lakossággal, akiken nagyon látszott a nyomor. Kíváncsian nézegették a németektől elűtö egyenruhánkat és a katonáinkkal hamar összebarátkoztak. Mindenki a maga anyanyelvét használva muto-

gatott. A végén egészen jól megértettük egymást, különösen amikor Vértés Vili egy üveg pálinkával került elő. Ennek úgy látszik nemzetközi varázsa van, mert mindjárt melegebb lett tőle még a levegő is.

A vacsora osztatás után katonáink elhatározták, hogy tábortüzet csinálnak. Jó csomó száraz ágat gyűjtöttek egy nagy kupacba. Amikor fellobogott a láng mindnyájan körülültük. A lakosság is közénk vegyült. Embereink először csak katonanótákat énekeltek, majd előkerültek a szebbnél szebb népdalok is. Lelkesen fújtuk, mítssem törődve a légvédelmi elsőtétítéssel. Szerencsénkre az orosz repülőknak aznap pihenőnapjuk lehetett, így nyugodtan élveztük énekünket. Büszkéek voltunk, amikor arra gondoltunk, hogy ez a toprongyos népség úgyszem hallott még ilyen szépet. Mosolygott az arcuk, amikor hallgatták. Egyszer csak kórusba rendeződtek férfiak, nők és az egészen fiatal kisgyerekek vegyesen. Jelezték, hogy viszonzásul ők is szeretnének énekelni.

Még a szánk is tátva maradt a csodálkozástól, amikor öt szólamban rákezdtek. Ki gondolta volna erről a toprongyos népségről, hogy ilyen magas a zenei kultúrájuk! Csodálatosan szárnyalt az üde gyerekhang az öreg szakállas muzsikók tökéletes basszusától kísérve és mindezt vezénylés nélkül magától értetődő természetességgel. Csak álltunk, mint a fejbekólintottak. Mi az ő énekükhöz képest csak belebőgtünk a nagy orosz éjszakába. Egyetlen mentességünk volt, hogy énekünk szívből jött és a távoli hazát idézte. Aztán felváltva énekelgettünk, hol ők, hol mi. A tűz barátságosan váratlanul benyúlt a hóna alá.

Egyszer csak Vértés Vili zubbonyát kigombolva váratlanul benyúlt a hóna alá.

– Hát ez meg mi a rosseb? – kérdezte, két ujjá között morzsolgatva valamit.

– Tetű! – rikkantotta el magát Beke Feri, amikor az áttetsző kapálódzó férget meglátta.

De Gájer Pista már meg is ragadta Vértés Vili üstökét és derékszögben lehajlított a szeretett parancsnokunkat. Mi meg sorban, ahogy dukált a fenekére vertük a huszonötöt. Elvégre ő maga adta parancsba!

Hát ezért szeretem a tűzértséget, ezért a familiáris légkörért. Vilinek esze ágába sem jutott tiltakozni, vagy élni ütegparancsnoki jogaival. Az csak természetes volt, hogy testvéri közösség voltunk, külön jogokat senki sem vindikált magának. Ha pedig egy parancsnok kiadott egy parancsot, azt elsősorban magára nézve tartotta kötelezőnek. Szerettem tűzér lenni!!! Nem hiszem, hogy ez a jelenet a bakáknál megtörténhetett volna. Ott bokát csattogtatnak, pattognak, mint a gumibolha és folyton azt lesik, hogy ki a rangidős. Nálunk soha nem merült fel ilyesmi.

Amikor már hamvadni kezdett a tábortűz és lassan oszladozni kezdtünk, hogy lefeküdjünk, Vértes Vili némi tanulságot levonva saját esetéből, oda- szólt mindannyiunknak:

– „Holnap kopaszra nyiratkozunk!” –

Parancsnak is beillő közlése nem rázott meg bennünket lelkileg.

3.

Amikor felvirradt a reggel, mint a zarándokok, úgy vándoroltunk egyetlen fodrásunkhoz, Vértes Vili legényéhez. Elsőnek maga Vértes Vili. Miután átesett a művelten, elégedetten simogatta meg kopaszra nyírt fejét. Majd mi is egymásután szabadultunk meg frizuránktól. Miután figarónk megszabadított a hajamtól, az volt az első gondolatom, hogy ezentúl törülközővel fogok fésülni.

A tisztikar még meg sem szabadult a hajától, már előre látszott, hogy az egész üteg kopasznyírására egy egész nap sem lenne elég. Ezt látva parancsnokunk úgy módosította a parancsát, hogy a legénységéből csak az nyiratkozzék kopaszra, aki akar. Ennek következtében ütegünk eléggé vegyes képet mutatott. A tisztikar frizuráján már nem lehetett segíteni. Tök kopaszok voltunk! De a legénység nem törte magát a kopaszodásért, alig akadt néhány hajvágásra jelentkező.

Amíg a hajcsata zajlott, Beke Ferivel, – mint szakmabelivel – körülnéztünk a kolhozban. Néhány sovány, rühes lovon kívül semilyen állatot sem láttunk az istállókban. Amit a visszavonuló oroszok nem vittek el, elvitték a németek. De gépekkel elég jól fel voltak szerelve, bár a traktorok hiányoztak. Persze ez is vonóerőt jelentett. De hát akkor mivel művelték a földeket? Azt hiszem a német megszállás óta semmivel. A hatalmas táblák parlagon voltak, némelyikről még a napraforgót sem takarították le. De volt egy tábla, amelyen szabályos zöld sorok látszottak. Ferivel rögtön arrafelé vettük az irányt.

– No nézd! Ezeknek még kocszagiszuk is van? – mondta, miközben a szél- ső sorból kihúzott egy, a gyermekláncfűhöz hasonló növényt.

– De hiszen ez éppen olyan, mint a gyermekláncfű. Mi a fenének természetik szántóföldileg? – mondtam csodálkozva .

– Guminak! – válaszolta Feri és türelmesen elmagyarázta, hogy a gyökerében lévő tejnedv ugyanolyan, mint a gumifa nedve. Ezért nemesítették ki, és nálunk gumipitypangnak mondják. A szakirodalomban kocszagisznak nevezik. Hiába, idősebbektől mindig tanul az ember!

Közben a legénységnél elfogytak a kopaszodni vágyók. A többiek már összekészítették a szerelvényüket és a szekerekre rakták. Parancsnokunk elrendelte a sorakozót és nekünk tiszteknek egy rövid eligazítást tartott. Közölte, hogy letérünk a voronyezsi útról. Az üteget Gájer Pista fogja vezetni Szaharovon keresztül Pahonokba. Ő maga néhány emberrel előremegy Rozsgyesztvenszkojéba, a német parancsnokságra. Ott fogjuk megkapni az eligazítást, hogy melyik frontszakaszt fogjuk védeni.

Kicsit elkomorodtunk, hiszen most már néhány kilométerre vagyunk csak a fronttól, amit majd védenünk kell. Vajon közülünk hánynak fog az életébe kerülni ez a védelem? – Nem eszik olyan forrón a kását! – jutott eszembe, amikor Vértes Vili visszajött Rozsgyesztvenszkojéból. Amíg ő oda volt, mi addig kényelmesen megebédeltünk Pahonokban, de a menetkészültség miatt a hátsólovaknak csak a hevederjeit engedtuk meg és a zabláit kapcsoltuk ki. Az igáslovak a szekerekbe fogva maradtak, de levettük kantárjaikat, hogy abrakolni tudjanak.

Vértes Vili először megebédelt és csak azután tartott rövid eligazítást. Közölte, hogy a frontszakasz átvételére csak másnap kerül sor. Akkor is csak a félszakasz parancsnokok foglalják el a délelőtti folyamán harcálláspontjaikat lövegek nélkül, de a távbeszélőkkel, akik mindjárt meg is kezdik a vonalaik kiépítését. A lövegeket csak este a besötétedés után vonatják a harcálláspontokba, ahol a fogatostiszt a háromnapos lőszer kiszabattal együtt átadja a félszakaszparancsnoknak. Egy-egy löveg tüzelőállása mintegy másfél kilométerre volt egymástól, a gyalogság közé beépítve és megerősítve egy golyószórós rajjal.

Vértes Vili arra gondolt először, hogy Pahonokban lesz az ütegparancsnoki harcálláspontja, de mivel ez csak néhány házból állott, jobbnak látta, ha ő is, a mozdonyállásnak kijelölt Jakovlevoba települ. Később kiderült, hogy ez nem is volt olyan rossz ötlet, mert így minden egy helyen volt és sokkal könnyebb volt az élelem, lótap és a lőszer felvételezést intézni. No meg valamivel a frontvonalától is messzebb volt.

Elrendelte tehát a menetkészültséget és rövidesen elindultunk kissé visszafelé Jakovlevoba. Ez már valamivel nagyobb helyiség volt, egymástól eléggé távol álló házakkal. A szekereket, miután lepakoltak róluk, a fák alá vagy a házak mellé állították kukorica vagy napraforgó szárral lefedve. A lovakat sikerült különböző fedett helyen elhelyezni. Mivel istálló kevés volt, előfordult, hogy néhány elhagyott ház lakószobájában helyeztük el őket.

Vértes Vili és Beke Feri közös szállásra költöztek, mivel ők előreláthatólag hosszabb ideig fognak itt lenni. Mi meg valószínűleg bunkerban leszünk

hosszabb ideig, ezért azt mondtam Varga Pistának, hogy csak a mosdáshoz és borotválkozáshoz szükséges dolgokat szedje elő a holmimból.

Este lefekvés előtt aztán én is megtaláltam az első tetűmet. Változatosság kedvéért nem a hónom alatt – mint Vértes Vili –, hanem az alsónadrágom korcában. Először azt hittem, hogy bolhát szedtem fel, mivel szállásadómnál a tyúkoktól kezdve a macskán át a kecskéig minden háziállat a lakószobában volt található. De hát ez tetű volt a javából!

– A mindenségít ennek a rohadt országnak! – öntött el a méreg, – amikor arra gondoltam, hogy fogalmam sincs hol szedhettem össze. Úgy látszik elég egy ház előtt leülni egy lócára, vagy nekitámaszkodni egy deszka kerítésnek. Most aztán szakadatlan küzdelemben fogok élni ezzel az eddig ismeretlen parazitával. Olyan méregbe jöttem, hogy jóformán egész éjjel nem tudtam aludni. Csak vakaróztam, pedig legalább tízszer átnéztem mindenemet zseblámpával, de semmit sem találtam.

– Azért minden rosszban van valami jó is! – állapítottam meg magamban később, amikor arra gondoltam, hogy a tetű miatt eszembe sem jutott a front.

4

Másnap reggel, ha akartam, ha nem, eszembe kellett jutnia a frontnak. Hango csörömpölésre ébredtem. A távbeszélők rakták szekerekre dobjaikat és egyéb hóbelevancukat. Varga Pista is felrakta már egyik kocsira személyi poggyászatot a tisztálkodó és borotválkozó eszközeim kivételével. Poggyászsom egy strapabíró vulkánfiber bőröndből, két pokrócból és egy bendzsóból állt. Nem voltam kimondottan bendzsó művész, de arra gondoltam, hogy a fronton unaloműzőnek jó lesz és talán az embereim is kibírják.

Borotválkozás után még egy tetű vizitet tartottam, de szerencsére nem találtam semmit. A gyors reggeli után csatlakoztam a frontra indulók egy csoportjához. A távbeszélők és a tisztí legények szekereken jönnek. Mivel a lövegkezelők csak este fognak jönni a lövegekkel, elégnek látszott félszakaszonként egy szekér. Lóháton csak Vértes Vili, Gájer Pista, a négy félszakasz parancsnok és a lovászaik jöttek. Jó is volt ez így, legalább nem voltunk sokan és a belátható terepen nem mutattunk sok célpontot az ellenségnek. Ahogy nekiindultunk megrakott szekereinkkel, úgy néztünk ki, mint a vásárolók, csak éppen a bőrünket vittük a vásárra.

Nem mentünk be Pahonokba, hanem egyenesen Rozsgyesztvenszkojéba vettük az irányt. A faluba érve a szekerekkel és a lovakkal megálltunk a házak között, amíg Vértes Vili bement a német parancsnokságra. Hamarosan

egy német őrmesterrel és egy tizedessel jött ki, akik felültek az első szekérre. Vértés Vili lóra szállt és térképét a kezében tartva a menet élére állt. Jó nagy térközüket tartva megindultunk az Ozera patak völgyében egyenesen déli irányba.

Jó tízperces ügetés után, egy bokros fás résznél Vili magához intette Molnár Jóskát és embereit. A német őrmester is leugrott a szekérről és az ő vezetésével gyalogosan indultak a most már jól látható lövészárókrendszer irányába. Jóska távbeszélő is megkezdte a lepakolást. Amikor végeztek, a német tizedes vezetésével megindultak annyi felszereléssel, amennyit a kezükben el tudtak vinni. A többi felszereléssel egy emberük ott maradt. Rövidesen még kétszer fordultak, mire minden felszerelésüket elvitték. Addigra Vértés Vili is visszajött a német őrmesterrel és újból megindultunk tovább, de most már Molnár Jóskák nélkül.

Negyedórás ügetés után én és embereim voltunk a következő kiszállók. Egy dombhajlat védelmében álltunk meg és amíg embereim megkezdtek a lerakodást, Vértés Vilivel és az őrmesterrel felbaktattunk a domb gerincén lévő néhány házhoz. Amikor felértünk, akkor láttuk, hogy a fő lövészárók a gerincen húzódnak és bevezet mindegyik ház alá. A domb keleti oldalán belőle ágaztak le cikcakkban a futóárkok. A néhány házból álló település a háromezres térképen név nélkül, csak két épülettel volt jelezve. Az ötvenezres térképen viszont már rajt volt a neve is: Teresovka.

– Tehát itt lesz a hadiszállásom! – gondoltam, amikor a lövészárókba beugorva bementünk az első épület alá. A házban levő nagyobb szobában, deszkával megerősített földlépcsőn lehetett kijönni az árokból. Maga a szoba földpadlós volt, a fal mellett körben emeletes priccsekkel. A szoba egyetlen parányi ablaka alatt egy asztal állt, két oldalán két padszerű ülőkével. A szobában csak az asztalnál volt világos és itt várt bennünket a harcálláspont parancsnoka, egy altiszt, két emberével.

Rövid bemutatkozás után az ő térképükről bejelöltem térképemre a helyzetemet és az oroszok feltételezett géppuska és golyószóró állásait. Az oroszok lövészárók rendszere a szemközti dombon húzódott, valamivel a gerinc előtt. Az ő első vonaluk és a mi első vonalunk között mintegy 800 méter széles senki földje volt, tőlünk az oroszok felé emelkedően.

A senki földje a mi első vonalunktól mintegy kétszáz méterre lévő bokros résztől eltekintve kopár volt. Valami nagy szántóföldi tábla lehetett béke időben. Az oroszok lövészárkaiból nem lehetett sokat látni. Csak távcsővel lehetett egy-egy keskeny csíkot felfedezni, a drótakadályaikból úgyszintén. Később jöttem rá, hogy ez a mesteri álcázásuknak volt köszönhető. Bezzeg a mi

oldalunkon levő lövészárkok olyanok voltak, mint a vakondtúrások és már egy kilométerről szabad szemmel is látszottak.

A németek páncéltörő ágyúja egy fonott sövénykerítéssel körülvett tüzelőállásban volt és messzebből úgy nézett ki, mint egy tyúköl. Irigykedve néztük hosszúcsövű ágyújukat, a mi első világháborús ócskaságainkra gondolva. Az jutott eszembe, hogy egy esetleges páncélos támadás esetén csak akkor tudnánk egy tankot kilőni, ha az szívességből megállna előttünk.

Ezek a németek, – aiktól most átvettük a frontot – az egész téli háborút sündiszó-állásban harcolták át és igen nehéz napok voltak mögöttük. Legnagyobb meglepetésünkre most mégsem fogadták kitörő örömmel, hogy leváltjuk őket. A rejtély akkor oldódott meg, amikor az egyikük kibökte, hogy szó sincs arról, hogy hazamennének, mindössze egy másik frontszakaszra irányítják át őket. Hát ilyenformán nem cserélnénk velük!

Az előttünk levő drótakadály nem volt magas. Arra gondoltam, hogy neki-futásból át tudnám ugrani. A háztól nem volt harminc méternél messzebb. Ez a drótakadály téli harcokban nem sok védelmet nyújthatott a németeknek. Most, úgy vettem észre, csendesebb, nyugodtabb napok jártak. Csak néha hal-latszott messziről egy-két puskalövés.

– Ez lenne hát a front? – néztem körül hitetlenkedve.

A német legénység a futóárkok fölött szabadon járkált és főleg azzal voltak elfoglalva, hogy az oroszoknál használatos kotlátkban szabad tűzön krumplit főztek. A kifeszített spárgákon és köteleken ingek, gatyák és kapcák száradtak. A házak tövében pedig, – ahová odasütött a nap – gatyára vetkőzve napoztak. Csak az örök voltak az árkokban.

Ahogy távcsövemmel átnéztem a másik oldalra, az oroszoknál is ugyanilyen magáncélú jövés-menés látszott. Esze ágában sem volt egyik félnek sem a másikra löni. Ezeknek a katonáknak több eszük van, mint a politikusoknak!

– Csak legalább így maradna végig, ameddig mi itt vagyunk! – jutott eszembe a reménytelen, ábrándos kívánság.

Közben Vértes Vili is átvette a németektől a harcálláspontot. Távbeszélőim is felhordták a völgyhajlatból szerelvényeiket a házba, és Varga Pista is megérkezett a poggyászsommal.

– Aztán szégyent ne hozzatok rám! – mondta Vértes Vili búcsúzóul és mindnyájunkkal kezet fogott. Elindult a völgyhajlat védelmében várakozó többiekhez, hogy továbbra is déli irányban haladva elhelyezze a vele menő őrmesterrel együtt a frontvonalba Horváth Jamesz és Bóka Béla félészakaszait is.

Mi ittmaradtunk pedig elkezdtünk barátkozni a németekkel. Szerencsére a távbeszélőim között volt Martin Pista, egy Tolna-megyei sváb gyerek, aki tolmácsolt, amikor valamit nehezebben értettünk meg. A németek elmondták, hogy este, amikor megérkezik a mi lövegünk, akkor viszik el az ágyújukat és mindnyájan akkor mennek el tőlünk. Tehát éjszakára már csak magunk maradunk.

A németek kezdtek is összekészülni. Ahogy Martin Pista útján közölték, a krumplifőző kotlákat és a szobában lévő kézzel hajtható varrógépet itthagyják nekünk ajándékba. Mi a kotlákat fogadtuk nagy örömmel, különösen akkor, amikor megmutatták, hogy milyen irányban van a krumpliföld, ahonnan a kiegészítő élelmezést jelentő krumplit hozták. Csak a varrógéppel kapcsolatban nem voltak elképzeléseim.

5

Már teljesen besötétedett mire megérkezett a hatosfogat az ágyúval, löveg kezelőkkel és a két lőszeres kocsival. Gájer Pista vezete őket a völgyhajlatig, mivel ő már Vilivel délelőtt mind a négy félszakasz harcálláspontját bejárta. Gájer Pistától tudtam meg, hogy Jamesz Bogdanovkába, Béla pedig Kozmogymjanszkába települt. Pistáék azt hitték, hogy gyakorlaton vannak, olyan csörömpöléssel jöttek. Már messziről hallatszott a közeledésük. Szerencsére az oroszok nem sóztak egyet oda nekik, pedig a zajt nekik is kellett hallaniuk.

A németek, lövegkezelőink segítségével kitolták az állásból az ágyújukat, a mieink pedig az ő segítségükkel helyébe tolták a mi rozzant veteránunkat.

– Alles Gute! – mondta a német altiszt, amikor búcsúzóul kezét fogott velem, de az embereimnek éppen csak odabiccintett.

– Ebenfalls! – mondtam röviden, és én is csak biccentettem az ő emberei felé.

A németek sokkal kevesebb zajjal mentek el, mint ahogy a mieink jöttek. Ahogy eltűntek, hozzáláttunk a berendezkedéshez. Először is beosztottam az őrsöket. Mivel kevesen voltunk, nem volt őrparancsnok, hanem mindig az egyik őrségben lévő ébresztette a két soronkövetkezőt.

Az ágyút körülveltük a sövényfonással és betakartuk kukoricaszárral. Csak két rakasz lőszeret hagytunk mellette, sürgős esetre számítva. A többi lőszeret a háznak az ellenségél szembeni oldalán raktuk le, szorosan a faház fala mellé. Teljesen tisztában voltam azzal, hogy ez szabálytalan, hiszen ha egy aknavető lövedék odatalálna, nemcsak az egész lőszerkészletünk robbanna fel, hanem az egész ház is velünk együtt. De közben olyan sötét lett, – mivel a fel-

hők még a csillagokat is eltakarták – nem láttam értelmét a sötétben való bortorkálásnak.

Az őrszemek kivételével mindannyian bementünk a házba, hogy végre be rendezkedjünk. Az embereim felszerelését a nagyobbik szobába hordták be, de amíg a németek is ott voltak, nem akartuk elkezdni a rendezkedést.

Először kívülről meggyőződtem arról, hogy jó az elsötétítés, majd a szobában gyertyafény mellett hozzáálltam a helyek elosztásához. A nagy szobában, – ahonnan a legkönnyebb a futóárokba kijutni, – a lövegkezelők és jómagam Varga Pistával. A másik szobában, amelyben csak emeletes priccsek voltak, a helyettesem – Borsos szakaszvezető, – a két golyószórós és a távbeszélők kerültek.

Örömmel állapítottam meg, hogy a németek rendben és tisztán adták át a szállást, így az egyéni holmik elrakása után mindenki pihenni térhetett a fekhelyén.

Annak ellenére, hogy az előző éjjel a tetű miatt nem tudtam aludni, nem voltam álmos. Kimentem a futóárokból levő két őrszemhez. Az egyik az ágyúállás melletti futóárokból állt, a másik pedig egészen elől a drótakadály közelében. Az ágyúállás mellettihez közeledtem, aki amikor meghallotta lép-teim zaját, az addig kezében tartott puskáját rám szegezte. Kattant, ahogy ki-biztosította.

– Állj, ki vagy! – káltott rám izgalomtól elfojtott hangon és teljesen szem-befordult velem.

– A parancsnok! – szóltam nyugodtan.

– Jelszó?! – szólt még mindig izgatottan, bár észrevettem, hogy felismerte a hangomat.

– Meerschwein! – mondtam az erre az éjszakára kiadott jelszót, melyet a német altisztától kaptam eligazításképp, mielőtt elmentek.

– Jelhang? – kérdeztem most én az őrtől, aki egy kicsit habozni látszott.

– Prezvurst – nyögte ki végre, mire engem elöntött a méreg.

– A keresztanyád térdekalácsát! – mondtam neki mérgesen, mivel a kiadott jelhang Pressburg volt.

Amikor eligazításkor megmondtam az őröknek a jelszót és a jelhangot, nem gondoltam, hogy a bükkfanyelvű magyarjaimnak ilyen nehéz lesz megjegyez-ni. Örültem annak, hogy holnap éjjel már a mi parancsnokságunk által válasz-tott és könnyebben megjegyezhető jelszó és jelhang lesz kiadva. Az eligazít-ás szerint a szakácsok minden hajnalban zárt borítékban fogják hozni az az-nap éjszakára szóló jelszót, jelhangot és a hely megjelölés arra a napra szóló rejtjelzését. Ez az esetleges telefon lehallgatás elleni védekezés volt. Érdekes

volt a hely, illetve helyzet megjelölés rejtjelzése. Ez mindig a huszonötvezres térképünkön található valamelyik helyiség egyik meghatározott betűje volt. Ehhez képest adtuk meg távbeszélőn a saját helyzetünket, illetve az ellenség helyzetét. Ami a német jelszót és jelhangot illeti, az eligazításunk egészen kedélyesen zajlott le. A Pressburggal nem volt probléma, mert azt tudtam hogy ez Pozsony német neve, de tudni szerettem volna, mi is az a Meerschwein?

Amikor megkérdeztem, a német altiszt azt mondta, hogy egy állat. Mivel a nevében Schwein szó volt és ez, az akkori gyenge német tudásom szerint is disznót jelentett, jegyzetömbömrre lerajzoltam egy vaddisznót.

– Das ist ein Wildschwein! – mondta a német. Majd a hangját jól felemelve kissé oktatóan mondta – Meerschwein!!! –

El nem tudtam képzelni, hogy milyen „Schwein” lehet, ezért a szó első felére a Meer-re koncentráltam. Mivel ez tengert, de mindenképpen vizet jelent, jegyzetemre lerajzoltam egy vízilovat. Mire a közben körénk gyülekezett németek majdnem megszakadtak a nevetéstől.

– Nilpferd! – kiáltották többen, és a kezükkel mutatták, hogy a Meerschwein kicsi állat.

Erre lerajzoltam egy menyétet. Lehet, hogy életükben sem láttak menyétet, de az is lehet, hogy a rajzom olyanra sikeredett, amire mindent rá lehetett fogni, ezt már vállukat megvonva jóváhagyták. Csak néhány nap múlva tudtam meg, amikor a német szótáramat előkotortam a holmimból, hogy a Meerschwein tengeri malacot jelent.

Szerencsére holnap már nem lesz szükség sem a német jelszóra, sem a jelhangra – gondoltam magamban – amikor a másik őrt le sem ellenőriztem, mivel csak néhány lépésre volt tőlünk és hallgatta az egész eligazítást.

A két őrral együtt a lövészárók falának támaszkodva hallgattuk a front zajait. Nyugodt éjszakának ígérkezett! Itt-ott pattant egy-egy puskalövés és távolból egy-egy rövid géppuska sorozat. Az oroszok Maxim-géppuskájának a zaja a maga mély hangjával olyanak tűnt a puskalövések között, mint amikor üde gyermekhangokba beledörmög egy basszus.

A két őrt figyelemre intve bementem a házba, ahol csak egy kis mécses világított. Nem tudom honnan szerezhette Varga Pista, nekem eszembe sem jutott volna. Pista részéről még egy meglepetésben volt részem. mert fekhelyemre oda volt készítve a pizsamám amely egyáltalán nem illett a fekhelyemhez, ami pokróccal letakart szalma volt. Szegény anyám! Nem tudom milyen elképzelései lehettek a frontról, amikor a holmim közé pizsamát is csomagolt. De ha már itt van – gondoltam magamban – felveszem, nem törődve azzal, hogy mit fognak szólni a katonáim ehhez a keleti kényelemhez,

amely egyáltalán nem egyeztethető össze a falra akasztott rohamsisakokkal és a géppisztolyommal. No meg persze a harminc méterre lévő drótakadállyal sem. Arra gondoltam, ha szorul a kapca, az oroszoknak mindegy lesz, hogy pizsamában, vagy egyenruhában veszem-e fel ellenük a harcot.

Ettől függetlenül egészen jól aludtam az első frontbéli éjszakámon!

6.

A csajkák csörömpölésére ébredtem. A szakácsok kora hajnalban meghozták az egésznapra élelmet és egy lezárt zöld borítékot az éjszakára szóló jelszóval, jelhanggal és egyéb parancsokkal. Ez később is így volt rendszeresítve. A Schweinfurtri-zöld, csótányírtópor, ronda zöld színére emlékeztető boríték mindig valamilyen parancsot, vagy eligazítást jelentett.

Az éjszaka egyébként egészen csendesen telt el. Ahogy az őrségben volt többi embereim elmondták, csak egészen távoli géppuska és puskalövések hallatszottak és hajnalban egy aknagránát robbanása, de az is nagyon messziről.

Reggeli után először a fal mellett lévő lőszeres rakaszokat hordtuk az ágyúállás melletti lőszeres bunkerba. Ez tulajdonképpen nem is volt bunker, hanem az ellenség felőli oldalon olyan szélesen és mélyen kiásott árok rész, amelyben az egymásra rakott lőszeres ládák elfértek. Ez a kiásott rész volt fagerendákkal áthidalva és jó egy méter vastag földdel befedve, úgy, hogy a lövészárók felőli része teljesen nyitott volt. Így a lőszeres ládákat gyorsan ki lehetett szedni. A tetején levő föld egy kisebb aknagránát becsapódása esetén megvédte, de ha az az árokba vágna be, bizony a levegőbe repülne az egész kóceráj mindenestül. De hát mit számít ez egy ilyen nagyüzemnél?

Ahogy végeztünk a lőszer berakodásával, mindnyájan a futóárkokban maradtunk kicsit körülnézni és ismerkedni a frontvonalunkkal. No meg élvezni a tavaszi napsütést. A legnagyobb meglepetéssel láttam, hogy az este leváltott tűzéreket körülvevő német gyalogságnak nyoma sem volt. Úgy látszik, hogy a tűzerekkel együtt ők is elvonultak. Libabőrös lett a hátam arra a gondolatra, hogy ezért volt olyan csendes az éjszaka.

De hiszen ilyenformán az egész frontszakaszon csak mi tizenöten voltunk. Isteni szerencse, hogy sem embereimnek, sem az oroszoknak fogalmuk sem volt erről.

Délelőtt tíz óra tájban azután megoldódott a rejtély, tisztázódott a helyzet. Megérkezett a gyalogság!!! Egy német őrmester és néhány német katona vezette be őket a frontvonalba. Mint amikor a verebek megszállják a bokrokat,

egyszerre megtelt étellel az egész frontszakasz. Megörültek, hogy mi már itt vagyunk. Hát még mi, hogy ők megérkeztek! Még jobban megörültünk, amikor megtudtuk, hogy ők is vasmegyeiek. A 35. gyalogezred II. zászlóalja vett körül bennünket. Körmentről jöttek és Orelban rakodtak ki. Az erőltetett menet ellenére csak most értek ide, és bizony eléggé fáradtak voltak. Mellénk egy géppuskás szakasz települt, ami igen megnyugtató volt közvetlen védelmünk szempontjából.

Először ők is ismerkedtek a lövészárkokkal. Az ő részükön bunkerok is voltak, amelybe mindjárt betelepedtek, de előbb a kiépített lőállásokba felállították a géppuskáikat.

A magam részéről elindultam, hogy végre világos nappal megnézzem az előttünk levő drótkadályokat. Hát ami azt illeti, nem volt az a kimondott Maginot-vonal. Ahogy azt az előző nap is láttam, a drótkadály csak olyan magas volt, hogy nekifutásból még az is át tudta volna ugrani, aki nem volt sportember. Az ágyúállás előtt, az ágyú kilövésének a biztosítása miatt még alacsonyabb volt, mint a többi helyen. Déli irányban csak mintegy százötven méter hosszúságban volt kiépített drótkadály, egészen a domb lábáig. A domb egy füves rétben folytatódott, amely szélességében egészen az Ozera patakig terjedt, hosszirányban pedig majdnem egy kilométer hosszú volt. A füves réten már nem volt drótkadály, hanem szögesdrót tekercs volt lazán kihúzva, nem volt fél méternél magasabb. Kíváncsi voltam, hogy milyen hosszan vezet ez a komoly akadálnak egyáltalán nem nevezhető valami.

Talán háromszáz métert ballagtam mellette, amikor a kihúzott dróttekercs egyszer csak végetért. A végén néhány karika egyszerűen el volt fektetve a fűben. Még a hideg is végigfutott a hátamon, amikor arra gondoltam, hogy az éjjel mennyire ki voltunk szolgáltatva mi tizenöten! Milyen szerencse, hogy velem együtt, embereim sem tudtak róla. Remélhetőleg most már jobban meg leszünk védve, mivel már itt a gyalogság. Jelenlétüket az oroszok is észrevehették, mert amikor az árkok felett is elkezdtek nyüzösögni, odapörköltek egy-egy golyószóró és géppisztoly sorozatot. Szerencsére nem sebesült meg senki, mert gyorsan beugráltak a lövészárkokba.

Meglátogattam a parancsnokukat, egy magyaros bajszú tsz. psz. – tovább szolgáló, próbaszolgáló – hadnagyot. Vizner Imrének hívták és nagyon barátságosan fogadott.

Örült, hogy ott vagyunk, mi meg különösen, hogy ők is megérkeztek. Nem szóltam semmit a drótkadályunk erősségét illetően. Arra gondoltam, hogy majd rájön magától is, addig meg minek idegesítem, hátha inába száll a bátorsága. Nálam jóval idősebb komoly megfontolt embernek látszott. Ő is azon

a véleményen volt, hogy felszereltség tekintetében nem vagyunk valami vas-tagon eleresztve. De hát valami majd csak lesz!

Lett is estére kelve!!! Olyan lövöldözés alakult ki a két front között, hogy csak úgy fröcsköltek a lövések. Utólag már nem lehetett megmondani, hogy ki kezdte. Valószínűleg az őrségbe állítottak önmaguk bátorítására leadtak néhány lövést, melyet az oroszok viszonzottak. Egyre jobban belejöttek annyira, hogy egészen csinos tűzharc alakult ki.

Mi tűzkészültségbe helyeztük az ágyút, de nem lőttünk. Már csak azért sem, mert a sötétben fogalmunk sem volt arról, hogy mire kellene lőnünk. Másrészt páncélosok és gyalogsági támadás elhárítása volt a feladatunk, nem a vaktában lövöldözés. Vizner Imre másnap kicsit neheztelt is közönyünkért, de megmagyaráztam neki, hogy egy ilyen csetepaté miatt nem árulhatjuk el torkolattűzünkkel a jelenlétünket. Hát így estünk át a tűzkeresztségen!

Újabb felfedező útra indultam a dombot megkerülő patak mentén. Örömmel láttam, hogy a füves rét mellett a patak egy helyen kiszélesedett és fürdésre alkalmasnak látszott. Igaz, hogy az oroszok felől eléggé belátható volt, de azért reméltem, hogy fel lehet váltani a néhány nap óta tartó, kulacsból illetve csajkából történt mosakodást. A magam részéről nem panaszkodhattam, mert Varga Pista a jó ég tudja honnan, elővarázsolt egy lavórt és én olyan ki-vételezett lettem, aki lavórból mosakodhatott és borotválkozhatott.

Amikor a patakon átvergődtem, felbaktattam a hátunk mögött lévő dombra. A domb túlsó oldalán nyolc orosz holttestet találtam. Ruházatukról ítélve még a téli harcokban eshettek el.

Szomorú látványt nyújtottak, ahogy ott feküdtek pergamenszerűvé száradt bőrüikkel, a halál rémületében kítátott szájukkal, amelyben most zavartalanul mászkáltak a zöld döglegyek.

Valamikor, – nem is olyan régen – ők is érző emberek voltak, dolgoztak, szerettek, terveik és vágyaik voltak, és most itt fekszenek az enyészetnek kitéve.

Ezt kellene megmutatni a politikusoknak, amikor háborúra uszítanak!!! Persze, amikor tettekre kerül a sor, ők elegánsan kihúzzák magukat mindenből, haljanak csak meg mások helyettük. Mint ezek itt most, akiknek semmi vétkük nem volt a háborúval kapcsolatban és most még annyit sem érdemeltek, hogy tisztességesen legyenek eltemetve.

Nagyon rossz hangulatban tértem vissza enyéimhez, akiknek egy szót sem szóltam felfedezésemről. Miért is zavartam volna a kedélyállapotukat, amikor zömmel a gatyáik kimosásával és tetű vízzel voltak elfoglalva. A nap sütött

és április vége lévén még melegített is. Ha nem lett volna háború, még élvezni is tudtuk volna.

Varga Pistával előkerestem a fürdőnadrágomat és elhatároztam, hogy a fele legénységgel kipróbáljuk a felfedezett fürdőt. Mivel jó meleg volt, örömmel fogadták elképzelésemet. A legénység másik fele helyettesemmel, Borsos szakaszvezetővel addig az állásokban maradt, minden eshetőségre számítva.

A fegyvereinket azért mi is vittük magunkkal a fürdőhelyre, „sohasem lehet tudni” jelisével. Megígértem Borsoséknak, hogy amint végeztünk, váltjuk egymást. Embereim nagyon megörültek a fürdés lehetőségének, már nekik is nagyon elegendő volt a tetűkből. Ahogy odaértünk a kis tóvá szélesedett patak-részhez, rögtön ledobáltak magukról mindent és csak úgy ádámkosztűmben rohantak bele a vízbe. A víz tiszta volt és kellemes. Néhányan, akik szappant hoztak, neki kezdtek a mosakodásnak. Később a szappanokat kölcsönadva mindenki megmosakodott. Ahogy a levegőn megszáradtunk, siettünk vissza, hogy Borsosék is meg tudjanak fürdeni.

Néhány nap múlva a bakák is rákaptak a fürdésre, de olyan zajjal és feltűnően csinálták, no meg egyszerre annyi emberrel, hogy ezt már az oroszok sem nézték tétlenül. Egy kisebb méretű aknavetővel odasóztak egyet. Mintegy száz méterre vágott le tőlük, de ez elég volt ahhoz, hogy az egész társaság, mint egy megriasztott verébcapat, bakancsaikba beleugrálva, de egyébként teljesen meztelenül robogott vissza a lövészárokbá.

Ettől kezdve mi is csak sötétedés után fürdöttünk.

7.

Éjszaka és hajnal felé gyakran ellenőriztem az őrköt – csak úgy a pizsamára köpenyt véve – de mindig a helyükön voltak és éberen őrködtek. Az egyik ilyen alkalommal azt mondta az őrségben álló Németh Miska:

– Hadapród úr! Az oroszok hajnalonként ide járnak vízért!

– Hová? – kérdeztem meglepetten.

– Ott a senki földjén a bokroknál valami forrás lehet, mert oda járnak. – mondta.

Valóban alig kétszáz méterre tőlünk egy bokros rész volt, amelyből ferdén egy árok vezetett a patak irányába. A bokros rész hozzánk közelebb volt, mint az oroszokhoz. A senki földjének – felőlünk nézve – az első harmadában volt, és néhány alacsony, de sűrű bokorból állt. Az jutott az eszembe, hogy jó lenne elfogni egy orosz.

– Költsd fel Horváth Jóskát! Jöjjön és fedezzen a golyószórával! – szoltam Miskának, majd magam is bementem a házba, hogy rendesen felöltözzem. Derékszíjat kötöttem, pisztolytáskával. A pisztolyban megnéztem, meg volt mind a hat töltény. Ennyi csak elég lesz, de arra gondoltam, talán nem is lesz rá szükség. Horváth Jóska is gyorsan össze készült és oldalt az egyik futóárok végében foglalt tüzelőállást golyószórával. Egy másik futóárok majdnem a patakig vezetett. Végig mentem benne, onnan már nem volt messze az a senki földjéről induló kis árok, amely feltételezésem szerint a forrástól indult. Az árok sekély volt és tiszta víz folyt benne. Enyhén emelkedett a forrásig. Ha azt akartam, hogy ne vegyenek észre, kúsznom kellett benne az árok oldalfalához tapadva. Mindig utáltam a kúszást. Amolyan „baka” dolognak tartottam. Eddig csak büntetésből csináltam újonc koromban. Ime, most jó hasznát fogom venni az akkor szerzett tudományomnak.

A hajnali harmatban csurom vizes lettem, mire elértem a forrást. Szép tiszta víz jött a part oldalában levő nyílásból. Nem bírtam megállni, hogy ne igyak belőle. Jól is esett a kúszás után.

A bokrok körülölelték a kis forrást és jól kitaposott lejárát vezetett tőlük a forrás mélyedéséhez, ami olyan mély volt, hogy vödörrel is lehetett onnan vizet meríteni. Kényelmesen elhelyezkedtem az egyik bokor tövében a kitaposott ösvény mellett. Kicsit fáztam, mert a nadrágom és a zubbonyom eléggé átnedvesedett a kúszásban, de most nem is nagyon éreztem, mert fűtött az izgalom. Rádöbbsentem, hogy nem is olyan alaptalan az izgalom, mert ha egyszerre többen jönnének vízért, az egy szál pisztolyommal csak a meglepetés erejében bízhattam. Mivel közben már teljesen kivilágosodott, minden percen várhattam, hogy valaki vízért jön.

A torkomban dobogott a szívem, amikor megláttam, hogy az orosz árkokból kilép egy köpenyes alak. Hála Istennek csak egy! Ez volt az első gondolatom, ahogy a sűrű bokorból szemrevételeztem emberemet. Ahogy közeledett, láttam, hogy zömök jókötésű ember. Puskája keresztbe vetve a vállán, jobb kezében egy vödröt lóbált. Egészen a bokor széléhez húzódva letérdeltem. Amikor már egészen a közelemben volt, hallottam, hogy dúdol magában. Egyre erősebben hallottam a köpenyének suhogását. Szorosabbra fogtam jobb kezemben a kibiztosított pisztolyomat.

– Most! – határozottam el magamat és a bokor mellől kinyúlva, bal kezemmel elkaptam a vödröt lóbáló kezének a csuklóját.

– Sztoj! Davaj oruzsije! – Állj! Gyerünk a fegyverrel! – kiáltottam rá a handi szótárból vett kevés orosz tudásomat összeszedve és a jobb kezemben lévő pisztolyt ráfogva.

Mint a fal, olyan fehér lett az arca és ijedtében letérdelt. A vödört fogó kezét elengedtem és lekanyarítottam a válláról a puskáját. A puskát a vállamra akasztva, intettem a még mindig térdelő oroszoknak, hogy az árokban induljon meg az állásaink felé. Halálos rémület tükröződött arcán. Azt hiszem arra gondolhatott, hogy most jön a tarkónlövés. Szerettem volna eloszlatni a félelmet, ezért rámosolyogtam és a kezemmel jeleztem, hogy eszem ágában sincs agyonlőni.

Szelíden, de a helyzethez illő komolysággal mondtam neki:

– Igyi! – Menj! – és ismét az árokra mutattam.

Fejét lehorgasztva és kezében a vödört lóbálva megindult az árokban, de nem kúszott, ahogy én idejöttem, hanem csizmáival belelépett a vízbe és úgy cuppogott az árokban állásaink felé. A kúszáshoz most nekem sem fülött a fogam, ezért két három lépéssel mögötte, de az árok fölött baktattam utána. Most vettem csak jobban szemügyre foglyomat. Zömök, középkorú ember volt, kerek arccal és kissé borostás állal. Jóindulatú, egyszerű embernek látszott. Most láttam először közelről élő orosz katonát. Otthon annyira el voltunk zárva a Szovjetuniótól, de főleg a kommunizmustól, hogy most szinte csodálkozva állapítottam meg magamban, hiszen ennek is két füle és egy orra van. Pontosan olyan ember, mint mi. A felszerelését illetően nem voltam túlságosan elragadtatva. Köpenyének színe a mi lópokrócunk színéhez hasonlított és az anyaga is hasonló volt. Alacsonyszárú csizmájába begyűrt vászon nadrágja, meg vászon sapkája koszos volt és elnyűtt. A hátán egy üres vászon tarisznya volt átvetve. Nem tudtam elképzelni, hogy miért volt fontos neki vízhordáshoz elhoznia magával.

Szemlélődésemből az oroszok rövid golyószóró sorozata riasztott fel, pedig már egészen közel voltunk a lövészárkunkhoz. Úgy látszik az oroszok észrevehették a történeteket, de főleg engem, aki az árok fölött mentem a kezemben tartott pisztollyal. Gyorsan beugrottam a kis árokba és amikor már egészen a futóárok közelében voltunk, átugrottunk a futóárokba. Örültem, hogy baj nélkül megúsztam ezt a kalandot.

Az ágyúálláshoz közel, a lövészárokban volt egy kis tetővel ellátott rész, az árok oldalában kialakított tűzhellyel. Amikor a németektől átvettük az állást, úgy tájékoztattak bennünket, hogy ott szokták az ételt megmelegíteni és kiosztani. Mi is így csináltuk ezt azóta.

Mire visszatértem foglyommal az árokba, embereim már ott voltak az étel osztó helynél. Még sötét volt, amikor a szakácsok meghozták az egésznapos ételmelegítőt. Amikor megtudták, hogy kimentem a senki földjére, nem mentek

mindjárt vissza a mozdonyállásba, ahogyan máskor szokták, hanem ott maradtak és felajánlották, hogy megmelegítik és kiosztják a reggelit.

A kávé javában gőzölgött, mikor az oroszral odaértem. Embereim kíváncsi-
an vették körül foglyomat. Ők sem láttak még orosz katonát közlőről. Örö-
mel láttam, hogy semmiféle gyűlölet nincs bennük. Inkább úgy néztek meg-
szepent emberemre, mint egy bajba jutott bajtársukra. Anélkül hogy szóltam
volna, csajkát kerítették és mielőtt az orosz meg tudott volna szólalni, a kezé-
be nyomták egy vastag karéj műmézeskenyér kíséretében a gőzölgő kávéval
teli csajkát.

– Szpasziba! – Köszönöm, – mondta az orosz és szeméből megeredt a
könny. Most látszott először az arcán, hogy elhitte azt, hogy nem akarjuk
agyonlőni.

Purgai Pista és Kovács Gábor tudtak horvátul és mindjárt felvették fog-
lyommal a diplomáciai kapcsolatot. A szláv nyelvcsaládban úgy látszik ha-
mar megértik egymást, mert rövidesen élénk társalgásba merültek. Megtud-
tuk, hogy a foglyom kolhozparaszt, a keresztnéve pedig Nikoláj. Már több
mint egy éve, hogy behívták katonának és azóta nem is látta a családját, pe-
dig nincs hús kilométerre az a falu, ahol a családja él. De hát a németek el-
foglalták azt a falut, ő pedig az orosz oldalon rekedt. Ezek szerint isteni sze-
rencséje, hogy elfogtam! El is határoztam magamban, ha megszáritotta a ru-
háját, elengedem. Menjen Isten hírével a családjához! A fegyverét elvettem,
nekem nem ellenségem többé!

Nikoláj átszellemült arccal itta a kincstári feketekávét, amelynek a kávéhoz
ugyan kevés köze volt, de a cikóriához annál több. Jelen esetben az volt a leg-
főbb erénye, hogy meleg volt, és ez most jót tett Nikolájnak. Élvezettel ha-
rapdálta a műmézzel megkent kenyeret is, ami igen nagy újdonság lehetett ne-
ki. Akárcsak nekünk, akiknek szintén nem volt fogalmunk erről a német talál-
mányról addig, amíg a németek élelmezésébe nem kerültünk. Azt hiszem a
krumpticukor és az étolaj keveréke lehetett. Mindenesetre édes volt és kenhe-
tő. Jól kiegészítette a margarint, amit vaj helyett kaptunk hozzá.

Nikolájnak mennyei csemege lehetett ez is meg a kávé is. Szemmellátha-
tóan eluralkodott rajta a megelégedettség, amikor látta, hogy eszünk ágában
sincs bántani, sőt még jól is lakattuk.

Még egészen meg sem itta a kávéját, amikor Varga Pista egy vastag szivar-
ral ajándékozta meg a készletemből. Mivel én nem dohányoztam, Pista volt a
hadiellátmányként kapott cigarettáimnak és szivarjaimnak teljhatalmu keze-
lője. Nikolájnak tágra nyílt a szeme, amikor Pista a kezébe nyomta a vastag,
aranygyűrűs szivart. Földöntúli boldogság ömlött el az arcán, amikor rágyúj-

tott. Lassan, élvezettel szívta és látszott rajt, hogy teljesen meg van elégedve sorsának nem várt alakulásával. Közben száradtak a kapcái, amit gondosan kitergetett a tűzhely közelébe. Maga is odahúzódott nadrágját szárítani és meztelen lábait melegíteni.

Embererim közben nézegették ruházatát, felszerelését. Purgai Pista megkérdezte tőle, hogy miért hozta magával a vászontarisznyát? Nikoláj kibontotta és akkor láttuk, hogy nem teljesen üres, az aljában száraz kenyérhéjak voltak, úgy látszik ez lehetett a tartalék ételmük. Hogy miért hozta magával, amikor csak vízért jött? Azt már csak a kezével mutatta, hogy a többiek ellopták volna, mire a vízzel visszaér.

– Na, szép kis társaság lehet nálatok! – mondták embereim.

Közben Borsos szakaszvezető, akinek a kezébe nyomtam Nikoláj puskáját, alaposan megvizsgálta a hosszúcsövű ütött-kopott fegyvert. Nem akartunk hinni a szemünknek, amikor láttuk, hogy a zárvazata szabályosan lötyögött a töltényúrben. Ehhez képest a mi Mannlichereink remekművek voltak.

A szakácsok már visszamentek a mozdonyállásba, mikorra Nikolájnak megszáradt a ruházata. Arra gondoltam, mielőtt útjára bocsátom, megkérdem tőle, hogy hol vannak a golyószóró és géppuska állásaik, hol vannak a páncéltörők és aknavetőik? Purgai Pistával – mint tolmáccsal – kimentem velem az első lövészárókba, közvetlenül a drótakadály közelébe. Nikoláj készségesen mutogatta a különböző állásokat, melyeket berajzoltam a térképemre. Nem voltam teljesen meggyőződve arról, hogy a Nikoláj által mutatott helyeken tényleg az van amit ő mondott, mert ahogy a távcsöveimmel az általa megadott pontokat néztem, azok semmi eltérést sem mutattak az orosz lövészárók többi részéhez képest. Nikoláj úgy látszik észrevehette kételkedésemet, mert egyre szélesebb mozdulatokkal kezdett mutogatni és magyarázni. Ennek az lett az eredménye, hogy egyszer csak egészen a közelünkbe lőttek ágyúval. Úgy látszik Nikoláj eltűnése miatt figyelhették állásainkat. De nem csak ágyúval kezdtek el lőni, hanem golyószóróval, géppuskával és aknavetővel is.

– Hát én aztán szerencsés fogást csináltam veled! – gondoltam magamban Nikolájra nézve, miközben fülünket, farkunkat behúзва beosontunk a házba, de az oroszok tüzelésére mi nem lőttünk vissza. Erre egy idő múlva abbahagyták a lövöldözést. Ha már így áll a dolog, – gondoltam – jó lesz minél előbb megszabadulni szerzeményemtől, Nikolájtól. Hazulról hozott konzervejimből a kezébe nyomtam két húskonzervet, Zsohár tizedes meg egy vekni kenyeret adott neki.

Nikoláj rögtön felfogta, hogy el akarom engedni. Széles mosoly áradt szét arcán, amikor átvette és ócska vászontarisznyájába rakta kincseit. Valamivel

viszonozni akarta az ajándékot, ezért sapkájáról levette és a kezembe nyomta a sarló-kalapácsos, zománcozott vörös csillagot. Gondolom örült, hogy megválthatott tőle. A térképen megnéztem Nikolszkoje falut, amit lakóhelyének mondott és anélkül, hogy Nikolájnak megmutattam volna a térképet, kíváncsi voltam, hogy vajon tudja-e az irányt arrafelé?.

Boldogan fogott kezet mindnyájunkkal és egyből elindult a megfelelő irányba. Tehát nem hazudott! Jókedvvel ballagott lefelé a domboldalon és kaptatott fel a hátunk mögött lévő dombra. Csak remélni mertem, hogy nem fog találkozni sem németekkel, sem magyarokkal, amíg eléri a faluját.

A magam részéről azt hittem, hogy ezzel véget is ért Nikoláj históriája. De nem így történt. Az élelmünket hajnalban kihozó szakácsok visszatérve elmesélték, hogy fogtam egy orosz foglyot. Mivel én Nikoláj sorsát a magam részéről elintézettnak tekintettem, eszembe sem jutott, hogy ezt jelentsem ütegparancsnokomnak. Pedig a Szolgálati Szabályzat értelmében be kellett volna küldenem egy írásos jelentés – Szolgálati jegy – kíséretében a parancsnokságra. Úgy látszik, amikor ezt tanították a hadapród iskolán, kártyázhattam a hátsó padban.

Ütegparancsnokunk – mivel az egész délelőtti folyamán nem jelentettem a dolgot –, délutánra már nem bírta türelmével, motorkerékpárra ült és kirobogott hozzánk az első vonalba. Amikor megláttam, nem tudtam mire vélni a sietségét.

– Hol a fogoly? – kérdezte köszönésemet sem viszonozva és be sem várva jelenkezésemet.

– Haza küldtem, mert itt lakik a közelben! – válaszoltam nyugodtan, mint akinek teljesen tiszta a lelkiismerete.

A kobra kígyó nézése szelíd simogatás volt Vértés Vili tekintetéhez képest, ahogy végig nézett rajtam.

– Ilyent is csak egy hadapród tud csinálni! – sziszegte megvetéssel.

– Persze, – mert a hadapródok a fejükkel gondolkodnak és nem a fenekükkel – gondoltam magamban –.

Vili ránk se nézve fordult meg motorkerékpárjával és már éppen be akarta rúgni, amikor Borsos szakaszvezető kihozta a zsákmányolt puskát. Kíváncsian vette a kezébe, majd egy hirtelen elhatározással a hátára kanyarította és motorját berúgva – hátra se nézve, elporzott.

Egyre többször lőttek be bennünket napközben aknavetőkkal és különböző méretű lövegekkel. A kis tóban való fürdés már csak besötétedés után volt lehetséges. Bár sokszor a besötétedés után is kialakult tűzharca a két állás között. Hiába igyekeztünk visszatartani embereinket, sokszor teljesen váratlanul és indokolatlanul rájuk jött a lövöldözés, amit persze az oroszok is rögtön viszonoztak.

Sokszor olyan csetepaté alakult ki, hogy csak úgy fröcsögtek a lövedékek. A fejünk felett lévő faházat is többször érte kisebb találat, de nem gyulladt ki. Mivel a lövöldözések idején mindnyájan az árokban voltunk, senki sem sebesült meg.

Amikor a lövöldözések egyre sűrűbbé váltak, elhatároztuk, hogy a ház mögött építünk egy nagy bunkert. A környező összedőlt, illetve szétlőtt házakban elegendő gerenda, ajtó és ablak volt tervünk megvalósításához.

Közvetlenül a ház árnyékában, a lövészárokkal ellentétes oldalon kimértem egy négyszer négy méteres négyzetet és az éppen szolgálatban lévő örök kivételével mindnyájan nekiláttunk az ásásnak. Szerencsére embereim jó része falusi volt, akiknek nem esett nehezére az ásás. Jó tempóban és jó hangulatban folyt a munka. Csak a fiatalok tudják ilyen jókedvűen csipkedni és ugratni egymást, ahogy embereim tették. Estére már jó két méter mély volt a gödör, és úgy látszott, hogy másnap estére készen leszünk – legalább is az ásással.

De hát ember tervez Isten végez! Másnap délelőtt, hogy minél gyorsabban haladjunk az ásással, csak egy őrt állítottam az árokba, – Barki Géza őrvezetőt. Második őrként magam álltam be a cikcakkban futó összekötő árokba. Csendes napnak ígérkezett! Ahogy távcsövemmel átnéztem az oroszokhoz, a szokásos kép fogadott. Jövő-menő emberek, kotlátkban krumplit főzők, akikre a világért sem lőttünk volna rá.

Talán tíz óra lehetett, amikor az oroszok dombja mögül furcsa, eddig még sohasem hallott zaj hallatszott. Mint amikor egy verkleiből egy magas és egy mély hang gurgulázik váltakozva. Amikor ez a gurgulázás megszűnt, egy pillanatnyi csend után furcsa suhogás közelített, mint amikor egy óriási madár raj suhan el az ember felett. A következő pillanatban, mintegy kétszáz méteres körzetben egymást érték a becsapódó lövedékek robbanásai. A legközelebbi három méterre lehetett tőlem az árok felett. Még szét sem oszlott a keserű lőporfüst, amikor az árokból kinézve a becsapódás helyén egy kályhacsőhöz hasonló valamit láttam kiállni a földből.

– Hát ezek a hülyék már a csövet is kilövik? – volt az első gondolatom, de nem értem rá sokat töprengeni, mert Barki nyöszörgése hallatszott az árok másik végéből.

– Uram Isten, megsebesültem! – nyögte falfehér arccal.

– Hol sebesültél meg? – kérdeztem, miközben hozzálépve átkaroltam, hogy el ne essék.

– Itt a faromnál! – mutatott a bal oldalára, ahol a nadrágján, a fenekénél egy fél tenyéryi véres folt volt terjedőben.

– Vigyük be a házba! – szoltam embereimnek, akik közben a bunkerásásból előrejöttek a lövészárokba.

Ketten felnyalábolták Gézát, aki közben elájult. Bevittük a házba és az egyik priccse fektetve lehúztuk a nadrágját. A bal fenekénél a vastag húsban egy olyan kicsi seb volt, mint a kisujjam körmének a fele. Nem is vérzett már.

Úgy látszik az ijedtségtől ájulhatott el! - gondoltam magamban, amikor vissza ballagtam a lövészárokba embereimmel, az oroszok támadásától tartva. Két ember ott maradt a házban Géza mellett. Szerencsére a sorozatot nem követte támadás, de azért tűzkészültségben maradtunk.

Sokáig nem tudtuk, hogy mi lehetett ez a különös sorozat. A gyalogosok a suhogásról maguk között „szellem”-nek nevezték. Csak jó idő múlva tudtuk meg a németektől, hogy ez a „Katjusa” volt, az oroszok híres sorozatvetője, amit Sztálin-orgonának is neveztek.

Talán még egy negyedóra sem telt el, amikor a házból lélekszakadva rohant hozzám az egyik ember.

– Hadapród úr! Meghalt a Barki! – kiáltotta felém.

Mint akit letaglóztak, úgy álltam ott. A tény nehezen jutott el a tudatomig.

– Ez nem lehet igaz! Ekkora kis sebtől még elájulnia sem volna szabad! – volt az első gondolatom, amikor berohantam a házba.

De sajnos igaz volt! Barki Géza őrzető teste ott hevert a priccsen kiterítve. Némán, összeczárt ajakkal, sápadtan. A bentmaradt Remete Lajos addigra lezárta a szemét is. Arca nyugodt volt, de elkínzott a fájdalomtól. Senki sem tudott megszólalni.

– Hívjam a mozdonyállást? – kérdezte váratlanul Ulahla tizedes a távbeszélők parancsnoka.

– Igen! Jelentennem kell a főhadnagy úrnak! – feleltem tompán.

De Vértés Vili nem volt a szállásán. Éppen élelmet és lótápot mentek el vételezni Beke Ferivel. Gájer Pista vette fel a hallgatót. Neki jelentettem a szomorú tényt.

– Sötétedés után küldöm a koporsót! – mondta Pista, amikor a végére értem a jelentésnek.

El nem tudtam képzelni, hogy honnan szerez estig koporsót. De hát ez, az ő dolga!

Szomorúan telt a nap. Katonáim csak tengtek-lengtek a lövészárokban, senkinek sem volt kedve bemenni a házba. Én is csak egyszer mentem be, hogy elmondjak egy imát mellette.

Az általános szomorúságban Varga Pista talált magára elsőként.

– Jó lenne, ha tovább ásnánk a bunkert! – mondta a többieknek.

Mindenki örömmel fogadta ötletét és rögtön neki is láttak a munkának, hogy ne kelljen szomorú gondolataikkal foglalkozniuk.

Estére aztán megjött a szekér a „koporsóval”. Ez bizony nem volt más, mint egy gyalulatlan deszkákból összeütött hosszú láda. Pokrócba takarva tettük bele a holttestet. Azonossági jegyét – a hullacédulát – egy külön borítékban adtam oda a kocsisnak és kísérfőjének.

Ahogy a sötétben távolodó szekér után néztem, csak most éreztem igazán Barki Géza hiányát. De a legnehezebb még hátra volt! Másnap megírni özvegy édesanyjának, hogy meghalt egyetlen fia és támasza.

– Mivel mentegetőztök ti háborút akaró politikusok? Hogy az Isten verne meg benneteket!!!

A bunker építést két nap alatt befejeztük. Elég nagy volt ahhoz, hogy a kiépített priccseken mindenkinek jutott benne fekvőhely. Bár az oroszokkal elmentés oldalán két ablaka is volt, olyan sötét volt benne, hogy az írásbeli dolgaimat a belövési veszély ellenére továbbra is a házban végeztem.

Két nap múlva, az ételment kihozó szakácsok elmesélték, hogy Barki Gézát az előző nap pappal és katonai tiszteletadással eltemették Jakovlevóban. Előtte a katonaorvos felboncolta és megállapította, hogy a farán lévő kis seben keresztül egy kis szilánk hatolt a testébe, amely a medencecsont mellett elhaladva, a hasüregben szétépte a beleit. Hát ezért kellett szegénynek meghalnia!

Az újonnan elkészült bunker bejáratánál bicskával az agyagfalba egy rohamsisakos katona fejet faragtam és így állítottam emléket Barki Géza örveztőnek.

Úgy hírtett, hogy a németek – akik majd hanyatt estek, amikor a vízözön előtti ágyúinkat meglátták –, korszerű páncéltörő ágyúkkal fognak bennünket felszerelni. Ezért különösebben meg sem lepődtem, amikor megkaptam a parancsot, hogy a félszakaszt Borsos szakaszvezető parancsnokságára hagyva, másnap reggel, négy lövegkezelővel együtt jelentkezsek Rozsgyesztszvenszkojében a német parancsnokságon páncélelhárító kiképzésre. Zsohár tizedest, Kovács Gábort, Burghardtöt és Néneth Miskát jelöltem ki a kezelők közül a tanfolyamra, meg a távbeszélők közül Martin Pistát tolmácsnak.

Másnap reggel, legényemet Varga Pistát is magam mellé véve, heten indulunk el szekéren, még napkelte előtt Rozsgyesztszvenszkojéba. A német parancsnokságon még jóformán aludtak amikor odaértünk. Szerencsére már tudtak jövetelünkről és csakhamar előkerült egy őrmester és egy őrvezető, akik gondjaikba vettek bennünket. Legnagyobb meglepetésünkre az őrvezető magyarul szólalt meg. Kiderült, hogy Budapesten érettségizett, pestkönyéki sváb gyerek, aki úgy döntött, hogy a német hadseregben fogja letölteni a katonaidjét. Majd csak kiderül, hogy jól választott-e?

A németek nem sokat teketóriáztak. A falu szélén levő tágas térségre vezettek bennünket, ahol már négy páncéltörő ágyú állt egymástól húsz méterre tüzelőállásban.

Kiderült, hogy a gyalogságunktól is várnak embereket átképzésre, de azok még nem érkeztek meg.

Két-két kezelőnket osztották be a két ágyúnál várakozó német kiképző csoportba, ahol minden lövegkezelői beosztáson átmentek. Igazi német alapos-sággal addig nem mentek tovább, amíg egy-egy beosztás feladatát tökéletesen el nem sajátították. Még az arcvonal változtatást is gyakoroltatták velük, ide-oda húzogattatva az ágyúkat. Embereimnek ebben nagy segítségére volt, hogy az ágyú felszereléséhez erős, karabinerekkel ellátott hevederek is tartoztak.

Közben megérkeztek a gyalogosok is, jóval nagyobb létszámmal, mint mi. Egy fiatal hadnagy vezette őket, akinek a bemutatkozásakor nem érttem meg a nevét. A későbbiekben sem sok ügyet vetett rám, – de embereire se nagyon – úgy, hogy a nevét azóta sem tudom. Igaz, hogy nem is nagyon érdekelt, hiszen, ha érdekel, megkérdezhettem volna. Viszont volt a kisérétében egy velem egyidős hadapród, Baboth Béla, akivel hamarosan összeharátkoztunk. Elmondta, hogy a 35. gyalogezred közvetlen páncéltörő századától jöttek átképzésre, mivel a németek az ő 37 mm-es páncéltörő ágyúikat sem találták meg-

felelőnek. Nem is csodálom, hiszen ezek is csak kis „spriccnik” voltak a németek ágyúíhoz képest.

A németek délig a bakákat is keményen megdolgoztatták. Mindenkinek jólesett az ebéd, amit a németek adtak. Most talákoztam először igazi német kosztal és egyáltalán nem voltam elragadtatva tőle. A kenyérük, mint a fűrészpor, a levesük pedig rozsleves.

Olyan sűrű, hogy a kanál szinte megállt benne. Ez még nem lett volna baj, de legalább valami íze lett volna. Kiengesztelésnek hatott, hogy ebéd után még adtak egy szelet csokoládét is.

Úgy tűnt, hogy a németek ebéd után már nem akarnak kiképzést tartani. Igaz jól megdolgoztattak bennünket a délelőtti folyamán. Elkezdődött a barátkozás. Martin Pista egy nagy mosóteknőt kerített és kerítésdeszkából kinevezett két evezővel békésen evezgetett egy német tizedessel a falu melletti halastavon.

Én fényképezőgépetem és vázlatkönyvemet magamhoz véve felfedezőútra indultam. Először a németekkel csináltam néhány csoportképet, majd megindultam a falun túl, a domboldalon lévő hagymakupolás orosz templom irányába. Még sohasem voltam orosz templomban. Eddig csak messziről – a katonavonatról – láttam néhányat. Már a környéke is elhanyagolt volt, de amikor beléptem, mellbevágott a látvány. Az oroszok istállónak és klozetnek használták, és a németek sem igyekeztek változtatni ezen, pedig nagyon büszkéek kultúrmép voltukra. Tele volt piszkítva az egész, még hozzá rendszertelenül. Ugyancsak vigyázni kellett, hogy bele ne lépjek valamibe. A falakon viszont csodálatosak a freskók. Vajon tudatában voltak-e ezek a marhák, hogy mekkora értéket rejt ez az elhanyagolt épület?

Néhány felvételt csináltam a freskókról és egy téglakupacra telepedve, elkezdtem rajzolni is azokat. Sajnos festéket nem hoztam magammal, ezért úgy döntöttem, hogy a színes képek festését másnapra hagyom. Csak ceruza vázlatokat csináltam, a freskókon kívül az épület külsejéről is. Nagyon szép arányos épület volt, ezért elhatároztam, hogy másnap megfestem egy más nézőpontból is.

Alig vártam, hogy másnap legyen. A németek embereimet még az előző napinál is jobban megdolgoztatták. A tűzelőállás kiépítését és az ágyúk beásását gyakoroltatták, ami szinte egész délelőtti ásásból állt. Szerencsére itt is csaknem mindannyian falusiak voltak, így ez a munka nem volt nekik megterhelő.

Délután siettem a templomhoz és estig két aquarellt is csináltam róla. Másnap már befejeződött a tanfolyam. A németek, a rájuk jellemző alapossággal

amolyan záróvizsga félét tartottak. Örömmel állapítottam meg, hogy embereim a legapróbb részletekig kiválóan sajátították el az 50 mm-es francia, vagy belga páncéltörő ágyú kezelését. Csak legyen mit kezelniük! Egyelőre egy szó sem hangzott el arról, hogy mikor kapjuk meg ezeket a hőn óhajtott korszerű ágyúkat.

Mindenesetre a tanfolyam befejezése után rögtön haza indultunk Teresovkába, hogy másnap korán reggel Borsos szakaszvezető parancsnokságával útbaindíthassam az eddig otthon maradt kiképzetlen lövegkezelőket is. Örömmel vettem tudomásul, hogy Teresovkában ezalatt a három nap alatt, – amíg mi távol voltunk, – semmi különös nem történt. Egyre inkább beszéltek arról, hogy megindul a nagy támadás. Mi nem sok jelét láttuk ennek, mert felszereltségünkben semmi változás nem következett be. Muzeális ágyúink békésen vártak a bevetésre. Délutánonként, vagy korán reggel megjelent egy-egy Heinkel közelfelderítő repülőgép. Alacsonyrepülésben átrepültek az orosz vonalak fölé, de amikor géppuskatűzet kaptak, rögtön visszafordultak.

10.

Gyönyörű, ragyogó nyári reggel. Június 29.-e Péter és Pál napja. Otthon most kezdődik az aratás. Itt meg a támadás az oroszok ellen! A gyalogságnak már napokkal ezelőtt kiosztottak szakaszonként egy-egy, körülbelül másfél méterszer egy méteres horogkeresztes német zászlót. Először nem tudták, hogy mit kezdjenek vele, mert az áldott magyar szervezés miatt a rávonatkozó parancs csak néhány nap múlva érkezett meg. Kiderült, hogy a gyalogság ezeknek a zászlóknak a földreterítésével fogja jelezni a zuhanóbombázó stukáknak, hogy hol van az arcvonal.

A támadás tűzérségi előkészítése hajnalban, még a sötétben megkezdődött. Mi roham tűzerek a vízőzön előtti ágyúinkkal ebben nem vettünk részt. Öngyilkosság is lett volna ebből a tüzelőállásból nyílt tűzharcban résztvenni. Az egész üteget Subotino fölött elterülő erdőbe vonták össze, ahol az előrenyomulás megkezdéséig rejtve voltunk a repülőek elől. A frontszakasz átvétele óta először volt együtt az üteg. Örömmel üdvözöltük egymást. Vértes Vili mindjárt közölte velünk, hogy a 35. gyalogezredet biztosítva Timtől délre fogunk előrenyomulni, egyenesen keleti irányba. Tehát nem megyünk be Timbe. Igaz, hogy se testem, se lelkem nem kívánta az utcai harcot, de azért sajnáltam, mert szerettem volna egy nagyobb szovjet helységet közelebről látni.

A parancs az volt, hogy a zuhanóbombázók támadása után indulna az előrenyomulás. Meg kellett várni, amíg teljesen kivilágosodik, mert a stukák

csak világosan tudnak bombázni. Maga a tüzérségi előkészítés nem tűnt megszabásúnak. Hajmáskéren a gyakorlatok során sokszor rendeztünk ennél nagyobb lövöldözést.

– No, majd a stukák! – mondtuk magunkban.

De a stukák csak nem akartak jönni, pedig közben már egészen kivilágosodott. Távcsővel a nyakamban kimentem az erdőszélre, hogy jobban lássam őket, ha jönnek.

A gyönyörű nyári reggelen az erdő madarai nem vettek tudomást sem a tüzérségi előkészítés távoli dübörgéséről, sem a várakozó katonák támadásra készülődéséből. Önfeledten fújták reggeli éneküket. Mennyivel több eszük volt nekik, mint nekünk embereknek!!! Koncertjüket még a várakozás izgalmaiban is élvezni tudtam.

Végre közeledő repülőgép zúgás hallatszott. Kíváncsian emeltem szememhez a távcövet és csalódottan állapítottam meg, hogy nem stukák. Három Heinkel 111-es bombázó zúgott el felettünk erősen széthúzott raj kötelékben. A frontvonal fölé érve, mindjárt le is szórták bombaterhüket és rögtön vissza is fordultak. Körülbelül ezer méter magasságban lehettek. Éppen a fejünk fölé értek, amikor valahonnan előkeveredett két orosz Rata. Zömök törzsükkel gyorsan cikáztak a bombázók között. Orrukból és a szárnytövékből villogtak a fegyverek, amikor a vezérgépet célba vették. A Heinkel jobb motorja kigyulladt és fejre állva zuhanni kezdett. Az egész pillanatok alatt zajlott le, még meglepődni sem volt időm.

A zuhanó gép oldalából két apró pont vált le és külön zuhant a géptől távolabb. Egyszer csak kibomlott felettük az ejtőernyő.

– Hála Istennek! – szakadt fel bennem a felismerés. A négy vagy öt főnyi személyzetből legalább kettőnek sikerült megmenekülnie. De a következő pillanatban a földbe gyökerezett a lábam! A két Rata megfordult, de nem a jobbra és balra nagy ívben elkanyarodó menekülő német bombázót támadta meg, hanem egyenesen a két ejtőernyős felé tartott. Amikor lőtávolságba értek, az egyik az egyik, a másik meg a másik ejtőernyősre nyitott géppuska tüzet. A távcsőben pontosan láttam, hogy az ejtőernyőn lógó németek, először amikor észrevették a feléjük tartó két gépet, védekezésül maguk elé tartották a kezüket, mintha ezzel segíteni tudnának magukon. Majd testük összerándult és élettelenül kinyúlt. Az egyiknek az ejtőernyője is megsérülhetett, mert valamivel gyorsabban ereszkedett le mint a másik.

A tragédia pillanatok alatt zajlott le. A lelőtt bombázó hatalmas robbanással vágódott bele a Bogdanovka mögötti domb oldalába. A két ejtőernyő – a két halottal – csendben ereszkedett le jóval távolabb.

– Hát emberek ezek egyáltalán?!! – öntött el a harag és a felháborodás. Ilyen állatokká nevelte a kommunizmus ezeket az embereket, hogy fogalmuk sincs a nemzetközi jogról és a kötelező emberi normákról? Lehet, hogy kemény, jólképzett katonák, de ellenfélként nem lovagiasak.

A front felől a bombázás után erős gyalogsági tűz zaja hallatszott, aknavetők robajától tarkítva. Úgy látszik megkezdődött a támadás! Vajon sikerül-e gyalogosainknak az áttörés? Mi készenlétben várakoztunk a bevetésre. Végre kilenc óra felé megjött az indulási parancs. A hírek szerint a gyalogságnak sikerült az áttörés, sőt a rohamutászok néhány sávban már az orosz aknákat is felszedték. A sávokat két oldalról fehér szalaggal jelölték meg, ezzel a lövészárkok között szinte folyosókat alkottak. Nem is voltam túlságosan meglepődve, hogy mi az egyik folyosón menetoszlopba fejlődve mentünk át, némi gyalogságtól kísérvé. A gyalogosok a folyosón átérve rögtön arcvonalba fejlődtek és fegyverrel a kézben – minden várható támadásra számítva –, megindultak a domboldalon visszavonuló oroszok után. A domb gerincén egy egész szakasz oroszot láttunk visszavonulni. Földszínű ruhájukban ugyancsak szedték a lábukat, amint menekültek. Ahogy közeledtünk a dombtető felé, egyre több elszórt puskát meg gázálarcot találtunk a mezőben. Főleg a gázálarc volt rengeteg. Úgy látszik ettől váltak meg a legkönnyebben. Nem is csodálom, mert ez az egész fejre ráhúzendő gumiálarc volt. El sem tudtam képzelni, hogy hogyan passzolhatott minden fejre egyformán. A nagyfejűek ugyancsak megizzadhattak benne, a kisfejűeket pedig nem védte a gáztól. Holtakat és sebesülteket nem találtunk az oroszok után. Ahogy a németek később elmesélték, az oroszok visszavonuláskor halottaikat és sebesülteiket mindig magukkal vitték. Ritka volt az olyan alkalom, amikor egy villámtámadás következtében ettől eltértek. Ez nagyon komoly katonai képzettségre vall. Nem merném leteni a nagy esküt, hogy katonáink adott esetben így viselkednének.

Az oroszok ugyancsak megrúgták a gyepet. Alig bírjuk követni őket. Már jócskán elmúlt dél, amikor egy nagyobb faluba, Manturovoba értünk. A gyalogság már átrobogott rajta az oroszok után. Civil lakosokat nem találtunk. Úgy látszik, az oroszok őket is magukkal vitték, vagy már előzőleg kitelepítették, mivel frontvonalba esett a falujuk.

A falu közepén, az utak találkozásánál lévő kis térnél volt az iskola. Közös helynek és kórház félének használhatták, mert az osztályok szalmával voltak felhíntve, a folyosó pedig tele volt véres vatta- és gézcsomókkal. De a táblák előtt minden teremben ott állt a golyós számológép. Kíváncsi voltam, hogy a falakon milyen képeket találok az elemi iskolai oktatással kapcsolatban? Ez volt aztán a meglepetés! Körben a falakon gránátok és különböző ké-

zigránatok színes metszetei mellett a lövészárók készítés és a figyelőállások kiépítésének menetét bemutató színes rajzok voltak láthatók. Némelyik olyan ötletes volt, hogy szinte sajnáltam, hogy nálunk a hadapródiskolán nem tanítottak ilyesmit. Itt meg már az elemi iskolában erre oktatták a gyerekeket!

A falut elhagyva továbbra is menetoszlopban meneteltünk, egészen leszakadva a gyalogságtól. Az előrenyomulás első estéje egy bokros, fás rész-nél ért bennünket, csaknem negyven kilométer menetelés után. Embereim ahol érték, ott feküdtek le. Egy öreg, kidőlt fűzfa törzsének támaszkodtam a hátammal, egyik ágat átkarolva teljesen kifacsarodott testhelyzetben aludtam el a fáradtságtól.

Ilyen jól még életemben sem aludtam!!!

11.

Előrenyomulásunk úgy látszik inkább menetelésből áll, mint harcból. Eddig az orosz katonasággal közvetlenül nem találkoztunk. Néha hallottunk puskaropogást, de mire odaértünk, a gyalogság már tisztázta a helyzetet. Az utak mentét helyenként bombatölcsérek tarkították, de jóformán semmi légítévénység nem volt, vagy csak nagyon távolból hallatszott bombázás.

Az iram megerőltető volt, ráadásul néha hatalmas záporok kaptak el bennünket. Az eddig poros utak hihetetlen gyorsasággal váltak sártengerré. Lövegeink egymás után ragadtak a sárba. Nem csak a kezelőink, hanem minden mozgásképes emberünk be lett vetve, hogy a sárba ragadt ágyúkat kirángassuk. Az egyre ismétlődő esők helyenként olyan sártengert okoztak, hogy a latyak néha fölül folyt be a csizmánkba. Ilyen körülmények között mentünk naponta 35-40 kilométert előre.

Egyik nap délelőtt egy Rába-Botond gépkocsi ért utól bennünket. A gépkocsi parancsnoka egy fiatal hadnagy, arról érdeklődött, hogy ki van közülünk belga, vagy francia páncéltörő ágyúra kiképezve. Mivel a támadás megindulása miatt Bóka Béla és Horváth Jamesz tanfolyamára már nem került sor, az ütegen egyedül én voltam ilyen, no meg a lövegkezelőim. A fiatal hadnagy ütegpáncélnokunknak előadta, hogy a nála lévő hadosztályparancs értelmében bennünket, a belga ágyúkra kiképzetteket a 35. gyalogezred ezred közvetlen páncéltörő századához vinnének át, mivel a németektől néhány napon belül ilyen ágyúkat fognak kapni és nem lenne minden ágyúra kezelő személyzet. Vértés Vili arca olyan piros lett, mint a paprika.

– Ki fogja akkor ennek a félszakasznak az ágyúját kezelni, ha az összes kezelőt elviszitek? – kérdezte a hadnagytól.

Az meghökkent a nemvárt szituációtól és elpárolgott az eddigi magabiztosága, melyet a nála levő hadosztályparancs kölcsönzött neki. De váratlanul támadt egy ötlete.

– Elviszem a hadapródot! Ő majd kiképzzi a mi kezelőinket, ha megkapjuk az ágyúkat!

Ez a kompromisszum elfogadhatónak látszott. De én úgy éreztem magam, mint a Bibliában József érezhette magát, amikor eladták a testvérei. Rádásul én is éppen József voltam. Kellett nekem rohamsisak?!! De hát parancs az parancs! Így kerültem át legényemmel – akihez ragaszkodtam – és lovammal, amelyhez szintén ragaszkodtam, a bakákhoz. Piros parolinnal a zöldek közé!! Az jutott eszembe, hogy olyan leszek köztük, mint amikor gyermekkoromban cserebogarakat gyűjtöttünk és a ritkábban előforduló piros torú cserebogarat császárnak hívtuk.

Hát császárnak éppen nem éreztem magam, amikor jelentkeztem a 35. gyalogezred II. zászlóaljának parancsnokánál, Kevy Róbert őrnagnál. Jelentkezésem nem villanyozta fel különösebben. Még csak azt sem mondta, hogy: „Isten hozott! Érezd jól magad nálunk!” Nálunk tüzéreknél legalább ennyi kijárt volna az újonan jötteknek! Rezzenéstelen arccal közölte, hogy keressem meg a menetben az ezredközvetlen páncéltörő század parancsnokát, Horváth Sándor hadnagyot.

Nem volt nehéz a menetben a páncéltörőket megtalálni. Két lóval vontatott kis 37 mm-es ágyúikat már messziről meg lehetett látni. Horváth Sándor a század élén lovagolt egy elég gyatra külsejű igazi parasztlovon. A bakákat úgy látszik nem kényeztették el a lovak tekintetében. Sándor meg sem állította a lovát, amikor melléje lovagoltam és bemutatkoztam.

Kemény kötésű, határozott embernek látszott, de a szeme barátságosan villant, amikor csak úgy lóhátról áthajolva kezét fogott velem. Jó erős kézfogása volt!

– Hát Isten hozott! Tiéd lesz a második szakasz – közölte velem, – mivel tudott arról, hogy valakit kapni fog.

– Majd az első pihenőben átveszed és megismered őket, de addig lovagolj mellettem, beszélgessünk egy kicsit!

Az első mondatok után örömmel állapítottam meg, hogy civilben ő is gazdász. Simaságon, egy kisebb földbirtokon volt olyan intéző féle. Nem lehetett valami jó helye, mert arról beszélt, hogy tovább szeretne szolgálni a hadseregben. Annak is megörültem, amikor meghallottam, hogy az első szakasznak az a Baboth Béla a parancsnoka, akivel a tanfolyamon olyan jól összebarát-

koztam. Alig vártam, hogy hosszabb pihenő legyen és végre megismerhessem az embereimet.

Végre ez is bekövetkezett! Egy bokros erdőszélnél megálltunk és Sándor parancsot adott némi hideg élelem kiosztására. Mivel az emberek nagyjából mentalakzatban maradtak, könnyen meg tudtam volna találni új embereimet. De Sándor odakísért és röviden közölte velük, hogy ezentúl én leszek a parancsnokuk. A katonák barátságos mosollyal vették tudomásul, hogy ezentúl egy piros parolinos tüzér fog nekik parancsolni.

Nem úgy az eddigi parancsnokuk, Marton hadapród, aki most új beosztást kapott és a távbeszélők parancsnoka lett. Amikor Sándor magunkra hagyott bennünket, az volt az első kérdése: – „Te mikori hadapród vagy?” –

Amikor megmondtam, hogy a hadapród iskola után rögtön a frontra hoztak, rezzenéstelen arccal közölte:

– Akkor én vagyok a rangidős! – Egyben fejtartásával jelezte, hogy a szakasznak továbbra is magát tekinti parancsnokának és nem tűr ellentmondást. Engem különösebben nem izgatott a parancsnokság kérdése, de bosszantott a fennhéjázása. Soha nem bírtam elviselni, ha lekezelnek, ezért rögtön azt javasoltam, hogy tisztázzuk a parancsnokság kérdését a századparancsnoknál.

Horváth Sándor először nem értette miről van szó, de amikor eljutott a tudatáig, olyan vörös lett az arca, mint a rák. Azt hittem eldurran a feje a méregtől, amikor Marton Gyula felé fordulva elbődült.

– Hadapród úr! – ordította magánkívül – Vegye tudomásul, hogy a szakasznak az a parancsnoka, akit én kinevezek. Most pedig vegye át a távbeszélőit! Végeztem!!!

A magam részéről legszívesebben elsüllyedtem volna a szégyentől, mivel az egész a legénység előtt zajlott le. Nálunk tüzéreknél ilyesmi soha nem fordult volna elő. Igaz, hogy a rangidősség kérdése se jutott volna eszébe senkinek.

Marton úgy elsomfordált, mint a kutya, amelyet nyakonöntenek, de én nem éreztem diadalt. Magamban legszívesebben elengedtem volna az egész jelenetet.

Hát nem valami fényesen sikerült a gyalogsághoz való bevonulásom!!! Szerencsére új katonáimmal hamar sikerült összelelegednem. Fegyelmezettek voltak és tisztelettudók. A legtöbbször szintén vas megyei parasztyerek volt, de akadt köztük néhány városi vagány is. A kocsisok és a lovászok természetesen itt is, – akárcsak nálunk –, ruszin és román tartalékosok voltak. Szegényekkel nyelvtudás hiányában mi mást tudott volna kezdeni a hadvezetőség. A lovakkal egészen jól elboldogultak és lelkiismeretesen gondozták azokat. A

lovászom is egy ruszin lett, Pasow Vladimir, akit legényem Varga Pista rögtön Ladomér-ra magyarosított. Úgy látszik nehezeére esett a Vladimirt kimonдания. Pista egyébként rögtön beilleszkedett új környezetébe. Úgy társalgott a bakákkal, mintha már régi ismerősök lennének.

Marton kivételével én is hamar jóba lettem mindenkivel, de vele nem sikerült zöld ágra vergődnöm. A kezdeti feszültség mindig megmaradt közöttünk.

Előbb-utóbb azt is megszoktam, hogy a hatosfogatok helyett csak két ló húzta a páncéltörő ágyúkat. No nem baj, majd csak kapunk belga ágyúkat is.

– Hát néhány nap múlva kaptunk is, de nem belga ágyúkat, hanem 50 mm-es németet, és korántsem annyit, amennyit ígértek. A mi századunk csak egyet kapott, a Rába-Botondos hadnagyék meg kettőt. Az új helyzetnek megfelelően a mi soraink is átrendeződtek. Baboth Béla – őszinte szomorúságomra – átkerült a Rába-Botondosékhöz. Én megkaptam az ő félszakaszát és az új német ágyút, amelyhez a tartalék kezelőkből válogattunk legénységet, Farkas Béla tizedes – mint irányzó és félszakaszparancsnok – vezetésével. Marton Gyuzsi pedig a köztünk lévő feszültség ellenére – nagy örömemre – visszakapta a páncéltörő szakaszát.

Nekem jutott az a felemelő feladat, hogy az 50 mm-es német ágyúhoz összeválogatott legénységet menetközben kiképezsem. Annak ellenére, hogy a naponta legalább 25-30 kilométeres menetelés után kellett még a lövegki-képzéssel is foglalkoznom, mint tüzérnek nem esett mehezemre. Szerencsémre az összeválogatott emberek is ügyesek és tanulékonyak voltak. Néhány nap múlva már mindegyikük kifogástalanul elsajátította a beosztásában megkövetelt tudást. Igaz, hogy lelkesítette őket az a tudat is, hogy végre egy komoly korszerű ágyúval harcolhatnak. Szerencsénk az oroszok olyan ütemben menekültek előlünk, hogy nem keveredtünk velük harcba, sőt napi 30–40 kilométeres meneteléssel sem tudtuk őket utólagolni.

12.

Az esős napok szerencsére abbamaradtak és az utak kezdtek felszáradni. Sztarij-Oszkol közelében már a napi előrenyomulás irama is lelassult, sőt időnként le is állt. A város még mindig nem esett el és úgy hírlett, hogy az érte folyó harcba bennünket is be fognak vetni.

A parancsok is gyorsan változtak, és néha az is előfordult, hogy az egyik-másik pont az ellenkezője volt az előzőnek. .

Ahogy a parancsok egyre szaporodtak, Horváth Sándor is leszállt csontos paraszt lováról és egy ütött kopott Méray-Puch motorkerékpárra pattant, az-

zal száguldozott menetoszlopunk és a parancsnokság között. Bár azt hiszem az is szerepet játszhatott a jármű váltásban, hogy a sok lovaglástól megfájdult a feke.

Ez lehetett a baja Kevy őrnagy úrnak is, amikor a rövid pihenő után feltelepedett az egyik kis páncéltörő ágyúnk mozdonyára a román kocsis mellé. Hiába, ezek a bakák nem bírják annyira a lovaglást, mint mi, megkérgesedett fenekű tüzérek.

Ez járt a fejemben, amikor le-fel lovagoltam a menetoszlop mellett, amely hol megállt, hol nekilódult Sztarij Oszkol irányába. Éppen az oszlopunk elején ügettem, amikor Sztarij Oszkol felől feltűnt egy oldalkocsis német BMW. Először az előttünk lévő menetoszlopnál kérdezősködött, majd egyenesen megcélozta a miénket. Mivel én voltam lefelől, előttem állt meg. Egy tizedes vezette a motort, az oldalkocsiban pedig egy nagyhasú altiszt terpeszkedett, mint egy germán félisten. Látva, hogy valamilyen rangom van, katonás, de tisztelettudó hangon kérdezte:

– Hol van a zászlóaljparancsnok?

Ahogy a lóhátról végignéztem a menetoszlopon, láttam, hogy nem egészen húsz méterre van tőlünk az a páncéltörő ágyú, amelyre zászlóaljparancsnokunk felült.

– A második ágyún ül! – mondtam a németnek –.

Az először a meglepetéstől szóhoz sem tudott jutni, majd olyan szemrehányó arccal nézett rám, mintha azt mondta volna: „Csináljon ám bolondot az öreganyjából!” Csak a rangom akadályozta meg, hogy ezt ki is mondja.

Nem értettem szemrehányását, de amikor az ágyún ülő zászlóaljparancsnokunkra néztem, rögtön megértettem meghökkenését. Az őrnagy semmiben sem különbözött a román kocsistól!

Ahogy ott ült poros tábori egyenruhájában, poros bakancsokkal, minimális, alig látható rangjelzéssel, rohamsisakban, borotvátlan képpel, élénk társalgásba merülve a román kocsissal, teljesen egyformának látszottak. Ember legyen a talpán, aki meg tudta volna őket különböztetni! Ráadásul az arckifejezése is ugyanolyan volt, mint a román kocsisnak.

– A baloldali az őrnagy úr! – mondtam a száját tátó németnek.

– Az egy őrnagy? – kérdezte még mindig kételkedve, de már némi gúnyval a hangjában.

Sajnálattal vallottam be magamnak, hogy nálunk ilyen is lehet egy parancsnok, aki még a latrinára is rohamsisakban megy.

A magam részéről amióta megláttam egy német katonásíron egy puskagolyótól átlőtt rohamsisakot, attól kezdve harcban sem voltam hajlandó viselni.

Később pedig már hiába is akartam volna, mert legényem, Varga Pista úgy felrakta valamelyik szekérré, hogy az egész hadjárat alatt sem találtam.

Ami a németeket illeti, ők aztán meg tudják játszani a katonát. Egy őrmester is úgy tud kiszállni egy autóból, vagy feszíteni egy motorkerékpár oldalocsijában, mintha római hadvezér lenne.

Ez a mostani altiszt nem hatott római hadvezérnek, amikor kikászálódott az oldalkocsiból. Biztosan el voltak gémberevedve a lábai. Katonásan vágódott oda zászlóaljparancsnokunk elé és valamit jelentett neki. Az arcán láttam, csak most hitte el, hogy valóban parancsnokkal van dolga, mert Kevy őrnagy kifogástalan német nyelven válaszolt neki.

A parancs átvétele után őrnagyunk gyorsított menetet rendelt el. Az egész menetoszlop meglódult, még ebédelni sem álltunk meg. Már nekem is kezdett fájni a fenekem a lovaglástól. Ahogy az oszlop mellett ügettem, egy kerékpáros küldönc tekert el mellettem nyikorgó kerékpárján a menetoszlop eleje irányába.

– Te! – kiáltottam utána – Tudsz lovagolni?

– Tudok! – ugrott le készségesen a kerékpárjáról.

– Akkor cseréljünk! Amíg te lóháton előreviszed a parancsot, fordulok egyet a biciklivel. Majd itt a páncéltörők mellett megtalálsz!

Nagy örömmel adta át a kerékpárját. Az ő fenekének meg a lovaglás jelentett változatosságot. Én meg arra gondoltam, – mivel menetoszlopunk a gyorsított menet ellenére is hol nekilódult, hol megállt, – bőven lesz időm arra, hogy az út mellett fekvő hatalmas rozstáblát kerékpárral megkerüljem. A tábla egyik szélét határoló dűlőút éppen előttünk ágazott ki az országútból. A dűlőút szélén keményre taposott gyalogút volt, amelyre mindjárt rákanyarodtam. Vidáman karikáztam a hatalmas rozstábla mellett. A rozs magas volt és a kalászkok csodálatosan fejlettek.

Már nyugodtan lehetne aratni, állapítottam meg magamban, amikor néhányszor a kerékpárról leszállva, a kezemben szétmorzszoltam egy-egy kalászt. Szép, hosszú, tömött egyenletes kalászkok voltak, egészséges magokkal. Valami igen jó nemesített fajtát vethettek – ébredt fel bennem a gazdász – De vajon ki fogja learatni ebben a keveredésben?

– De nagy marhaság ez a háború!!! – járt a fejemben, amikor a tábla oldalának a végéhez közeledtem. Már éppen rá akartam kanyarodni a tábla hosszanti oldalát képező – az országúttal párhuzamos – útra, amikor a magasra nőtt rozs mögött egy orosz katonasapkát láttam közeledni. Mint a villám ugrottam le a kerékpárról és a revolveremet előkapva csőre töltöttem. A revolveremet tartó kezemet is a kormányra támasztva, óvatosan toltam előre a kerékpárt a

tábla csücske felé. Az orosz vídáman füttyörészve közeledett a másik úton és lehetett úgy harminc méterre tőlem, amikor a teljes alakját megpillantottam.

Velem egykorú fiatalember volt. Poros csizmában, kopott katoná nadrágban, színehagyott kék ingben. De a fején katonasapka!! Fegyvert nem láttam nála. Még nem vett észre!

– Sztoj!!!- - kiáltottam rá, amikor elértem a tábla szegletét.

A lába földbe gyökeredzett, az arca pedig hamuszürkévé vált az ijedségtől. A következő pillanatban térdre vetette magát és a kezéit imára kulcsolva kétségbeesett arccal könyörgött.

– Nye sztrilaj! Ja szam rabotcsij, a nye szodat!

– Ne lőjj! Munkás vagyok, nem katoná!

– Hát akkor mi a fenének a fejedén az a katonasapka! – gondoltam magamban, amikor intettem neki, hogy álljon fel. Szemében halálos rémülettel állt fel és könyörögve nézett rám. Hiába mosolyogtam rá és mutattam, hogy egyáltalán nem akarom agyonlőni, nem hitt a mozdulataimnak. Sajnáltam, hogy néhány szón kívül semmit sem tudok oroszul.

Most hogyan a nyavalyába magyarázom meg neki, hogy nem akarom agyonlőni? Rádásul, – mivel nem dohányzom, – még cigaretta sincs nálam, hogy feloldjam a feszültséget.

Annak ellenére, hogy tudatában voltam ennek, a kerékpárt a derekamnak támasztva, a bal kezem kutatóútra indult a zsebemben. Nagy öröömre a baloldali nadrágzsebemben találtam egy csomag német savanyúcukrot. Kerek, pénz érme alakú cukrocskák voltak rollniba csavarva. Ez lehetett a legolcsóbb német savanyúcukor, az étkezés kiegészítésére kaptuk. A menetelésnél jó volt szomjúság ellen. Letéptem a tekerics elejéről a papírt és egy rövid részt az oldaláról is, hogy néhány cukrot szabaddá tegyek, majd az orosz felé nyújtottam.

Legnagyobb meglepetésemre az arca még halálraváltabb lett. Talán olvastott, vagy hallott valamit a németek gyorsan ölő mérgeiről és azt hitte, meg akarom mérgezni.

Kivettem az első szem cukrot és a számba tettem. Az arca megenyhült, de láttam rajt, hogy még mindig nem hisz teljesen, ezért a második szem cukrot is a számba tettem. Ezzel úgy látszik megnyertem a bizalmát, mert keze elindult a cukrot tartó kezem felé. Kettőt vett ki egyszerre és láttam, hogy kezd beletörödni a sorsába. Már nem vágott kétségbeesett arcot, amikor intettem neki, hogy forduljon meg és induljon vissza azon az úton, amelyen jött. Vissza az országút felé.

A fejét lehajtva baktatott előttem, sorsába teljesen belenyugodva. Én pedig a revolvert tartó jobb kezemet a kormányon nyugtatva – egészen a sarkában maradva, – toltam bal kezemmel a nyikorgó kerékpárt. Közben azon gondolkodtam, hogy hogyan a csodába nem kapták el mások ezt az oroszot? Csak arra tudtam gondolni, hogy visszavonuló csapatával a hatalmas rozsz táblában éjszakázhatott, és amikor hajnalban a többiek továbbmenekültek, ő elaludt valahol a rozszban. Amikor az előrenyomuló seregünk zajára felébredt, egy ideig még ott lapult, majd nekiindult – valószínűleg a lakhelye irányába – nyugat felé. Én mindenesetre elhatároztam, hogy még egyszer nem hagyom magam letolni, mint az első foglyomnál. Amint elérjük a menetet, átadom valakinek és majd csak lesz vele valami. Szerencsémre az országúton haladó menet éppen állt, amikor emberemmel a dűlőútról kiértünk az országútra. Ráadásul a zászlóaljunk is egészen a közelben volt.

Hamar megtaláltam parancsnokunkat, aki még mindig a páncéltörő ágyúmozdonyán ült. Úgy látszik jól érezte magát a román kocsis társaságában. Eléje vágódtam a foglyommal és katonásan jelentettem, hogy fogtam egy oroszot.

– No fene! – summázta röviden a véleményét Kevy őrnagy. Hát akkor küldd hátra az ezredtörzshöz! – adta ki a parancsot.

Legalább tízen jelentkeztek a legénységből, hogy hátrakísérik. Úgy látszik a lógás lehetőségét még a háborúban is ki lehet használni. Még mielőtt bárkit is kiválasztottam volna, megláttam a kerékpáros küldöncöt a lovalmal. Lóról szállva ácsorgott a kantárszárat fogva az egyik páncéltörő ágyúm mellett. Odaintettem, és mivel az ezredtörzshöz tartozott, őt bíztam meg a foglyom hátrakísérésével. Visszaadtam neki a nyikorgó kerékpárját, ő pedig visszaadta a lovamat. Még egy embert adtam mellé kísézőnek, ezzel a fogoly ügy részéről be is fejeződött.

Legalább is így gondoltam, amikor ismét lóra szálltam.

– Nem nagy dolog egy fegyvertelen oroszot elfogni! – sziszegte felém Marton Gyuszi az egyik szekérről.

Úgy látszik feltörhette a fenekét a lovaglás, mert reggel óta a szekéren láttam ücsörögni. Biztos unalmában juthatott eszébe ez a marhaság, de engem elöntött a méreg. Eszembe sem jutott volna dicsőségnek tartani a fogoly fogást, amiért dicséret, vagy kitüntetés járna. Igaz, hogy később sem kaptam érte soha semmit, de most ez a csöpögő irigység felháborított.

– Hát, ha nem nagy dolog, akkor te hányat fogtál eddig, te szarházi! – vágtam vissza neki kapásból.

Azt hiszem pontosan szügyön találtam, mert a nyakát behúzva elhallgatott, még a szarházit sem kérte ki magának.

13.

Az ágyúk zaja egyre közelebről hallatszott. Ahogy közeledtünk Sztarij Oszkolhoz, a menet is egyre jobban széthúzódott, és az országút mellett egyre több kilőtt gépkocsi roncsot lehetett látni. Ahogy hírlett, a várost még nem foglalták el, mivel az oroszok itt elég nagy erőket összpontosítottak. Tehát bennünket is be fognak vetni az utcai harcokba. A város közelében levő helyiségeken – melyeken átvonultunk – már a friss harcok nyoma látszott. Szétlőtt házak, kiégett épületek. Egy kiégett szeszgyár mellett vonultunk el éppen, amikor egy német motoros alakulat jött szembe velünk. Büszkén feszítettek oldalkocsis BMW motorkerékpárjaikon és sokkal jobban néztek ki, mint a mi, vánszorgó, rendetlen forma menetünk.

A városi harcból jöttek, mivel máshová csoportosították át őket. Amíg egy rövid pihenőre megálltak, elmondták, hogy a város legnagyobb részét már elfoglalták, csak az állomás környékén, meg néhány utcában vannak még befészkelődött orosz állások és szórványos lövöldözések.

Hát csak ezek az apró dolgok várnak mireánk! Csekély vigasztalás annak, akit egy „szórványos” lövés kupán talál. Hát majd meglátjuk!

Mindenesetre kezdtünk izgalomba jönni arra a gondolatra, hogy az első komoly bevetés elé nézünk. Ahogy közeledtünk a város felé, egyre jobban ki lehetett venni a kézifegyverek zaját. Egyáltalán nem tűnt szórványos lövöldözésnek!

A menetből kiváltak a harcoló részek és fokozatosan előrehúzódtak. Varga Pistát a holmimmal hátraküldtem a szekerekhez, csak két lőszeres szekeret hagytam a két páncéltörő ágyúm mellett. A lovamat is hátraküldtem. A fényképezőgépet és a géppisztolyomat nyakamba kanyarítva meneteltem páncéltörőimmel az állomás irányába.

Hát a németek igen nagyképpen fogalmaztak, amikor azt állították, hogy a várost már elfoglalták. Az állomás környékén még javában állt a bál! Puskák, géppisztolyok és golyószórók feleseltek egymásnak. Zenebonájukba néha beledohogott mélyebb hangjával az oroszok Maxim géppuskája. Csak rövid sorozatokat lőttek, ahogy védekezés közben visszavonultak. Néha megszólalt éles csattanásával a mieink nehézpuskája is. Gondolom, valamilyen géppuska, vagy golyószóró fészket vehettek célba, mert áldásos tevékenységük következtében egyre kevesebbszer dohogtak a Maximok és kerregtek a körtáras

golyószórók. Az állomás épületek környékén kézigránatok robbantak. Ott már közelharc folyhatott és a síneken álló – részben égő – tehervagonok között is tombolt a harc. Amikor átrohantunk az állomási síneket átívelő felüljárón, körülöttünk is ugyancsak sziszegtek a golyók. Szerencsére baj nélkül leértünk a hídra vezető töltés aljába, ahol lekapcsoltattam a két páncéltörőmet és tűzkészültségbe helyeztük őket. Az épületekre lőttünk repeszgránáttal néhány lövést, amikor a mieink fellőtték a sínek közül a piros rakétájukat, jelezve, hogy hol van az első vonaluk. Ez elég közel volt az épületekhez és a lövéseink őket is veszélyeztették. Mivel tűztámogatásunknak már nem lett volna értelme, ágyúinkat egy vagon sor védelmében helyettesemre Cséve szakaszvezetőre bízom, azzal, hogy csak akkor tüzeljenek, ha visszatérésem után erre parancsot adok. Géppisztolyomat csőre töltve bementem a vagonok közé és csatlakoztam a sínek között előrenyomuló gyalogsághoz.

Két lőszerhordó robogott el mellettem a tőlem ötven méterre álló kis mozdony irányába. A mozdonyra egy golyószórósunk települt és szorgalmasan tüzelt a tőle mintegy harminc méterre lévő földszintes épületre. Amikor egy pillanatra megálltam, hogy egy fényképet csináljak, akkor vettem észre, hogy a földszintes épület egyik ablakából egy géppisztolyos orosz tüzel dobtáras géppisztolyával a mozdony felé. Láttam, hogy jól elvannak egymással. Szerencsére tőlem oldalt zajlott le a tűzpárbaj, így nem részesültem az áldásából, csak a golyók sziszegését hallottam.

Maga a tűzpárbaj nem sokáig tartott, mert a támadó gyalogosaink a déli oldalról elérték az épületet és az ablakon keresztül bedobtak néhány kézigránatot. A bent lévők egy puskacső végén fehér rongyot dugtak ki, jelezvén, hogy megadják magukat. Rövidesen egymás után jöttek ki feltartott kézzel, fegyvertelenül. Tizenöt-húszan lehetnek. Valahonnan előkeveredett egy német is, akiből rögtön kitért a szervezhetnék. Élénk taglejtésekkel mutogatta gyalogosainknak, hogy milyen irányba vezessék a foglyokat. Néhány gyalogos meg is indult velük az állomásról a város felé vezető úton.

Mivel a harc néhány, valóban szórványos lövés kivételével elcsitult, a magam részéről visszamentem embereimhez. Felkapcsoltattam az ágyúkat és mi is megindultunk a város felé vezető úton a város belseje irányába.

Az utcákon, melyeken áthaladtunk, mindenütt a friss utcai harcok nyoma. Betört ablakok, égő lakások, törmelék és szemét, no meg az eldobált fegyverek garmadája. Egy nagyobb épület betört kirakat ablakain benézve meglepetten láttam, hogy odabenn bakáink vigan dobálóznak valamilyen papírkötegekkel.

Ahogy kiderült, a Posta épülete volt és rubelkötegekkel dobálóztak. Arra gondoltak, hogy ez már úgysem fog semmit sem érni. Nem így a németek! Ahogy néhányan bekeveredtek az épületbe, rögtön elkezdték köpenyeikbe és hátizsákjaikba gyömöszölni a bankókötegeket. A mieink csak nevettek rajtuk. Egyáltalán nem kerítette őket hatalmába a harácsolási vágy. Molnár Ferkót kivéve, aki az úttest szélén, hátizsákját kibontva egy harminc centiméter átmérőjű nikkelezett fogaskereket igyekezett a holmijai közé gyömöszölni. Valamelyik irodában találhatta. Gondolom iratnyomtatónak használhatták, mert még furat sem volt rajt, amellyel valamilyen tengelyre erősíthették volna. A súlya legalább három kiló lehetett.

– Hát ez meg mi a rossebnek kell neked? – kérdeztem.

– Olyan szép! – felelte átszellemült arccal.

– Akkor csak cipeld! – gondoltam magamban.

Úgy látszott a belvárosért folyhatott a legelkeseredettebb harc, mert itt volt a legtöbb kiégett épület, kilőtt tehergépkocsi és gépkocsi. Néhány halott is hevert az utcán. Ahogy a város keleti széle felé haladtunk, egyre szelődült a kép. A külvárosból úgy látszik gyorsan kitakarodtak.

A várost elhagyva egy széles völgyben legalább tízezer orosz hadifogoly volt összeterelve. A foglyok legnagyobb része láthatóan beletörődött a sorsába, a holmiját rendezgette, evett, vagy csak napozott, de voltak néhányan, akik némán és kétségbeesetten meredtek maguk elé. Valószínűleg az állomásmánál elfogott oroszok is közöttük lehettek. Az egész társaságra talán tíz német katona vigyázott. Csípőrefogott puskáikkal unatkozva álltak egymástól nyolcvan-száz méter távolságra. Látszott rajtuk, hogy szívesebben lennének együtt a bajtársaikkal, még akkor is, ha harcolniuk kellene. Szerencsére a harcizaj egyre távolabbról hallatszott, így megpróbáltunk valamit enni, mert már ugyancsak éhesek voltunk.

Az út szélére lehúzódba letelepedtünk egy napraforgó tábla mellett. A kiadott hideg élelmet előkotorva nekiláttunk egy gyors étkezésnek. Meglepetéssel láttam, hogy Molnár Ferkónak nem az evés volt az első teendője. Hátizsákját kibontva kivette a nikkelezett fogaskereket és mint egy diszkoszvető, hatalmas lendületet véve behajította a napraforgó közé. Hát nem sokáig tartott a gyűjtési szenvedélye!

Gyors evészet után, – mivel a harcihelyzet így kívánta – megindultunk a következő nagyobb helyiség, Isztobnoje irányába. Kisebb falvak és kolhozok egész sorát hagytuk magunk mögött, anélkül, hogy bárhol is ellenállásba ütköztünk volna. Az orosz katonaság nagyon gyorsan elszelelhetett ezekből a helyiségekből, mert mindent teljes épségben találtunk, – a Lenin-szobrok ki-

vételével –. Ugyanis mire beértünk a helyiségekbe, a lakosság ezeket már mindenhol ledöntötte.

– Sic transit gloria mundi! – Így múlik el a világ dicsősége! – jutott eszembe a kétezer éves latin mondás, amikor a földön heverő, micisapkás Lenin fejeket megláttam. A legkisebb faluban is volt Lenin szobor, és úgy tűnt, mindegyik egyforma. Biztos valamilyen gyárban készíthették őket a sztahanovisták, normára.

A kolhozok jól felszerelteknek tűntek. Főleg talajművelő és betakarító gépekkel voltak jól felszerelve. Nékem a kombájn volt újdonság, mivel nálunk a munkaerőfelesleg miatt a gazdaságokban nem volt szabad használni. A vetőgépeikben viszont sok helyen kicsírázott a bennfelejtett vetőmag, ami elég nagy trehányásra vallott. Otthon a gazdaságban ilyesmit el sem tudtunk volna képzelni.

A táj, amelyen átvonultunk eléggé változatos volt. Hatalmas megművelt táblák váltakoznak bokros, fás részekkel és kisebb erdőségekkel. Ilyen erdőségeknél örültünk, hogy nem került sor harcra. Jó harminc kilométer megtétele után egy nagy kiterjedésű bokros, fás résznél ért el bennünket az este. Az ágyúkat, szekereket és a lovakat, számítva esetleges repülő támadásra, a fák alá helyeztük el. Az emberek a bokrok menedékében kerestek maguknak éjszakára fekhelyet. Varga Pista egy derékaljnnyi szalmát is szerzett valahonnan részemre, így szinte fejedelmi pompában tértem nyugovóra, persze ruhástul, egy szál pokróccal takarózva. Az emberek körülöttem még aludtak, amikor reggel felébredtem a hidegre. A nyár ellenére bizony hideg volt. Miután a derekamat egy kicsit kinyújtóztattam, géppisztolyomat a kezembe fogva elindultam egy kicsit körülnézni. A bokrokon túl egy kis erdő volt, ami felé elindultam. Már majdnem elértem az erdőt, amikor a bokros rész egyik tisztásán négy orosz katonát láttam. Körben ültek egymással szemben és hárman békésen eszegettek, a negyedik hosszúcsövű automata puskáját a csípőjére fogva mellettük állt, de szerencsémre nem felém nézett. Már arra gondoltam, hogy „Jobb a békesség!” jeliséggel lelépek, amikor az egyik evő orosz felém fordulva észrevett. Ijedtében abba hagyta az evést, de nem kiáltotta el magát. Itt már nem volt mit tenni!!! A bokor mellől előlépve, mivel ijedtemben más nem jutott eszembe, magyarul kiáltottam rájuk.

– Hé!!! – mondtam hangosan, mire az automata puskát fogó orosz úgy dobta le a földre maga mellé a puskáját, mintha a kezét égetné. Mind a négyen feltartották a kezüket. Az egyiknek még a kés is a kezében maradt, amellyel evett. Mivel mindegyik köpenyben volt, az evők puskája a vállukon átvetve, intettem nekik, hogy induljanak meg a micink irányába. Feltartott kézzel ne-

kindultak, nem is voltak különösebben megijedve. Én meg az automata puskát a földről fölvéve a nyakamba akasztottam és a géppisztolyt rájuk fogva baktattam utánuk. Közben azon gondolkodtam, hogy milyen csodálatos is a meglepetés ereje. Az automata puskát a csípőjén tartó orosznak csak a ravaszt kellett volna meghúznia ahhoz, hogy szétlőjje a hasamat. De jó, hogy nem jutott eszébe neki!

Az embereim közben már felébredtek és a szakácsok jóvoltából meg is reggeliztek. Kíváncsian pislogtak, amikor a bokrok közül előkeveredtem a feltartott kezű oroszaimmal. Az automata puskát Varga Pista kezébe nyomtam, meghagytam neki, hogy tegye a holmijaim közé az egyik szekérré. Szép kivitelű tizlövetű automata puska volt, jó hosszú csővel. Elhatároztam, hogy ez lesz a hadiszákmányom. Ennyit csak megérdemlek a kora reggeli akcióért.

A három közönséges puskán megosztottak embereim – aki bírja, marja jellegével –. Egyébként a foglyoknak mindjárt meleg kávékat adtak és ennivalóval is megkínálták őket, de azt nem fogadták el, úgy látszik elment az étvágyuk. Gyorsan megittam a kávémat és valami dzsemes kenyeret haraptam melléje sietve, mert katonáim már menetkészültségben álltak és csak az indulási parancsra vártunk.

Az is megérkezett hamarosan. A foglyokat két ember őrizetében felültettük egy szekérré, arra gondolva, hogy amint elérjük a parancsnokságot, átadjuk őket. A parancsnokság az előttünk levő kis faluban éjszakázott, de amire odaértünk, már tovább indultak. Dél tájban értük őket utól két, faluval odébb. Görög századosnál jelentkeztem foglyaimmal, akiket csak most vettem alaposabban szemügyre. Az automata puskás, hórihorgas szőke orosz volt, borostás állal. A puskások közül az egyik szintén orosz volt, alacsony, köpcös jó izomzatú ember. Mongol volt a harmadik, ugyancsak jókötésű, harminc év körüli. Egy öreg üzbégi volt a negyedik, valami szembaja lehetett, mert a jobb szeméből állandóan folyt a könny. Közömbös arccal nézegettek, mialatt Görög százados az irataikat vizsgálta. Semmilyen katonai jellegű irat nem volt náluk, csak otthonról kapott levelek. A százados úr vissza is adta az irataikat, intézkedett, hogy enni kapjanak, és hátra szállítsák őket. Örültem, hogy letettem a velük kapcsolatos gondot, és nyugodtan foglalkozhattam a saját embereimmel.

A menetelés irama megerőltető volt. Ahogy lassan közeledtünk a Donhoz, hatalmas, széleskiterjedésű horhosokon kellett átmennünk, még hozzá keresztirányban, mivel a horhosok lefutása nagyjából a folyóval volt párhuzamos.

Jó, termékeny földek lehettek errefelé, mert a szántóföldi növénykultúra mindenütt nagyon szép volt. Az viszont a gazdász szememnek nagyon furcsa volt, hogy néhány – főleg kisebb – kolhozban a betakarított gabonát a kolhoz udvarán a szabadban, garmadában tárolták, és még csak ponyvával sem takarták be. Az igazsághoz tartozik, hogy voltak viszont olyan kolhozok is, ahol egészen modern gabonasilókat láttam. A szántóföldi táblák, a mi otthoni nagyüzemi tábláinkhoz képest óriásiak voltak. Az jutott eszembe, hogy az a szegény traktoros, aki egy ilyen hatalmas táblában szántani kezd, reggelenként érzékeny búcsút vehet a hozzátartozóitól, mert jó időbe telik, mire újból hazakeveredik.

A gyalogosok közül már nagyon soknak feltörte a lábát a bakancs. Egyre többen kéretőztek fel a szekerekre, ez nem volt nagy öröme a kocsisoknak. Bár a lovak még jól bírták a menetelést, de a szekerek eléggé túl voltak terhelve. A bakák már nem menetoszlopban meneteltek, hanem hosszú libasorokban. Az egyik faluba beérve elfogott a nevetés, mert az egyik libasorban menetelő szakasz mellett egy liba csapat menetelt ugyancsak libasorban.

14.

Krasznolipje nagyobb falu volt, amelyet a falvak sorában érintettünk. A sok átvonuló katonaságtól az utak mélyen fel voltak vágva. Ezek természetesen földutak voltak, és még száraz állapotban is rossz volt rajtuk közlekedni. Ahogy sáros állapotukban fel lettek túrva, úgy száradt meg rajtuk kőkeményre az agyag. Aki szekéren ült, annak még a velejét is kirázta a göröngyös út. Nem volt kis dolog ilyen körülmények között naponta harminc-nyven kilométert menetelni.

A Donhoz közeledve már csatazaj is hallatszott. Az orosz sereg úgy látszik megtorlódhatott a folyónál. Fel kellett készülnünk a velük való harcra.

Déltájban egy hatalmas napraforgó táblában tartottunk pihenőt, és éppen az ebédet készülték kiosztani, amikor az ijedtségtől halálra vált arcú bakák rohantak hátra ordítva: „Itt vannak az orosz tankok!!!”

Rögtön lekapcsoltattam a páncéltörő ágyúmat, és a löszeres szekereket is a közelbe rendeltem. Az 50 mm-es német páncéltörőt tőlem harminc méterre helyezte tűzkészültségbe irányzója és parancsnoka Farkas Béla tizedes. Én az egyik 37 mm-es ágyúm mellett kötöttem ki, amelyiknek Molnár Ferkó volt az irányzója. Egyre erősebben hallottuk a tankok láncfalpának a zörgését, és a közeledő harckocsi motorok moraját, de a magas napraforgóban nem láttuk a tankokat. Nem is a közeledő motorzaj volt a félelmetes, hanem a tankok ágyú-

iból és gépfegyvereiből felénk zúdított rendszertelen lövedőzés. Ágyú lövedékek cikáztak közöttünk és géppuska golyók sziszegtek körülöttünk. Az egyik ágyúgolyó egyik szekerünk rúdját találta el a hegyénél, és mind a két ló fejét leszakította, ahogy szétrobbant. A kocsis, aki szerencsére nem sebesült meg, hatalmas ugrással leugrott a szekérről, és hátrafelé menekült. De így tett a gyalogosok legnagyobb része is. Az volt az érzésem, hogy páncéltörő ágyúimmal magunkra maradtunk. Szörnyű érzés volt, de Farkas Bélát szerencsére nem hagyta cserben a hidegvére. Még mindig nem láttam a tankokat, amikor ő már elkezdte a tüzelést. Páncéltörő ágyúja zölden világító gránátjainak a röppályáját követtem a szememmel, amikor megláttam az első orosz tankot. Egy T-34 -es volt, amelyet hiába találtak el Béla lövedékei, a páncélgránátok úgy pattantak le róla, mint a borsószemek a falról. Az átkozott tank pedig csak jött, egyre jött. Páncéltornyában szakadatlanul dörgött az ágyúja. Világító lövedékei derékmagasságban süvítettek el közöttünk. Géppuskájának a csöve szinte szünet nélkül villogott, és ontotta ránk a golyókat. Közben mindent legázolt ami útjába került, szekereket, lovakat, embereket. Már egészen közel volt Bélához, amikor ő – aki közben teljesen magára maradt, – eltalálta a tank vezetőjének a kitekintő szemrését. A tank abban a pillanatban megtorpant. A páncéltorony teteje felnyílt, és egy százados ugrott ki belőle.

– Magyarok ne lőjjetek!!! – kiáltotta magyarul, de közben már a jobb kezével, a csípőjén lévő pisztolytáskájából kihúzta hatalmas hosszúcsövű forgópisztolyát, leugrott a földre, és szembefordult Farkas Bélával. Még három harcokocsizó-overális orosz ugrott ki a tankból, de mielőtt bármit is tudhattak volna csinálni, – a jó Isten tudja honnan, – előkeveredett csípőrefogott golyószórójával egy gyalogos, és mind a négyüket lelőtte.

Az egész olyan gyorsan zajlott le, hogy még megdermedni sem volt időnk. Nekem különösen nem, mert rémülten vettem észre, hogy én is egyedül maradtam a kis 37 mm-es páncéltörőnknel, miközben egy újabb lánctalpcsörgés, és harcokocsi moraj közeledett felém. A T-34-es száz méterre lehetett tőlem, amikor előbukkant a napraforgóból, és egyenesen felém tartott. Az ágyújával még nem lőtt, de szüntelenül villogott géppuskájának a csöve, és ontotta felém a golyókat. Hirtelen elhatározással beugrottam az ágyú lövegpajzsa mögé, hogy legalább a géppuska golyóktól védve legyek.

Az ágyú szétterpesztett jobboldali talpszárára ültem, és úgy húzódtam össze, hogy a lövegpajzs, – amelynek legfeljebb egy centiméter lehetett a lemezvastagsága, – az egész testemet védje. Ahogy végignéztem az ágyú csövén, láttam, hogy a tank pontosan az ágyúcső irányvonalában jön felém.

Szerencsémre Molnár Ferkóék – mielőtt elszeleltek, – még betöltötték a csőbe a páncélgránátot, de a lövegzárat nyitva hagyták. Gyorsan bezártam a lövegzárat, és egy nagyot ütve az elsütőgombra, elsütöttem az ágyút. A tank ötven méterre lehetett tőlem, amikor gránátom eltalálta a tornyát, és úgy pattant el róla, mint amikor egy biliárdgolyó pattanik el egy acéllemezről. A pillanat törtrésze alatt vágtam a csőbe a talpszár mellé készített gránátokból egy újabb páncélgránátot, és rögtön elsütöttem az ágyút. A lövés most a torony tövében találta el a tankot, és nagy örömmre elrobbant. A T-34-es hatalmas csikorgással, tőlem húsz méterre megállt, de sem a géppuskájával, sem az ágyújával nem lőtt. Ehelyett hátramenetbe kapcsol, és egyenes vonalban hátrament vagy harminc métert. Ott fordult meg nagy ívben, és nagyobb sebességre kapcsolva eltűnt a napraforgóban. Nem is jutott eszembe utána löni.

Úgy ültem az ágyú talpszárán, mint akit tarkón csaptak. Egy ismeretlen gyalogos szakaszvezető futott oda hozzám, és állt meg előttem.

– Nincs semmi baja hadapród úr? – kérdezte segítőkészen.

– Adjon egy cigarettát, legyen szíves! – mondtam neki, én aki eddig még sohasem dohányoztam.

A nadrágzsebéből készségesen kapott elő egy csomag Honvéd cigarettát, és egy töltényhüvelyből készített öngyújtót. Nem remegett a kezem, amikor a felém kínált cigaretta csomagból egy szál cigarettát kihúztam, és a felkínált tűzzel rágyújtottam. Nagy slukkokal szívtam el életem első cigarettáját, és még csak nem is köhögtem tőle. Ennek ellenére nem kívántam többé.

Amikor Farkas Bélával később kiértékeljük az egész tanktámadást, kiderült, hogy ketten huszonöt lövést adtunk le a két tankra, és tizenkilenc lövésünkkel eltaláltuk azokat. A tizenkilenc lövésből a T-34-esek hihetetlenül jól tervezett páncélállásszöge miatt tizenhét pattant le. A német tankokat egy tizedennyi fáradsággal ki tudtuk volna löni, mivel olyan meredek a páncélzatuk állásszöge.

Amikor elült a tanktámadás izgalma, az ijedtükben szétszaladt emberek lassan visszaszivárogtak. Nem nagyon feszegettük, hogy ki, miért szaladt el. Nem egyforma az emberek idegzete. A napraforgó táblán túl, előttünk egy nagy falu házai tűntek fel: Sztorozsevoje. A nagykiterjedésű falu már egészen a Don partján feküdt, valószínűleg még tele volt a visszavonuló orosz katonasággal. Ha el akarjuk érni a Dont, el kell foglalnunk!

HARMADIK FEJEZET

1.

Zászlóaljunk támadásra készülődött. A lőszeres szekerek kivételével az összes szekeret hátraküldték a napraforgó tábla mögött lévő horhosok egyikébe. Egy másik horhosba települt az aknavető század. Mi páncéltörők a napraforgó tábla falu felé eső szélében várakoztunk. A gyalogság a tábla széle előtti mezőben lövészteknőket készítve beásta magát, és mindenki a maga lövészteknőjében fekvé várta a támadási parancsot.

Kevy őrnagy úr a parancsnokokat előre rendelte a tábla szélére, és ismerte a támadási tervet. Nékünk – a második zászlóaljnak – a hosszan elnyúló falu középső részét kellett megtámadnunk. Az őrnagy úr felhívta a figyelmet arra, hogy komoly ellenállásra kell számítanunk, mivel az orosz katonaság jelentős részének még nem sikerült a folyón túlra visszavonulnia. A hevesen ellenálló házakat fel kell gyújtani, a magukat meg nem adó katonákat pedig fel kell koncolni! – jelentette ki elszánt és marcona ábrázattal.

Felkoncolni!!! Hát ez meg micsoda marha katonai kifejezés? Agyonlőni, agyonszúrni, agyonverni, ennek legalább van valami értelme. De felkoncolni??? Tiszta hülyeség, akárcsak a háború! A fene ette volna meg azt is aki kitalálta!

Komolyabb tűzértségi támogatásra nem számíhattunk, ezért először az aknavetők vették munkába a falu szélét. Előkészítésük után rohamra indult a gyalogság. Lövészteknőik, és a falu széle között körülbelül ötszáz méter lehetett a távolság, amelyet teljesen nyílt terepen kellett megtenniük. Négyszáz métert meg is tettek minden baj nélkül, de amikor már csak száz méterre voltak a szélső házaktól, váratlanul heves golyózápor fogadta őket. Az oroszok nemcsak gyalogsági fegyverekkel lőtték, hanem valamilyen rendkívül nagy lösebességű ágyúval is. A bakák később maguk között „Csin-Bumm”-nak nevezték el az oroszoknak ezt a gyalogsági ágyúját, mivel a kilövés és a becsapódás között szinte nem is telt el idő. Legalább is az ember füle alig tudta érzékelni.

A heves tűz hatására a gyalogság elfeküdt, és az emberek gyalogsági ásójukkal igyekeztek valami földet rakni a fejük elé, védekezésül. Az aknavetők

újból munkába léptek. Mi, tűzkészültségbe helyeztük páncéltörő ágyúinkat, és repeszgránátal, közvetlen irányzással próbáltuk kilőni, a házak közül felvillanó torkolattüzük alapján az orosz ágyúkat.

Az újabb előkészítő tűz után a gyalogság ismét támadásba lendült, és a katonák ezúttal elérték a szélső házakat. Ahogy eltűntek a házak között, ismét felhangzott a kézfegyverek zaja, de ezúttal már kézigránát robbanásoktól kísérvé. Néhány helyen, ahonnan erősebb fegyverropogás hallatszott, a felgyújtott házak lángjai csaptak a magasba.

A legtöbbjük szalma, vagy nádtetős faház volt, amely a nyári melegben hihetetlen gyorsasággal égett, kesernyés füstöt árasztva. A füst elárasztotta az utcákat, ami azért volt kellemetlen, mert most még nehezebb volt észrevenni, hogy honnan is lőnek ránk.

Torkunkat kaparta a füst, közben a házakból golyók sziszegtek felénk. Nem volt felemelő érzés ágyúinkkal bemenni a házak közé. Szerencsénkre a falu középrésze, amely nekünk jutott osztályrészül, néhány utca után, egy nagy térben folytatódott. A tágas téren már jobban eloszlott a füst, így láttuk a tér túlsó oldalát is, Egy T-34-es állt a tér szögletében az egyik ház mellett.

Örömmel láttam, hogy gyalogosaink elrobogtak mellette, amikor ismét bementek a házak közé. Úgy látszott harc képtelen. Amikor egészen a közelébe értem akkor láttam, hogy ez az én tankom, amelyet a napraforgó táblában kétszer eltaláltam. Most legalább közelről megnézem, hogy miért vonta ki magát a harcból. Ahogy felmáztam rá rögtön láttam, hogy a harckocsit és a páncéltorony közötti részen találtam el, és nem tudta többé a tornyát forgatni. Jobbnak látták angolosan távozni. A helyükben én is ezt tettem volna!

A házak közé bement gyalogosok már a Donhoz közeledhettek, mert a harcizaj egyre távolodott. Mi a téren várakoztunk, mivel a házak között már a sajátjainkat veszélyeztettük volna, ha lövöldözni kezdünk. Egyszer csak az egyik utca felől harckocsi zúgás és lánctalp csörgés hallatszott. Embereim pillanatok alatt tűzkészültségbe helyezték az ágyúkat. Éppen idejében, mert az utcából nagy sebességgel robogott elő, egy eddig számunkra ismeretlen típusú kis harckocsi. Már éppen oldalba akartuk lőni, amikor megláttam az oldalán a fehér festékkel ráfestett horogkeresztet. Első pillanatban arra gondoltam, hogy elment az esze az oroszoknak, hogy horogkeresztes tankokkal jönnek ellenünk. Vagy talán ezzel jelzik, hogy megadják magukat? Nem volt sok idő a töprengésre! A tankban úgy látszik észrevehették a tűzkészültségbe helyezett ágyúkat, mert a páncéltorony teteje hirtelen felpattant és egy német katona emelkedett ki belőle, derékmagasságig. Soha jobbkor, mert két páncéltörő ágyúm csöve is az oldalának irányult. Csak pillanatokon múlt, hogy nem

lőttük oldalba! A kis könnyű harckocsi az egyik ágyúm közelében állt meg, és két német gyalogos ugrott ki belőle. Az egyik mindjárt elmondta, hogy a kis tank amerikai gyártmányú Sherman páncélos, és a falu északi részén fogták el harc nélkül, a legénysége megadta magát. Most hátra akarták vinni, hogy valahol leadják, mint hadizsákmányt. Hát ezért volt olyan ismeretlen ez a kis tank!

No, most legalább megismerkedem vele! – volt az első gondolatom, amikor belemásztam. Mindjárt a belseje meglepetés volt, mert az egész, hófehér, vastag gumi szivaccsal volt kibélelve, hogy a kezelők be ne verjék a fejüket. Végre valahol gondolnak a katonákra is! A németek a motorház tetőt felnyitva megmutatták a motorját. Gyönyörű 12 hengeres csillagmotor volt. Nem tudom, hány lóerős lehetett, de az egész erőt sugárzott. A legnagyobb meglepetést nekem a lánctalp okozta. Mindegyik lánctagra 3-4 centiméter vastag keménygumi lemez volt erősítve. Ezzel aztán lehet az aszfalton masirozni! Bár, úgy gondolom, hogy itt Oroszországban nem sok aszfaltot koptathattak.

Maga a fegyverzete nem volt valami komoly, 30 milliméter körül lehetett ágyújának az űrmérete, és a páncélja sem volt vastag.

A németek újból belemásztak, és Isten nevében megindultak hátrafelé. Mi meg reméltük, hogy nem lövik ki őket útközben.

Alig, hogy a németek elporzottak, néhány gyalogos mintegy ötven orosz hadifoglyot terelt a térre. A közelünkben ültették le őket a földre. Egykedvűen nézgelődtek, és csendesesen beszélgettek egymással. Egyszer csak az egyik őr, egy helyes arcú ruszin gyerek odajött hozzám, és azt mondta:

– Hadapród úr! Ezek arról beszélgetnek, hogy a többi páncélosuknak sikerült-e átmenni a Donon?

Maradj közöttük és figyeld mit mondanak, talán kibökik, mennyi páncélosuk lehet még ezen az oldalon. – Mondtam a gyerekeknek, és megdicsértem az éberségéért.

A gyerek visszament a csoporthoz, és megállt a foglyok mellett. Azok még most is beszélgettek, de úgy látszik már magukban befejezték a háborút, mert amikor a kis ruszin később visszajött, elmondta, hogy most már az foglalkoztatta őket, mikor fogják viszontlátni a családjukat. Nem voltam teljesen tisztában a hadifoglyokra vonatkozó nemzetközi megállapodásokkal, de az volt az érzésem, hogy még jó időbe fog telni, mire a családjukat megláthatják. Szomorú dolog is ez a háború!

A fegyverpogás már egészen messziről hallatszott, ezért mi is megindultunk az egyik utcán a Don irányába. A házak között gyümölcsfás kertek voltak, és egyszer csak az egyik ház mögül előbukkant a Don. Végre elértük! A

ház kertje mögül meredek part vezetett a folyóig. A part oldalából itt-ott fehér mészkő sziklák meredtek elő. Maga a folyó nem volt széles, és a túlsó partja, enyhén emelkedő, jól belátható mezőben folytatódott. Észak felé, és Dél felé is nagy kanyart írt le. Az egész folyó olyannak tűnt, mint nálunk otthon a Dráva Ortilosnál, amikor a dombtetőről nézzük. A két folyó szélessége is megegyezett. Nem mentünk le egészen a partig, mert ott még a gyalogosok tisztogatták a terepet, és mindenhol sziszegtek a golyók. Pedig úgy el tudtam volna gyönyörködni az elénk táruló látványban, de hát most akadt fontosabb teendő is. Mindenek előtt az utcának a folyópart felőli házait kellett birtokunkba venni. Nem volt nehéz, mert a gyalogosok már átbogtak ezen a részen. Néhány halott orosz katona hevert a házak között, de főleg a kertekben. A civilek valószínűleg már a támadás kezdetén átmenekülhettek a túlsó partra. Az egyik házban mégis találtam egy öreg, őszhajú, hosszú szakállú muzsikot. Sírt, és a kezét tördelve könnyögött az életéért. Bár úgy tetszett, hogy azért nem menekült el, mert ő már leszámolt az életével, most mégis jobbnak látta életben maradni. De ki a fene akarta volna megölni??? Csak akkor nyugodott meg, amikor látta, hogy az eddig kezemben tartott géppisztolyomat a vállamra akasztottam. Intettem neki, hogy pakolja össze a holmiját és induljon meg nyugat felé. Sajnáltam szegény öreget, hogy most el kell hagynia az otthonát, de hát itt az első vonalban nem maradhat. Mostantól kezdve a Don innenső partja lesz az első vonal. Szerencsénkre ez a nyugati part a magasabb, és mivel meredek is, jobban védhető. Közben a kis öreg összeszedte a legszükségesebb dolgait, és kis motyóját a hátára vetve könnyes szemekkel elindult nyugat felé. Magamban őszintén kívántam neki, hogy sikerüljön elérnie valamelyik hátrább lévő falut.

Első dolgunk volt az, hogy a házak között lévő kertekben beássuk, és tűzkészültségbe helyezük az ágyúinkat. Egy váratlan támadás elhárításához elegendő lőszert hagytunk mellettük. A többi lőszert egyelőre a házakba raktuk be. Itt szállásoltuk el az embereket, sőt a hátrább fekvő házakban a lovakat is, még hozzá a lakószobákban, mivel külön istállókat nem találtunk. Egészen komikusnak hatottak a házak kis ablakain kinézegető löfejek. A szekereket a kertek gyümölcsfái alá állítottuk, és az ott éppen található szalmával, kukorica-, illetve napraforgószárral takartuk be, esetleges légitámadásra számítva. Néhány napig túlzott óvatosságnak tűnt ez az intézkedés, mert az orosz légi-erőnek egyelőre nyoma sem volt. Nem telt el egy hét sem, amikor esténként, menetrendszerű pontossággal megjelent felettünk egy kis zümmögő repülőgép, amely kosárszámra ontotta a kisméretű bombákat. Katonáink maguk között a hangja miatt varrógépnek nevezték. Később, amikor a légvédelmi tü-

zérek fényszóróikba befogva lelőttek néhányat, csodálkozva látták, hogy a pilótáik és a kezelőszemélyzetük csaknem minden esetben nők voltak

2.

A partmenti házak a túlsó oldalról még közvetlen irányzással is belőhetőek voltak, ezért a legsürgősebb feladatunk az erősítés, és a lövészárkok rendszer kiépítése volt. A lövészárkokat a házak Don felé eső oldalán ástuk ki, és közvetlen eléjük kerültek a drótakadályok. Ezeket már utászok készítették, illetve egy részüket – a spanyol lovasokat – készen hozták magukkal. Az utászok segítettek a bunkerok kiásásában, és elkészítésében is. Nekünk eszünkbe sem jutott volna a megsérült házak ajtajait, ablakait, és gerendáit felhasználni, de ők percek alatt kitermelték belőlük a nekik szükséges nyersanyagot. A bunkerok egy részét a házak közötti részen ástuk ki, más részüket a házak alá. A kis 37 mm-es páncéltörő ágyúinkat a házak alatti bunkerokban helyeztük el, mivel ott teljesen rejtve voltak, sőt a kilövőnyílásukat is el lehetett takarni. A zászlóaljparancsnokság úgy határozott, mivel a drótakadály a magas part szélén húzódott, és tulajdonképpen ez képezte az első vonalat, a folyó partjára közvetlenül csak előretolt figyelőket telepítenek. Ez az elgondolás később alaposan megbosszulta magát, mert az oroszok, éjszakai vállalkozásaik során jó néhány figyelő őrszemet elfogtak és magukkal vittek.

Az első napok viszonylag nyugodtan teltek. Az oroszoknak is rendezni kellett a soraikat a nagy visszavonulás után. Arra is gondolhattak, hogy mi a Donon átkelve folytatni fogjuk az előrenyomulást, egészen a Volgáig. Ez nagyon meggondolatlan dolog lett volna, mivel hadosztályunk, a 7. könnyű hadosztály mintegy 450 kilométert tett meg a Donig, végig harcolva.

Ennyivel nőtt tehát az utánpótlási vonalunk. Megszervezeten utánpótlással neki vágni egy újabb előrenyomulásnak kész öngyilkosság lett volna. Szerencsére ezt a hadvezetésünk is belátta, és úgy döntött, hogy a Don mentén alakítsuk ki, és szilárdítsuk meg a frontvonalat.

Nekünk igen jól jött ez a néhány nyugodtabb nap. Kiépítettük az állásainkat, és ahogy lehetett, a bunkereink belsejét is otthonosabbá tettük. A házakban található sok kacatból először is a deszkákat és léceket mentettük meg. Emeletes priccseket készítettünk, hogy mindenkinek meg legyen a fekvőhelye. Most örültem csak igazán annak, hogy katonáim közül elég sok volt az ügyeskező barkácsoló. A városi vagányok inkább a dolgok beszerzésében jeleskedtek. Ők teremtették elő a szerszámokat, később pedig a padokat és asztalokat. Idővel, még krumplifőzéshez szükséges edényeket is szereztek az el-

hagyott házakból. Lassan egészen otthonosan éreztük magunkat a magunk által készített bunkerokban. Nekem, mint parancsnoknak Varga Pista egy kis szögletet rendezett be az asztal ablak melletti sarkánál.

Amikor már úgy éreztem, hogy elhelyezkedtünk, felderítő útra indultam a faluban. Cséve szakaszvezetőre bíztam, a népemet, és a falu déli vége felé vettem az utamat. A házak között tüzéreket láttam, és örömmel hallottam tőlük, hogy a soproni tüzérekhez tartoznak. A lövegeik tüzelőállása Boldirevkában van, a falut övező dombok között. Ők felderítők, és Gallasy hadapród a parancsnokuk.

Nagyon megörültem Gallasy Jósának, amikor néhány házzal odább megtaláltam. Utoljára Brjanszban találkoztam vele Medgyesy Kálmán és Rónay Laci hadapródok társaságában. Itt a Don-parton csak ő volt a felderítőjével. Kényelmesen beszállásolta magát és embereit az egyik házba, nem vesződött azzal, hogy bunkert építtessen. Rónay Laci – akit magunk között csak Fukszinak hívtunk – a főfigyelőjűkben volt található, valahol beljebb a faluban. Ahogy Jóska elmondta, Medgyesy Kálmán a tőlünk néhány kilométerrel délebbre, ugyancsak a Don mellett fekvő Oticsihában van, mint felderítő. Jól elbeszélgettem Jósával, majd visszaballagtam az embereimhez.

Legnagyobb meglepetésemre századparancsnokomat, Horváth Sándort találtam a bunkeromban. Eljött, hogy megnézzze, hogyan állunk az erődítésekkel. A bal karja csaknem a hónaljáig bepólyázva, és a jobb csuklója is be volt kötözve. Elmondta, hogy Sztorozsevoje déli részén sebesült meg amikor a falut megrohmoztuk. Két harckocsival találták magukat szembe, egy T-34 - el, és egy kis könnyű tankkal. Sándor először a T-34 -esre ugrott fel hátulról, és egy tapadóaknával felrobbantotta. A kis tankot hagyta másodiknak, mivel az látszott a veszélytelenebbnek. De a kis tank gyorsabb volt, mint a lomhább T-34 -es, és a tapadóakna nem akart rátapadni a motorház rácsos tetejére. Sándor, akkor már – balszerencséjére – kibízottotta az aknát, és csak annyi ideje volt, hogy oldalt leugorjon a tankról, de akkor már robbant is az akna, harc képtelenné téve a tankot, de Sándort is megsebesítve.

Magamban megemeltem a kalapomat Sándor vagánysága és hidegvére előtt. Arra gondoltam, hogy az én merészségem legfeljebb egy tankra futotta volna, a második elől már egész biztosan leléptem volna, ha úgy hozta volna a sors.

Sándor egyébként nagyon meg volt elégedve az erődítési tevékenységünkkel. Azt meg különösen jónak találta, hogy a kis páncéltörőket a házak alatt helyeztük el. Katonáimat nagyon megdicsérte az eddigi kemény munkájukért. Ez nemcsak nekik, de nekem is igen jól esett. Mivel a híradósok már minden-

űt kiépítették a telefonvonalakat, közölte velem, hogy reggelenként rendszeres helyzetjelentést kér Boldirevkába a harcálláspontjára.

Nem a sebesülése miatt tette oda a székhelyét, – mert azzal, ahogy láttam, nem sokat törődött, – hanem azért, mert ott közelebb volt a magasabb parancsnoksághoz, és a százada részére többet tudott kiharcolni. Ez, ahogy később rájöttem, igen jó ötlet volt tőle, mert az egész hadiellátásunk olyan: „Aki bírja, marja!” jeligével folyt. Akik közel voltak a tűzhez, melegegtek. Főleg a hátsóbb régiókban. Ez a későbbiekben is így maradt.

Sándor jó hangulatban búcsúzott el tőlünk, és ült fel az ütött-kopott Méray-Puch motorkerékpárjára, melyet most a kézsérülése miatt egy őrzető vezetett. Előtte még lelkemre kötötte, ha bármire szükségünk lenne, csak szóljunk be neki telefonon Boldirevkába.

Úgy éreztem, hogy kéréseinkkel nem sokat fogjuk zavarni, mert nagyjából mindenünk meg volt. Ahogy megállapodott a front, az élelmet is elég pontosan kihozták hajnalonként. Nagy öröömre a folyópartra előretolt őrszemeket is a bakák adták. Az én embereim csak az ágyúk mellett és a futóárkokban teljesítettek őrszolgálatot, ami jóval veszélytelenebb volt, mint a folyóparton.

Egyik napfényes délelőtt elhatároztam, hogy egy aquarell képen megörökítem a Dont. Vázlatkönyvem és festékeket magamhoz véve ültem ki a magas partra. Az egyik helyen a part vonalában egy, finom selymes fűvel benőtt behorpadás volt. Ennek a jobb oldalán lévő legmagasabb pontjára ültem ki, ahonnan végig láttam a folyót, a magas part nagy részét, és az enyhén emelkedő túlsó partot. A víztócsáktól és nádasoktól tarkított bokros túlsó oldal szinte vibrált a felmelegedő nyári levegőben. Az én oldalamon lévő magas part zöldjéből izzottak az előkandikáló mészkő sziklák, amelyek olyan fehérek voltak, mint a kréta. Napfényben ragyogott minden körülöttem, amikor kulacsomból egy kis üres konzervdobozba vizet töltve, nekiláttam a festésnek. Amikor az embernek jó kedve van, gyorsan megy a munka. Hamarosan elkészültem a kis aquarellemel, és a jól végzett munka örömeivel tértem vissza katonáimhoz.

3.

Egyre jobban megismertem Sztorozsevojét és a bennünket körülvevő gyalogságot. Örömmel észleltem, hogy ismét Vizner Imre géppuskásai vesznek bennünket körül. Amikor átmentem Imréhez, ő is örömmel nyugtázta jelenlétünket. Elmondta, hogy nagyjából már ők is berendezkedtek, sőt esténként a

géppuskásai és a parton őrséget teljesítő golyószórósai fedezete mellett, sötétedés után lejárnak a Donra fürdeni. Az arcomra, úgylátszik kiülhetett az irigység, mert Imre rögtön mondta, ha kedvem van, én is mehetek velük.

Varga Pista nagy szemeket meresztett, amikor mondtam neki, hogy készítesse elő a fürdőnadrágot. Néki is, és az embereimnek is elmondtam az esti fürdőzés lehetőségét, de valahogy nem öntötte el őket a lelkesedés. Arra gondoltak, hogy először próbáljam ki én, aztán majd ők is meglátják.

Erre mondják azt, hogy: „óvatos kapitalisták!” Így aztán sötétedés után egyedül ballagtam át Imréhez, a törülközőmet a vállamra vetve, csizmáimba belelépve, fürdőnadrágosan. Ők már, vagy tizenötven összekészülődve vártak ugyancsak fürdőnadrágban, csizmásan vagy bakancsosan, kinek mi járt a rangja szerint, mert a csapatban a közlegénytől a főhadnagyig minden rendfokozat képviselve volt.

A holdat felhők takarták, amikor az egyik ház mellett, a meredek partoldalon kitaposott kis ösvényen, csöndben leosontunk a Don-partra. Mindnyájan éreztük, hogy jó lesz csöndben maradni, mert a túlsó part nem volt ötven méternél távolabb. Rossz rágondolni, ha az oroszoknak ott egy géppuskaállásuk van. A meredek part alja és a víz széle között mintegy nyolc-tíz méter széles homokos rész volt. Itt raktuk le mindnyájan csizmáinkat, bakancsainkat és törülközőinket, aztán amilyen csöndben csak lehetett beleereszkedtünk a vízbe.

A Don vize lágy volt, és kellemesen hűvös. Mint a selyem, úgy fogta át a testünket. A hosszú, megerőltető menetelések után jó volt átadni magunkat a frissítő hullámoknak. Annyira élveztük a fürdést, hogy egészen megfeledeztünk róla, hogy hol is vagyunk. Az egyik gyalogos önfeledten lefröcskölte a másikat, mire az rögtön viszonozta. Nem csaptak nagy zajt, de az elég volt, hogy a túlsó partról egy rövid géppisztoly sorozatot lőjjenek az irányunkba. Mint a nyulak a bokorból, úgy ugrottunk ki mindnyájan a vízből. A bakák fölmarkolták lábbelijüket meg törülközőiket, és csak úgy meztláb rohmozták meg a meredek partoldalt. Én még megpróbáltam csizmáimat a vizes lábaimra húzni, ami nem ment egykönnyen, így aztán a végére maradtam a menekülő csapatnak. Az oroszok, még rövid géppuska és golyószóró sorozatokat lőttek felénk, de hála a sötétségnek, egyikünket sem találták el. Ezt Vizner Imre bunkerjében állapítottuk meg nagy örömmel, amikor összeszámoltuk magunkat.

A magam részéről megköszöntem Imrének a nagy élményt és a szíves vendéglátást. Hazatérve elhatároztam, hogy inkább maradok a lavórban való mosdásnál, az mégsem olyan veszélyes. Magamban igazat adtam a katonáim óvatosságának.

Embereim a faluban egyre otthonosabban érezték magukat. Hamar felderítették, hogy melyik kertből lehet krumplit hozni, és hol érik az alma, vagy a körte. Csepregi Pista és társai az egyik házban még egy faállványon álló fűzfa teknőt is találtak a kemence mellett. El is határozták, hogy kenyeret fognak sütni, és a teknőben fogják a tésztát megdagasztani. Azt csak a jó Isten tudná megmondani, hogy honnan szereztek lisztet és élesztőt hozzá, de egyszer csak elkészült a kenyértészta. Amikor jól megkelt, már csak ki kellett szaggatni, és kisütni a kemencében. A kertekből jó csomó száraz ágat hordtak és vágtak össze, azután befűtötték a kemencét. Csepregi Pista, mint fő szervező derékig meztelenül nekilátott veknik kiszaggatásához. A többiek ezalatt derekasan fűtötték a kemencét. Annyira derekasan, hogy a padláson lángot fogott az egyik gerenda. Éppen egy ágyúmat mentem ellenőrizni, amikor odaértem a házuk elé, amelynek akkor kapott lángra a teteje. Ahogy a nyitott ablakon benéztem, láttam hogy Csepregi Pista könyékig lisztesen szaggatja a tésztát, a többiek pedig vidáman társalognak. Az ablakon behajolva bekiáltottam:

– Hé! Igyekeztek azzal a kenyérrrel, mert a fejetek felett már ég a tető!!!

Mint a kiöntött ürgék a lyukból, úgy ugrándoztak ki egymásután a házból, amelynek a teteje ekkor már egyetlen lángcsóva volt. A szalmatetős faház a szemünk láttára égett porig, a kenyértésztaájával és a fűzfa teknőjével együtt. Csak annyit tudtunk tenni, hogy a szomszédos házak tetejét locsoltuk, hogy ki ne gyulladjanak. Szerencsére a házak elég távol állottak egymástól, és közöttük gyümölcsfáktól zöldellő kertek voltak. Így aztán sikerült megúsznunk, hogy nem égett le az egész utcásor. Csepregi Pistáék csak a kenyértésztát sajnálták. A ház nem is izgatta őket annyira, pedig egypár holmijuk bennégett.

4.

Milyen csodálatos tud lenni egy ragyogó, nyári vasárnap reggel! Az ember egészen megfeledkezik róla, hogy háború van. Amikor néha egy-két puskalövés dörrenik, géppuska, vagy golyószóró sorozat sziszeg át fölöttünk, esetleg egy aknagránát robban a közelben, az ember kénytelen visszazökkenni a jelenbe. A legrosszabb az egészben, hogy mindez legtöbbször teljesen váratlanul és rendszertelenül történik. Milyen jó volna, ha legalább ilyen szép napokon békében maradnának!

Ma délelőttre tábori misét hirdettek a soproni tűzerek körletében. Elhatároztam, hogy én is elmegyek, mivel utoljára az elindulásunk előtt voltam tábori misén Balogfán. Varga Pista gondosan kikefélte nadrágomat és zubbonyomat az ünnephez illő alkalomra való tekintettel. Lélekben felemelkedve indultam a soproni tűzerek elhelyezkedési körlete irányába. A teret szegélyező házak egyikének a kertjében a fák alatt fogják a misét tartani, az orosz repülőket esetleges támadása miatt.

Már egészen a tér közelében ballagtam, amikor az egyik utcából a soproni tűzerek szekere kanyarodott ki komótosan cammogva. Egy ruszin kocsis hajtott a lovakat, a kocsin lévő hosszú deszka ládán ülve és kényelmesen szívta rövid szárú pipáját. Amikor a közelembbe ért, megállítottam.

– Mi van a ládában? Mit viszel? – kérdeztem tőle a szekér közelében megállva.

– Halat! – válaszolta egykedvűen, rám sem nézve.

– Hol a rossebben fogtak ezek ennyi halat? – öntött el a kíváncsiság. Csak nem ment el a jó dolguk a soproniaknak, hogy halászatra rendezkedtek be a Donon, mert ennyi halat csak hálóval lehet fogni.

– Na! Emeld fel a fenekedet! Megnézem! – mondtam a nyugodtan pipázgató ruszinnak.

Az előbb kényelmesen áttette a pipát a szája másik szögletébe, aztán jó húsz centiméternyire megemelte a fenekét. Szorosan a szekér oldala mellé lépve felemeltem a fedél szélső deszkáját és hátra hőköltem. Rónay Fukszi véres arca és halálba merevedett szemei néztek velem farkasszemet.

Szegény ruszin honnan tudhatta volna, hogy a mi irgalmatlanul nehéz nyelvünkben a „halat” és a „halott” között óriási különbség van. Amikor a deszkát elengedtem kényelmesen visszazökkent a helyére, és a gyeplőt megrántva elindította a lovait. Lassan kocogva kanyarodott be a faluból kivezető utcába. Ahogy utána néztem, gondolatban szomorúan vettem búcsút Rónay Lacitól.

A soproniaknál megtudtam Laci történetét. Szegény Fukszi amolyan szőrnök ember volt, aki, ha otthon a laktanyában reggeli kihallgatásra ment, nem volt elég neki az ébresztő utáni borotválkozás. Ha nem akarta, hogy az ügyeletes altiszt elzavarja, a kihallgatás előtt még néhány perccel be kellett a mosdóba osonnia, hogy gyorsan megborotválkozzék. A misére készülődést is úgy időzítette, hogy nem sokkal a mise kezdete előtt egy stokedlin egy lavór vizet készített ki az udvarra, mosdás és borotválkozás céljából. Éppen nekilátott, amikor a közelébe vágott le az oroszok aknagránátja és egy szilánk azonnal megölte.

A tábori mise természetesen elmaradt. A soproniak szomorúan ődöngtek a házak között. Én is sietve iparkodtam haza katonáimhoz.

A vasárnapra való tekintettel szakácsaink ugyancsak kitétek magukért. Rántott hús volt ebédre, és nekem még egy adag műmézet is küldött Horváth Sándor. Amikor megláttam, elöntött a méreg. Miért csak nekem? Nálunk tüzéreknel az ilyesmi nem volt szokásban, hogy kivételezzenek valakivel. Másnap reggel vissza is küldtem a szakácsokkal, és megüzentem Sándornak, ha valamiből nincs annyi, hogy mindnyájunknak jusson, akkor nekem se küldjön.

Még dél sem volt, amikor feltűnt Sándor ütött-kopott Méray-Puch-ja. Olyan sebesen jött, mintha az ő idejében való megérkezésétől függött volna a háború kimenetele. Maga vezette a motort, úgy látszik már meggyógyult a karja. A motorkerékpárt neki támasztotta az egyik fonott sövénykerítésnek, és belémkarolva félrevont. Halkan, de nagyon szemrehányóan mondta: „Miért kellett neked azt a műmézet visszaküldeni, amikor pont ma terjesztetek fel kitüntetésre?”

– Milyen csodálatos egybeesése a dolgoknak?! – jutott az eszembe, és arra gondoltam, hogy azt a tankot már több mint három hete kilőttem, de eddig még a bűdös bogár sem beszélt róla.

Igaz, hogy én csak Farkas Béla T-34-esének a kilövését jelentettem, mert akkor még nem tudtam, hogy az én T-34-esem is harcképtelen lett. Hát akkor meg minek jelentsem?

Sándornak megmondtam, hogy kitüntetés ide - kitüntetés oda, nálunk tüzéreknel nem szokás a kivételezés. Őszinte szavaimra egy kicsit el is szégyellte magát, de a végén jó barátságban váltunk el egymástól.

Farkas Béla néhány hét múlva megkapta a kitüntetést. Bronz Vitézségi Érmeket kapott, és soronkívül előléptették szakaszvezetővé. Ami a kitüntetést illeti, szerintem nem nagyon erőltették meg magukat, de az előléptetésének szívből örültem. Béla jó idegzetű, bátor katona volt, akinek az esze és a szíve mindig a helyén volt. Örömmel gratuláltam neki a kitüntetéséhez.

5.

Nemsokára én is megkaptam a kitüntetésemet. Egyik reggel telefonált Horváth Sándor, és gratulált, hogy a T-34-es kilövéséért megkaptam a Magyar Kisezüst Vitézségi Érmeket. Közölte azt is, hogy délután Sztorozsevoje főterén lesz az ünnepélyes átadás, és új ezredparancsnokunk, kisjókai Takách Ele-

mér ezredes fogja átadni a kitüntetések a falu elfoglalásában kitűnt katonáknak.

Amikor túl voltam az első meglepetésen, felettébb elcsodálkoztam azon, hogy miért ér az én T 34 -esem többet, mint a Farkas Béláé? Én, az én tankomat tulajdonképpen ijedtemben lőttem ki. Béla mégiscsak vagányabb volt, mint én. Úgy látszik ilyen az élet igazságtalansága! No meg Béla nem küldött vissza műmézet a parancsnokának!

Délután négy óra előtt, már az egész, ünnepélyesen kifehéledett társaság ott állt a téren U alakban felállva. A gyalogosok és a tüzérek kétoldalt hármasszlopban állva, a tizenkét kitüntetésre váró pedig az U alakot lezárva egyszoros vonalban. Középen egy pokróccal leterített asztal állt a kitüntetésekkel. Négy sarkában – stilszerűen – négy Vécsey-kézi gránáttal volt lefogatva a pokróc. Háborúban úgy látszik nem találtak alkalmasabb nehezéket.

Pontosan négy órakor tűnt fel kíséretével kisjókai Takách Elemér ezredes, aki a napokban érkezett ki a frontra, és valószínűleg ez lehetett az első hivatalos ténykedése. Nekem nem volt ismeretlen a személye, mert Szombathelyen ő volt a laktanyaparancsnokom. Igazi vad katona volt, aki reggelenként, mielőtt beért volna a laktanyába, már száz méterrel előbb elkezdett ordítózni. Amikor meg már bent volt, még a fűszál sem mert görbén állni, annyira szigorú volt. Most hálóval borított rohamsisakot viselt, amiben még marconább képe volt. Igaz, az ünnepélyes alkalomra való tekintettel mindnyájan rohamsisakot viseltünk. Kötelező volt, mint Angliában az Epsomi Derbi-n a szürke cilinder.

Szegény Varga Pistának nem kis fáradságába került, amíg az én rohamsisakomat elbogarászta valamelyik szekérről. De most itt volt szépen kifényesítve, és szorította a fejemet. Még el sem kezdődött az ünnepség, de már alig vártam, hogy vége legyen a cécónak.

Takách ezredes mély lélegzetet vett, és elkezdte a beszédét. Az ősmagyaroktól kezdve Kossuth apánkig minden benne volt. Még a fülei is kipirosodtak, annyira beelendült. Már attól tartottam, hogy megüti a guta, amikor halk repülőgépzúgás hallatszott a háta mögül. Ahogy a válla fölött átnéztem, láttam, hogy egy Heinkel 46-os közelfelderítő gép közeledik alacsonyrepülésben. A rendíthetetlen hős elsápadt.

– Saját? – kérdezte halott halványan.

– Igen! – válaszoltam a sorból kiszólva.

– Akkor jó! – szólt megnyugodva, és az arcszíne is visszatért.

Míntha mi sem történt volna. folytatta beszédét a rendíthetetlen magyar vitézségről, majd a mondandóit befejezve, mellünkre tűzte a kitüntetést, és ke-

ményen kezet fogott mindegyikünkkel. Igazi, erőteljes, férfias kézfogása volt, nyoma sem volt az előző bejedésnek. A katonák felé tisztelegve olyan arccal távozott, mintha ő kapta volna a kitüntetéseket.

Nagyon szép nyári napok köszöntöttek ránk. Úgy tudtunk volna örülni neki, ha az oroszok nem csináltak volna hol itt, hol ott kisebb-nagyobb támadásokat. Egyre gyakrabban történt meg, hogy a Don partján lévő figyelő őrköket éjszaka megtámadták és elrabolták. Az orosz állásokban – nappal is észrevehetően – megerősödött a mozgás. Nekünk sem lehetett olyan szabadon sétafikálni a faluban. Rögtön odalöttek, ahol nagyobb mozgást láttak.

Egyik reggel elhatároztam, hogy meglátogatom Horváth Jameszt Otticsihában. Csak úgy, egy szál pisztollyal a derekamon nekiindultam a falu déli részénél fekvő erdőn keresztül. Már majdnem elértem Otticsiha magasságába, amikor a közelemben az oroszok dobtáras géppisztolyának a „gítár”-nak jellegzetes kerregédsét hallotam egészen közélről. Pisztolyomat előkapva, háttammal egy szélesebb törzsű fának támaszkodtam, hogy legalább a hátam védve legyen. A géppisztolylövések néha eltávolodtak, néha meg olyan közel pattogtak, hogy úgy éreztem szétpattanik a dobhártyám. Majd kinéztem a szememet, de sehol nem láttam torkolattüzet. Már azt hittem, hogy hallucinálok, amikor a fák közül egy gyalogos őrvezető csörtetett elő a golyószórójával. Amikor meglátott a fának támaszkodva, védekező állásomban, mellém sorolt, és most már ketten vártuk a támadást. A géppisztolylövések most is hol közelebről, hol távolabbról hallatszottak. Amikor közeledni tűntek, az őrvezető kezébe nyomtam a pisztolyomat és átvettem a golyószóróját. Háttammal még jobban a fának támaszkodtam, a golyószórót erősen a vállamnak szoritva, csak úgy állva, leadtam egy rövid sorozatot. Erre, mintha még közelebről pattogtak volna a géppisztolylövések.

– Az anyád szentségit! Ha meglátlak az egész tárat beléd lövöm, te rohadt! – öntött el a méreg.

Most már ketten meresztettük a szemünket, de semmit sem láttunk. A lövések változatlanul hol egészen a közelünkből, hol pedig egészen távolról hallatszottak. A szemünk már csaknem kipotyogott a figyeltől, de az orosz géppisztolyos úgy játszott velünk, mint a macska az egérrel. A golyószórót jó erősen marokra fogva, csak úgy állva lőttem rövid sorozatokat, és már egy tár lőszerem elfogyott, minden eredmény nélkül. Az orosz lövései, vagy a fülünk mellett sziszegtek, vagy a fejünk felett kopogtak a fák ágain. Jó félóraig szórakozott velünk, aztán váratlanul abbahagyta. Viszaadtam az őrvezetőnek a golyószóróját és pisztolyomat a tokjába dugva megindultam Jameszék felé Otticsihába.

Hamar megtaláltam Jameszt, ők is a falu Don-parti szegélyére települtek, és ő is ugyanúgy bunkerban lakott, mint én. Veterán ágyúja a gyümölcsfák között rejtőzködött, kilövéssel a Don irányába. Egészen megörült jövetelemnek. Amikor elmeséltem kalandomat, megjegyezte, hogy szerinte lehetséges, hogy egy ejtőernyőssel akadtam össze, mert hajnalban, még napkelte előtt egy orosz repülőgép repült be fölénk, és rögtön vissza is tért. Az utóbbi időben egyébként ők is élénk készülődést figyeltek meg a túlsó oldalon.

Sztorozsevojeba visszaérve, a téren néhány Nimród páncélvadászt láttam. Az egyikről akkor ugrott le egy jókötésű fiatal hadnagy, és a zászlóaljparancsnokság felől érdeklődött.

Odaléptem hozzá és bemutatkoztam. Kezemet erősen megszorítva, jó hangosan mondta a nevét: Krayer. Nekem a Magyar Szárnyakban látott hirdetés jutott az eszembe, amelyik a Krayer festékgyárat reklámozta. Ők szállították a hadseregnek az ágyúk, tankok, repülőgépek és minden más harci eszköz terepszínűre festéséhez használt festékeket. Amikor a hivatalos dolgokon túljutva, beszédbe elegyedtünk, elmondta, hogy a festékgyár az édesapja tulajdona, és most az ő festékükkel terepszínűre festett Nimródban szolgálja a hazát, mint tartalékos hadnagy. Egészen jól összebarátkoztunk, olyannyira, hogy még a Nimródjába is beinvitált. Hát nem sok hely volt ott belül! Ráadásul a nyári melegben néhány perc múlva még a hátam közepén is folyt a veríték. Elképzeltem, milyen lehet órákra bezárva lenni ebben az acélkoporsóban. Arra még rá gondolni is rossz, hogy milyen lehet, amikor kilövik őket. Magamban a legnagyobb elismeréssel hajtottam fejet a harcokoszók előtt.

Szerencsére Krayer hadnagy nem fogta fel tragikusan a dolgot. Elmondta, hogy az oroszok mozgolódása miatt erősítésnek küldték őket ide, most csak tájékozódni jött, de egyébként Boldirevkában van a harcálláspontjuk. A körülményekhez képest elég kellemesen telnek a napjaik. Komolyabb bevetésben még nem voltak.

Amikor jó barátságban elváltunk, még egyikünk sem gondolta, hogy néhány nap múlva eljön a bevetés ideje is. Augusztus 6.-án hajnalban váratlanul elszabadult a pokol. Erős tüzéségi és aknavető tűz után megindult az oroszok támadása, a Sztorozsevoje és Otticsiha között lévő erdőből kiindulva. Lehetséges, hogy egy nagyobb ejtőernyős csoport tudott ott leereszkedni, és egyesülni a Donon átszivárgó orosz gyalogsággal. Mindenesetre erőteljes támadást indítottak Sztorozsevoje irányába. Ugyanakkor Szeljavnoje felől is erős harcizaj hallatszott, kezdedtben harcokosi zörejjel. Később megtudtuk, hogy itt az oroszoknak egy, tizenöt-húsz centiméterrel a víz szintje alá épített hídja volt, amelyen könnyű harcokosik akartak átkelni. Balszerencsénk, mert a

szeljavnojei partoldalba települt Baboth Béla a német páncéltörő ágyúival. Amikor észrevették a víz felszínén közeledő tankokat, először elcsodálkoztak. azt hitték, hogy az oroszok megtanultak a vízen járni, mint Jézus Krisztus. De amikor az első páncélos már majdnem átért az innenső partra és nyomában szorosan jött a többi tizenkettő, magukhoz tértek. Jó érzékkel kilőtték a leg-hátsó tankot, utána meg mindjárt az elsőt, amelyik közben már kiért a partra. A második már nem tudott a partra érni a kilőtt elsőtől. A többi már vadászat volt Baboth Béla szakaszának. Kilőtték mind a tizenhárom tankot! Sztorozsevojet délről támadó oroszok kemény ellenállásba ütköztek. Zászló-aljunk elszántan védekezett. Házról-házra, bunkerről-bunkerre folyt az elkeseredett harc. Az ő helyállásuknak köszönhetően volt időnk, hogy a házak alatti bunkerekben lévő páncéltörő ágyúkat kivontassuk, és összekészüljünk egy esetleges visszavonulásra. Délután, amikor megérkeztek a segítségként bevetett kerékpárosok, még reménykedtünk, hogy a falut teljesen vissza tudjuk foglalni. Sajnos az állásaikból kihuzatott ágyúimmal nem tudtam segíteni a harcolókat, hiszen mindenütt közelharc folyt.

Délutánig az oroszok még nem érték el a teret, de már erősen a környékén folyt a harc. A besötétedés sem gátolta a küzdelmet. Az éjszaka folyamán hol itt, hol ott lángolt fel a harc változó hevességgel. Reggelre már látszott, hogy a falut nem tudjuk tartani. Kevy őrnagy úr parancsot adott a visszavonulásra Masztjugin irányába. A lőszeres szekereim kivételével én is elindítottam szekereimet és a fölösleges embereket Masztjuginoba. Amikor a lőszeres kocsikkal, és az ágyúkkal átvergődtünk Sztorozsevojetől mintegy nyolcszáz méterre nyugatra fekvő széles, és elég mély horhoson, elhatároztam, hogy nem megyek tovább. A horhos és a falu nyugati széle között, csaknem sík, jól belátható terep volt, amelyen – úgy gondoltam –, ágyúimmal kellő védelmet tudok nyújtani a visszavonuló gyalogságnak. Amikor parancsot adtam az ágyúk lekapcsolására és tüzelőállás foglalásra, katonáim nyugodtan, és gyorsan tették a dolgukat. Terpesztették az ágyúk talpszárait, és ásták be a sarkantyúkat. Örömmel láttam, hogy Marton Gyuszi emberei is ugyanezt teszik, bár Gyuszi nem láttam közöttük, én meg nem adtam nekik rá parancsot. A négy ágyú egymástól huszonöt-harminc méterre, mintegy száz méteres vonalat képezett. A lőszeres kocsikról csak repszgránátokat hordattam az ágyúk mellé, mivel a mély horhos védelmében nem kellett páncélos támadástól tartanunk.

A faluból kiszorult, visszavonuló gyalogosok elfáradt, vándorzó csoportjai egyre csak özönlöttek el mellettünk, de ahogy észrevettem, embereimet ez nem rendítette meg. Amikor befejezték a lőszerhordást, nyugodtan állodogáltak az ágyúk mellett, és várták a tűzparancsot. Úgy látszott, hogy a harcoló

gyalogságnak már az utolsó csoportjai is elhagyták a falut. A támadó orosz katonák nem követték rögtön őket. Csak később tűntek fel, mintegy zászlóaljnyi erővel, szabályos harci alakzatban. Kézifegyvereikből szakadatlanul lőttek a visszavonuló gyalogosaink után. Ötszáz métere lehettek tőlünk, amikor az utolsó gyalogosaink is átkeveredtek a horhoson. Végre szabad lett előttünk a terep!

A négy ágyú ösztüze lefektette őket. Az ösztüzet követő gyorstűz hatására pedig az életben maradtak feltápászkodtak és megindultak visszafelé. Egyszer csak megtorpantak és újból nekilendültek a támadásnak. Ahogy a távcsővel megfigyeltem, nem a saját jószántukból. Leghátul egy rövid bőrkabátos, rohamsisakos tisztféle zavarta őket előre pisztollyal a kezében. Meglepetéssel láttam a távcsővel, hogy könyörtelenül lelőtte a vonakodókat.

– Sanyi! – intettem magamhoz Papp Sanyit a legközelebbi ágyú irányzóját. A bőrkabátos irányába mutatva a kezébe nyomtam a távcsövet.

– A bőrkabátost! Irányzék nyolcszáz! – mondtam neki határozottan.

Papp Sanyi, ez a nyugodt szilasbalhási parasztgyerek, igen ügyes irányzónak bizonyult. Most megfontolt mozdulattal a szeméhez emelte a távcsövet, és bólintott, amikor meglátta a célt. A fejét egy kicsit oldalt fordítva, távcső nélkül is megnézte magának, majd az ágyúhoz szaladva gyorsan állította a lövegtávcsővön a megadott távolságot. Csak megszokásból emelte magasra a karját, amikor kész lett az irányzással, de a tűzparancsot meg sem várva ütött az elsütőgombra. Ahogy a nyomjelzős repeszgránát elhagyta a csövet, éreztem, hogy találni fog. Távcsővel követtem az útját, és láttam, hogy a nyakánál találta el a bőrkabátost.

A zöld rohamsisakos feje úgy röpült el, mint egy görögdinnye, és amikor a földre esett, úgy ugrándozott a földön, mint amikor egy görögdinnye esik le egy teherautó platójáról. A fejnélküli test még tett előre néhány lépést, azután elvágódott. A hatás szinte leírhatatlan volt!!! A közelében lévő katonák egy pillanatra megdermedtek, azután megfordulva hanyatt-homlok rohantak vissza a faluba. Amikor ezt az elől lévők meglátták, ők is megfordultak, és visszarohtak Sztorozsevojeba. A négy ágyúval ahogy csak bírtuk, lőttük repeszgránátokkal a falu szélét, nehogy megújuljon a támadás. Nem is újult meg, úgy látszott, hogy összeomlott a támadásuk.

Be is szüntettük a tüzelést, annál is inkább, mivel fogytán volt a repeszgránát készletünk, és bajban lettünk volna egy megújuló támadás esetén. A hátravonult gyalogság egy része lassan visszaszivárgott a vonalunkba, és megkezdték a lövészteknők ásását. Úgy tűnt, hogy ez a vonal a horhoson túl lévő viszonylag sík és belátható terep miatt jól védhető.

Ez lehetett a véleménye Kevy őrnagy úrnak is, mert rövidesen megjelent a katonák között, és kezdte irányítani, hogy kik, hova települjenek. Amikor meglátott, odajött hozzám, és kezét fogva gratulált.

– Le a kalappal, hogy ti mit csináltatok ezzel a négy ágyúval?! – mondta elismeréssel.

– Majd terjeszd fel az irányzódat kitüntetésre! – tette hozzá, – aztán tovább rendezte népét.

A zászlóalj az utcai harcokban nagyon sok embert veszített, ezért néhány nap múlva visszavontak bennünket Masztjuginoba, illetve Veszeli Hutorba és Novo-Uzpenkába. Én, páncéltörő szakaszommal Novo-Uzpenkába kerültem, de Horváth Sándor néhány nap múlva az egész páncéltörő századát, eddigi székhelyére Boldirevkába vonta össze.

Az összevonásnak más oka is volt. Sándor ugyanis időközben a két orosz tank megsemmisítéséért megkapta a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmét, ami igen nagy kitüntetés volt.

Vadászrepülőök húsz-huszonöt légygőzelem után kaptak ilyet. Sándortól egy pillanatig sem irigyeltem, mert keménykötésű, bátor gyerek volt. A Hadvezetés sem szerette volna elveszíteni, ezért hátra rendelték Nikolajevkába, és valami a front mögött szervezett páncél elhárító tanfolyam vezetését bízták rá. Az ezredközvetlen páncéltörő század parancsnokságát át kellett adnia. Sándor úgy döntött, hogy nekem adja át!

A hírre úgy éreztem magamat, mint akit a ló mellbe rúgott. Hadapród őrmester létemre századparancsnoknak lenni, egy kicsit túlzásnak tűnt, akkor, amikor továbbszolgáló zászlósok, hadnagyok, sőt némelyik helyen főhadnagyk is szakaszparancsnoki beosztásokat láttak el. Sándornak el is mondtam az ezzel kapcsolatos aggályaimat, hiszen a magam részéről az adminisztrációs papírmunkákkal mindig hadilábon álltam. De ő megnyugtatóan, hogy nem lesz problémám, mert a századfirnokunk, Török Aladár személyében tökéletes segítségem lesz. Nekem majd csak alá kell írnom a dolgokat.

Török Aladár kimondottan jóképű gyerek volt, intelligens, az írása pedig mint a gyöngy. Foglalkozására nézve Budapesten volt borbélysegéd egy, a Nagykörúton lévő elegáns borbélyüzletben. A tulajdonos érettségizett lányát vette feleségül, nem sokkal a behívása előtt. Ideálisabb századfirnokot el sem lehetne képzelni.

Hát nyakamba szakadt a századparancsnokság! Sándor nem sok időt hagyott a megtanulására. Még aznap összehajolt, és úgy otthagyt, mint Szent Pál az oláhokat.

Szerencsére Aladár mindenben a segítségemre volt. A létszám kimutatástól kezdve a lótapfelvételezésen keresztül a lőszer-kiszabatiig, néhány nap alatt mindent megtanultam. Az egyik nap jelentette Aladár, hogy átszóltak a zászlóaljtól, hogy a kitüntetésre javasoltak névsorát még aznap be kell küldeni.

Tulajdonképpen ez lett az első önálló századparancsnoki ténykedésem. A két irányzómnak, Papp Sanyinak és Molnár Ferkónak a felterjesztését megszövegeztem és leírtam Aladárral, de nem tudtam Marton Gyuszi irányzóinak a nevét. Varga Pistát küldtem át Gyuszi szállására, megkérdezni. Gyuszi maga jött át, amikor megtudta, hogy kitüntetésre terjesztésről van szó. Elolvasta az én irányzóimnak a felterjesztését, és az ő irányzóira nézve is jónak találta. Amikor Aladár valamiért kiment a szobából, váratlanul így szólt:

– Nem tudnál engem is felterjeszteni? – kérdezte.

– De tudnák! – válaszoltam, és amikor Aladár visszajött, az ő nevére is megcsináltuk a felterjesztést, ugyanazzal a szöveggel, mint a többiét.

Néhány napig még pihenőben volt megtépázott zászlóaljunk, utána feltöltötték és átirányították Gyevicába. Ez Urivtől és a közvetlenül mellette fekvő Galdajevkától délre volt, mintegy másfél kilométerre. Galdajevka és Gyevica között egy kis mocsaras erdő volt, amelyen keresztül folyt a Gyevica patak. A falu is erről kapta a nevét. A patak a falu északi szélé mellett elfolyva, egy bokros, mocsaras részbe ömlött, amely egészen a Don partjáig terjedt. A szélessége a falu északi részénél több mint egy kilométer, a közepénél mintegy nyolcszáz méter, a déli végénél pedig csak néhány száz méter volt a Donhoz képest. Ez a mocsaras rész, a téli időszaktól eltelve jó védelmet jelentett, mert itt aztán páncélos támadástól nem kellett tartani.

Ez szinte pihenőt jelentett az utcai harcokban sok veszteséget szenvedett zászlóaljunknak. Századomnak szerencsére nem volt személyi vesztesége, így a két teljes páncéltörő szakaszt vittem le Gyevicába, kiegészítve Farkas Béla eddig tartalékban lévő félszakaszával. Az én volt szakaszom és Béla félszakasza a második zászlóaljnál maradt, Béla parancsnoksága alatt. Marton Gyuszi szakasza pedig a harmadik zászlóaljhoz – Mátray százados úrhoz – került. Gyuszi helyettese Cséve szakaszvezető lett. Miután ágyúimat elhelyeztem a frontvonalban, visszatértem Boldirevkába és átvettem Horváth Sándor szállását és a századirodáját.

Boldirevka nyolc kilométerre volt a Dontól, és a varrógépek esti berepüléseitől eltelve nyugodt helynek tűnt. Ezeket a tényleg varrógéphez hasonlító hangú kis gépeket a katonák később „Mari néni”-nek is nevezték, mivel pilótáik leginkább nők voltak. Estéknént olyan menetrendszerűen jelentek meg, mintha valamilyen forgalomirányítók dirigálták volna őket.

Először egy kis ejtőernyőre szerelt világítógyertyát dobtak le, amelyik lassan lefelé ereszkedve, erős fényével egy jókora területet világított meg. Szatalin-gyertyának neveztük. Amikor már közel volt a földhöz, a gépből akkor zúdították le kosárszámra a kisméretű bombáikat. Nem okoztak óriási károkat, de az embereket állandó idegeskedésben és rettegésben tartották.

6.

Zászlóaljunk áthelyezésével rengeteg dolog megváltozott. Takách ezredes és Kevy őrnagy idegösszeroppanást kaptak és hazatértek. Furcsa és érdekes betegség lehet ez az idegösszeroppanás, főleg a magasabb rangúak között pusztít. Még nem hallottam, hogy közlegényt elért volna.

Vécsey Béla alezredes lett Takách ezredes helyett az ezredparancsnok. Úgy hallottuk, hogy utász, de nem ő találta fel a kitűnő Vécsey-kézigránátot. Mindjárt szimpatikus lett, amikor Boldirevkából Gyevicába tette át a székhelyét, és rögtön megkezdte a frontvonal erősítésének a munkáit. A mi 35/II. zászlóaljunknak pedig Bokor László alezredes lett a parancsnoka.

Amikor személyesen megismertem, az volt a benyomásom, hogy nem sokáig lesz a parancsnokunk. Asztmás volt, és elég nehezen szedte a levegőt. Sajnáltam szegényt, kedves jóindulatú embernek látszott. Mint hivatásos tisztnek szüksége volt a frontszolgálatra.

Milyen jó, hogy tőlünk tartalékosoktól nem követelik ezt meg, ennek ellenére mégis itt vagyunk, hogy a fene essen belé!

A magam részéről igyekeztem beleilleszkedni a frontmögötti életbe. Őszintén szólva nem voltam tőle elragadtatva. A frontvonalban a bunker életnek meg volt a maga rendje. Éjjel az örök ellenőrzése, hajnalban, amikor megjöttek a szakácsok, egy jó meleg feketekávé megivása. Mosakodás, borotválkozás, a szakácsok által kihozott parancsok átolvasása, és a kezdődő nap fénypontja: a tábori posta kiosztása. Amikor már túl voltunk minden örömen, kezdődött a tetű-vizit. Ez aztán mindenki programjában benn szerepelt. Olyan odaadón végeztük, hogy a végén már nem volt mit írtani.

Nem így Boldirevkában! A házak csak úgy ontották a tetűket. Itt már volt civil lakosság, méghozzá meglehetősen nagy számban. Az eredetileg is Boldirevkában lakókon kívül itt húzták meg magukat a frontvonalból kitelepítettek is, kecskéikkel, macskáikkal és minden egyéb jószágukkal. Férfiak közül csak az egészen öreg emberek és az egészen fiatal fiúk voltak a faluban, de nő annál több.

Csak úgy rajzottak a bárisnyák. Ha nem lettek volna olyan kopottak és elhanyagoltak, katonáimnak arany élete lett volna, de így csak elbolondoztak velük. Nem vettem észre, hogy komolyabb kapcsolat jött volna létre közöttük, bár nagyon sok volt a kimondottan szép arcú kislány. Az egyikről, amikor ráértem egy szép kis aquarellt festettem. Színes kendőjében türelmesen ült modelt.

Mint századparancsnoknak – hála Török Aladár ügyességének, - nem sok dolgom akadt. Esténként a Parancsnokságon megkaptam az eligazítást. A sürgős dolgokban még aznap intézkedtem, de a kevésbé sürgőseket csak másnap délelőtt intéztem el Aladárral együtt. Az élelem és a lótáp felvételezést helyettesem, Borbély szakaszvezető végezte. Az ő feladata volt Boldirevkában a kocsisok, lovászok, szakácsok és egyéb népség fegyelmezése is. Néha rájuk is fért, mert különösen öltözködés tekintetében kezdték magukat elhanyagolni. Borbély szakaszvezető, ez az öreg tartalékos hamar gatyába rázta őket. Mivel tudtam, hogy három gyermeke van otthon, örömmel raktam ebbe a viszonylag veszélytelenebb beosztásba. No meg jól is jött a megbízhatósága és pontossága.

Egy idő után elegendő lett Boldirevkából. Meguntam a kényelmét, meg a Mari néni est-i látogatásait. Hiányoztak embereim, és undorodtam a hátul lézengő és seftelő sokadalom látványától. Elhatároztam, hogy áttelepülök Gyevicába. Török Aladár-ra bízom a századirodát és meghagytam neki, hogy azokat a hivatalos dolgokat, melyekben századparancsnokként intézkednem kell, hajnalban küldje ki a szakácsokkal, amikor az egész napi ételmünket hozzák. A sürgős dolgokat pedig küldje ki napközben a motorkerékpáros küldönccel.

Varga Pistával már este összekészítettem a holmimat és távbeszélőn kiszóltam Farkas Bélának, hogy készítsen részünkre helyet. Hajnalban azután a szakácsok szekerén átköltöztünk Pistával Gyevicába. Béla kellemes meglepetéssel szolgált a szállásommal kapcsolatban. A távbeszélők bunkeréből egy igazi századparancsnoki bunkert alakított ki.

A távbeszélőket elosztotta a félszakaszokhoz, és odaköltöztette őket a lövegkezelők közé. Ez a későbbi harcok során igen jó megoldásnak bizonyult. Bunkerom, igaz, hogy csak harminc méterre volt a drótakadálytól, de ágyúállásaimnak a közepé táján helyezkedett el. Minden ágyúmat könnyen el tudtam érni, és a távbeszélő vonalak is ide összpontosultak. Az ellenséggel szembeni oldalán ablak volt, amelyik elég világosságot adott ahhoz, hogy az alatta lévő asztalon az írnivalóimat tudjam végezni. Az asztal mellett volt a fekhelyem. Deszkából készített priccs, de jó vastagon megtöltve friss szalmával. A bunker másik végében emeletes priccs volt Varga Pista és a távbeszélős Peitli Fe-

ri részére. Feri civil fogalkozására nézve cipész volt Budapesten, és egy igazi városi vagány. Rámenős, talpraesett kölyök, sok hasznát vettem később az ügyességének. Bunkerem tetejét több mint egy méter vastag föld fedte, ami kisebb aknagránát becsapódása esetén is megfelelő védelmet adott. Belső magassága pedig olyan volt, hogy még a langaléta Peitli Feri is nyugodtan, fejlehtajtás nélkül tudott járkalni benne. Jól záródó ajtón át lehetett kilépni a lövészárókba.

Maga a lövészárók rendszer is kellemes meglepetés volt. Meglátszott, hogy új ezredparancsnokunk, Vécsey Béla alezredes kíválóan képzett utász tiszt volt. Ahogy megérkezett, kezébe vette a frontvonal erődítési munkáinak irányítását. Maga is kiköltözött Gyevicába. A falu északi részén egy nagyobb házban rendezte be az ezredparancsnoki irodát. A magasabb parancsnokságtól igényelt egy munkásszázadot, amellyel először is a drótakadályokat hozatta rendbe. Megfelelő távolságra járőrkapukat építtetett a senki földjére kimenő járőrök részére. A kapukat spanyollosokkal lehetett lezárni és nyitani. Helyenként az ő elnevezése szerint „egérfogó”-kat építtetett a drótakadályba. Az egérfogó tulajdonképpen drótakadályból kiképezett, hosszúalapú háromszög, amelyeknek az alappal szemben fekvő tompaszögü csúcsa az ellenség felé nézett, rajta szabályosan kiépített járőrkapuval. A mintegy száz méter hosszú háromszög alap két végében két géppuska, vagy golyószóró állás volt kiépítve a dróton belül, tehát az egérfogó a bejárattól eltekintve teljesen zárt volt. Ördögi találmány azok részére, akik betévednek az egérfogóba.

Vécsey alezredesnek volt még egy csodálatos alkotása. A parancsnokságot fedett lövészárókkal kötötte össze. Nem volt akármilyen ez a lövészárók. Két és fél méter mély, két méter széles folyosó volt, gerendákra helyezett sövényfonású kerítéstagokkal borítva, és mintegy harminc centiméter vastag földdel lefedve. Megfelelő távolságra szellőző és világító nyílások voltak rajta, hogy belül ne legyen teljesen sötét. Ennek ellenére mégis sötét volt. Nem szeretünk benne közlekedni. Az alja ugyanis párhuzamosan futott a talaj felszínével, és ahol mélyedés volt, ott összegyűlt benne az esővíz. Amikor a félsötétben robtunk benne, egyszer csak azt vettük észre, hogy a csizmánk szárán fölül folyik be a poshadt víz. Inkább közlekedtünk a nyitott lövészárókban, melyet minden körlet legénysége maga ásott ki az utászok útmutatásai alapján.

A fedett folyosót a munkaszolgálatosok ásták és készítették el. Egyik nap, ahogy a munkájukat figyeltem, csodálkozva vettem észre köztük egyik kánizsai gyermekkori barátomat, Waldmann Imrét. Szülei és vagy öt testvére Nagykanizsán a Csengery utcában a nagybátyám házában laktak. Igazi sze-

gény zsidó család volt, és fogalmam sem volt arról, hogy miből élnek. Az egyik fiú, Ernő órás volt, Imre pedig segéd vagy inas lehetett nála. Amikor megszólítottam, bevallotta, hogy már napokkal ezelőtt észrevett, de nem mert szólani.

– Te marha! – gondoltam magamban. – Mi a fene talált, hogy ilyen gyáva lettél?

Igaz, hogy néhány nappal előbb léptettek elő zászlóssá, és talán még túl fényes volt az arany rendfokozatom.

Elmondta, hogy az ő csoportjában több kanizsai zsidó ismerősöm is van. Éppen a fonott kerítéstagokat hordták oda a közelünkbe. Elküldtem értük Imrét, és amikor megérkeztek, örömmel ismertem meg köztük Récsei Lalát, aki állatkereskedő volt és édesapámmal, akinek Nagykanizsán a legnagyobb mézsáros és hentes üzeme volt, állandó üzleti összeköttetésben állt. Ádám Gyurit, akiknek egy kis magánbankjuk volt a Rendőrséggel szemben. Bár sohasem volt dollárom, mindig az ő kirakatukban szoktam megnézni a dollár árfolyamát, ami akkoriban olyan öt pengő körül állt. Ritscher Gyurkát, akiknek egy kis kocsmájuk volt az állomás felé vezető utcában, és aki két osztállyal alattam járt a gimnáziumban.

Elmondták, hogy Boldirevkában van a szálláshelyük és reggelenként gyalogmenetben teszik meg az utat Gyevicáig, és este pedig vissza. Örömmel beszélgettünk el a kanizsai dolgokról, és amikor megkérdeztem, hogy mivel tudnék nekik segíteni, elmondták, hogy Boldirevkában megnyílt egy kantin, ahol német márkáért lehet némi élelmet, és tisztálkodási eszközöket vásárolni. Főleg szappant és WC papírt szeretnének venni, mert ez nagyon hiányzik nekik. Bementem a bunkeromba és kihoztam a maradék német márkáimat, ami az egyetlen egyszer kapott hadifizetésemből megmaradt. Nem tudom, a németek felejtették-e el, vagy a mi GH-saink sikkasztották-e el, de én az egész frontszolgálatom alatt nem kaptam többször fizetést. Talán arra gondoltak, hogy szerelemből vagy hazafias lelkesedésből csinálom a háborút. Még az a szerencsém, hogy mindig az első vonalban voltam, és nem is volt rá szükségem. Mindegyiküknek öt márkát adtam, és még magamnak is maradt néhány öt és tíz márkásom. Ádám Gyuriból kibújt a bankár, zsebéből előkotort egy kis fecni papírt és egy ceruza csutakkal írt rá valamit. Amikor a kezembe adta és megnéztem, láttam, hogy egy szabályosan kitöltött elismerevény.

– Hát ez meg mi a nyavalyának kell? – kérdeztem tőle.

– Majd Nagykanizsán visszaadom kamatostul, ha hazatérünk! – válaszolta komolyan.

– Az öreganyád térdekalácsát! – mondtam nevetve, mire a többiekből is kitört a nevetés.

A munkaszolgálatosokra vigyázó két ór rosszallással nézte jókedvüket, de főleg azt, hogy amíg velem beszélgettek, nem dolgoztak. De nem mertek szólni, mert rögtön látták, hogy jó ismerőseim, vagy barátaim lehetnek.

Imrécék elmondták, hogy nagyon keményen dolgoztatják őket, és bizony nem valami sok az ennivaló amit kapnak. A velük való bánásmód is embertelen, durva. Eszembe jutott, hogy mi lenne, ha kikérném őket egy éjszakai munkára, a drótakadály megerősítésére, amit nem lehet nappal végezni. Lekísérném őket a Don partjára, és hagynám, hogy átszökjenek az oroszokhoz. Amikor elmondtam nekik az elgondolásomat, Ádám Gyuri szembe fordult velem és felháborodottan így szólt :

– De zászlós úr! Ezekhez az állatokhoz szökjünk át? Inkább itt döglünk meg valamennyien!

Legnagyobb meglepetésemre a többiek is élénken helyeselték Gyuri szavait, így aztán dugába dőlt a segítősi akcióm. Még néhány hétig szorgalmasan végezték az erődítési munkákat, aztán elvitték őket valamerre. Soha többé nem találkoztam velük.

Az erődítési munkák keretében sor került a mocsaras rész aknásfűtésére is. Ezt a munkát már kimondottan utászok végezték, egy jókötésű fiatal hadnagy, Takács Jóska vezetésével. Nagyon hamar összeharátkoztunk, és mivel világéletemben fegyverbolond voltam, megkértem Jóskát, hogy mutassa meg, hogyan történik egy akna telepítése. Egyik délelőtt bevitt magával a mocsárba, ahová fadobozos húzóaknákat telepítettek. Ezek az aknák körülbelül harminc-szor-harminc centiméter nagyságú tíz centiméter vastag dobozok voltak, és hajszálvékony acéldrótokkal kötötték őket össze. Telepítés után történt az élesítésük. Akkor már nagyon ki kellett nyitni a szemet, hogy a vékony acéldrótba bele ne botoljunk, mert a legkisebb húzásra robbant az akna, melyet a földbe vagy vékony moharéteg alá rejtettek. Egészen izgalmas volt az aknásfűtött területről visszajönni. Egész délután szárogattam a csizmáimat. Néhány nap múlva aztán újra száríthattam.

Egyik reggel jelentették az őreim, hogy négy orosz álldogál a mocsárban. Puskáik a vállukon keresztbevetve, és úgy integettek embereimnek, hogy megadják magukat. Lehet, hogy egy eltévedt orosz járőr volt, amelyik a sötétben egészen idáig sodródott. Amikor világos lett, észrevették, hogy aknásfűtött területen járnak, és – nagyon helyesen – egy lépéssel sem mentek tovább. Biztos, ami biztos jelisével egyik őröm rájuk szegezte a géppisztolyát, amíg én belelépve a mocsárba, beballagtam hozzájuk. A hozzám legközelebb álló-

nak megfogtam a kezét, és mutattam neki, hogy a lábával mindig az én lábnyomomba lépve kövessen. A többiek pedig mindig az ő lábnyomaiba lépjenek. Szemeimet jól kinyitva figyeltem a botlódrótokat, és lassan lépésről-lépésre kiballagtam velük a szárazra. Kicsit húztam a fületem, mert, ha csak az egyikük is meghúzza a drótot, repül az egész társaság. De szerencsére nem repült! Amikor szárazra értünk, először elvettem a puskáikat, és odaadtam a két örömnek, aztán megvártam, hogy kiöntsék a vizet a csizmáikból. A négy orosz teljesen nyugodtan nézegetett, amikor néhányan, a közben odajött embereim közül körülvették őket. Nem látszott, hogy bánatná őket a fogságbaesésük. A két őrt bíztam meg azzal, hogy kísérik őket zászlóaljparancsnokságra, és adják le a fegyvereiket is.

7.

Az orosz járőrözések egyre gyakoribbá váltak. Bokor alezredes úr, – aki közben szintén kiköltözött Gyevicába – elhatározta, hogy mi is rendszeresen járőrözni fogunk. Mivel Horváth Sándor Nikolajevkában befejezte a páncélelhárító tanfolyamát, de már nem akart visszajönni századparancsnoknak, olyan független szabadúszó lett a magasabb parancsnokságnál. Ő vette a kezébe a járőrözéseket. Kijött hozzám, és megkérdezte, részt akarok-e venni a járőrözésekben. Tüzér létemre még sohasem vettem részt ilyenben, ezért egy kicsit kíváncsi is voltam rá. Amikor igent mondtam, még fogalmam sem volt, hogy mit szabadítok a fejemre.

– Hát akkor éjjel kimegyünk. Az embereket majd én összeválogatom – mondta Sándor.

Első teendője az volt, hogy beköltözött a bunkeromba. Egy új priccset ütötünk össze neki az enyém mellett. A nap többi része azzal telt el, hogy előkészültünk az éjszakai járőrözésre. Először is megnéztük a térképen, hogy merre fogunk menni. Hol nincs elaknásított terület a senki földjén? Melyik járőrkapun tudunk kijutni és bejönni? Értesíteni kellett az ott őrségben lévőköt, hogy visszajövetelkor számítsanak ránk. Az emberek kiválasztása nem volt gond, mert csak két géppisztolyos kísérot szándékoztunk magunkkal vinni, kellő mennyiségű lőszerrel, mivel – Sándor szerint – nem népünnepélyre fogunk menni. Mindketten átvizsgáltuk és rendbetettük a géppisztolyainkat, és a tartalék lőszeren kívül még két-két Vécsey kézigránátot is zsebrevágtunk.

Alig vártam, hogy este legyen. Gyors és kevés vacsora után elindultunk a járőrkapu felé. Az örök már vártak bennünket. Az eligazítás után Sándor mint járőrparancsnok ment ki először a senki földjére. Őt követte a két géppisztolyos.

lyos. Járőrparancsnok helyettesként én maradtam a végére. Ez volt a szabályos sorrend! Visszafelé pont a fordítottja volt ennek. Nekem kellett előrejőnöm és a járőrkapunál bejelentkezni, amíg Sándor a végére maradván fedezte és biztosította a csapatot. De hát ez még egyelőre odébb volt!

Amikor mindnyájan kint voltunk, Sándor halkán eligazítást tartott a senki földjén. Mégegyszer felhívta figyelmünket a legteljesebb csendre és fegyelemre. Felderítők voltunk, akiknek a legteljesebb csendben előre kellett mennünk, miközben bármelyik bokorból szitává lőhettek volna bennünket. Ez ám a vígasztaló!! Szerencsénkre tökéletes sötét volt. Legalább is én nem láttam semmit. Hiába meresztettem a szememet, inkább csak éreztem, mint láttam az előttem osonó géppisztolyost. A szemeim előtt narancsvörös karikák keringtek, és a fenekembe gőzkalapáccsal sem lehetett volna belevérni egy zabszemét.

Ahogy csendben osontunk előre, csodálatos felfedezésre jutottam, hogy a nyakam két oldalán két vastag verőér van. Eddig sohasem vettem róluk tudomást, de most, mintha egy szivattyú meleg vizet pumpált volna rajtuk keresztül az agyamba. Nem mertem volna rá megesküdni, hogy volt-e agyam egyáltalán. Már jó ideje baktattunk a sötétben, amikor váratlanul nekimentem az előttem levőnek. Kiderült, hogy ő is így járt az előtte lévővel. Az pedig Sándorral.

Sándor, ez a jó idegzetű parasztgyerek, szerencsénkre úgy látott a sötétben, mint a macska, csak a szemei nem foszforeszkáltak. Szerencsénkre a bokros mocsaras rész, csak foltokban volt mocsaras. Sándor a zombékos, földes részekben mindig megtalálta a járható utat. Most azért állt meg, mert egy kilőtt lánctalpas vontató roncsa volt előttünk.

– Itt körben figyelőállást foglalunk! – súgta halkán Sándor, és mi egymásnak háttal körben felálltunk, jól marokra fogva fegyvereinket. Szemünket a sötétbe meresztettük, de azt hiszem Sándoron kívül egyikünk sem látott semmit. Már jó negyedórája figyeltünk, és semmi neszt sem hallotunk, amikor Sándor megszólalt.

– Ezek a Major Viliék lesznek! – súgta halkán, majd egy irányba fordulva elkiáltotta magát.

– Állj, ki vagy! – harsogta.

A sötétből alakok bontakoztak ki. Az egyikük előbbre jött, és az aznapra kiadott Temesvár jelszóval igazolta magát. Valóban Major Vili volt. Ők is azt a feladatot kapták, hogy a senki földjén végezzenek állófigyelést és felderítést. Egy idő után úgy döntöttünk, hogy együtt vonulunk be. Én vezettem a csapatot, amikor megindultunk hazafelé. Vili és Sándor maradtak a végére biztosí-

tani. A sok figyelésnek köszönhetően már jobban láttam, és a sötétben szerencsésen megtaláltam a járőrkaput. Egyedül mentem előre az eligazításra. Nem volt felemelő érzés, amikor az ór eligazítás közben idegesen matatott fegyverének a ravaszán. Amikor mindnyájan belül voltunk a járőrkapun, fellélegeztünk. Úgy éreztük, mintha visszatértünk volna a másvilágról. Az árokrendszeren belül elváltunk Major Viliéktől, és siettünk vissza bunkerainkba. Alig vártuk, hogy levethessük csizmáinkat és ledobhassuk átnedvesedett ruháinkat. Egyikünket sem kellett álomba ringatni.

8.

Az oroszok által elfoglalt Sztorozsevoje, Otticsiha, Szeljavnoje, Uriv és Galdajevka által képezett hídfő egyre nagyobb gondot okozott a Hadvezetésnek. Minden igyekezetük arra irányult, hogy a rendelkezésükre álló erővel felszámolják azt. Ez egyáltalán nem tűnt könnyű dolognak. Nagy és gondos előkészítést igényelt. Először is a tüzéséget kellett megerősíteni. Meghallottam, hogy a Gyevica északi részén levő erdő túlsó oldalán nehéz tüzéség települt. Addig furdalta az oldalamat a kíváncsiság, amíg az egyik délelőtti fényképezőgépetem magamhoz véve felkerekedtem, és megnéztem. Akkor még nem lőtték be magukat, de már minden készen állott hozzá, a beméréseket végezték. A tüzelőállásban egy jökötésű őrmester fogadott nagyon barátságosan. Lövegeik, a 21 cm-es olasz nehéz tarackok védőhálók alatt voltak. Amikor megmondtam, hogy szeretnék néhány fényképet készíteni, készségesen levette embereivel egyiktől a védőhálót, sőt még a lövegzárját is kinyitotta. Lenyűgözött az eddig nem látott méretű, csodálatos szerkezet. Elképedtem, amikor megláttam a száz kilónál nehezebb gránátjait. Tüzér létemre elképzeltem, milyen lehet, amikor ez odavág valahová. Persze ehhez pontos bemérés és célzás szükségeltetik, no meg kiválóan képzett kezelők. Csak remélni merem, hogy mindez együtt van. Mivel csak délutánra tervezték a lövegek belövését, elhatároztam, hogy ezt már nem várom meg. Már megebédeltem, amikor meghallottam a nehéz tarackok dörrenését. Nem voltak messze tőlem, légvonalban talán hétszáz, vagy nyolcszáz méterre lehettek, mégis az volt a megállapításom, hogy a dörrenésük nem olyan kellemetlen a fülnek, mint a mi kis vacak 37 mm-es páncéltörőnknek dobhártyarepesztő éles csattanása. Gránátjainak a becsapódása viszont erősen megremegtette a földet. Úgy vettem észre, hogy az Uriv délkeleti szélén lévő bunkerokra lőtték be magukat. De a bunkerok elfoglalásához a gyalogság is szükséges! Horváth Sándor újból kiköltözött hozzám. Elmondta, hogy az egész hadosztály támadásra ké-

szül Sztorvozsevoje és az urivi hídfő visszafoglalására. Nehéztüzérség és stukák támogatásával egybekötött támadás lenne. Neki volna egy ötlete! Major Vili egy korábbi járőrözésénél talált a senki földjén egy épületet, amelyik az orosz és a magyar frontvonalnak körülbelül a fele távolságában van. Onnan kellene ágyúval támogatni az urivi bunkerok ellen támadó gyalogságot.

– Világraszóló ötlet! – mondtam neki. – Csak az a hibája, hogy legalább egy-két lövéssel előbb be kellene lőnünk magunkat, különben belelövünk a bakákba. Meg távbeszélő vonalat is ki kellene építeni, különben honnan tudnánk, hogy mikor és mennyire kell előrehelyezni tüzet?

Sándor nem értett egyet aggályaimmal, amolyan tüzér fontoskodásnak tartotta, és közölte, hogy ötletét már elmondta a magasabb parancsnokságokon is, és ott kitűnőnek találták. Vegyem úgy, hogy ez már egy onnan jövő parancs, amit meg kell csinálnunk. Hát vettem! De azt kikötöttem, hogy előtte szeretném alaposabban megnézni azt az épületet.

Ez viszont egy újabb járőrözést jelentett. Meg is csináltuk másnap Major Vilivel és embereivel együtt. A senki földjén lévő szóban forgó épület a láctalpas roncsból mintegy fél kilométerrel délebbre feküdt, csak azon csodálkoztam, amikor megláttam, hogy eddig nem lőtték széjjel. Szalmatetos egészen jó állapotban lévő juhhodály volt, Uriv felé eső északi végén sövényfonásos oldalfallal. Úgy néztem, hogy ezt az oldalfalat könnyű lesz kézi fűrészsel eltávolítani, csak a két saroknál kell elfűrészelni.

Sándornak az volt az elképzelése, hogy az 50 mm-es ágyút kellene bevontatni az épületbe, ahonnan repeszgránátokat löve támogatná a gyalogosok támadását. Magamban én is, már az elején Farkas Béla ágyújára gondoltam. Az épületet könnyű volt megközelíteni, mert egészen odáig elég jó állapotban lévő földút vezetett, csak a hozzá legközelebbi járőrkaput kellett átalakítani, hogy az ágyúval, és a löszeresz székérral ki lehessen menni. Mindketten úgy gondoltuk, hogy a kitelepülést csak a támadás éjszakáján csináljuk meg. Rögtön besötétedés után kimegyünk Béla legénységével, és egy golyószórós rajjal, akik a biztosítást fogják ellátni. Amíg mi elme gyünk támadás előtti eligazításra, addig Béláék eltávolítják a sövényfalat és tűzkészültségbe helyezik az ágyút.

A támadás nappali előkészítéssel kezdődött. A németek által beígért stukák helyett csak egy magyar bombázó raj érkezett, Caproni gépekkel. Méltóságteljesen úsztak Uriv felé. Távcsovel követtem őket az egyik futóárokban. Ragyogóan szép augusztusi nap volt. Csak kis felhő foltok úsztak az égen. Már majdnem Uriv fölé értek, amikor a vezérgép berepült egy kis felhőbe. Csak egy villanást láttam, és azt gondoltam, hogy most oldja ki a bombáit, mivel a

távcsőben tisztán láttam, hogy a bombaajtók mind a három gépnél nyitva voltak. A következő pillanatban ért el hozzám a dörrenés zaja, és csak azt láttam, hogy a felhőből először egy fekete repülőgépszárny esik ki. Először lassú, majd egyre gyorsuló pörgéssel megindul a föld felé. Ezt követte a lángokban álló bombázógép, amely gyorsabban pörögve zuhant, megelőzve a levegőben kevergő szárnyat, és hatalmas robbanással vágódott az urivi domboldal aljába.

Csak amikor elült a robbanás zaja, akkor vettem észre, hogy két ejtőernyő ereszkedik lefelé. Az egyik kicsit gyorsabban, a másik lassabban, de mind-egyiket a mi állásaink felé hozta a szél. Később tudtuk meg, hogy mindketten megmenekültek, de a gép parancsnoka és egyben pilótája Mocsáry őrnagy, Nagy őrmester és Piri szakaszvezető már nem tudták elhagyni a gépet. Mindhárman hősi halált haltak. Pillanatok alatt zajlott le a tragédia. A másik két gép hiába szórta le bombaterhét, és távozott sértetlenül, a tragédia árnyéka egész estig velünk volt, és rossz előjelnek bizonyult az éjszakára tervezett támadás előtt.

9.

Sok tennivalónk volt az előkészítéssel! Egy lőszeres szekeret meg kellett rakni repeszgránátokkal. Sándor mindenáron két szekérre való lőszert akart kivinni, de én úgy éreztem, hogy egy is elég lesz. Farkas Béláékat is elő kellett készíteni a feladatra, a sövényfonásfal eltávolítására és az ágyú tűzkészültségbe helyezésére. Ki kellett választani a golyószórósokat és őket is el látni a megfelelő mennyiségű lőszerral, kézigránáttal. A térképről igyekeztünk nagyon pontosan lemérni lőtávolságot. Bár ez nem volt egészen egyszerű, mivel a juhodály nem volt rajt a térképen, így annak helyét csak nagyon gondos saccolással tudtuk rögzíteni. Amikor már minden együtt volt, alig vártuk, hogy beesteledjék.

Alighogy besötétedett, kivontattuk az ágyút a senki földjére. Farkas Béla kezelőivel rögtön nekilátott a juhodály sövényfonású oldalfalának az eltávolításához. Azalatt a golyószórósokkal és a lőszeres kocssal behordattam a repeszgránátokat a juhodály belsejébe. Egyidőben lettek készen Béláékkal. A golyószórósoknak megmondtam, hogy az épület közelében foglaljanak tüzelőállást, Béláéknak pedig parancsot adtam az ágyú tűzkészültségbe helyezésére. Megmondtam, hogy a lőtávolságot állítsák be, és rendezkedjenek be gyorstüzelésre, de csak akkor tüzeljenek, ha Sándorral az eligazításról visszajöttünk. Az ágyú mozdonyával és az üres lőszeres kocssal bementünk a drót-

akadályon belülre. A fogathajtóknak megparancsoltam, hogy a falu házai között várakozzanak a támadás végéig. A lovakat helyezték biztonságba. Amikor mindennel készen voltunk, nekiindultunk Sándorral az ezredparancsnok-ságra, eligazításra.

Az ezredparancsnoki iroda teljesen tömve volt számomra ismerős és ismeretlen arcokkal. Örömmel üdvözöltem Venczel Lacit, aki a megsebesült Vizer Imre helyett lett a géppuskások parancsnoka. Tartalékos zászlós volt és civilben tanító. Rövid angolos bajszával kimondottan jóképű gyerek volt. Most élénken beszélgetett Boldizsár főhadnaggyal, az aknavető század parancsnokával. Kétsoros vonalba álltunk, amikor Vécsey alezredes úr megkezdte az eligazítást. Komor hangulat uralkodott. Mellettem egy szép szál, bronzvörös hajú, fehér bőrű, ismeretlen hadapród őrmester állt, izgatottan és sápadtan. Teljesen megértettem az izgalmát, hiszen az alezredes úr eligazítása szerint ő az urivi nagy bunkert támadó csoporthoz tartozott. A nagy bunker uralta az egész urivi domboldalt, és eddig bevehetetlen volt. Jól képzett, bátor orosz védői voltak, akik eddig minden támadást visszavertek. Ellenség létükre is csak csodálni tudtam őket, mivel sem bombázással, sem a nehéztüzérség tüzével sem lehetett őket kifüstölni. Hát most majd meglátjuk!

Eligazításkor mindenesetre mindenki megkapta a rávonatkozó feladatot, és óráink egyeztetése után rögtön el is indultunk, hogy azt végrehajtsuk.

Azt kértem a támadó gyalogosoktól, hogy lehetőleg sűrűn lőjék fel az első vonalat jelző zöld rakétákat, mert nekünk semmilyen más támpontunk nincs a helyzetükre vonatkozóan. A támadás egyébként piros rakétajelre fog indulni egy óra múlva. Addig minden egység el tudja foglalni a kijelölt helyét.

Tíz óra lehetett, amikor Sándorral visszaértünk a juhodályhoz. Farkas Bé-láék addig tűzkészültségbe helyezték az ágyút. A talpszárait szabályosan be-ásták, méghozzá olyan hátra, hogy az ágyú csövének az eleje a csőszájfék leg-alább három méterre bent volt a juhodály belsejében. Örültem is neki, mert így az építmény belsejéből kifelé tüzelve nem látszott annyira az ágyú torko-lattúze. Még körüljártam a juhodályt. Golyószórósaim az oroszok felőli ol-dalára települtek, lövészteknőt és szabályos lőállást alakítottak ki maguknak. Az ágyúnál is minden rendben volt. A repeszgránátok rendben odahordva a közelébe, és ahogy zseblámpámmal egy pillanatra odavillantottam a löveg-távcsőre, a lőtávolság is a megbeszéltek szerint volt beállítva. Sándor a golyó-szórósok közelébe ment a távcsövével, ez megnyugtató volt mindannyiunk részére, mert Sándor sötétben látó macska szeméire mindannyiunknak nagy szüksége volt.

Nem volt kis dolog a senki földjéről ágyúval löni az oroszokat! Bármelyik pillanatban megtámadhattak bennünket, és egy közelharc esetén semmi sem mentünk volna az ágyúnkkal. Még el sem tudtunk volna vele menekülni, mert a lovaink a drótkadályon belül voltak. De hát most már minden készen állott a támadásra, csak a rakétajelre vártunk.

Szinte megkönnyebbültünk, amikor Uriv magasságában felkúszott az égre a piros rakéta. Kezdődött a támadás!!! Távcsovemmel az ágyú mellett álltam, amikor Béla, mint irányzó és lövegparancsnok leadta az első lövést. Milyen jó, hogy a páncéltörő ágyúnak a repeszgránátjai is nyomjelzősek. Távcsovél egészen jól követni tudtam az útját egészen a becsapódásig.

Úgy éreztem, hogy jó helyre, az urivi domboldalba csapódott. Egyébként nem tudom, hogy hogyan tudtam volna megismerni a saját lövésünket, mert a soproni tüzérek és Boldizsár főhadnagy aknavetősei is ugyancsak jól megpakolták lövéseikkel az urivi domboldalt. Csak úgy villogtak a robbanások! Ágyúnk öles lángokat vetve okádta a gránátokat. Az első lövéseknél a légnyomástól elrepült a szalmatető egy része, még szerencse, hogy a torkolattűztől nem gyulladt meg. Most igazán nem kívántuk volna a kivilágítást. Bélának derekasan adagolták a gránátokat. Két-három perc múlva egy kis pihenőt kellett tartani, mert a cső kezdett bemelegedni. A pihenő arra is jó volt, hogy a lövegtávcsovön hosszabbra állítsuk a lőtávolságot, mivel úgy éreztem, hogy a gyalogságnak már meg kellett indulnia a rohamra. Hiába meresztettem a szememet, hiába pásztáztam végig távcsovemmel az urivi domboldalt, nem láttam az első vonalukat jelző zöld rakétákat. Kiszóltam Sándornak, hogy figyelje ő is, de ahogy bekiabálta, ő sem látott semmi jelzést.

– Hát akkor most hová a jóistenbe löjjünk? – szóltam oda Bélának, – aki várta a következő lőparancsot. A kihozott lőszernek már több mint a felét kilőttük a gyors tüzeléssel.

Arra gondoltunk, hogy a maradékot már nem visszük haza, inkább jóval előbbre helyezük a tűzünket. Uriv felől a kézifegyverek zaja hallatszott, kézigránátok villantak, de a pontos távolságot nem lehetett érzékelni. Úgy éreztem magam, mintha pilótaként műszerek nélkül kellene vakrepülést végeznem. Rohadt egy érzés volt! Nem tudtam mást tenni, mint ötszáz méterrel növeltem a lőtávolságot, aztán újra megkezdtük a tüzelést.

Már csak egy-két gránátunk volt, amikor felröppent a támadás végét jelző három piros rakéta. Még gyorsan kilőttük a néhány gránátot, aztán minden elcsendesedett. Mondhatni kísérteties csend lett.

Béla elküldte az egyik kezelőjét a fogatokért, a többivel pedig kivontatták az ágyút, és előkészítették a felkapcsoláshoz. A golyószórósok is összekészül-

tek. Mindnyájan nagyon rossz hangulatban voltunk, – de magunk sem tudtuk, hogy miért –.

Úgy éreztük, hogy a magunk részéről mindent megtettünk a támadás sikeréért, de most egyáltalán nem voltunk biztosak a sikerben. A fogatok megérkeztek, az ágyút csendben felkapcsoltuk a mozdonyra. A golyószórósok felkapaszkodtak a löszeres kocsiira, és elhelyezkedtek az üres löszeres ládákön. Szótlan némaságba burkolózott mindenki, és el volt foglalva a saját gondolataival. Nyomasztott bennünket, hogy semmit nem tudtunk a támadás eredményéről.

Alig értünk be a drótakadályon belülrre, mint az eső, úgy záporoztak az oroszok aknagránátjai a juhodályra. Pontosan bemértek bennünket, volt elég idejük hozzá. Most áldottam az eget, hogy csak egy kocsi löszert vittünk ki. Milyen jó, hogy nem hallgattam Sándorra!

Az ágyút a régi helyén tüzelőállásba helyeztük. A fogatokat visszaküldtem a mozdonyállásba, az embereket pedig a bunkeraikba, azzal, hogy most már pihenjenek le.

Sándorral szótlanul elindultunk az ezredparancsnokságra, hogy végre valami biztosat tudjunk. Ahogy beléptünk, rögtön láttuk, hogy a támadás nem sikerült! Síri csend fogadott bennünket, elkínzott és kétségbeesett arcok. Amikor a gyalogosok megláttak bennünket, az öklüket rázva kiabálták felénk:

– Belénk lőttetek ti örültek!!! – ordította többen is. –

– Mikor jeleztétek az első vonalakat, ti hülyék? – kérdeztem feljűk fordulva.

Kiderűlt, hogy az elkeseredett közelharc hevében erről teljesen megfeledkeztek, így sem mi, sem a tűzerek, sem az aknavetősök nem tudtuk pontosan, hogy hol van az első vonal. Bármelyikűnk tűzébe belekeveredhetek. Nem volt nekik elég az oroszok erős védekezése, még ez is közrejátszott abban, hogy a támadásuk összeomlott, és nem sikerűlt nekik a nagy bunkert elfoglalni.

Amikor megkezdődött az eligazítás, még zsűfolásig tele volt az ezrediroda. Most úgy tűnt, hogy elég sokan hiányoznak, pedig már minden parancsnoknak vissza kellett volna érkeznie. Hiába kerestem bronzvörös hajű sápadt arcű szomszédomat, sehol sem láttam. Ahogy – a velűnk később megbékélt – gyalogosok elmondták, egészen közel a nagy bunkerhoz az oroszok elkeseredett kézitusában leszűrták. Ott maradt szegény a lűvészárookban. Soha sem fogom elfelejteni az indulás elűtti sápadt arcát!

Venczel Laci viszont megvolt. Elmondta, hogy a sötétben nem sok hasznát tudták venni géppuskáinknak, inkább csak puskákkal és kézigránátokkal har-

coltak. Szakasza négy embert veszített. A komor hangulat mindenkire rátelepedett.

– Hát nem sikerült! – tárta szét karjait Vécsey alezredes úr.

– Most mindenki vonuljon haza az embereivel. Pihenjenek le, reggel kérem veszteség listákat! Ha nem sikerült is, mindenkinek köszönöm! Jó éjszakát!

Fejezte be mondandóját, és keményen tisztelegve felénk, elbocsájtott bennünket.

Sándor a bunkeromban maradt éjszakára. A lövészárokból szótlanul baktattunk hazafelé. Amikor végre a bunkerban leültünk a priccseink szélére, csak akkor éreztük, hogy milyen fáradtak vagyunk. De legalább élünk!

NEGYEDIK FEJEZET

1.

A sikertelen támadás után sokáig nem volt semmilyen próbálkozás. Horváth Sándor visszaköltözött Nikolajevkába, mi pedig éltük a mindennapi bunker életet. Ez módot adott arra, hogy jobban összebarátkozzam a szomszédos gyalogosokkal. Különösen Venczel Lacit kedveltem meg. Kedves arcú falusi tanító volt, és nagyon szerette az irodalmat. Különösen Ady Endre költészetének volt nagy kedvelője. A sok szép versből az Úri szűz dicsérete című állt legközelebb a szívéhez. Jókat vitatkoztunk azon, hogy vajon a versben szereplő leányzó szűz-e, vagy sem. Miattam lehetett volna feslett életű kurva is, de az első versszak alapján azt állítottam, hogy szűz, bár minden adottsága megvan hozzá, hogy kurva legyen.

*„Tested fehér és makulátlan,
De szemedben álmatlan éjkek,
Láthatatlan, buja jelírás
Borítja melled s homlokodon
A bélyeg.*

*Vágyad több, mint az utcalányé,
Éji óráid vétkesebbek.
Ajkidon a nedves hazugság
S ringó járásodban nagy bűnök
Lebegnek.”*

Ezek voltak az én érveim, míg Laci az utána következő versszakkal vágott vissza:

*„Az ördög s a hazugság védi
Ezt a te híres szüzességed,
Láthatatlan, buja jelírás
Borítja melled s homlokodon
A bélyeg.”*

Hát ezen aztán el lehetett vitatkozni! Még szerencse, hogy nem nekem kellett kiállítani a leányzó erkölcsi bizonyítványát.

Esténként, mikor már tényleg nem volt semmi dolgunk, pro- és kontra jókat vitatkoztunk Lacival. Nem volt messze tőlem a bunkerja, ezért hol én mentem át hozzá, hol ő tisztelt meg a látogatásával. Mindig jól éreztük magunkat egymás társaságában.

Napközben sok minden dolgom volt. Reggel mindjárt kiosztottam a szakácsok által kihozott tábori postát, majd az adminisztráción estem túl, amellyel Török Aladár bőségesen ellátott Boldirevkából. Amióta a nagy támadási kísérlet után Vécsey alezredes úr szűkebb vezérkarával együtt visszaköltözött Boldirevkába, Aladár tartotta a kapcsolatot a parancsnoksággal. Mivel ezredközvetlen páncéltörő század voltunk, csak elhelyezkedés szempontjából tartoztunk a 35/II. zászlóaljhoz, a parancsokat az ezredtől kaptuk.

Elég sok adminisztrációval jár egy század vezetése! Nagy örömmre, nem kellett veszteség jelentést adnom, mert a támadás során nem volt sem halottunk, sem sebesültünk. Ennél nagyobb öröm nem érhet egy századparancsnokot. De az elhasznált lőszer mennyiséget viszont jelenteni kellett, és gondoskodni kellett a hiányok pótlásáról. Az élelmiszer és lőtáp igénylés állandóan visszatérő feladat volt. A nyári időszakban nem nagyon kényeztették el lovainkat az abrakkal, így a megfelelő legeltetésükről is gondoskodni kellett. A ruházat és felszerelés pótlására mindig be kellett küldeni az igénylést, melyre aztán még választ sem kaptunk. Hát ilyen gyönyörök között telt az életem.

Szerencsére a tábori posta megbízhatóan működött, így mindig kaptunk hírt otthonról. Elfoglalt szüleimtől ritkábban, de a tapolcai repülőtéren szolgáló öcsémtől gyakrabban kaptam tábori lapot. Viszont pontosan és rendszeresen megkaptam Egyed Zoltán képes hetilapját, a Film Színház Irodalom példányait. Ennek igen örültem, mert a kevés szabad időmben, harminc méterre a drótakadálytól, divat tervezéssel is foglalkoztam. Vázlatkönyvemben egymás után sorakoztak elképzeléseim, melyek ugyan nem vették fel a versenyt a hetilap Divat rovatában megjelent, Molnár Éva tervezte elegáns modellekkel, de engem teljesen kielégítettek. Annál is inkább, mivel biztos voltam benne, hogy úgyse én fogom viselni azokat.

Amikor meguntam a rajzolást, elővettem a bendzsómat, és Varga Pista meg Peitli Feri bánatára játszani kezdtem. A bendzsót még gazdász koromban vettem öt pengőért Négustól, aki az alattam lévő évfolyamba járt. Sötét fekete haja, meg a borotválkozás dacára is mindig sötét álla miatt hívtuk Négusnak. Este mulatni akart menni, ezért sürgős szüksége volt a pénzre. Nekem meg nem volt több pénzem, mint öt pengő, de ezért a bendzsóért szívesen áldoz-

tam fel utolsó pénzemet. Négus szívességéből még megtanított a La Palomára és néhány magyar nótán kívül ez volt az egyetlen, amit hibátlanul tudtam játszani. Varga Pistáék legalábbis elég jól kibírták. Még mindig jobban jártak, mintha énekeltem volna!

Frontra indulás előtt még szerettem volna venni egy táskarádiót, de arra gondoltam, ha a fronton kimerül a telepe, akkor mi a jó fenét fogok csinálni vele. Most már sajnáltam, hogy nem vettem meg, mert a tiszték között néhánynak volt, és reggelenként a Donau Senderen vidám könnyűzenét tudtak rajt fogni. Az ember szinte felüdült tőle és mindjárt jobban kezdődött a napja.

Nekem különösen Dvorák Humoreszk-je és A malom a Fekete-erdőben című számok tetszettek, no meg esténként a Lili Marlen. Ezekért néha képes voltam átballagni Boldizsár főhadnagyhoz, – akinek szintén volt táskarádiója –, hogy meghallgathassam őket. A zene hallgatásán kívül, persze még jókat is beszélgettünk, ami szintén nem volt egy utolsó dolog.

Egyik reggel Török Aladár telefonon jelentette, hogy megjöttek Papp Sanyiéék kitüntetései, és ebéd után jelenjenek meg Boldirevkán az ezredparancsnokságon átvételre. Úgy tudta, hogy mind a négy irányzó és Marton Gyszi, mint szakaszparancsnok az orosz zászlóalj visszaveréséért megkapták a Magyar Nagyezüst Vitézségi Érmét. Nagyon megörültem neki. Nemcsak azért, mert Sztorozsevojenál bátran és derekasan helytálltak, de úgy éreztem, hogy az én felterjesztésemet, – amely az első századparancsnoki ténykedésem volt –, komolyan vették. Örömmel közöltem az érdekeltekkel a hírt, és megparancsoltam Aladárnak, hogy délre küldjön egy szekeret értünk. A gyors ebédelés után vidáman kocogtunk Boldirevka felé. Az ezredirodán örömmel fedeztem fel Baboth Bélát, aki a tizenhárom tankért az irányzójával együtt szintén Nagyezüstöt kapott. Egy kicsit keveselltem az ő kitüntetésüket az enyéimekéhez képest. Aranyat érdemeltek volna mindkettlen. Ami az én embereimet illeti, a négy irányzó ugyancsak meg volt illetődve, amikor felsorakoztatták a kitüntetetteket. Marton Gyszi viszont teljesen magától értetődőnek találta, hogy Nagyezüstöt kapott. Az örömmel még csak jelét sem lehetett látni az arcán, amikor átvette.

Egy hét múlva átszóltak a zászlóaljirodáról, hogy menjek át kitüntetés ügyben. Már azt hittem, hogy Gysziék adataival kapcsolatban felejtettem ki valamit a felterjesztésből. Ez járt az eszemben, amikor Bokor alezredes úr bunkerjé felé ballagtam. Ott aztán kiderült, hogy én fogok kitüntetését kapni. Még Kevy őrnagy úr terjesztett fel a sztorozsevojei orosz zászlóalj visszaverése miatt, de a nagy zűrzavarban valahogy elkeveredett a papír. Egye fene, jobb

későn, mint soha! – gondoltam magamban, amikor kihúztam magamat Bokor alezredes úr előtt. Ő az asztmájától kicsit szuszogva közölte velem, hogy a Magyar Kisezüst Vitézségi Érmét kaptam meg másodszer. Vártam, hogy mikor tűzi a mellemre, ehelyett egy keskeny, nikkelezett kis fémpántot nyomott a markomba. Nagyon értetlenül és bambán bámulhattam, mert rögtön hozzátette, hogy „Szegény az eklézsia. Másodszerre már nem adnak érmet, csak pántot, amelyet az első érem szalagjára felvarrva kell viselni.”

– Hát majd felvarrom, ha ráérek, – gondoltam magamban, és már indultam volna kifelé, mint aki jól végezte a dolgát. De az alezredes úr a vállamnál fogva visszatartott, és közölte velem a hírt, amelynek jobban megörültem, mint a kitüntetésnek. Mint másodízben kitüntetett, kaptam két hét szabadságot, amelybe a haza- és a visszautazás ideje nem számít bele. Távollétemben Horváth Sándor fog helyettesíteni, aki addig kijön a bunkeromba. Ő csak Karácsony táján szeretne szabadságra menni, és neki, mint nagymenőnek ezt elő is jegyezték. A tisztí legényemet is magammal vihetem szabadságra.

Ennél nagyobb öröm nem is érhetett volna. Alig vártam, hogy hazaérjek a bunkeromba, és közöljem a jó hírt Varga Pistával is.

Pista az első pillanatban nem is fogta fel a dolgot. Amikor közöltem vele, hogy pakoljon össze, mert utazunk, olyan tekintettel nézett rám, mint aki arra gondol, hogy valahol légnyomást kaphattam, és félrebeszélék. De amikor felfogta a dolog lényegét, villámgyorsan bepakolta vulkánfiber bőröndömet, és maga is összekészült. Indulni viszont addig nem tudtunk, amíg Horváth Sándor meg nem érkezett Nikolajevkából, és amíg a zászlóaljirodán ki nem állították az útiokmányainkat.

2.

Másnap – gyönyörű szeptembervégi időben – ugyanazzal a szekérrel indulunk Osztrogozsszka, amellyel Sándor hozzánk érkezett.

A nagy kövekkel kirakott, rázós osztrogozsszki „műúton” azt hittem vesevándorlást kapok, mire Osztrogozsszka érünk. De déltájban mégiscsak megérkeztünk, és csak úgy a szekéren ülve, megebédeltünk. A városközpontban volt a Parancsnokság épülete. Itt kellett a szabadságos leveletemet, és útiokmányaimat bemutatni. Pistával levettük a szekérről csomagjainkat, a szekeret pedig visszaküldtem Boldirevkába. A parancsnokságon lebélyegezték a szabadságos leveletemet. Tehát ettől kezdve számít az utazás. Közölték velem, hogy a szabadságos vonat csak este indul a völgyben lévő vasútállomásról.

– Mennyi szabadságot kaptál, kadét?! – kérdezte mögöttem egy kellemes vidám, férfi hang, amikor Varga Pistával lefelé trappoltunk az osztrogozsszki vasútállomás irányába.

Hirtelen hátrafordulva láttam, hogy egy fiatal, kedves arcú gyalogos főhadnagy jön mögöttem, nyomában a bőrdíjelt cipelő tisztilegényével. Még mielőtt a Szolgálati Szabályzat előírása szerint szabályosan bemutatkozhattam volna, mosolyogva nyújtotta a kezét.

– Szervusz! Solymos főhadnagy vagyok! – mondta, és láttam rajta, csak akkor vette észre, hogy zászlós vagyok, nem hadapród. Szeme vidáman villant és kemény, férfias kézfogással fogta meg a kezemet.

– Bátki zászlós vagyok! - mutatkoztam be – Két hét szabadságot kaptam! - folytattam, a kezét elengedve.

– És miért? – kérdezte szemöldökét összevonva.

– Egy T-34 – es kilövéséért, és egy orosz zászlóalj visszaveréséért! – feleltem.

– Az szép! – felelte, és elgondolkodva pödörte meg szőke bajszát.

– És főhadnagy úr?! – kérdeztem kíváncsian.

– Korotojajknál vettem részt néhány vállalkozásban. No meg a feleségem otthon most várja a második gyerekünket! Remélem sikerül eltalálnom az időpontot! – mondta.

Elnéztem fiatal, kedves arcát, és szívből kívántam, hogy sikerüljön neki. Nagyon hamar összebarátkoztunk, és örömmel állapítottuk meg, hogy a parancsnokságon már mindketten elintéztük a hazautazással kapcsolatos dolgainkat. A vasútállomáson az eligazító úgy tájékoztatott bennünket, hogy a szabadságosvonat csak este, besötétedés után fog indulni.

Csmagjainkat a két tisztilegényre bizva otthagytuk az állomáson, és elindultunk megtekinteni Osztrogozsszk nevezetességeit. Maga a városka nem volt nagy, de látszott, hogy itt magasabb parancsnokság van. Az úttesten katonai teherautók sokasága, melyet az útkereszteszűdéseknél egy-egy rohamisakos, karszalagos forgalomirányító irányított.

Maguk a házak a színt szabványos orosz épületek voltak. A jövő-menő lakosság, szegényes, kopott ruházatú. Az asszonyokon kendő, a férfiakon micisapka, az üzletekben meg semmi. Nem is tudom, miért tartották őket nyitva.

– Te! – fogta meg a karomat Solymos főhadnagy, – Tudod mire vagyok kíváncsi? Mikor fogom meglátni az első kalapos orosz?

– Talán Harkovban, vagy Kijevben! – válaszoltam elgondolkodva.

Már kezdett besötétedni, amikor az utcákon való barangolás után visszaértünk a vasútállomásra. Örömmel láttuk, hogy addigra már a legényeink is

egészen jól összebarátkoztak. Elmondták, hogy csomagjainkat felváltva őrizték, és ők is – bár egyesével, – de körül tudtak nézni a városban. Csomagjainkra telepedve vártuk a szabadságos vonat beállítását. Úgy értesültünk, hogy ez a vonat csak Harkovig visz bennünket, és ott fogunk átszállni az úgynevezett D-Zug-ra, amelyik expresszvonat, és csak az egészen nagy városokban fog megállni. Türelmesen várahoztunk egy nagy csapat némettel együtt, akik szintén szabadságra induló katonák voltak, azzal a különbséggel, hogy ők már tavaly óta vártak erre a szabadságra. Ennek köszönhetően, amikor betolatták a szabadságos szerelvényt, egymást tépve és marva, rohamozták meg azt.

Varga Pistát nem kellett félteni élelmesség tekintetében. Az ócska, régimódi személyvagonok minden fülkéjének külön ajtaja volt. Pista megrohmozta az egyik kocsit közepét, és mire észbekaptunk, már fenn is volt a fülkében a bőrdömmel, nyomában Solymos főhadnagy legényével. De közben már néhány német is bepréselődött, akik közül kettőt Pista azon melegében kihajított, hogy nekünk helyet csinálhasson. Mindkettőnknek az ablak mellett csinált helyet, de mivel az ablak lazán lotyogott a tokjában, és huzatosnak tűnt, Solymos főhadnagy úgy döntött, hogy inkább legénye és egy német őrmester között foglal helyet középen. Én maradtam az ablak mellett, szemben Varga Pistával.

A vonat csak éjfél felé fog indulni, mivel többfelől várnak még szabadságra menőket, közölte jól értesülten a német őrmester. Az indulásig rengeteg időnk volt, ezért odaálltam az ablakhoz, és homlokomat az üveghez támasztva, belemeredtem a vaksötétbe.

Az állomáson tolató mozdonyok zajától nem is hallottam, hogy fölöttünk jellegzetes zúgásával kering egy „Mari néni”. Csak a lassan lefelé kóválygó Sztálin-gyertyára figyeltem fel, de úgy ítélt meg, hogy elég messze van tőlünk. Hirtelen vakító fény villant, és hatalmas dörrenés rázta meg a levegőt. A lazán lotyogó ablak úgy homlokon vágott, hogy azt hittem hanyatt esem. A kisméretű bomba robbanása nem volt tizenöt méternél messzebb tőlem.

– Uram Isten! A lábam! – kiáltott Solymos főhadnagy, és a következő pillanatban ájultan hanyatlott hátra.

A német őrmester átnyalábolta, és a mögéje akasztott köpenye zsebéből egy zseblámpát vett elő. Bal kezével a főhadnagyot tartva, jobb kezével odavilágított a combjára.

A vér rettenetesen gyorsan terjedt. Nagyon nagy szilánkot kaphatott. Gyorsan kellett dönteni a bekötözését illetően. A fülkében nem kötözhattuk, mert nem csinálhattunk világosságot. Be kellett vinnünk az állomás épületbe, amely kívülről jól el volt sötétítve.

A német őrmester a hóna alatt átfogta, a legénye pedig a csizmájánál fogva a lábait tartotta. Így emeltük le a kocsiról, és vittük be az állomás épületbe. A német állomásfőnök rögtön intézkedett. Mentőkért telefonált, mentőládát kerített, és egy, időközben előkerült német egészségügyi katonával hozzáálltak az elsősegélynyújtásnak.

Amikor a csizmáját és nadrágját lehúzták, bal combjából csak úgy spriccelt a vér. Rengeteg vért veszíthetett. Sürgősen be kellett szállítani az osztrogoszki kórházba. A legényét visszaküldtem a kocsiba a poggyászukért, és utasítottam, hogy maradjon állandóan mellette.

A mentőautó időközben megérkezett. Hordágyra tették a még mindig eszméletlen főhadnagyot, és beültették maguk mellé a legényét is a poggyászaival együtt. Nem fért a fejembe, hogy hogyan tudott megsebesülni, teljesen a középén ülve?

Szegény kedves arcú Solymos főhadnagy hamar befejezte a szabadságát! Ahogy az állapotát láttam, biztos voltam benne, hogy a második gyerekének a születésére nem fog tudni hazaérni, és kalapos oroszot sem fog látni mostanában.

Maga a vonatszerelvény nem kapott közvetlen találatot, és amikor a mentőautó elvitte Solymos főhadnagyot, a német állomásfőnök úgy határozott, hogy a várható újabb légitámadásra való tekintettel elindítja vonatunkat. Gyorsan felkapaszkodtunk és elhelyezkedtünk. Az öreg vicinálismozdony egyet füttyentett, és szabadságos vonatunk beleindult a sötét éjszakába. Inkább zötyögött, mint robogott. A szomorú eseménytől letörve megpróbáltunk, csak úgy ülve aludni. Már mindenki békésen szuszogott a fülkében, de nekem nem jött álom a szememre. A kedves szőke Solymos főhadnagyra gondoltam, és arra, hogy milyen igazságtalan is tud lenni ez a rohadt élet. Hány csaló, gazember seftel és éli világát jó egészségben és háborítatlanul. Akkor itt van ez a szimpatikus, minden sejtjében becsületes fiatalember, akinek minden gondolatát már a születendő gyermeke tölti be, és a sors nem engedi meg neki, hogy otthon lehessen amikor az anyyira várt csöppség megérkezik. Az undorító háború mindegyike nincs tekintettel. Mivel lehet ezt a sok igazságtalanságot és szenvedést kárpótolni?!

Magam sem tudom, mikor aludtam el, de már egészen világos volt a fülkében, amikor felébredtem. A németek maguk között éppen arról beszélgettek, hogyha beérünk Harkovba, hol lehet reggelit, és a további utazáshoz élelmet vételezni.

Mindjárt mondtam is Pistának, hogy jó lesz velük tartani, mert ők jobban kiismerik magukat a német hadigépezetben, és jobb szervezők, mint mi. Meg is kértem őket, hogy legyenek segítségére Pistának az élelem felvételezésénél. Készségesen meg is ígérték.

A táj Harkov felé sokkal kulturáltabbnak tűnt, mint a Don mellett. A város felé közeledve, a helyiségek is, – melyeken átzötyögtünk, – egyre rendezettebbek voltak. Lassan közeledtünk Harkov felé.

Csak most néztem meg tüzetesebben a fülkénk belsejét. Az ablak, amely mellett tegnap este álltam, úgy körül volt lyuggatva a bombaszilánkok által ütött lyukakkal, mintha valami cirkuszi késdobáló dobálta volna körül. A csípőm magasságában oldalt csaknem féltényérnyi lyuk volt. Itt jöhetett be az a szilánk, amelytől szegény Solymos főhadnagy megsebesült. Anyám imádsága lehetett velem, hogy egyik szilánktól sem sebesültem meg. Ez valóságos csoda volt! – állapítottam meg magamban, hálát adva Istennek.

Szép napsütéses reggel volt, amikor úgy hét óra tájban berobogtunk Harkovba. Ez már egy komoly nagy állomás volt, szép állomás épülettel, és mindenütt német feliratokkal. Egy kicsit elgémberedve kászálódunk le ócska koptott vonatunkról, és indultunk meg a németek nyomában az állomás épület felé. Akkor láttuk, hogy a szép állomás épület egyik szárnya teljesen le van bombázva. A lebombázott rész közelében az épület egyik oldalán vízcsapok sorakoztak, mosdókagylókkal. Egy vidám német csapat végezte a reggeli tisztálkodását. Már az elkövetkező szabadság lázában égtek, mert egymást ugratták, hogy melyikük fog majd több sikert aratni az otthoni nők között. Pista gyorsan előszedte törülközőmet, borotvámat, egyéb tisztálkodó szereimet, majd elindult a németek után reggelit, és egyéb élelmet vételezni. Kezébe adtam útiokmányaimat is, hogy a részemre is vételezzon. Egy öltre való élelemmel tért vissza, mert német útítársaink megmagyarázták a felvételező helyen, hogy tiszt vagyok, és a részemre lesz.

Reggelizni már a nagy épületbe mentünk be, ahol egy tágas teremben hosszú kecskelábú asztalok sorakoztak, viaszosvásznon terítővel letakarva. Rend és tisztaság mindenütt. Nem is szólva a csinos vöröskeresztes nővérekről, akik a reggeli teát, vagy kávéf felszolgálták. A frontélet nyomorúságos

állapota után most vágott először mellbe a kultúra. Csak most érzékelttem, hogy mit veszítettünk nap-mint-nap kulturális szempontból a lövészárookban.

A csinos nővértől kávéért kértem a vastag szelet gyümölcsízes kenyér mellé, de amint megkóstoltam, meg is bántam. Arra gondoltam, hogy a teájuknak remélhetőleg tea íze lehet, mert ennek semmiféle kávé íze sem volt. Fájó szívvel gondoltam a jó cikória ízű kincstári kávékra, amelyet szakácsaink reggelként kihoztak a lövészárokbba. Még szerencse, hogy a csinos nővére fedtette velem a kávé pocsék ízét.

Reggeli után csak azt vettem észre, hogy az egész német társaság szedelődöködik. Az első sínpárra beállt a D-Zug, amellyel utazni fogunk. Egész nemzetközi társaság verődött össze a szerelvény mellett. A sok német katona, és tiszt mellett egy román katona állt az egyik kocsi lépcsőjén, míg a kocsik mellett olasz tiszt sétálgatott elegáns egyenruhájában. Úgy hírlett, hogy vonatunk Kijev-Lemberg-Krakkó útvonalon Bécsbe megy. Szinte felujjongtam az örömtől, mert a német hadnagy, akitől ezt megtudtam, azt is közölte, hogy ezekben a városokban valószínűleg mindig lesz néhány óra várakozásunk, és azalatt kimehetünk a városba körülnézni.

Maga a szerelvény elég hosszú volt. Senkinek nem kellett helyért tokolakodni. Pista egy üres fülkét talált, amelybe nem sokkal az indulás előtt egy német főhadnagy jött még be a tisztiszolgájával együtt. Milyen szerencse, hogy nekem csak a vulkánfiber bőrröndöm volt, Pistának meg a hátizsákja, amelyben az élelmünket is tartotta, mert a német tiszt hat bőrröndjével az egész csomagteret elfoglalta.

Szikár, szigorú arcú idősebb tartalékos tiszt volt, orrcsüppető szemüveggel. Nem kellett sokat beszélgetni ahhoz, hogy kiderüljön, hogy porosz. Nem is nagyon értettem hadaró beszédét, így aztán egészen Kievig nem is sokat beszélgettünk. Az ablak mellett ülve inkább az elsuhanó tájban gyönyörködtem. Az elsuhanót szó szerint kellett érteni, mert vonatunk ugyancsak jó tempóban robogott. Viszont az állomásokon, ahol mozdonyunk szenet, vagy vizet vett fel, elég sokat tologattak bennünket. Közben beesteledett, és mi csak robogtunk a sötét éjszakában.

Már egészen jól aludtam, amikor Pista a térdemet megrázva felébresztett.

– Zászlós úr, ez a vonat körbejár! – mondta kétségbeesetten.

– Csak nem ette meg a fene! – dűnnyögtem álmosan.

– De igen! – erősködött Pista. Minden megálláskor az van kiírva, hogy AUSGANG!

– Te bolond, az annyit jelent hogy KIJÁRAT, – mondtam neki, mire végre megnyugodott. Rövidesen mindkettőnknek sikerült elaludni.

Már világos reggel volt, mire beértünk Kijevbe. Az állomás épülete lenyűgözően szép volt. A háborús károk mindenütt kijavítva. Látszott, hogy ez már nemcsak egy magasabb parancsnokság székhelye, de egyúttal Ukrajna fővárosa is. Az állomási eligazítónál közölték, hogy vonatunk csak este megy tovább, így az egész nap a rendelkezésünkre áll. Az állomás közelében volt valamilyen német otthon, ahol a csomagjainkat le lehetett rakni, és utána kimeni a városba. Fényképezőgépet magamhoz véve, felfedező útra indultunk Pistával.

Még mielőtt kiértünk volna az épületből, az egyik emeleti ablakból csináltam egy felvételt, a vasútállomásról a piacra tartó batyúzó árusok csoportjáról. A megélhetésért vívott küzdelem látszott rajtuk, ahogy hatalmas batyúikat cipelték.

Az utcán nagy örömmel találkoztam Medgyesy Kálmánnal, aki elmondta, hogy ő is most kapott szabadságot. Már egy nappal előbb megérkezett Kijevbe, de csak a mi este induló szabadságos vonatunkhoz kapott csatlakozást. Együtt róttuk ezután a szép széles kievi utcákat. Szegény Solymos főhadnagyrá gondoltam, amikor megláttam az első kalapos orosz. Egészen jól öltözött orosz volt, és utcát söpört.

Akárcsak az a csinos jól ápolt, selyemharisnyás lány, akinek az intelligens arcához egyáltalán nem illett az a hosszúnyelű nyírfaseprő, mellyel ő is az utcát söpörte. Megtudtuk, hogy a németek előszeretettel rendelik ilyen közmunkákra a politikailag megbízhatatlan ukrán intelligenciát. Nem tudtuk elképzelni, hogy mire jó ez a megalázás?

Megcsodáltuk a katedrális vastag bronzkapuját, a szép Botanikus Kertet, és élveztük, hogy szabadon kóborolunk egy idegen városban. Békeidőben nagyon szép és élénk forgalmú város lehet. Nekem különösen a dombokra épült része tetszett, amelyről le lehetett látni a Dnyeperre. Budát juttatta az eszembe.

Már jó késő délután volt, amikor visszaértünk szálláshelyünkre. Csak most éreztük, hogy a sok nézgelődésben semmit sem ettünk. Pista előszedte az úti ételmezt, és egyben ettük meg az ebédet és a vacsorát. Az állomásépületbe átmelve, még vételeztünk ételmezt a hátralévő útra, és az eligazítónál megérdeklődtünk a vonatindulást. Nem is kellett sokat várni, rövidesen behúzták a szabadságos vonat szerelvényét.

Kellemes meglepetésként hosszú pullmankocsiból állt. Medgyesy Kálmánnal és legényeinkkel gyorsan elfoglaltunk egy fülkét. Később bejött még egy fiatal német hadnagy is, akivel hamarosan egészen jól összebarátkoztunk. Kiderült, hogy nem is német, hanem osztrák, és Bécsbe utazik. Előre meg-

ígérte, hogy Bécsben segít majd tájékozódni, de hát ez még odébb volt. Besötétedett már, amikor vonatunk elindult. Kényelmesen elhelyezkedtünk a fülkében, és alváshoz készülődtünk. Lassan mindegyikünket elnyomta az álom, és csak arra ébredtünk fel, hogy egy nagyobb állomáson tologatnak bennünket. Lembergben voltunk. Kora reggel volt. A mosdást és a borotválkozást a pullmankocsi WC-jében végeztük el szép egymásutánban. Hála a német precizitásnak, a WC fülke tiszta és gondozott volt. Az osztrák hadnagy tanácsára Varga Pistával és Kálmán legényével még bementünk az állomásépületbe élelmet vételezni. Kenyeret és konzerveket kaptunk. A konzerveket nem bontottuk fel, mivel még volt más ennivalónk is. Maga az állomás nem keltett bennem mélyebb benyomást. Szinte örültem, amikor néhány órás várakozás után déltájban elindítottak bennünket Krakkó felé.

A lengyel táj kellemesen barátságos volt az őszi napsütésben. Kisebb falvak szelíden húzódtak meg a dombok között, és templomaik nem hagymakupolások voltak, mint az ukránoknál. A földek itt már gondosan meg voltak művelve, a termés betakarítva. Nem voltak olyan irgalmatlanul nagy táblák, mint a szovjet kolhozokban. A magángazdálkodás nyomta rá a bélyegét az egész tájra. Persze, hogy a termés hová került, az már más kérdés.

Az állomásokon az emberek ruházata itt is szegényesnek tűnt, de látszott rajtuk, hogy valaha jobb napokat láttak. Lassan besötétedett, és egész éjszakai robogás után reggel lett, amire beértünk Krakkóba.

Maga a város különleges tornyaival mindjárt jobban tetszett, mint Lemberg. Az osztrák hadnagy alighogy megálltunk, leugrott a vonatról és elment tájékozódni. Egy kis idő múlva visszajött és örömmel újságolta, hogy ugyanez a szerelvény megy tovább, de csak este fogják indítani. Rajtunk áll, hogy vagy itt töltjük pihenéssel az egész napunkat, vagy bemegyünk a városba körülnézni. Én, az utóbbi mellett döntöttem, míg Kálmán inkább a pihenést választotta. Örültem neki, hogy a vonatban maradt, legalább estig nem foglalják el a helyünket.

Varga Pista nyakába kanyarította vászontarisznyáját, beletett két konzervet és egy jó darab kenyeret, arra gondolva, hátha estig elmaradunk a városban. Arra nem gondoltunk, hogy majd valamit vásárolunk, mivel egyrészt nem volt valami sok pénzem, másrészt nem tudtuk, hogy lehet-e egyáltalán valamit kapni az üzletekben.

Az állomásról találomra megindultunk az egyik széles utcán arrafelé, amerre a belvárost sejtettük. Sejtésünk valóban nem csalt, mert jó negyedórás gyaloglás után egy hatalmas térre értünk. A tér sarkában csodálatosan szép templom állt különleges tornyokkal.

Az egyik járókelőtől megkérdeztem németül, hogy mi a templom neve. A német szóra már tovább akart menni, amikor szeme az egyenruhánkra tévedt. Mielőtt válaszolt volna a kérdésemre, előbb megkérdezte németül, hogy milyen nemzetiségűek vagyunk. Amikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, rögtön barátságosan mosolygott és megmondta, hogy a templom a Mária-templom. Anélkül, hogy kértük volna tovább mutogatta a nagy tér nevezetességeit. A Posztócsarnokot, az Adalbert-templomot, és a Posztócsarnokon túl a Városház tornyot.

A Mária-templomon kívül nékem különösen a Posztócsarnok oszlopos épülete tetszett. Milyen élénk kereskedelem lehetett itt, ha a posztókereskedők ilyen impozáns épületet tudtak építtetni? A teret körülvevő épületek is gyönyörű régi épületek voltak. Csodálkoztam, hogy így megmaradtak a háború pusztítása közepette. Megköszöntük az ismeretlen lengyelnek a tájékoztatást, és Pistával elkezdtük nézegetni a közeli üzletek kirakatait. Inkább csak a ruha- és ékszerüzletek kirakataiban volt valami látható, az élelmiszer üzletek annál szegényesebbek voltak. Látszott rajtuk, hogy itt bizony már minden képményen jegyre megy.

– Csak nem magyar katonák!? – szólalt meg magyarul mögöttünk egy nő hang.

Meglepetten fordultunk meg, és mögöttünk egy, – láthatóan jobb napokat látott – szerény ruhás középkorú nő állt. Kedves intelligens arca nem volt összehangban szerény ruházatával.

– Igen, magyarok vagyunk! – válaszoltuk mindketten udvariasan.

– Hová valók, és hogy kerülnek ide? – kérdezte, és kedvesen nézett ránk.

– Szabadságos katonák vagyunk. Egyébként Szombathelyre való tűzérnek lennénk! - válaszoltam.

– Istenem! Az én unokaöcsémet is most hívták be karpaszományos tűzérnek Szombathelyre! – sóhajtotta.

– Hogy hívják? – kérdeztem kíváncsian.

– Reményi Géza a neve és civilben gazdász, – válaszolta.

– Ez nem lehet igaz! – mondtam meglepetten. Reményi Géza két évvel előttem végzett Keszthelyen a Gazdasági Akadémián. Hogyan, hogy csak most hívták be katonának?

Kiderült, hogy valóban Gézáról van szó, aki kitűnő eredménnyel végezte az Akadémiát, és utána rögtön valami állami állásba került. A munkahelyén halasztást kértek részére a katonai szolgálat alól, de aztán három év múltán mégiscsak behívták. Így előztem meg én rangban, fiatalabb létemre. Géza, lassú

beszédű, komoly, megfontolt gyerek volt, és nem sokat tárgyalt velünk fiatalabbakkal. Most, mégis jó volt gondolni rá és felidézni alakját.

A véletlen csodálatos játékára gondoltam, amikor igent mondtam az asszony kedves meghívásának. A tértől nem messze lakott, egy kis mellékutcában.

Szerényen bútorozott kis lakás volt, amelybe érkeztünk. Egyszoba-hallos, konyhával és mellékhelyiségekkel. A szoba falain festmények helyei látszóttak, nem lehetett tudni, hogy a szegénység, vagy a németek műgyűjtő szelvényének köszönhetően-e? Az asszony kicsit szégyenkezett, amikor beengedett bennünket a szobába.

– Sajnos semmivel sem tudom magukat megkínálni! – mondta szomorúan.

– De igen! Hellyel! – válaszoltam mosolyogva, és mindjárt le is telepedtünk Pistával a kerek asztal mellé.

Elkezdtünk beszélgetni, megtudtuk, hogy Géza nagynénije Lengyelországra jött férjhez, de az ura öt évvel ezelőtt meghalt, és most, az ő utána kapott nagyon kevés kis nyugdíjból éledgél nagyon szegényesen. Arra kért, ha ott-hon meg tudnám találni Gézát, mondjam meg neki, ha tud, küldjön neki csomagot, mert sokszor bizony éheznek.

Varga Pistáról már többször megállapítottam, hogy gondolatolvasó. Anélkül, hogy egy szót is szóltam volna, felállt az asztal mellől, és kiment az előszobába, a fogastra felakasztott vászontarisznyájához. Kivette belőle a két doboz konzervet és szó nélkül a konyhaasztalra tette. Amikor találkozott a tekintetünk, biztos volt benne, hogy én is így gondolom. Persze, hogy így gondoltam!

Még egy darabig beszélgettünk, aztán elbúcsúztunk egymástól. Én még megígértem, hogy feltétlenül értesítem Gézát valamilyen formában, ha személyesen nem tudnánk találkozni. Nagyon kedvesen kikísért bennünket az utcára, és megmutatta, hogy merre tudunk legrövidebb úton eljutni a Királyi várhoz, a Wavel-hez és a Visztula-partra. Pistával nekiiramodtunk, és hamarosan már gyönyörködtünk is a Wavel ódon falaiban. A Visztula partján nem sok időt töltöttünk, mert korgó gyomrunk eszünkbe juttatta, hogy a gyorsan bekapott reggelin kívül aznap még semmit sem ettünk, pedig már késő délután volt.

A szabadságosvonat szerelvényéhez visszatérve örömmel láttuk, hogy sem Medgyesy Kálmán, sem pedig a legénye egész nap ki sem mozdultak a fülkéből, az osztrák hadnagy pedig kártyázni ment az ismerőseihez. Kálmánéknak nem sok szívfájdalmat okozott, hogy semmit sem láttak Krakkóból. Kihasz-

nálva a megüresedett helyeket, végigfeküdtek az ülésen, és egy jót aludtak. Így legalább megőrizték a mi helyeinket is!

Mielőtt még nekiláttunk volna az evésnek, Pistával elmentünk ételmezt vételezni. A német hadvezetésnek úgy látszik az lehetett az álláspontja, hogy aki szabadságra megy, az valamivel kiérdemelte a jobb ellátást. Az ételmezt vételező helyen úgy megpakoltak bennünket ennivalóval, hogy magam is csodálkoztam rajta. Az ebéd és vacsora egyben történt elfogyasztása után, lassan lefekvéshez készülődtünk, mert már egészen besötétedett. Az osztrák hadnagy is megérkezett a kártyacsatából. Jó lehetett a lapjárása, mert egészen jókedvű volt. Vonatunkat egyszer csak elindították. Ismét belerobogtunk a sötét éjszakába. Egy darabig még beszélgettünk, aztán lassan mindenki elcsendesedett. Áadtuk magunkat az alvás gyönyörének.

Világos reggel volt már, amikor vonatunk egy hatalmas fogolytábor előtt robogott. Én, legalábbis annak gondoltam, mert többsoros magas drótkerítés vette körül, egymástól megfelelő távolságban lévő őrtornyokkal, és a dróton belül takaros fabarakkokkal.

A barakkok között széles jól karbantartott utak vezettek, az utak szegélyén virággyűzőkkel, melyeket éppen akkor gyomláltak, illetve locsoltak. Amikor vonatunk a tábor főbejárata előtt robogott, a tábor kapun egy hatalmas felirat látszott: ARBEIT MACHT FREI

A munka szabaddá tesz. Kérdően néztünk az osztrák hadnagyra. Az kissé mentegetőzve mondta, hogy ő úgy tudja, hogy itt zsidók, és politikailag megbízhatatlan internáltak vannak, akik a közeli városokban lévő gyárakban egészen jó fizetésért dolgoznak, és az ellátásuk is megfelelő. Reggelenként teherautókon viszik el a gyárban dolgozókat, és este visszahozzák őket. Aki nem dolgozik a gyárban, az itt dolgozik az utak karbantartását és a virágok ápolását végezve. Vonatról nézve az egész szinte idillinek látszott.

A vasútvonal mellett futó országút mentén egy lengyel feliratú helységnévtáblát láttam: OSWIECIM. Akkor még nem gondoltam volna, hogy az üttökopott táblán lévő helységnév Auschwitz néven fog bevonulni a történelembe.

Vonatunk Ostrava felé robogott, de már esteledett, mire odaértünk. Meg sem kíséreltem, hogy a forgalmi irodán megkeressem azt a kislányt, aki a frontra menetelünkkor ott szolgálatban volt, és Vértes Viliékkal egyetemben olyan jól elbeszélgettünk vele.

Az éjszaka közepén érkeztünk meg szabadságos vonatunk végcéljához Bécsbe, a Südbahnhofra. A fiatal osztrák hadnagy megvárta amíg álmosan lekapkodtuk csomagjainkat, és udvariasan elkísért bennünket az állomási kato-

nai eligazítóhoz. Amikor megtudtuk, hogy éjszakára egy nagy laktanyában, az Arsenal-ban leszünk elhelyezve, kijött velünk az állomásépület elé, megmutatta az utat, majd mindegyikünkkel kezét fogott, és a legjobbakat kívánva elbúcsúzott. A porosz főhadnagyról ennyi kedvességet el sem tudtunk volna képzelni, de hát ez a kedves fiatal hadnagy nem porosz volt, hanem osztrák.

Az utat egyébként el sem lehetett volna téveszteni, mert végig a vasútvonal mellett ment, és Arsenal Strasse-nak hívták. Maga az Arsenal szó nekem nem volt ismeretlen, mert többször hallottam édesapámtól, aki tengerész volt az első világháborúban, és mint szabadságra menő katona ő is éjszakázott itt. A laktanya-komplexum óriási volt, még sohasem láttam ekkora laktanyát.

A főbejárati kapun bemenne jelentkeztünk az ügyeletes tisztnél, egy kiskatonát adott mellénk, aki egy hatalmas udvaron át egy másik épületbe kísért bennünket. Mielőtt megmutatta volna a hálótermünket, a folyosó végén egy kis szobában megkaptuk a másnapra szóló útiélmünket, és megmondták, hogy vonatunk korán reggel fog indulni a Südbahnhoftól. Tehát csak egy-két órás alvásra számíthattunk. Mielőtt bementünk volna a hálóterembe, még megkértük a folyosóügyeleteset, hogy vonatindulás előtt egy órával költsön fel bennünket. A hálóterembe lépve tiszta ágyneművel felhúzott, pokróccal letakart ágyak fogadtak bennünket. A várható kevés alvásra tekintettel nem is vetkőztünk le, csak a lábbeliket húztuk le, és amúgy ruhástól feküdtünk végig a megbontatlan ágyak pokrócaira

Még sötét volt reggel, amikor beszólt az ügyeletes. Rövid macskamosdás után felkapkodtuk holmiinkat, és igyekeztünk, hogy még idejében kiérjünk az állomásra. Amikor kiléptünk a hatalmas udvarra, a sötétben fogalmunk sem volt, hogy merre van a kijárat. Éjjel a megérkezés izalmában elfelejtettük megfigyelni. Ahogy a sötét udvarban tanácstalanul keveregtünk, nyolc-tíz szabadságos német katonával találkoztunk.

Egy nagyhasú őrmester volt a vezetőjük, aki elmondta, hogy ők is az állomásra igyekeznek, tartsunk velük. Csak az egymásközi beszélgetésükből derült ki, hogy ők is a kijáratot keresik, és éppen olyan tanácstalanok, mint mi.

Szerencsénkre a sötétből kibontakozott két kiskatona alakja, akik egy hatalmas kondért cipeltek. Rögtön megmutatták a kijáratot, amelyik éppen az ellenkező irányban volt, mint amerre indulni akartunk.

Pillanatokon belül elhagytuk a hatalmas laktanyát, és még idejében kiértünk a Südbahnhofra. Igénytelen, kopott kis vonatunk az állomás szélén mellékvágányon állt. Szomorú kis vicinális volt, de legalább haza, Magyarországra visz bennünket. A vonat utasai egyszerű emberek voltak. Már reggel is fáradt munkások, akik Wiener-Neustadt gyáraiba igyekeztek. Korán kelő kofaaszó-

nyok, hatalmas kosaraikkal és szatyraikkal. Jó bécsi tájszólásban beszélgettek, alig lehetett valamit érteni belőle. Ügyet sem vetettek ránk magyar egyenruhás katonákra. Bizonyára nem mi voltunk az elsők, akik ezel a vonattal Magyarországra utaztak. A Haza közelsége megdobogtatta a szívünket, és a kevés alvás dacára nagyon élénkek voltunk, nem éreztünk egy csipetnyi fáradtságot sem.

Kálmán és legénye már Sopronban lelépnek tőlünk. Ők már ott hazaérkeznek. Pistával még csaknem egy napot fogunk utazni, mire hazavergődünk. De hát ilyen hosszú utazás után ez már meg sem kottyán. Ahogy közeledtünk a határhoz, egyre többen szálltak fel, akik magyarul beszéltek, és már irántunk is érdeklődtek. Jólesett kedves érdeklődésük, és az, hogy a sok idegen karattyolás után végre magyar beszédet hallunk.

Szinte észre sem vettük, hogy mikor léptük át a határt. Egy osztrák egyenruhás, – akiről nem tudtuk eldönteni, hogy határőr, vagy vámos, – mintha valakit keresne, – egy pillanatra benézett a fülkébe. Nem szólt senkihez egy szót sem, és már húzta is be maga után az ajtót. Megdobbant a szívünk, amikor feltűntek Sopron körvonalai és a Tűztorony.

Hihetetlenül jó érzés volt, amikor az állomáson végre magyar földet tudtunk a lábunk alatt. Az állomásparancsnokságon lebélyegeztettük szabadságos leveleinket, elbúcsúztunk Kálmánéktól. Már nem volt idő útiélelmet vételezni, mert tíz perc múlva indult a vonatunk Szombathelyre. Úgy terveztem, ha ott sokat kell várni a Nagykanizsára menő vonatra, Pistával beugrunk Forintos Jóska bácsiékhoz. Nem ugrottunk be, mert rögtön át lehetett szállni a kanizsai vonatra. Arra gondoltam, hogy majd a szabadságomból rászánok egy napot Jóska bácsiék meglátogatására.

Pista megkérdezte, hogy eljőjön e Nagykanizsára a csomagomat hazasegíteni.

– Az ördögbe jössz el egy bőrrönd miatt! – gondoltam magamban.

Meg is mondtam neki, ha Zalaszentivánra érünk, nyugodtan szálljon le, és menjen haza Kemendollárra a családjához. Azt viszont megbeszéltem vele, hogy visszautazás előtt egy nappal azért jöjjön el, – majd nálunk fog aludni, – mert remélem visszafelé több csomagunk lesz, mint most.

A vonaton még megettük az útiélelmet, melyet Bécsben kaptunk. Zalaszentivánon megszorítottam Pista kezét, ő pedig keményen tisztelgett, azután lelépett a vonatról. Sóhajtvá néztem utána, mert most két hétig hiányozni fog a gondoskodása.

Milyen lassan is megy ez a nyavalyás vonat! Az ember csak áll az ablak mellett. Egymásután suhannak el a falvak, és csak nem akar Nagykanizsára érni. Már késő délután volt, amikor bőröndömet lekapva leszálltam a vonatról. Milyen szerencse, hogy közel laktunk az állomáshoz. Mégis időbe telt, mire hazavergődtem.

Nagykanizsán három üzletünk is volt, és rengetegen ismertek. Nem lehetett szó nélkül elmenni az ismerősök mellett. Gratuláltak kitüntetésemhez, kérdezősködtek a bevonult ismerősökről. Sajnos néhánynak elmondták a halálhírért is.

Borzalmas dolog is ez a háború! Mennyi fiatal életet követel! Milyen szerencse, hogy eddig épségben vagyok, és haza tudtam jönni, hacsak rövid időre is. Ezek a gondolatok foglalkoztattak, amíg a Csengery-úton ballagva megérkeztem a házunk elé.

Anyám elsírta magát az örömtől, amikor meglátott. Apám a Fő-utcai üzletben volt, de telefonáltak neki, és hamarosan megérkezett. Örömmel látta, hogy egydarabban vagyok, és idegileg sem viselt meg a sok megpróbáltatás. Homlokát összeráncolva nézte az utazástól gyűrött hadi egyenruhám, és így szólt: „Holnap elmész Marton bácsihoz és csináltatsz magadnak egy szép egyenruhát!”

Igen megörültem ötletének, egyrészt mert Marton bácsi volt Nagykanizsán a legjobb egyenruha szabó. Másrészt, mert az extra ruhám, amelyre még a hadapród őrmesteri rendfokozatom volt felvarrva, már egy kicsit kinőttem. Egyébként is használtan vettem Pesten a Teleki-téren, a cúgos cipőmmel és a kardommal együtt.

– Mit ennél vacsorára? – kérdezte Anyám.

– Tejberizst, – válaszoltam, mivel a fronton elérhetetlen ételek közül csak ez jutott hirtelen az eszembe.

Vacsorára az udvari szobában terítettek, mivel itt volt a legnagyobb asztalunk. Anyám a tejberizsen kívül még rengeteg más finomságot varázsolt az asztalra, melyekről a fronton legfeljebb csak álmodhattam. Ünnepeyes hangulat uralkodott, amikor körül ültük a nagy kerek asztalt. Megérkezésem váratlan volt, mivel olyan gyorsan kaptam a szabadságot, hogy haza még meg sem tudtam írni. Ennek következtében hiányzott az asztaltól a két öcsém. Az egyik Tapolcán volt repülő, a másik pedig Pesten dolgozott a Siemens-gyárban. A hirtelen összeverbuvált rokonok és ismerősök viszont teljesen körülültek a nagy asztalt. Még szerencse, hogy nekem az ünnepeltnek jutott hely.

Kicsit elfogódott hangulatban kezdődött a vacsora. Egyszer csak a nyitott ablakon át halk, finom cigányzene hallatszott az udvarból.

*„Arra alá vörös az ég alja.
A tüzérnek szalma a feje alja.
Nem is lehet mindenkinek vetett ágya.
Én sem fekszem a régi libatollas ágyba...”*

– hallatszott a kedves katonanótám, nagyon szép előadásban.

Suha Balogh Józsi bácsi és két fia játszott, akik akkor a Fő-úti üzletünkkel szemben lévő Korona Étteremben muzsikáltak. Amikor megtudták, hogy Apám az én hazajövetelem miatt zárta be az üzletet és jött haza, úgy döntöttek, hogy eljönnek köszönteni. Az egész zenekarnak szokatlan volt az összetétele. Józsi bácsi a facimbalomnak volt a művésze. Mindkét fia Zeneművészeti Főiskolát végzett. Az idősebbik, Kálmán volt a prímás. Csodálatosan hegedült, a Monti-csárdást még azóta sem hallottam senkitől olyan virtuóz módon játszani. A kisebbik fiú, Jenő művészi fokon csellózott. Hárman együtt pedig csodálatos cigánymuzsikát játszottak.

Miután velünk együtt megvacsoráztak, jóval éjfélutánig húzták a szebbnél szebb nótákat. A hosszú utazástól nem éreztem egyáltalán semmi fáradtságot. Hát nem csodálatos az emberi szervezet!

Három nap alatt elkészült az egyenruhám, és csak kétszer kellett próbálnom közben. Marton bácsi igazi remeket alkotott.

A második próbára már egy levélborítékban elvittem hozzá a kitüntetései-met, melyeket nagy gonddal rakott fel a zubbonyomra. A városban még vettem egy pár szarvasbőr kesztyűt, egy fekete tisztí csákót – amit katonai körökben magunk között köcsögnek hívtunk, – és egy arany kardbojtot. Most már látszatra sem volt semmi akadálya annak, hogy – bár a legalsó fokon, – a tisztikarhoz tartozzak. El is határoztam, ha már így kirittentetem magamat, elmegyek Forintos Jóska bácsiékhoz Szombathelyre látogatóba.

Úgy döntöttem, hogy a kora reggeli vonattal megyek, legalább lesz időm Szombathelyen a Lovassági Laktanyában meglátogatni itthon maradt tüzér társaimat is. Jóval a vonatindulás előtt kint voltam az állomáson, és beszálltam a szombathelyi vonat egyik párnás fülkéjébe. Kellemes meleg őszi reggel volt, ezért leengedtem a füke ablakát és odaálltam a nyitott ablak mellé nézgelődni. Mindig szerettem elnézni a vasútállomások lüktető életét. Vonatok jönnek-mennek, mélyhangú tolatómozdonyok dohognak, és húzzák, vagy lökik a csörömpölő, nyikorgó tehervagonokat.

Még sok idő volt az indulásig, ezért táskámból elővettem az ebben az időben divatos írónak, Lin Yu Tang-nak „A bölcs mosoly” - című könyvét. Egy

idő óta rámjött a filozófálhatnék, ezért megpróbáltam átrágni magam a könyvön. Közben a szorosan mellettünk lévő sínpárra bejárt a Trieszti-gyors.

Ahogy a nyitott ablak széléhez támaszkodva olvastam, éreztem, hogy néznek. A gyorsvonat velem szemben lévő, ugyancsak nyitott ablakában egy csodálatosan szép fiatal nő állt. Világosszürke elegáns, egybeszabott ruhájában, simán hátraférsült sötétbarna hajával, keskeny, szabályos arcával és merészen ívelő szemöldökeivel lenyűgözően szép volt. És engem nézett! Tekintete kíváncsian siklott végig egyenruhámon, egy pillanatra elidőzött a kitüntetéseimen, és végül megállapodott a kezemben tartott könyvön. Nem tudtam elképzelni, hogy mit néz rajta.

A könyvből piros selyemszalagon egy kis könyvjelző lógott ki. Egy kis, fából faragott, lakkozott matyó házaspár. Filléres semmisség, de a nő tekintete gyermeki vágyódással nézte.

Gyorsan kivettem a könyvből, és az ablakon át mélyen kihajolva feléje nyújtottam.

Mint egy rajtkapott kisgyerek, szemérmesen elpirult, de aztán ő is kihajolt és kezét felém nyújtva elvette a könyvjelzőt. Kezünk egy pillanatra összeért, tekintetünk találkozott.

– Grazie! – mondta hálásan, közben rám emelte csodálatosan szép, barna szemeit. Ilyen szép szemei csak az olasz nőknek vannak!

A két vonat egyszerre indult el, alig érzékelhető zökkenéssel. Egy darabig párhuzamosan futott egymás mellett a két kocsi, majd a váltóknál fokozatosan távolodott egymástól. Kinyújtott két kezünk is egyre távolodott. Közben, ahogy az egyre távolodó vonatot néztem, az jutott az eszembe, hogy milyen érdekes is az élet. Az egyikünk az életbe, fénybe robog, én meg néhány hét múlva ismét a frontra.

Szombathelyen Jóska bácsiéknál nagy volt az öröm, amikor megérkeztem. Terus néni azt sem tudta, hogy mivel kedveskedjen.

A laktanyában is nagy örömmel fogadtak. Magyar bácsi, az öreg tiszteltyes éppen lövegkiképzést tartott az újoncoknak. Amikor „vigyázz”-t vezényelt nekik, úgy pislogtak rám, mintha nemzeti hős lennék.

A két hét szabadság olyan gyorsan elrepült, hogy csak akkor döböntem rá, hogy vissza kell indulnom, amikor Varga Pista megérkezett. Anyám a fél világot összecsomagolta volna, hogy odakinn semmiben ne szenvedjek hiányt. A sok ennivalón kívül meleg jéger alsó ingeket és nadrágokat csomagolt, meg egy pár vékony flór cérnakesztyűt. A kesztyűt először otthon akartam hagyni, de aztán arra gondolva, hogy a várható orosz hidegben másik kesztyű alá jó lesz, mégis betettem a csomagba. Az orosz télre gondolva úgy döntöttem,

hogy a síkészetemet is kiviszem magammal. A végül annyi csomag gyűlt össze, hogy öreg kocsisunknak, János bácsinak kellett a kis sárga hintóval kifuvározni bennünket az állomásra.

– Segítsen meg a jó Isten! – mondta Édesanyám, amikor könnyekkel a szemében átölelt, és megcsókolt.

– Vigyázz magadra fiam! – szólt Apám, amikor búcsúzóul kezefogott velem és megölelt.

Rajtam igazán nem múlik! – gondoltam magamban, amikor az arcát megcsókoltam.

Az állomáson lévő Katonai Parancsnokságon úgy tájékoztattak, hogy szabadságosvonatom még aznap este indul a Keleti pályaudvarról.

Amikor vonatom beérkezett a Déli pályaudvarra, Varga Pistát ráültettem a csomagokra, jómagam pedig felugrottam az állomással szemben lévő Greguss utcában lakó pesti nagybátyámhoz, Babits Jóska bácsihoz, hogy tőlük is elbúcsúzzam. Csak a feleségét Bözsi nénit találtam otthon, mert Jóska bácsi még dolgozott munkahelyén a Vámközpontban.

Bözsi néni, amikor megtudta, hogy a frontra megyek vissza, a maga gyermekieki naívságával búcsúzott tőlem.

– Józsikám, aztán mindig oda állj, ahová nem lőnek! – mondta, amíg összeölelt.

– De jó is lenne, ha ilyen egyszerű volna a háború! Mindjárt nem lennének hősihalottak! – gondoltam magamban, amíg visszaballagtam a pályaudvarra.

A sok csomagunk miatt taxiba kellett ülnünk, hogy átmenjünk a Keleti pályaudvarra. No meg az idő is sürgetett, mert már késő délután volt, este pedig indult a vonatunk. A taxis gondosan berakta csomagjaimat a csomagtartóba. Pista a hátsó ülésre ült a maga csomagjaival. Csak a sífelszereléssel volt gondunk. A taxinak nem volt tetőcsomagtartója, ezért a taxis lecsavarta az egyik hátsó ablakot, és azon keresztül lógatta ki a sílécet. Nem volt túl szabályos, ahogy elnéztem. Odatelepedtem a sofőr mellé, és mivel mondtam neki, hogy sietünk, jó tempóban megindultunk a Keleti pályaudvar felé.

Amikor az egyik kis mellékutcából rákanyarodtunk a Rákóczi-útra, a sarkon, egészen szorosan az úttest mellett, egy táboricsendőr bámészkodott. A gyorsan kanyarodó autónkból kiálló síléc úgy csapta pofon, hogy szabályosan hanyatt esett. Én csak a csattanásra fordultam vissza, és csak azt láttam, hogy a táboricsendőr arcát tapogatva feltápáskodik, majd az öklét rázza utánunk. De addigra mi már legalább száz méterre voltunk tőle. Meg sem kísérelte, hogy utánunk szaladjon. A sofőr – mint vérbeli pesti – derűsen vette tudomásul a történetet.

A Keleti pályaudvar állomásparancsnokságán egy öreg tartalékos főhadnagy lebélyegezte a szabadságos leveleinket, és kiállította az utazási jegyünket. Hát letelt a két hét!

Még mielőtt bementem volna a főhadnagyhoz bélyegeztetni, mellém szegődött egy hadnagy, és mindenáron le akart beszélni arról, hogy visszautazzak. Elmondta, hogy ő és néhány társa lebélyegeztették ugyan a szabadságos leveleket, de mivel az utazás nem számít bele a szabadságba, már majdnem egy hónapja vannak útban a front felé. Nem voltam vevő az ajánlatára. Arra gondoltam, ha mindenki így gondolkozna, akkor akik még szabadságra várnak, sohasem kerülnének sorra.

A vonat sötétedés után indult, és egész éjszakai utazás után már a Kárpátokban jártunk, amikor megvirradt. Úgy mondták, Lavocsnénál fogunk átszállni egy széles nyomtávú szerelvényre. Lemberg – Kijev – Harkov lesz előreláthatólag az útvonalunk. De egyelőre még a Kárpátokban robogtunk, és élveztük a hegyek, hegyi patakok, meg a hegyoldalba épült faházak látványát. A hegyek között elég hideg volt, arra gondoltam, hogy a havasok közelsége miatt. De amikor átértünk a Kárpátok túlsó oldalára, kiderült, hogy ott már lesett az első hó. Halottak napja volt éppen, amikor Lavocsnéba értünk. A hó vigasztalanul esett, és így volt egész utazásunk alatt. Most gondoltam arra, hogy milyen jó, hogy meleg holmikát hoztam magammal. Az utazás egyébként ugyanolyan várakozásokkal és tologatásokkal zajlott, mint hazajövet, és útvonalunk is a tervezett szerint alakult.

Már esteledett, amikor Harkovba értünk. Az állomáson azt mondták, mivel a vonat csak reggel indul Osztrogozsszkba, éjszakára egy Soldatenheimben fognak bennünket elhelyezni. A katonaothon, a Soldatenheim egy tízemeletes modern stílusban épült épület volt. Életem végéig a rémálmaimban fog megjelenni! Modernsége dacára a WC-k, vagyis jobbanmondva latrinák az udvarának a végében voltak. Két sorban sorakoztak, és állandóan foglaltak voltak.

Milyen mérnökök lehettek, akik a lakások helyett az udvarba tervezték a WC-t? Még ennél is rémesebb volt az épület belseje. Szerencsétlenségünkre, mivel később érkeztünk, a tizedik emeleten kaptunk helyet.

Az emeletekre a tágas lépcsőházban körbenfutó lépcsőkön lehetett feljutni. A lépcsőknek viszont nem volt korlátja, még a tizedik emeleten sem!

Ráadásul az egész épületben nem volt világítás. Kísérteties volt ahogy a falhoz lapuló katonák, zseblámpával, gyertyával, vagy gyufát gyújtogatva vándoroltak az udvaron lévő latrinák felé. Egész éjszaka folyamatos volt a vándorlás és az ordítozás is. Semmit sem aludtam és alig vártam, hogy reggel le-

gyen. Pistával amilyen gyorsan csak lehetett elmenekültünk a borzalmak házából.

Az Osztrogozsszkaba menő vonat kora reggel indult. Nem is vételeztünk élelmet. Szerencsére még tartott az Anyám által összezsomagolt hazaiból. A vicinális most sem döcögött gyorsabban, mint hazautazásunkkor. Már késő délután volt, amikor Osztrogozsszkaba értünk. Még mielőtt felmentünk volna a Parancsnokságra, bementem az állomásépületbe. Szerettem volna megérdeklődni, hogy mit tudnak Solymos főhadnagyról. Az állomásfőnök emlékezett rá, és elmondta, hogy kórházba szállítás közben meghalt. Szegény, a sok vérvesztéségtől még a mentőautóban elvérzett. A jeges borzadály öntött el, csak az jutott el az agyamig, hogy íme visszaérkeztem a frontra! A frontra, amely a maga kegyetlen valóságában senkinek sem irgalmaz. Miért kellett ennek a fiatal kedves főhadnagynak meghalnia, mielőtt a második gyermekét megláthatta volna?

Szomorúan ballagtunk Pistával fölfelé a dombra a Parancsnokságra. Ott mindjárt bebélyegezték szabadságosleveleinkbe a visszaérkezés dátumát. Kérésemre telefonáltak Boldirevkába, hogy küldjenek szánt értünk. Mivel Boldirevka huszonöt kilométerre volt, tőlünk, mindjárt meg is mondták, hogy a szánkóra csak reggel számíthatunk, addig valamelyik civil házban helyeznek el bennünket. Egy őrzetőt adtak mellénk, aki elvezetett bennünket egy szép és nagy földszintes házba. Nem mi lehetünk itt az első beszállásoltak, mert az őrzető ismerősként üdvözölte a házbelieket. Megérkeztünkre nem tobzódtak az örömtől, de nem is látszott undor rajtuk. Egy szép kis tiszta szobába vezettek bennünket, ahol két vaságy volt a fal mellett. Pista csomagjainkat a másik fal mellé rakta sorba, és nyomtatéknak rájuk tette a sífelszerelést. A házban egy öreg házaspár lakott, harminc év körüli lányukkal, és annak két gyerekével. Az őrzető, még elmenetele előtt ajánlotta, hogy menjünk el a Táboriszínház esti előadására, amelyen több neves hazai színész mellett Kiss Manyi és Dayka Margit is fellépnek. A Színház a Parancsnokság közelében van, és a frontkatonáknak ingyenes. Mivel nem voltunk különösebben fáradtak, el is határoztuk, hogy megvacsorázunk, aztán elmegyünk.

A Táboriszínház belseje egészen egyszerű volt. A kis színpad fa bakokra ácsolt vastag pallókból volt összeütve és elég ingatagnak látszott. A katonazenészekkel kiegészített zenekar a színpad előtti székeken foglalt helyet. Ezenkívül még egy széksor volt, az egészen magas rangúak számára. Néhány, hosszú fapadokból összeállított padsor egészítette még ki az ülőhelyek számát. Az ülőhelyek elfoglalása érkezési sorrendben történt, és hála a minden előadáson jelenlévő magas rangú tiszteknek, összezördülésektől mentesen.

Pistával nagyon idejében érkeztünk, így az előkelőnek számító harmadik pad-sorban kaptunk helyet.

Mire megkezdődött az előadás, a nagy terem zsúfolásig megtelt. Ünne-pélyes hangulat uralkodott, amikor a karmester magasba emelte pálcáját. Megkezdődött az előadás.

Szebbnél szebb operett részletek hangzottak el, és a hangulat tetőfokra há-gott, amikor Kiss Manyi és Dayka Margit léptek színpadra. A Csárdáskirály-nőből adtak elő részleteket, énekeltek és táncoltak.

A forró hangulatban kintről nem is hallatszott be, hogy megint egy „Mari-néni” kering a város felett. Ismét a vasútállomást kereshette, mert bombája körülbelül ott eshetett le. Nagyobb bomba lehetett a szokásosnál, mert alapon megrázta a Táboriszínház épületét is.

Kiss Manyi és Dayka Margit éppen csárdást táncoltak. A hatalmas dörre-nésre két lábuk úgy röpült ki alóluk, mintha a karmester vezényelte volna. Mindketten úgy estek fenékre, hogy csak úgy koppant a színpad deszkája. Egy pillanatig ijedten néztek egymásra, aztán felugrottak, és folytatták a tán-cot, mintha semmi sem történt volna. Tomboló sikerük volt. Az egész estének ez volt a legemlékezetesebb száma.

Reggel a házbelieket is megkínáltuk a még hazuról hozott ennívalóval, és egészen jól összebarátkoztunk. A fiatalasszony széles arccsontjaival vastag érzéki szájával tipikus orosz nő volt. El is határoztam, hogy amíg a szán meg-érkezik értünk, lerajzolom. Pistával előszedtem csomagomból a vázlatköny-veket és aquarell festékeimet. Katyusa készségesen leült modellnek, amikor elmondtam neki a szándékomat. Gyorsan elkészültem a kis portréval, melyet mindenképpen szeretett volna megkapni. Ezért egy másik beállításból neki is festettem egyet. Éppen elkészültem, amikor átjöttek a Parancsnokságról, hogy megjött a szán.

Horváth Sándor a hajtón kívül Peitli Feri is elküldte, méghozzá a zsákmá-nyolt automata puskámmal felszerelve. Bár a front közelében partizán tá-madástól nem kellett nagyon tartani, megértettem az óvatosságát. Az orosz szánkó belseje jó vastagon meg volt rakva szalmával. Peitli Feri a hajtó mel-lé ült, Pistával hátra ültünk, csomagjainkat a lábunk elé rakva és beburkolóz-va a Sándor által küldött pokrócokba, lábunkat befűrtük a szalmába. A sífel-szerelés Pista oldala mellett hátrafelé lógott ki a szánból, az automata puskát pedig az ölemben tartottam. A házbeliek kijöttek a szánhoz elbúcsúzni. Ka-tyusát alig lehetett levakarni, annyira megkedvelt bennünket.

Jó volt jól beburkolózni, mert az orosz tél kezdte megmutogatni a fogait. A hideg ugyan nem volt több tíz foknál, de huszonöt kilométeres szánkózásnál

ez éppen elég volt ahhoz, hogy az ember jól összefagyjon. A hó harmincöt-negyven centiméter vastag lehetett, és egyenletesen takarta a földet. Ez a hóvastagság elég volt ahhoz, hogy ne érezzük az út nagy köveinek a rázását. Szánunk simán siklott és ha időnként nem vágott volna szemünkbe a hó, még élveztük volna is a szánkázást. Az utat helyenként átfújta a hó, és csak most értettem meg, hogy mire jók az orosz utak mellett kitűzött három méteres póznák. Hát csak így lehet az utat követni!

Az időnkénti szellőkésektől eltekintve szikrázó napsütés volt, és messze el lehetett látni. Ahogy a hófödte mezőt szemléltem, úgy láttam, mintha szaladt volna valami a havon. Megállítottam a szánt, és kiszálltam. Tőlünk hatvan méterre egy kis fehér állat futott a hó tetején, és amikor a szánunk megállt, ő is megállt. Kétlábra állt, mint egy ürge, amikor a mezőn tájékozódik. Magam sem tudom miért, de célba vettem az automata puskámmal.

Mint egy gombostű hegye, olyan vékonynak látszott a célgömbömön. Meghúztam a ravaszt, eldőrdült a lövés, és a kis állat messze tőlem elvágódott. A lovak nem ugrottak meg, mert a kocsis idejében észrevette, hogy lövéshez készülődöm, és rövidre fogta a gyeplőket.

Pista kiugrott a szánból, és elfutott a lelőtt kis állatért. Egy hermelin volt, és a nyakán találta el a lövésem. Még csak véres sem lett a fehér bundája. Hatvan méterről szenzációs lövésnek számított egy ilyen kis fehér állatot lelőni a hófehér havon. Engem mégis elöntött a méreg.

– Mi a fészkes fenének kellett lelőnöm! Mit vétett nekem ez a nyomorult kis állat! – dohogtam magamban.

Gazdász koromban tagja voltam az országos bajnok főiskolás csapatnak, éppen ezért soha sem vadásztam, mindig sajnáltam az állatokat. Pista, velem ellentétben nem sokat medítált. Elővette bicskáját és pillanatok alatt megnyúzta a hermelint, aztán szalmával kitömte a belsejét. Amikor hazaértünk a bunkerba, a rajkályha közelébe felakasztotta az ágyam fölé száradni. Azt még megjegyezte, hogy jó néhányat kellene még lőnöm ahhoz, hogy egy olyan hermelin palástom legyen, mint Serédy Jusztinián hercegprímásnak. Semmi szándékom sem volt vetélkedni Serédy Jusztiniánnal.

Megérkezésünk szép volt és kellemes. Embereim is örömmel fogadtak. Sándor megölelt, amikor megköszöntem neki a helyettesítést. Először ugyan azt mondta, hogy közben semmi különös nem történt. Aztán kiderült, hogy mégis történt. Meghalt Martin Pista, ez a kedves hirtelenszöke Tolna megyei sváb gyerek. Németh Miska lőtte agyon véletlenül fegyvertisztítás közben. Meghalt az örökké vidám Takács Jóska utász hadnagy is. Egy fadóbozos akna élesítése közben robbant fel, és csak a csizmája sarkát találták meg.

Hát így zajlott az élet, amíg távol voltam! Sándor összekészült és visszament Nikolajevklába. Én meg az otthon kényelme után igyekeztem újból megszokni a bunkerélet kényelmetlenségeit. Amíg távol voltam, Horváth Sándornak sikerült minden bunker részére rajkályhát szerezni. Katonáim beosztották maguknak a fa beszerzést, és a favágást. A beszerzés a falu északi részén fekvő kis erdőnek köszönhetően nem okozott különösebb gondot. De a favágás tekintetében eleinte előfordultak zavarok. Mindig akadtak lusták, akik valamilyen kifogással igyekeztek kihúzni magukat a munka alól. Józan paraszti ésszel és egészséges jogi érzéssel rendelkező embereim hamar rendbetették a dolgot. A lusták fekhelyét a rajkályhától a legmesszebbre tették. A rend hihetetlenül gyorsan helyreállt. Amikor naponta ellenőriztem az ágyúkat, és embereimet, a lövészárokból örömmel láttam a bunkerekből kiálló kályha-csővek vidám füstölését.

A reggeli adminisztráció elintézése és a tábori posta kiosztása után rendszert kimentem az árokba beszélgetni a szolgálatban lévő őrökkel.

Ilyenkor távcsöveimmel végigpásztáztam az urivi domboldalt, Uriv és Gal-dajevka falut. Közvetlen előttünk a Don felé nem sok néznivaló akadt, mert Gyevica és a Don között lévő mintegy nyolcszáz méter széles, bokros mocsaras rész eléggé el volt aknásítva ahhoz, hogy megfelelő védelmet adjon. A front úgy látszott, hogy megmerevedett és megállapodott itt. A kölcsönös éjszakai járőrözésen, a tűzéség és az aknavetőkhöz vonatkozó pontjainak belövésén kívül semilyen harci tevékenység nem folyt. De ilyen belövések elég gyakran adódtak, főleg kisebb kaliberű akna- és gránátvetőkből.

Egyik délben éppen ebédeltünk a bunkerban, és az asztal mellett ülve a levest kanalaztam a csajkából. Egy kisebb aknagránát telibe találta a bunkeromat. A több, mint egy méter vastag, és eléggé átfagyott földréteg miatt nem szakadt be a teteje, de a gerendák közül por és apró föld áradat zúdult csajkánkba és a fejünkre. Az én fejemre meg még valami! Nem tudtam elképzelni, mi lehet az, ami a hajamba kapaszkodva körbejár a fejemben. Ideges mozdulattal kaptam oda, és földhöz csaptam. Egy egér volt, amelyik egy kis nyikkanással kimúlt a padlón. A bunkerok fűtése és az emberek közelsége miatt az egerek úgy látszik megszállták bunkerjaink tetejét. Még szerencse, hogy nem kellett létszámba venni őket. Később Peitli Feri kézzel is fogott egyet a fekhelyén a feje alatt.

Ebéd után besötétedésig rendszerint vizitálni jártunk egymáshoz. A tüzér társaim közül megnéztem Gájer Pistát, aki közben hadnagy lett, és Molnár

Jóskát, de Bóka Béla és Horváth Jamesz túl messze voltak tőlem ahhoz, hogy a hóban akkorát gyalogoljak. Venczel Lacival, aki közben szintén hadnagy lett, jókat vitatkoztunk az Úri szűz dicséretében szereplő leányzó szüzességét illetően, de nem tudtunk dűlőre jutni. Azt viszont megállapítottuk, hogy tőlünk mindenesetre szűz.

Nekem visszaérkezésem után különösen sok látogatóm volt, főleg addig, amíg a likőr és pálinka készletem tartott. De még azután is sokan akadtak, akik kíváncsiak voltak az otthoni dolgokra. Igyekeztem minden tekintetben kielégíteni a kíváncsiságukat.

Az éjszakai járőrözések is állandóan folytak. Ebéd után hozta rendszerint a zászlóaljkioldónc a zöld borítékot, amely általában éjszakai járőrözést jelentett. A feladat lehetett állófigyelés a senki földjén, fogoly fogás, vagy az orosz állásokba behatolva örök kiemelése. A két utóbbi volt a veszélyesebb, ezt általában önként vállalkozók csinálták.

Eddig szerencsémre nem kellett önállóan járort vezetnem, ami bizony jóval nagyobb felelősséggel járt. Most úgy látszott, mégiscsak eljött az ideje. Ebéd után megkaptam az annyira utált, csótányírtópor színű zöld borítékot. Éjjel egy órás állófigyelést kell végezmem járőrömmel a senki földjén lévő lánctalpas vontató roncsnál. Még szerencse, hogy Sándorral már jártam ott az első járőrözésemkor. Reméltem, hogy a sötétben ma is odatalálok.

Mindenesetre, arra való a délután, hogy felkészüljek és próbáljam megtervezni az egészet. Arra gondoltam, hogy két golyószórót viszek magammal, két-két puskával felszerelt lőszerhordóval. Ez hat ember, hetedik lenne a helyettesem, Farkas Béla, és nyolcadik jómagam. Állófigyeléshez kell ennyi ember, viszont több már felesleges! Ahogy Horváth Sándor szokta mondani: „A járőrözés nem népünnepély!”

Varga Pistát átküldtem Farkas Béláért, hogy együtt összekészítsük a dolgot. Nem ujjongott a járőrözés hírére, de nem is mérgelődött különösebben. Megnéztük együtt, hogy melyik járőrkapun fogunk kimenni, amelyik lehetőleg nincs az aknáított rész közelében, és merre megyünk a senki földjén. Petili Ferit elküldtem a hóleplekért.

Mindig idegesített a hólepel, ez az öreg törzstisztek förtelmes találmánya. Biztos voltam benne, hogy egy olyan öreg hadastyán találta ki, aki életében még sohasem küszött hóban, és közben sohasem kellett fegyvert kezelnie. Elképesztően marha találmány volt! Tulajdonképpen egy közepén kerek nyílásúra kivágott fehér vászonlepedő volt. Az ember a kerek nyíláson átdugta a fejét, a vállai azután megtartották a lepedőt. Hogy a fegyverét a lepedő alatt, vagy annak széleit felhajtva fogta-e, az már az ő dolga volt. Ha belekevere-

dett a lepedőbe harc közben, az meg teljesen az ő baja. Hogyan irigyeltem a németeket a nadrággal egybeszabott, testhez simuló hófehér, kapucnis overalljaikért, melyek ráadásul még vízhatlan anyagból készültek, és a hóban kúszáskor nem nedvesedtek át. Menés közben nem suhogtak, mint a mi hólepleink. Az ember szinte frászt kapott, amikor a senki földjén uralkodó halálos csendben elkezdtek suhogni a mögötte jövők hóleplei.

Azt eldöntöttük Bélával, hogy zsebben mindenki hoz magával két Vécsey-kéziigránátot, a lőszerhordók pedig két-két rakasz lőszert. Én, mint parancsnok, és Béla, mint járőrparancsnok helyettes, géppisztolyt viszünk magunkkal. A kijelölt embereknek megmondtuk, hogy idejében vacsorázzanak meg, a bunkerokban pedig legyen készen elegendő meleg kávé, amire visszajövünk. Megmondtam az embereknek, hogy amint besötétedett, indulunk. Mindenki legyen a bunkeromnál indulás előtt, hogy átnézhessem a felszerelésüket.

Elhatároztam, hogy az aznapra kiadott jelszót és jelhangot is megmondom az indulás előtt embereimnek, ha valaki véletlenül elkeveredik a csoporttól, be tudjon jönni a járőrkapun. Az aznapra kiadott jelszó: Kolozsvár, a jelhang pedig: Kánya volt. Szerencsére könnyű volt megjegyezni. Csak reméltem, hogy nem lesz rá szükség, hogy bárki is közülünk csoportjától leszakadva külön jöjjön vissza.

Vacsorára alig ettem valamit. Eléggé felfokozott idegállapotban voltam. Nyomasztott a felelősség, hét ember életéért voltam felelős. Alig vártam, hogy besötétedjék, és minél előbb túl legyek ezen az egészen. Mivel tizenöt fok hideg volt, meleg jéger alsóinget és nadrágot vettem fel a hazulról hozott készletből, és meleg zoknit. Pista meg jól bezsírozta a csizmáimat elindulás előtt. Köpenyem zsebébe betettem a flór cémakesztyűt.

Ahogy besötétedett, járőröző embereim szóltalan és komoran sorakoztak a bunkerom előtti lövészárookban. Megértettem szótlanságukat! Mindenkinek rendben volt a fegyverzete és felszerelése. Felvettük a hólepleket és megindultunk a járőrkapu felé. A kapunál lévő őröknek megmondtam, hogy körülbelül mennyi idő múlva fogunk visszajönni. Aztán kiléptem a járőrkapun a sötét senki földjére, nyomomban embereimmel és a végén Farkas Bélával. Szorosan egymás mögött haladtunk libasorban. Az átkozott hólepel suhogásának köszönhetően inkább éreztük, mint láttuk egymást. Nyakam két verőrében ismét megindult a meleg áramlás az agyam felé. Azt viszont örömmel tapasztaltam, hogy jobban látok, mint az első járőrözésemmel. Lehet, hogy a felelősség érzésétől nyíltak ki jobban a szemeim.

Az viszont megnyugtató volt, ahogy mögöttem suhogtak embereim. Egyszer csak kibontakozott a sötétségből a lánctalpas vontatóroncs körvonala.

Hátranyúltam és megfogtam a mögöttem jövő golyószórós karját. Intettem neki, hogy álljanak meg mindannyian. Géppisztolyomat lövésre tartva, óvatosan előrementem a vontatóig. Attól tartottam, hogy az oroszoknak is van ott figyelő járőrük, akkor pedig fel kell venni velük a tűzharcot. Egészen lehajolva közelítettem meg a vontatót, lélegzetemet visszafojtva. Semmi nesz. Óvatosan körüljártam, majd visszatértem embereimhez. A két golyószórót a vontatóroncs két végébe telepítettem. A golyószórós és egy lőszeres maradt mindegyik mellett. A többiek kibiztosított puskáikkal körülállták a roncsot. Hát most még egy órát kell így feszülten figyelve várakoznunk!

Milyen lassan is tud menni az idő! A halálos csendben az embernek minden marhaság az eszébe jut. Többek között az, hogy mennyire magunkra vagyunk hagyatva itt a senki földjén. Mennyivel megnyugtatóbb biztonságot adott otthon, az az ezerszer elátkozott laktanya. Csak most értettem meg a németek nosztalgiaját és laktanya utáni vágyakozását, amikor a Lili Marlent énekeltek.

Itt csend van, csak embereim visszafojtott lélegzése hallatszik. Bizonyára ők is éppen úgy izgulnak, mint én. Csakhogy én náluk is jobban izgulok, mert én értük is izgulok. Mennyivel jobb lenne most mindegyikünknek otthon egy meleg szobában, a meleg takaró alatt átfordulni a másik oldalunkra. De hát nekünk ezt húzta ki a fehér egér!

Karóráam foszforeszkáló számlapján a mutató az óra vége felé közelített. Odamentem Farkas Bélához, és halkán megsúgtam neki, hogy indulhat. Visszafelé ugyanis ő fogja vezetni a csapatot, én a végére maradvá hátrafelé biztosítok. A golyószórósok összecsukták a golyószóróik lábait. A lőszeresek bezárták és kézbe vették rakaszaikat. Mindenkin érződött a megkönnyebbülés.

Az egyik golyószórós Béla nyomába szegődött, a másik visszamaradt, hogy előttem járva velem együtt biztosítson. Mindnyájunknak úgy tűnt, hogy visszafelé gyorsabban haladunk, mint idejövet, és egy kicsit mintha világosodott volna az eddig nyomasztó sötétség. Időnként hátrafordulva megálltam, és figyeltem, de semmi gyanúsat nem észleltem, majd utánaeredtem a sötétben suhogó csapatomnak.

Úgy éreztem, már nem lehet messze a drótakadály, és valóban, egyszer csak összetorlódtak előttem az embereim. A járőrkapu volt előttünk. Farkas Béla nyomában egymásután mentek be rajta néma csendben. Ezalatt én, nekik háttatfordítva biztosítottam a társaságot. Aztán én is beléptem, és egy kicsit csodálkoztam, hogy hol marad az őrség.

Hirtelen világító rakéta fénye hasított az égre, majd két oldalról két géppuska ugatott fel és okáda felénk a tüzét.

– Jóságos Isten! Az egérfogó! – öntött el a jeges rémület.

– Feküdj!!! – ordítottam, ahogy csak a torkomon kifért. Embereim elfeküdtek a félméteres hóban. Előlről Farkas Béla nyögése hallatszott.

– Eltaláltak! – súgta egyre gyengülő hangon, amikor odakúsztam melléje.

– Ne löjjetek! Visszatérő magyar járőr vagyunk! Egyedül megyek előre eligazításra! Ordítottam az egyik géppuskafészek felé torkom szakadtából.

Két embert odarendeltem Béla mellé, majd felállva megindultam a géppuska irányába. Inkább csak éreztem, mint láttam, hogy felém fordítják a géppuska csövét. Többen is sürgölődtek a géppuska mellett. Amikor négy-öt méterre lehettem tőlük, megmerevedtek.

– Jelszó! – hallatszott tompán a drótakadályon belülről.

– Kolozsvár! – mondtam jó hangosan, miközben a szívem a torkomban dobogott.

– Kánya! – mondták bentől egykedvűen a jelhangot, anélkül, hogy felszóltattam volna rá őket. Ketten kiléptek a lövészárokból és félreemelték a géppuskaállás közelében, a drótakadályba beépített, elmozdítható spanyol lovast.

– Mindjárt jövök a többiekkel! Van egy sebesültünk is! – mondtam a két embernek.

Visszafutottam embereimhez, akik addig Bélát két, pokrócszerűen összefogott hólepelre fektették. Négyen megfogták a négy sarkát, és így megemelve vitték óvatosan. Béla magánál volt, de csak nagyon halkán tudta súgni, hogy úgy érzi, hasbalótték. Amilyen gyorsan csak lehetett, a drótakadályon belülré mentünk. Az örök ismét visszarakták a spanyollovast, és ezzel lezárták a kijáratot. Két emberük ottmaradt a géppuskánál, a többiek pedig bennünket közrevéve megindultak a bunkerjuk felé. A bunker nagy volt, de mégsem férünk be mindnyájan, ezért Béla mellett két erősebb embert hagyva, megmondtam a többieknek, hogy menjenek át a mellettünk lévő bunkerba és ott várokozzanak rám. Ebben a bunkerban volt távbeszélőkészülék, ezért mindjárt bejelentkeztem a zászlóaljparancsnokságnak, és segítséget kértem a sebesültünknek. Elég gyorsan megérkezett három egészségügyi katona egy sebesültszállító akjával. Az akja körülbelül két és fél méter hosszú kajak formájú, erős falemezből készült, – mégis könnyű – szerkezet volt. Az elején kettő darab, három méter hosszú kötéllel, a húzóké részére. Hátul pedig egy, két méter hosszú kötéllel az irányító részére. A bele fektetett sebesültet két helyen bele lehetett szíjazni. Az egész alkotmányt a havon húzták, és így szállították hátra a finnek az első vonalból a sebesültjeiket. Mert mondanom sem kell, hogy

ezt a szerkezetet nem a mi hadastyánjaink találták ki. De áldottam az Egeket, hogy azért nálunk is rendszeresítették.

A három egészségügyi először ellátta és letapasztotta Béla sebét, majd szakszerűen és óvatosan az akjára tették. Az egész alkotmányt a többi ember segítségével a fejük fölé emelve kítették a lövészárokból a hóra.

– Segítsen meg a jó Isten! – mondtam Bélának, és megszorítottam a kezét.

– Köszönöm! – suttogta halkán. Jó erős volt a kézfogása.

A három egészségügyiis elkapta a köteleket, és vállukon átvetve elkezdték húzni az akját. Alakjuk csakhamar beleveszett a sötétségbe.

– Istenem, csak életben maradjon! – gondoltam magamban ahogy utánuk néztem.

Visszamentem embereimhez a lövészárokból, és – mint egy vert hadsereg – szótlánul és komoran megindultunk a bunkereink felé. Mindegyikünknek átkozottul rossz volt a hangulata. Szegény Farkas Béla a sötétben eltévesztette az irányt, és bevezetett bennünket az egérfogóba. Ilyen sötétségben kétszáz métert tévedni mindegyikünkkel előfordulhat. Senki sem volt köztünk, aki Bélát hibáztatta volna. Én viszont elvesztettem egyik legjobb emberemet.

Mindegyiküknek megmondtam, hogy feküdjenek le, és próbáljanak megnyugodni.

Holnap reggel, majd a zászlóaljparancsnokságon megteszem a részletes jelentést. Visszatérve bunkeromba, Varga Pista kihámozott az öltözékemből. A jó meleg bunkerban, jó meleg feketekávéval várt. Ahogy ittam a meleg kávé, csak azt éreztem, hogy ÉLEK !!

ÖTÖDIK FEJEZET

1.

– A mindenségit! Már megint zöld boríték! – öntött el a méreg, amikor megláttam a hórihorgas, ismeretlen zászlóalj küldöncöt, ahogy lehajolva bepérelte magát a bunkerajtón.

A küldönc teljesen ismeretlen volt, ráadásul nem is a szokásos időpontban jött. Már odakint sötétedett, amikor kezembe nyomta az anyyira utált zöld borítékot. A boríték viszont név szerint nekem volt címezve. Legnagyobb meglepetésemre nem járőrözési parancs volt, hanem mindössze annyi állt benne, hogy a parancs kézhezvétele után, teljes fegyverzetben jelentkezzem a 35/I. zászlóalj irodáján Mátray százados úrnál.

Gyorsan összekészültem. Meleg alsóruhát vettem, zsebrevágtam cérnakesztyűmet és két Vécsey-kézigránátot, betöltöttem a géppisztolyomat, köpenyt és hóleplet véve kiléptem az ismeretlen küldönc nyomában a bunkeromból. Annak ellenére, hogy huszonöt fokos hideg volt már napok óta, vastag kesztyűt nem vittem magammal, mivel abban a géppisztolyt úgysem tudnám kezelni. Biztos voltam benne –, mivel a parancs teljes fegyverzetre szólt –, hogy még szükség lesz rá, hogy a géppisztolyt kezeljem.

Ahogy a lövészárokban a hórihorgas küldönc után baktattam, az járt az eszemben, hogy miért kell nekem Mátray százados úrnál jelentkeznem, amikor én Bokor alezredes úrnak a zászlóaljához vagyok elhelyezésileg beosztva?

A rejtély pillanatok alatt megoldódott, amint beléptem a zászlóaljirodába. Mátray százados úr asztalának a másik oldalán egy lócán Horváth Sándor ült egy, egy méternél hosszabb szárú, hatalmas ácsfúróval a kezében.

– Már megint mit talált ki ez a bolond? Csak nem akar víkendházat építeni a senki földjén? – futott át az agyamon.

De nem sok idő maradt a tőprengésre. Mátray százados úr a fejével intett, hogy foglaljak helyet Sándor mellett. Üdvözöltem Sándort, és elhelyezkedtem.

– Urak! – emelte fel hangját Mátray százados úr, mire önkéntelenül mindketten vigyázzba merevedtünk ültünkben.

– A Parancsnóság tudni szeretné, hogy milyen vastag a jég a Donon? Horváth hadnagy urat bízta meg a feladattal, ő pedig téged választott! – bökött felém a fejével.

– Tudtam volna nélkülözni a szimpátiádat! – jutott eszembe, a kinti huszonnétfokos hidegre gondolva.

– Golyószórós biztosítást mi adunk. Mindjárt itt lesznek! – folytatta a százados úr.

Sándorral addig melegedtünk. Közben megnéztem azt a mércét, amellyel a jég vastagságát fogjuk megmérni. Rozsdamentes acélból készült, centiméter beosztású rúd volt, egyik végén egy kis csuklósan elhelyezkedő pöcckel, amelyik kereszt irányban el tudott fordulni a vízben, és ott megakadt. Akkor a rúd másik végén lévő csuszkát a jég felszínére állítva kellett a rudat kirántani, és a rúdon le lehetett olvasni a jég vastagságát.

Megjötték a golyószórósok. Egy sovány, bajszos tizedes, és egy zömök jókötésű őrvezető. A betárazott golyószórókon kívül, mindegyikük derékszíján egy tár lőszerral. Felvették a hólepleket. Sándor a derékszíjára csatolta a mércét, nekem pedig kezembe adta a fúrót. Nyakamba kanyarítottam a géppisztolyomat, a fúrót pedig átvetettem a vállamon. Mátray százados úr közölte, hogy a késői időpontra való tekintettel csak reggel jelentsük az eredményt, majd kezét fogott mindegyikünkkel. Sándor géppisztolyát kezébe fogva kilépett az ajtón, nyomában a két golyószóróssal. Felhúztam vékony cérnakesztyűimet, és az ajtót behúzva magam után én is kiléptem a sötétbe. A vékony felhóréteg felett telihold volt, ami egy kis szűrt fényt adott. Jobban örültem volna, ha tőksötét van, bízva Sándor sötétben is látó szemében. Így csak remélni mertem, hogy az oroszok nem fognak bennünket észrevenni, amikor a Donon majd fúrjuk a jeget.

Kegyetlenül hideg volt. Ahogy a vállamon átvett fúró hosszú szárát fogtam, úgy éreztem, hogy a cérnakesztyű dacára elfagy a tenyerem. Alig vártam, hogy elérjük a Dont. A két golyószórós egyhangúan baktatott és suhogott előttem a hóleplükben. A szemem könnyezett, és a hidegben mindenáron össze akartak ragadni a szempilláim. A finom porhó időnkint az arcomba vágott. Egyszer csak megállt az előttem trappoló golyószórós. Elértük a Dont. A szűrt fény nem volt olyan erős, hogy a túlsó partot lássuk.

Sándor közelébe vonta a két golyószórózt. Az egyiket északra, a másikat meg délre küldte, tőlünk ötven-ötven méter távolságra. A golyószórósok elvonultak. Mi a csendben még egy darabig várakoztunk, majd Sándor közelhajolva hozzám odasúgta:

– Gyerünk! – majd megindult a meredek parton lefelé.

Nem számítottam arra, hogy ilyen meredek lesz a part. Mint a vasútparti bevágás nálunk Nagykanizsán! Gondoltam magamban, amíg a fenekemen leszánkáztam az aljába.

Sándor már várt rám és a halálos csendben megindultunk a jégen a folyó közepe felé. Szerencsénkre nem fedte hó a jeget, tehát megbízható képet fogunk kapni a jég vastagságáról. Csak előtte még mindössze meg kell fúrni!

Sándor átvette tőlem a fúrót és megállt a folyó közepénél. Innen már látni lehetett az oroszok oldalát is. Sötéten és komoran meredt elénk a túlsó part. Vajon mit rejt a számunkra?

Megálltunk egymással szemben, és hólepleinket egymásnak fordítva, megkezdtük a fúrást. Alig tekertünk négyet, vagy ötöt a fúrón, Sándor kikapta a fúrószárat a lyukból és odasúgta: „Kotord ki!”

Első pillanatban nem értettem hogy mit, de aztán rájöttem, hogy a fúró hornya megtelt jégkásával, és tovább nem haladt előre. Megmarkoltam a hideg fúrószárat, és mutatóujjammal kikotortam hornyából a jégkását. És ez így ment folyamatosan, minden négy-öt fordulat után egy kotrás!

Már nem éreztem a mutatóujjam hegyét! De Sándor sem járt jobban, mert neki meg az egyik ujját kellett beledugnia az addig megfúrt lyukba, hogy a sötétben újból megtalálja a fúróval.

A hideg dacára már a hátamon folyt a verejték. Úgy dolgoztunk, mint a rabszolgák, és az az átkozott fúró csak nem akart átérni. Hirtelen világító géppuskalövedék röpült el a fejkünk felett. Egymást átölelve megmerevedtünk.

– Na! Ezt kifogtuk, pontosan az oroszok géppuskás bunkerja előtt jöttünk le a jégre!

Bár a Maxim-géppuska sorozatot lőtt el felettünk, örömmel láttuk, nem minket keres a lövéseivel. Úgy tűnt, az északra lévő golyószórósunk csapott nagyobb zajt a kelleténél.

Egy idő múlva abbamaradt a sorozat. Folytattuk a rabszolgamunkát, és sejtelmünk sem volt, hogy mikor érünk a végére. Amilyen marha ez az orosz tél, képes fenékgig befagyni a Don. Sándornak is ilyesmi járhatott az eszében.

– A kutya szentségit! – káromkodta el magát türelmét veszve.

Nekem meg fölállt a hátamon a szőr. Megbolondult ez a hülye, hogy itt az oroszok géppuskás bunkere előtt ekkorát káromkodik. De az égvilágán semmi sem történt. Halálos csend vett körül bennünket, csak halk lihegésünk hangzott, ahogy reménytelenül, és elkeseredetten forgattuk a fúrót. Egyszer-csak arccal egymásnak estünk. A fúró váratlanul átért. Sándor mielőtt kivette volna a fúrót a lyukból, levette derékszíjáról a mércét.

– Húzd ki a fúrót! – súgta, miközben egyik ujját a lyuk közelébe téve, másik kezével a mérce csuklós végét is a lyukhoz közelítette.

A fúrót óvatosan kihúztam, Sándor pedig becsúsztotta a csaknem egy méter hosszú mérőrudat a lyukba. Kezével néha óvatosan visszahúzogatta, egyszer csak az egyik visszahúzásakor megakadt a rúd. A mérőrúd másik végén lévő csúszkát letolta egészen a jég felszínéig, majd a rudat a csúszka feletti résznél mind a két kezével megfogva kirántotta a lyukból. A rajta lévő csavarral rögzítette a csúszkát, és az egész mérőrudat a derékszíjára akasztotta.

– Mehetünk! – súgta halkán, és hóleplelét összehúзва megindult a part felé.

Én is összehúztam hóleplemet, és a fúrót ugyanúgy a vállamra véve, mint idejövet, én is megindultam utána. Óvatosan kúsztunk fel a meredek partoldalon. Amikor felértem, első dolgom volt, hogy a csaknem megfagyott ujjaimat megmozgassam. Aztán Sándor elment az északi, én pedig a délre települt golyószóróért. Mind a ketten oda voltak az örömtől, hogy már vége van az akciónak. Hát még, ha tudták volna, hogy mi mennyire örülünk! A jégkása kotrástól már nem éreztem a mutatóujjamat. Alig vártam, hogy beérjünk a drótkadályon belültre. Amint átestünk a járőrkapunál az igazoltatáson, Sándor megmondta a két golyószórósnak, hogy haza mehetnek a bunkerjaikba.

Mivel csak reggel kellett jelentés tennünk, teljesen természetes volt, hogy Sándor az én bunkeromban alszik. Varga Pista pillanatok alatt elkészítette a fekhelyét. Vacsorát adott mindkettőnknek, és amikor már mindketten levetkőztünk a meleg bunkerban, felszolgált a feketekávé. Ültünk a priccseinken, és lábunkat lógatva élveztük a meleg kávé, és azt, hogy megúsztuk ezt az egészet. A mércét megnézve láttuk, hogy a jég ötven centiméter vastag, tehát elbírja a könnyebb tankokat is.

– Te Sándor! – fordultam feléje – Hogy jutott eszedbe a jégen akkorát káromkodni?

Sándor meglepetten nézett rám, azt hitte, hogy megártott az agyamnak a hideg.

– Nem szóltam én egy szót sem, – mondta – csak nem vagyok marha, hogy ötven méterre az oroszoktól káromkodjak!

– Pedig én tisztán hallottam, amikor azt mondtad: A kutya szentségit!

– Ja! Hát én azt csak gondoltam! De érdekes, pontosan azt gondoltam! – mondta meglepetten. Úgy látszik mégiscsak van telepátia a világon!

Ha valaki az gondolná, hogy ezért az akcióért valamilyen dicséretet kapunk, nagyon téved. Mátray százados úr amikor jelentettük neki, hogy a Don jégvastagsága ötven centiméter, fanyalogva húzta el a száját. Hát csak egy helyen fúrtátok meg? – kérdezte.

Ó ! Hogy az a kaporszakállú !!!

Korán sötétedett január 11.- én is. A bunkerokban alig osztották ki az ebédet, már sötétedni kezdett. A hőmérő napok óta mínusz 25 – 30 C⁰ -t mutatott. Az őröket fél óránként kellett váltani, aki pedig nem volt őrségben, behúzódott a bunkerokba, ahol a rajkályhák némi meleget adtak. Örülhetett, aki nem volt a frontvonalban. Ebből a szempontból megörültem a reggel kapott hírnek – melyet Török Aladár jelentett távbeszélőn –, hogy Farkas Bélát, miután a hadikórházban megoperálták a haslövését, és túl van az életveszélyen, haza szállították Magyarországra. Szívből kívántam, hogy ebben a hidegben szerencsésen hazaérjen, és minél előbb rendbejöjjön.

Mint századparancsnok éppen a létszámjelentést állítottam össze, amikor zajt hallottam kívülről.

– Bent van a zászlós úr? – kérdezte egy teljesen ismeretlen hang.

– Igen! – válaszolta az őr.

A következő pillanatban egy zömök, jókötésű gyalogos hadnagy lépett be a bunkerba és kezét nyújtva bemutatkozott:

– Németh Béla hadnagy vagyok, és azért jöttem, hogy felváltsalak! – mondta.

– Na! Még egy bolonddal több, akinek az agyára ment a háború! Kit akar ez itt felváltani? – futott át az agyamon.

Annak ellenére, hogy akkor már emlegették, hogy fokozatosan felváltak bennünket, ebben a pillanatban ez még olyan távolinak és hihetetlennek tűnt. A hadnagy teljesen nyugodtnak látszott. Az elmebajnak jelét sem láttam rajt. Tömött angol bajsza meg sem rezdült. Arca szimpatikus és értelmes volt.

Amikor meglepetésemet látta, részletesen elkezdte magyarázni, hogy őt a körmendi Kiegészítő Parancsnokság hívta be, és küldte ki a frontra, hogy egy hosszabb ideje kint levő tisztet leváltson.

Mivel páncéltörő kiképzése volt, a parancsnokságnál azt az utasítást adták neki, hogy engem – az ezredközvetlen páncéltörő század parancsnokát – váltson fel.

– Hát akkor gyorsan add át a századot, pakolj össze és indíts Osztrogozsszka-ba, ahonnan haza indítanak leszerelni! – mondta, majd így folytatta - Szeretném, ha a haditapasztalataidat is átadnád, mert én is szeretnék vállalkozásokban részt venni, mint te! A zászlóaljnál már tájékoztattak rólad!

– Hadnagy úr! – szóltam közbe – ha adhatok egy jó tanácsot, a háborúban ne siess sehova! Mindenhova oda fogsz érni, sokszor előbb is mint kéne! Ami pedig a vállalkozásokat illeti, azt tanácsolom, hogy önként ne jelentkezzen sem-

mire! Különben úgy jársz, mint én. Minden kutyagumira téged rángatnak elő! Tüzér létemre annyit kúsztam és másztam a hóban a járőrözéseken, hogy már a könyökömön jön ki.

Ami a század átadását illeti, az adminisztrációt át tudom adni egy fél óra alatt, mert naprakész. De a belőtt vonatkozási pontjaimat csak a terepen tudom átadni a térképem alapján.

Holnap reggel, ha majd világos lesz, kimegyünk a legelső lövészárodba, és a térkép alapján átadom a vonatkozási pontokat a belőtt lőelemekkel együtt. Most viszont rögtön telefonálok a mozdonyállásunkba Boldirevkába, hogy holnap reggel tíz órára legyen itt értem a szánkó, amely majd Osztrogozsszka-ba visz. Ma már nem lenne semmi értelme sem elindulni, mert Osztrogozsszk innen 25 kilométerre van. Mire odaérnék, olyan késő este lenne, hogy a Parancsnokságon már nem találnék senkit, aki az irataimat kiállítaná. Ha holnap tíz órakor elindulok, ebéd után két órára kényelmesen odaérek, és a vonatindulásáig az útiokmányaimat is el tudom intézni!

Hát ennyiben maradtunk! Az adminisztrációs dolgokat, létszámot, anyagvételezést, fegyverzet-, lőszerkimutatást stb. pillanatokon belül átadtam. Aztán Varga Pista segítségével elkezdtem csomagolni, hogy ezzel reggel már ne kelljen vesződnöm. Pista is kitörő örömmel vette tudomásul, hogy befejezzük a háborút, és haza megyünk leszerelni.

Megvacsoráztunk, közben a hadnagy elmondta, hogy Budapesten a Városházán dolgozik, mint tisztviselő. Nős, két kislánya van és a Római-parton van családi házuk. A behívás váratlanul érte. Kíváncsian és nagy harci kedvvel jött ki, amit én most egy kissé lelohasztottam, de nem bánta, hogy észretérittettem. Őszintesége és kedvessége megragadott.

Pillanatokon belül megkedveltük egymást. Még egy darabig beszélgettünk, de Béla fáradt volt az utazástól, és csakhamar elaludt. Én sokáig nem tudtam elaludni az izgalomtól, hogy holnap már hazamegyek.

Az éjszaka csendesebb volt, mint az előző napokban. A Don túlsó oldaláról Davidovka, Troickoje, és Doniscse irányából csak néha hallatszott motorzúgás, és lánctalp-csörgés, de nem olyan erősen, mint előtte néhány napon keresztül.

Másnap, 12.-én ködös reggelre ébredtünk, ezért Bélával előbb megreggeliztünk. Csak kilenc óra tájban, – amikor már felszállt a köd – mentünk ki az első lövészárodba, amely ötven méterre volt a bunkeromtól, közvetlenül a drótakadály mögött. Páncéltörő ágyúink a bunkerom és a lövészárók közötti részen voltak, téli álcázással rejtve, tüzelőállásban. Közben ezeket is megmutattam, és átadtam Bélának.

Az első lövészárók egyik előrenyúló kiszögellésében álltunk meg, ahonnan jól lehetett látni az urivi domboldalt, Galdajevka és Uriv községeket, és a Don túlsó oldalán húzódó orosz állásokat.

Az elénk táruló kép teljesen békés volt. A Donon-túli állásoknál néhány orosz gerendákat cipelt, többen pedig vödörket lóbáltak a kezükben.

– Nem lövünk rájuk? – kérdezte Béla, akinek még új volt a frontélet.

– A fenéket! – válaszoltam – egy-két emberre ők sem lőnek.

Sietve megkezdtem a vonatkozási pontok átadását, hogy készen legyek, mire a szán megérkezik értünk. Béla szorgalmasan jegyzetelt, hol a térképére, hol a jegyzetfüzetébe, miközben alaposan megnézte távcsövével a térképen már beazonosított pontokat.

Háromnegyed tíz felé, már csak néhány pont beazonosítása volt hátra, amikor tőlünk mintegy háromszáz méterre váratlanul levágott egy gránát.

– Látod ők is belövik magukat! – mondtam a szemmel láthatóan meghökent Bélának.

Jóformán még be sem fejeztem a mondatot, amikor elszabadult a pokol! Ilyen irtózatos pergőtűzet el sem tudtam képzelni! Hajmáskéren sokszor mi is lőttünk egyszerre 20 - 30 üteggel összetüzeket és sorozatokat, de az semmi sem volt ehhez képest. Közel, és távol, szünet nélkül dörögtek a gránátok. A föld remegett, és az árkokat betöltötte a lőporfüst kesernyés szaga. Az urivi domboldal nem látszott ki a füstfelhőből.

– Úgy érzem, nem megyek Osztrogozsszkba! – mondtam Bélának, aki úgy állt ott, mint aki megbénuult. Nem számított arra, hogy ilyen gyorsan átesik a tűzkeresztségen.

A lövészárkokban lévő embereimet gyorsan beparancsoltam a bunkerokba. Csak az örök maradtak kint, és mi ketten Bélával.

A pergőtűz csak nem akart véget érni!

– Hát ezeknél sohasem melegszenek be az ágyúcsövek? Vagy annyi ágyút vontak itt össze, hogy közben nem is lehet a pihenő lövegeket érzékelni? – tűnődtem magamban. Az oroszok a színlelés nagymesterei, és nagyon fegyelmezett katonáik vannak – jutott eszembe – a pergőtűzet megelőző békés képre, és a csendre gondolva.

Végre, csaknem egy óra múlva véget ért a borzalom! Az irtózatos dübörgést néhány percre halálos csend váltotta fel. Majd tőlünk északra, a soproniaknál, és a kecskemétiéknél, óriási ordítózással megkezdődött az orosz gyalogság támadása.

Nálunk Gyevicában viszonylag nyugalom volt, amit talán a falu széle, és a Don közötti csaknem egy kilométer széles, bokros, mocsaras területnek lehetett köszönni.

A viszonylagos nyugalomra való tekintettel kiosztattam az ebédet. Ez igen szerencsés intézkedésnek bizonyult, mert – ahogy később kiderült – ez volt az utolsó rendszeres étkezésünk.

A pergőtűztől borzalmasan szétlőtt lövészárkokban, csak az őrk maradtak, akiket az egyre fokozódó hideg miatt ismét félóránként váltottunk. Ugyancsak félóránként váltottuk egymást Bélával is, de ez fárasztóbb volt, mint a légénységnél, mert mi csak ketten voltunk, és fél óra pihenés alatt egyikünk sem tudott felmelegedni.

Lassan besötétedett, és az egész éjszaka úgy telt el, hogy tőlünk északra tombolt a harc, de nálunk nem történt semmi.

Amikor másnap, 13.- án megvirradt, a soproniak, és a kecskemétiak frontszakaszától nyugatabbra hallatszott a csatazaj. Főleg kézfegyverek zaja volt, kézigránát robbanásokkal tarkítva. Úgy tűnt, hogy a soproni tüzerek még a helyükön vannak.

Már jóval elmúlt dél, amikor észrevettem a bennünket támadó, zászlóaljnyi orosz gyalogságot. Rögtön riadóztattam az embereimet. A légénység egyharmada – Béla vezetésével – az ágyúknál maradt az árkokban. Én pedig az emberek kétharmadával csatlakoztam északi szomszédom, Venczel Laci géppuskaszakaszához.

Mivel a támadók Uriv irányából jöttek, mi Gyevica északi végén fejlődünk csatárláncba. Tüzér létemre – bár már többször járőröztem, – még sohasem vettem részt közelharcban. Géppisztolyomat egyes lövésre állítva kíváncsian vártam a fejleményeket. Venczel Laci az embereivel a szélső házak fonott sövénykerítése mellett húzódott az erdő irányába. Én pedig az enyémmel a bokros, mocsaras részen indultam meg az oroszok ellen.

Még gyermekkoromban mesélte keresztapám – aki az első világháborúban Rava Ruszkánál sebesült meg –, hogy a közelharcban az van előnyben, aki a szembejövő ellenséget kilövi, mielőtt az még testközelbe kerülne. Ez jutott eszembe, amikor az első két szembejövő oroszot megláttam. A jobboldalit célbavettem, és lőttem. Ahogy összerándult, láttam, hogy a bal vállán találtam el. Mielőtt elesett volna, térdre esett, átkarolta, és a közelükben lévő kukoricaszár kupachoz támogatta. Mivel eltűntek a szárkupac mögött, megindultam feléjük.

– Zászlós úr vigyázzon! – kiáltotta valaki Venczel Laci emberei közül.

De akkor már ott voltam a kupac mellett, és géppisztolyomat az épségben maradt oroszra fogva elvettem az automata puskáját. Az orosz közönyös arccal nézett rám. Semmi félelem nem látszott rajta. Hátával a szárkupacnak támaszkodva, jobb karjával a mellére vonta sebesült társának a fejét. Egy tizedes szaladt hozzám Venczel Laci emberei közül. A nyakába akasztottam az automata puskát, a sebesült orosz puskáját pedig, amely a szárkupachoz volt támasztva, a kezébe nyomtam.

– Először kötözzétek be a sebesültet, azután mind a kettőt vigyétek a zászlóaljparancsnokságra! – utasítottam a tizedest.

Az orosz zászlóalj támadását viszonylag kevés veszteséggel visszavertük. Venczel Laciék is fogtak néhány orosz. Együtt tértünk vissza a bunkerjainkba. Béla örömmel nyugtázta, hogy baj nélkül visszajöttünk. Éppen be akartam menni a bunkerba, amikor Venczel Laciék felől ismét lövöldözés zaja hangzott. Most már nemcsak kézfegyverek, hanem aknagránátok és a tüzérség gránátjainak a robbanása is hallatszott.

Az ágyúknál tűzkészültséget rendeltem el, de csak fele kezelőszemélyzetrel, hogy a hidegre való tekintettel fél óránként váltani tudják egymást. Persze, ha komoly tűzharcra kerülne sor, abban a teljes kezelőszemélyzet részt venne. Egyelőre úgy látszott, hogy a mi frontvonalunkat még nem fenyegeti közvetlen támadás.

Embereim még el sem helyezkedtek az ágyúknál, amikor Peitli Feri jelentette, hogy nincs távbeszélővonalunk. Az orosz tüzérség valahol szétlőhette.

Utasítottam Ferit, hogy vegyen két távbeszélőst maga mellé, és állítsák helyre az összeköttetést. Nehéz dolguk lesz – gondoltam magamban, – mert közben teljesen besötétedett, de a lövöldözés egy cseppet sem hagyott alább. Sőt az volt az érzésem, hogy nemcsak Uriv felől, de Boldirevka irányából is lő bennünket a tüzérség. Csak nem ment el az eszük a soproniaknak, hogy az oroszok mellett még ők is bennünket árasztanak el a tüzükkel?

– Elmegyek a zászlóaljhoz és megnézem mi újság! – mondta Béla – és sietve elment.

Egy kicsit bementem a bunkerba melegedni, de hamarosan ismét kimentem az árokba. A közelünkben lévő légvédelmi gépágyús szakasz parancsnoka Szegedy Gábor hadnagy jött hozzám érdeklődni, mivel az ő vonalukat is szétlőtték. Két gépágyúja mintegy százötven méterre volt tőlünk, de a bunkerja egészen az én bunkerom közelében volt. Amikor megtudta, hogy én már kiküldtem a távbeszélőimet, úgy döntött, hogy elmegy a bunkerjába cigarettáért, de visszajön még tájékozódni, meg egy kicsit beszélgetni.

Alig, hogy elment, a lövészárók felett egy sötét alak látszott közeledni. Arra gondoltam, hogy Béla jön vissza a zászlóaljtól.

– Te! Nem félsz. hogy szétlövik a fenekedet? – szóltam rá.

A következő pillanatban az alak elrúgta magát a földtől, és mintha startfejest ugrana, úgy röpült felém.

– Szent Egek! Ez orosz! – hasított belém a felismerés, és önkéntelenül magam elé kaptam a kezeimet.

A röpülő alaknak elkaptam a köpenyét, ő meg az én köpenyemet kapta el a nyakam közelében. Ő volt helyzeti előnyben velem szemben, mert vasmarokkal szorította köpenyemmel a nyakamat. Én csak a mellét tudtam magamtól távolabb tartani a kezeimmel. Ráadásul hozzám képest óriás volt. Legalább egy fejjel magasabb, mint én, hatalmas erős karokkal. Mint az acél kapocs úgy szorították kezei a nyakamat a köpenyemen keresztül. A szemeim előtt vörös karikák cikáztak. Annyira szorította a torkomat, hogy még az ágyúknál lévő embereimnek sem tudtam kiáltani. Mint a marakodó kutyák, olyan elkecseregten forogtunk körbe a szűk lövészárókban. Már úgy éreztem, hogy a szemgolyóim kocsányokon lógnak, és a lélegzetem is egyre inkább akadozik. Ekkor egészen váratlan dolog történt. Az orosz elengedett, és feltartotta a kezeit.

Mindössze az történt, hogy Gábor megtalálta a bunkerjában a cigarettáját, és kijött a lövészárókba rágyújtani, no meg hozzám indult az újabb hírekért. Amikor meglátta a lövészárókban forgolódo két alakot, arra gondolt, hogy a tisztilegények marakodnak valamin. Hirtelen elhatározással seggbe rúgta a hozzá legközelebbi rendetlenkedőt. Óriási szerencsémre nem én voltam a kiválasztott!

Az orosz a pillanat tört része alatt felfogta az erőhelyzet megváltozását, és feltartotta a kezeit. Amint elengedte a nyakamat, nekem is megjött a hangom, és odaszólitottam az ágyúknál lévő embereimet. A lövöldözés zajában semmit sem hallottak küzdelmemből, és csodálkozva nézték a hatalmas termetű szakállas oroszt. Elvették a nyakába kanyarított puskáját.

Ketten mindjárt jelentkeztek, hogy bekísérik a zászlóaljparancsnokságra. Mivel mind a ketten jó erőben lévő katonák voltak, beleegyeztem, hogy ők kísérik. Puskáikat az oroszra fogva megindultak a lövészárókban.

A többiek visszamentek az ágyúk mellé, és mintha semmi sem történt volna, minden visszazökkent a régi kerékvágásba. Gábor nyugodtan szívta a cigarettáját, és velem együtt várta a híreket.

– Mondd Gábor, – fordultam felé hirtelen, – mi lett volna, ha én lettem volna hozzád közelebb?

– Hát akkor téged rugtalak volna seggbe! – válaszolta egykedvűen, és nagyot szívta a cigarettáján, jelezte, hogy részéről a téma be van fejezve.

Varga Pista, akit Peitli Feri a távbeszélő készülék mellé ültetett, – amíg ő a vonalat javítja -, többször kijött a bunkerből, és jelentette, hogy még mindig nem sikerült a vonalat helyreállítani. Nincs semmi összeköttetésünk!

Végre megjött Németh Béla a zászlóaljtól és izgatottan mondta:

– Tégy szappant, törülközőt és fogkefét a térképtáskádba. Riadóztasd a légénységet és gyerünk!

– Hová a fenébe? – kérdeztem meglepetten.

– Próbáljunk valahogy kitörni, mert a hátunk mögött már oroszok vannak! Nem a soproniak lőttek bennünket, hanem a soproniak ágyúival az oroszok – közölte Béla a lesújtó hírt.

A hír egyenesen kétségbeejtő volt. A hátunk mögött nyugat felé, mintegy nyolc kilométerre már oroszok vannak. A hideg is csak fokozódott, és a hőmérő már mínusz 40 C⁰ körül mutatott. Még lövészárokban is nehéz kibírni fél óránál tovább. Most induljunk bele rosszul felszerelt embereimmel a semmibe??! Ráadásul körül vagyunk zárva, és még lőnek is bennünket. Ha ki akarunk törni, harcolnunk kell, különben fogságba esünk!

Bélával riadóztattuk az embereket, és elmondtuk nekik a szomorú tényt. Felhívtam a figyelmüket, hogy mindenki annyi ruhát vegyen fel, amennyit csak bír, és amennyi a mozgásban nem korlátozza. Holmijukból csak a legszükségesebbet hozzák, de fegyvert és lőszert feltétlenül hozzanak, mert védenünk kell magunkat.

Embereim arcán a kétségbeesés és a reménytelenség látszott, amikor visszamentek a bunkerjaikba, hogy összekészülődjenek. Mire Bélával visszaértünk a bunkerunkba, addigra Pista összekészítette a térképtáskámat. A hazamenetelre összekészített bőröndömből kivett egy vékony törülközőt, a borotvakészletemet és tisztálkodó szereimet. Több nem is fért a táskába. Még gyorsan lerúgtam a csizmámat, és mivel elég nagy volt, egy csomó újságpapírt raktam a talpam alá. Későbbiekben kiderült, hogy ez volt az egyik legszerencsésebb tettem. Béla ugyanígy készülődött. Mindketten szomorúan néztük ottmaradó csomagjainkat.

Én a bendzsót, és a hermelin bőrt az ágyam felett, no meg a divatrাজokkal teli vázlatkönyvem. Néhány vázlatkönyvet és a sífelszerelésemet még visszaérkezésemkor Boldirevkában hagytam Török Aladár gondjaira bízva. Sífelszerelésemről ugyanis kiderült, hogy a léceket a merev kötés miatt nem tudom a csizmáimra erősíteni, sítakancsot viszont nem hoztam ki magammal, akkor meg minek foglalja a helyet a bunkerban. Szegény tábori csendőr is

megmenekült volna a pofontól, ha otthon hagyom. De hát nem hagytam ott-hon, és most gondolatban elbúcsúztam tőle.

3.

Távcsöveget, és fényképezőgépet a nyakamba kanyarítva, vállamra vettem géppisztolyomat, és Bélával még egyszer visszaneztünk bunkerunkra.

Nagyot sóhajtván léptünk ki a lövészárkba, ahol már komoran és szótlanul vártak bennünket az embereink. Vajon hányan maradunk életben a kitörés után? Ez látszott a szemükből. Aminek viszont nagyon megörültem, az is látszott rajtuk, hogy bíznak bennem, és nekem ez mindennél többet ért ezekben a nehéz pillanatokban.

A fő lövészárkok nagyjából párhuzamosan futottak a drótakadállyal. Ha nyugat felé akarunk kitörni, akkor az összekötő árkokban kell haladnunk. Az a néhány árok viszont nem elég ennyi embernek, tehát az árok felett kell mennünk. Az egész sötét tömeg megindult az árok felett a falu nyugati széle irányába. Még el sem értük a falu nyugati szélét, amikor erős tüzéségi tüzet kaptunk. De nemcsak az ágyúk okádták ránk tüzüket, hanem az orosz gyalogsági fegyverek is. Úgy látszik már vártak ránk!

– Az árkokba! – ordítottuk mindketten Bélával.

Katonáink közül – ki ahogy tudott – beugrott a hozzá legközelebbi árokba, de pillanatokon belül nagyon sok sebesültünk és halottunk lett. Világossá vált, hogy nyugat felé már olyan nagy orosz erő van a hátunkban, hogy arra lehetetlen kitörni.

– Próbáljuk meg déli irányban a Potudan patakon keresztül! – mondtam Bélának.

A Potudan a falu déli szélétől mintegy másfél kilométerrel délebbre fekvő meredek partú domb tövében folyt, és csaknem derékszögben ömlött a Donba. A patak és a falu széle között nádas, mocsaras rész terült el, amely ebben az irgalmatlan hidegben teljesen be volt fagyva. A falu déli végében lévő lövészárk rendszer a Potudannal volt párhuzamos. Most ezekben az árkokban vonultunk déli irányba embereimmel. Csak a legdélebbre fekvő ároknál léptünk ki a lövészárkából. Valamilyen harc itt is lehetett, mert néhány halott hevert az árkokban és az árok felett.

– A Kölesy hadnagy úr! – mutatott az egyik rövid bőrzekés, csizmás halottára egy ismeretlen őrzető. A magam részéről sem őt, sem a hadnagyot nem ismertem.

Sajnos nem sok idő maradt arra, hogy jobban megnézzem, mert embereim áramlottak elő az árkokból, és az életben maradottakkal ki kellett törni minden áron. Fegyvereinket kézben tartva nekiindultunk a nádasnak. Csak reméltük, hogy dél felől nem ütközünk ellenállásba. Katonáim némán csörtettek mellettem a nádak között. Legalább negyed órán át nyomultunk előre, amikor feltűnt előttünk a sötét, meredek domboldal. Eddig egyetlen lövés sem dörült, és úgy tűnt, hogy sikerült kicsúsznunk a gyűrűből.

Mindenek előtt a meredek domboldalon másztunk fel, és egy nagy juh akolnál gyülekeztünk. Eddig az életünk volt az elsődleges, de most már a hideget is kezdtük érzékelni. Embertelen tud lenni a negyven fokos hideg. Hiába vettem fel a cérnakesztyűt a másik kesztyű alá, rettenetesen fáztak a kezeim. Állandóan mozgatni és dörzsölni kellett.

Ráadásul a szempilláim bederesedtek, és állandóan össze akartak ragadni. Ha akartam, ha nem, mindig pislognom kellett. Az már csak természetes volt, hogy a lábaimat is folyton mozgatnom kellett. Katonáim ugyanúgy nem pihenhettek egy pillanatig sem. Ahányan csak befértek, benyomultak az akolba, ahol a trágyától legalább a lábainknak meleg volt.

Bélával mi is bementünk, és gyufát gyújtva megpróbáltam megnézni a térképemet, hogy tulajdonképpen hol is vagyunk. Kiderült, hogy Averino falutól nyugatra, – a német térképemen – Feldlager-ként jelzett juhhodálynál sikerült kijutnunk a gyűrűből. Nem tudom honnan, de egy idő múlva néhány német katona is előkeveredett. Mindjárt elkezdtek volna fölényeskedni, de embereim jelentőségteljesen megmarkolták fegyvereiket, mire rögtön leszállottak a magas lóról. Vezetőjük, egy őrmester elmondta, hogy Korotojak felől jöttek, de ők sem találkoztak orosz gyalogsággal. Javasoltam neki, hogy tartsanak velünk, és meneteljünk együtt nyugat felé. Örömmel vette javaslatomat, sőt a végén annyira feloldódott, hogy benyúlt köpenye zsebébe és egy vízhatlan vászonból készült orrvédőt nyomott a kezembe. A két négyzetdeciméter nagyságú téglalap alakú vászon hosszanti felső részébe egy kis hosszúságú, hajlított rézlemez volt bevarrva. Ezt kellett az orra tenni, a vásznat pedig szalagok segítségével a nyakban megkötni, úgy, hogy a szájnylásunk is a vászon alá kerüljön. Azóta is áldom a németet, mert nélküle biztosan lefagyott volna az orrom.

Már elmúlt éjfél, amikor elhatároztuk, hogy továbbmegyünk Jeszdocsoje irányába.

Csak remélni mertük, hogy még nincs orosz kézen. Éppen indulni akartunk, amikor a hodály bejáratánál feltűnt egy fehér overallos prémsapkás alak, és mindjárt ordítozni kezdett.

– Megfutottatok, ti gyáva szarok! – ordította magánkívvül.

– Duska százados vagyok, és majd a századommal megmutatom, hogy hogyan kell helytállni! – kiabálta szakadatlanul.

Németh Béla vágódott eléje, és nyugodt hangon jelentette, hogy egyáltalán nem futottunk meg, hanem a zászlóaljtól kapott parancsra törtünk ki a bekerített Gyevicából. A százados prémes sapkáját hátratulva bizalmatlanul nézett ránk orrcsüptetős szemüvegén át.

Majd lekicsinylősen végigmérte fáradt, kimerült katonáinkat, és kiment a juhhodály előtt várakozó embereihez. Kimentem utána, és láttam, hogy fehér overallba öltözött, jól felszerelt és kipihentnek látszó katonáival elsiet a Don irányába. Minden ellenszenvem dacára azt kívántam, hogy járjanak sikerrel.

A hodályban a vastag trágyaréteg dacára is nagyon hideg volt. Embereink erejük végső határán voltak. Már második napja jóformán semmit sem aludtak Bélával és velem egyetemben. Nem szerettem volna, ha a hidegben bármelyikük is elalszik, ezért úgy döntöttünk, hogy haladéktalanul elindulunk Jeszdocsnójébe. Ahogy kiléptünk a hodályból, arcunkba vágott a jeges, hideg szél. Pillanatok alatt kivitte az álmat a szemünkből, viszont egész Jeszdocsnójéig a szemünkbe fújt. Még az volt a szerencse, hogy a sötétben megtaláltuk az utat, amely a szánoktól jól ki volt járva. A hosszú póznák is egészen jó segítséget nyújtottak a tájékozódáshoz.

Az egész menetelés mégis inkább vánszorgás volt. Már majdnem reggel volt, amikor elértük a falu szélét.

Néhány emberrel fegyvereinkkel lövésrekészen bementünk a házak közé. Csend volt és az ellenségnek semmi nyoma. A házak viszont zsúfolva voltak katonákkal. Minden erélyünket latba kellett vetnünk Bélával, hogy az elcsigázott embereinknek a többi kimerült ember között helyet biztosítsunk. Egy szalmával vastagon borított, fűtött szobában Bélával és Varga Pistával együtt én is helyet találtam. A szalmán végig vágódva nyomban elaludtam.

Néhány óras eszméletlen alvás után arra ébredtem, hogy teljesen világos van, és nagy zaj van kint az utcán. A házakból rajzottak ki a katonák, és viharos gyorsasággal megindultak Repjevka irányába. Nem tudtam elképzelni, hogy mi lett nekik annyira sürgős?

Kiderült, hogy ismét közelben vannak az oroszok, bár messzebből csak szórványos lövöldözés hallatszott. Bélával és Varga Pistával hiába kerestük embereinket, azok már a többi katonákkal együtt kereket oldottak. Magamban nem hibáztattam őket, hogy nekünk nem szóltak, hiszen este, amikor elosztottuk őket a házakba, még magunk sem tudtuk, hogy mi melyik házban fogunk helyet találni magunknak. Nem is tudtak volna megtalálni bennünket.

Hárman belevetettük magunkat az ismeretlen áradatba, és megindultunk velük Repjevka felé. Ez már tömegben való menetelés volt. Méghozzá eléggé rendetlen tömegben.

Volt itt kecskeméti, pécsi, pesti, és soproni katona vegyesen. Egyben azonban mindegyik megegyezett. Mindegyikük arcán ott volt az előző napok rémületes és borzalmas élménye.

Kora reggel dacára fáradtan és kimerülten vonszolták magukat az irgalmatlan hidegben. Nagyon soknál már nem volt fegyver. Ezen nem is nagyon csodálkoztam, mert a téli harcban egyik rémítő felfedezésünk az volt, hogy a nyáron olyan remekműnek látszó szép Mannlicher puskáink a téli hidegben semmit sem érnek. A hidegben befagynak, és a závarzatukat nem lehet hátrahúzni. Egy lövés után nem lehet ráismételni velük. Viszont az oroszok lötyögő závarzatú puskái, – melyeket első látásra gúnyosan megmosolyogtunk, – kitűnően működtek. És a többi fegyverek is! Mennyivel jobban felkészültek ők a háborúra, mint mi, és mennyire jobban számításba vették a saját éghajlati viszonyaikat is a fegyverek tervezésénél. Harcedzett, jólépzett katonáik vannak! Katonáik legnagyobb része ebben az irgalmatlan hidegben is kesztyű nélkül támad, mivel ezt így szokta meg. Téli öltözkük ugyanakkor praktikus. Halina csizmájuk jól véd a hideg ellen, és a ráhúzott kalocsni miatt nem nedvesedik át. Prémis sapkájuk a fülre húzható. Nem szabad lebecsülni az ellenfelet!

Ezek a gondolatok forogtak a fejemben, amikor egy nagy csapat fehér overrallos síelő húzott el mellettünk a mezőben, Repjevka irányába. A szánoktól kitaposott út helyett a mezőt választották Duska százados emberei, és egyáltalán nem úgy látszott, mintha példás helytállásra készülnének. Ugyancsak igyekeztek Repjevka felé. Gondolom este óta a főnökük is engedett valamelest a fölényéből.

4.

Repjevkaiban rengeteg volt a katona. Az egyik udvarban meleg kávéot osztottak, melyet Pista rögtön felfedezett. Vászontarisznyájába csajkát is tett, és egy kulacs is volt az oldalán. Menekülés tekintetében mennyire előbbrelátó volt, mint én és Béla. Igaz nekünk az embereink sorsa volt az előbbrevaló. Őt viszont nem nyomasztotta a gyűrűből való kitörés felelőssége.

Amíg Pista sorbaállt a kávéért, addig Bélával felraktuk a géppisztolyainkat az egyik szekérre, amelyik az utcán várakozott. Nem a mi szekerünk volt, hiszen ebben a kavardásban Boldirevkában lévő embereimről semmit sem tud-

tunk. Az ismeretlen kocsisnak a lelkére kötöttük, hogy addig vigyázzon a fegyvereinkre, amíg mi a kávé megisszuk. Csaknem két nap óta most jutott először eszünkbe, hogy együnk, vagy igyunk valamit. Igaz, ha eszünkbe is jutott volna, egyszerűen nem volt rá lehetőségünk. Amilyen melegen csak bírtuk, úgy ittuk a kávé, éreztük, milyen jól tesz átfagyott testünknek.

Hála a kávéosztásnak, találkoztam katonáim jó részével, akik a hiányzók egy részéről is hírt tudtak adni. Repjevkában elkezdődött az összekeveredett tömeg szétválogatása. Itt már voltak táboricsendőrök, akik nagyjából terelték, és irányították az áradatot. Először a szekereket próbálták összerendezni, hadosztályok szerint. Mire embereim részére is sikerült kávé szerezni, addigra úgy összekeverték a szekereket, hogy nem találtam meg azt a szekeret, amelyre Bélával felraktuk a géppisztolyainkat.

Csak a derékszíjunkon lévő pisztolyunk maradt. Komolyabb támadás esetén nem nagy védelem. Katonáim közül is alig néhánynak volt fegyvere. A mi hadosztályunkat Rosszoson át Sztarij Oszkol felé irányították. Szekereink alig voltak, így az egész társaság hosszan elnyújtott oszlopokban menetelt Sztarij Oszkol irányába. Alig hagytuk el Rosszost, amikor menetünk felett egy nagyon alacsonyan repülő Fiseler Storch, – a nálunk ismert nevén Gólya – repült el. A megfigyelő helyén egy magas rangú magyar tiszt ült, és élénken figyelte menetünket. Az volt az érzésem, hogy Jány Gusztáv hadseregpáncsnok ül a gépben. Lekaptam a vállamról a fényképezőgépet, és amikor egészen a közelemben repült, néhány felvételt csináltam. Úgy vettem észre, hogy észrevehette a fényképezésemet, mert integetett is gépből.

Menetünk egyébként keservesen vánszorgó menet volt. Kimerült, éhező katonáink lassan teljesen elhagyták magukat. Néhányukra úgy kellett rászólni, hogy dörzsöljék meg az orrukat, és a füleiket, hogy le ne fagyjanak. A szomorú menetben vidámabb színtelket jelentettek az olaszok. Tisztjeik elegáns tábori uniformisukban és a déli éghajlatra tervezett rövid, malaclopó köpenyekben, füttyörészve, vagy teli torokból az „Oh! Sole mio”-t énekelve baktattak púposan megrakott szekereik mellett. Katonáik pedig, vagy a szekereken ültek, vagy a menet közelében a mezőn bókászva varjakra lövöldöztek.

Az egész menetük inkább valamilyen vásárló vagy komédiás bohém népségnek hatott, akik nem tudják komolyan venni a háborút. Nem tudtuk elképzelni, hogy honnan keveredhettek közénk, de egészen Sztarij Oszkolig kitarítottak mellettünk.

Jó néhány napba telt, mire bevánszorogtunk Sztarij Oszkolba. Nem mentünk többet napi tizenöt-húsz kilométerrel, de ebben az irgalmatlan hidegben ez is nagy teljesítmény volt embereinktől. Étekezésünk teljesen rendszeretlen

volt. Soha nem lehetett tudni, hogy hol és mikor lehetett valami ennivalót vételezni. Az már szerencsének számított, ha estére be tudtunk érní egy kisebb faluba, ahol a lakóházak minden zugát igénybe véve egy kicsit meg tudtunk melegedni. Mosdásról és borotválkozásról szó sem lehetett. A tetűket pedig cipeltük egyik helyről a másikra, legalább így gondoskodtunk az orosz tetű állomány vérfelfrissítéséről.

Nagy megkönnyebbülés volt Sztarij Oszkolba beérni. Eddig a menetelésen kívül a hideg elleni szüntelen védekezés volt az, ami legjobban kifárasztott bennünket. Kezünk, lábunk szüntelen mozgatása, orrunk, füleink dörzsölése, arcunk időnkénti végig simogatása, mind energiát igényelt, és vont el táplálatlan testünktől. Nekem a német őrmestertől kapott orrvédővel annyiban szerencsém volt, hogy nem kellett folyton az orromat dörgölni, mert a lélegzetem melegen tartotta az orromat is. A lélegzetem párája viszont ráfagyott a vászonra, és esténként, amikor melegebb helyiségbe léptem, mint egy jégcsapot, úgy kellett lefeszítenem az államról az egész szerkentyűt. Mindnyájan nagyon el voltunk fáradva estére kelve. Már nem érdekelt bennünket semmi, csak az, hogy egy nappal tovább tudjuk vinni az életünket.

Jellemző a fáradtságomra, hogy mielőtt beértünk volna Sztarij Oszkolba, megállt mellettünk egy majdnem üres Rába-Botond teherautó, és a vezetője – mivel térképet látott nálam – arról érdeklődött, hogy még milyen messze van a város. Megmondtam neki, hogy még tizenöt kilométerre van, és mivel az én embereimnek nem volt semilyen járműve, megkértem vegyen fel bennünket. Készségesen beleegyezett, és amennyien csak tudtunk, felkapaszkodtunk a teherautójára. Annyira szorosan álltunk, hogyha valakit fejbeltettek volna közülünk, nem tudott volna összeesni. Ebben a zsúfoltságban vagy magától szakadt el a fényképezőgépem szíja, vagy valaki levágta az oldaláról, de a fáradtságtól egyszerűen nem tudtam érzékelni a hiányát. Amikor beértünk a városba, az volt a legfontosabb, hogy mielőbb szállást találjunk. A teherautóról leszállva, már hiába kerestem kedves fényképezőgépet, fogalmam sem volt, hogy hol veszthettem el.

A sors mintha kárpótolni akart volna a veszteségemért. Szálláskereső közben az egyik kis keskeny utcába benézve, egy csomó szekeret, és néhány szánt láttam, olyan ismerős forma lovakkal. Legnagyobb meglepetésemre az egyik szekér mellett Török Aladár álldogált, és éppen a szekerekről leszálló embereket rendezte. Nagy volt az öröme, amikor meglátott bennünket. Hát még a miénk, amikor kiderült, hogy Boldirevkában lévő egész állományunk hiánytalanul megvan, szekereikkel, és szánjaikkal egyetemben.

Amikor meghallották az urivi pergőtűzet, Borbély szakaszvezető öntevékenyen riadót rendelt el, és felkészítette az embereit az esetleges visszavonulásra. Csak falusi ember tud ennyire böles lenni. Amire valóban vissza kellett vonulni, már minden holmi a szekereken és szánokon volt. Az a szánkó, amelyik engem vitt volna Osztrogozsszkba, ijedtében visszafordult és most itt állt előttem Sztarij Oszkolban, megrakva a Török Aladár gondjaira bízott holmimmal. Örömmel láttam viszont a szánon a hányatott sorsú sífelszerelésemet is.

Egyszerre ránk szakadt a jólét! Borbély szakaszvezető ugyanis nemcsak a felszerelést rakatta fel, hanem amíg el nem jött az elindulásuk ideje, jócskán vételezett fel élelmet is. De most mindenek előtt szállást kellett keresni agyonfagyott embereimnek. Borbély szakaszvezető és Török Aladár, no meg az embereik sokkal kipihentebbek voltak, mint mi. Az egymásratalálás öröme is felvillanyozta őket, és rövidesen mindenkinek sikerült helyet találni. A legnehezebbet, a lovak elhelyezését is sikerült megnyugtató módon elintézni. Egy eléggé rossz állapotban lévő kiürített raktárhelyiségbe zsúfoltuk be az összeset. Szerencsére a raktár ajtaja, és ablakai jól záródtak, így a sok ló egy kicsit be tudta melegíteni. Rájuk is fért, hogy megpihenjenek, mert eléggé elcsigázott állapotban voltak

Amíg az embereket és a lovakat elhelyeztük, Varga Pista, igen jó szállást szerzett nekünk. A szobában egy jól befűtött nagy kemence volt, és Pista ez a varázsló egy nagy dézsát is szerzett valahonnan, amelybe vödörrel hordta a melegvizet. A mennyországban éreztük magunkat Bélával, amikor több, mint két hét után ledobhattuk magunkról zubbonyainkat, és lehúzhattuk magunkról az inget. A borotválkozás és mosdás szertartássá magasztosult, olyan áhitattal csináltuk mindketten. Aladár őrizetében volt tartalék holmimból tiszta meleg alsónemű, és tiszta ing került elő, nemcsak az én, de Béla és Varga Pista részére is.

Egyikünket sem kellett álomba ringatni, amikor végigváltuk magunkat fekvőhelyünkön. Nagyon mély, álomtalan alvással aludtam, és már majdnem dél volt, amikor Pista felébresztett a meleg feketekávéval. Reggelizés és öltözködés után Bélával megnéztük embereink elhelyezését. Bár nem jutott egyformán jó hely mindenkinek, úgy láttuk, sokat jelentett nekik a pihenés. Bélának, – aki most már hivatalosan is századparancsnok volt – bemutatam Borbély szakaszvezetőt, és Török Aladárt, akikkel eddig még nem is találkozott századparancsnoki minőségében. Mindjárt megbízta őket, hogy derítsenek fel valami meleg ételt a legénység számára, és ebédeltessék meg őket. Mi addig elmegyünk valamilyen parancsnokságra tájékozódni.

A városban nagy volt a keveredés. Fáradt, elgyötört alakulatok vánszorogtak az utcákon, némelyik szinte céltalanul. Teherautók, és harckocsik rohagáltak egyik helyről a másikra. Elég sokat bolyongtunk Bélával, mire találtunk egy nagyobb épületet, előtte magyar egyenruhás őrt álló katonával. Kiderült, hogy a Hadtestparancsnokság épülete. A szolgálattelvő őrmester egy alezredes szobájába vezetett bennünket. A szemüveges, sovány, gyomorhajos külsejű alezredes, székét hátrarúgva felállt az íróasztala mellől, és kezeit csipőjére téve ránk ripakodott.

– Ti honnan szaladtatok meg?! – kiabálta, miközben megvetően mért végig bennünket.

– A bekerített Gyevicából törtünk ki a Potudanon keresztül! – válaszoltam, még mielőtt Béla megszólalhatott volna.

Az alezredes megvető tekintete egy pillanatra sem enyhült, amikor megkérdezte:

– A Hadseregparancsot ismeritek?

– Nem ismerjük! – válaszoltunk tompán.

– Honnan a francból ismerhetnék? – gondoltam magamban.

– Akkor felolvasom! – mondta szigorú hangon, és felvett íróasztaláról egy íves nyomtatványt. Mély lélegzetet vett és elkezdte olvasni.

„ A második magyar hadsereg elvesztette becsületét . . .

. . . Vegye tudomásul mindenki, hogy innen sem betegség, sem sebesülés, sem fagyással el nem engedek senkit. Azon a területen, hol gyülekezésünket elrendelték, hol az újjászervezést végrehajtjuk, ott marad mindenki, míg meg nem gyógyul, vagy el nem pusztul. . .

Ha lovaglóostorral vágnak végig az arcunkon, nem éreztük volna magunkat olyan megalázottnak, mint ott az alezredes előtt. A sértő szavak özöne zúdult ránk. Milyen ember lehetett, aki ezt megszövegezte? Az volt az érzésünk, hogy most azok szórják ránk dörgedelmeiket, akik október végén, – amikor leesett az első hó, – elmulasztották kiosztatni a katonáknak azt a téli felszerelést, prémes sapkákat, bélelt bőrbecsekceket, és halina csizmákat, melyeket most benzinnel és gázolajjal leöntve felgyújtanak a raktárakban. Nem az a jó katona, aki szabályosan fel tudja tenni a fejére a katonasapkát, hanem az aki a sapka alatt lévő fejével néhanapján gondolkodik, és idejében gondoskodik a katonáiról is.

– Hát ezt érdemeltük meg? És ezt érdemelték meg katonáink a sok szenvedésért???

Hogyan olvassuk fel nekik ezt a parancsot? – néztünk egymásra Bélával.

De nemcsak végig kellett hallgatnunk, ezeket a megalázó szavakat, hanem a végén alá is kellett írunk, hogy tudomásul vettük azt. Kaptunk egy sokszorosított példányt is, azzal hogy minden parancskiadás előtt fel kell olvasnunk katonáinknak. Az egységünkre vonatkozó parancs pedig az volt, hogy haladéktalanul induljunk meg Obojanon keresztül, Szumi irányába.

Mint a megvert kutyák, úgy tértünk vissza embereinkhez. Egész úton nem, szóltunk egy szót sem egymáshoz. Mindegyikünknek az járt az eszében, hogy hogyan álljunk sokat szenvedett embereink elé egy ilyen hadsergparanccsal. Szállásunkra érve el is határoztuk, hogy aznap már nem olvssuk fel, csak reggel az elindulás előtt.

Borbély szakaszvezetőnek sikerült az egyik, közelben lévő német alakulatnál meleg ebédet találni embereink számára. Ha nem is bőségesen, de mindenki evett aznap, és ez az előző napokhoz képest óriási dolog volt. Rögtön megmondtuk az embereknek, hogy reggel tovább indulunk, ezért mindenki készítse össze ruházatát az útra, és korán feküdjön le, de addig is, ahol csak meg tudják húzni magukat, pihenjenek le. Mindnyájan úgy éreztük, hogy még nincs vége a szenvedésnek, és a következő időkbén még sok megpróbáltatásban lesz részünk.

Azzal, hogy a szekereink és lovaink megkerültek, no meg embereink jelentős része megmenekült, lényegesen könnyebbnek látszott a további vándorlás. Nekem meg különösen, mivel a századparancsnokság gondját Béla immár levette a vállaimról. Fokozatosan vette át a dolgokat, és egyre határozottabban intézkedett. Érett, komoly és megfontolt ember volt. Jobb kezekbe nem is kerülhetett volna a századom.

Pistával nekiláttunk a vándorlásra készülődésnek. Török Aladár által megőrzött dolgaim egy részét megosztottam Bélával. Váratlanul megtalált sílécemet pedig megpróbáltam hozzáigazítani ormótlan csizmáimhoz. Arra gondoltam, hogy a hosszúnak ígérkező téli menetelésnél mégiscsak hasznát fogom venni. Igyekeztem sikerrel járt, mert a kötéssel elég szilárdan tudtam a léceket csizmáimra erősíteni. Így vártam a másnap reggelt.

5.

Nagyon messze van Sztarij Oszkoltól Oboján. Hát még zsúfolt országúton, rendetlenül visszaáramló tömegben sodródva. Fáradt, megalázott emberekkel, elcsigázott lovakkal. Ez járt az eszemben, amikor menetünk kikanyarodott a katonáktól zsúfolt városból az Obojan felé vezető útra. Katonáink szomorú, szenvtelen arccal meneteltek a sorban, vagy ültek a szekereken, szánokon. Pe-

dig nem is olvastuk fel nekik a „Hadseregparancsot.” Béla teljesen feleslegesnek találta, mivel az előző este katonáinkhoz visszatérve, úgy vettük észre, hogy már tudnak róla. A körülöttünk lévő alakulatok katonáinak ugyanis felolvasták, azok pedig elmondták a mieinknek. Nem kérdeztük meg embereinktől, hogy mi róla a véleményük, de úgy vettük észre, nem sokban különbözik a miénktől.

A hideg mínusz húsz fokra mérséklődött, de még így is nagyon hideg volt a hosszabb meneteléshez. Bélával elől mentünk gyalogosan, és a jeges úton megálltunk néha toporogni, kezeinket dörzsölni. Mehettünk volna lóháton is, de a lábainknak a kengyelben sokkal hidegebb lett volna, és a szél is jobban átfújta volna bennünket. No meg Béla bevallotta, hogy tartalékos gyalogos tiszt létére nem tud valami jól lovagolni. Bár lovaink állapotát tekintve egyáltalán nem kellett attól tartania, hogy a ló elragadja. Így maradtunk a gyalogolás mellett. A fogathajtókat időnként váltottuk a gyalogoló emberekkel, ezáltal mindenki megfelelően meg lett mozgatva. Az orrát és a füleit mindenki öntevékenyen dörgölte, bár voltak olyan trehányok, akikre rá kellett szólni, mert már fehéredett az orruk.

Már csaknem tíz kilométert meneteltünk, amikor eszembe jutottak a sílécek. Szóltam Pistának, hogy hozza el a szánkónkról. Megdermedt kezeimmel nagy nehezen felcsatoltam a csizmára, és az úton menetelő csapatunk mellett a mezőben elkezdtem síelni.

Mennyire más volt vastag köpenyben és csizmában síelni, mint az otthoni síruhában. Itt még a hó is más volt! Nem is beszélve a terepről, amely ugyancsak különbözött a keszthelyi hegyektől. A dupla kesztyűben fázott a kezem, és a lábaim is jobban fáztak, mint amikor gyalogoltam. Félórás síelés után meguntam a gyönyört, és odakanyarodtam a szánkónk mellé, hogy felrakjam rá a felszerelést. Még nem kötöztem össze, amikor odavágódott a szánkó mellé egy alacsony – nem a mi alakulatunkhoz tartozó –, gyalogos hadapród, és kérte, hogy engedjek neki is síelni. Ahogy végig néztem rajt, láttam, hogy bakancsban, és sínadrágszerű nadrágban van, megengedtem neki.

Boldogan csatolta fel a léceket, amelyek kötései jobban passzoltak az ő bakancsához, mint az én csizmáimhoz. A botokat megmarkolva vídáman elporzott a mezőben. Jó ideig láttam fel-alá csúszkálni a menet mellett. Már egészen megfeledkeztem róla, amikor egy kolhoznál megálltunk pihenni, és megláttam a hadapródomat a szekerek között, de már sílécek nélkül. Amikor megkérdeztem tőle, hogy hol van a sí, azt felelte, hogy felrakta az egyik szekérré. Csak másnap derült ki – amikor a rendszerető Varga Pista vissza akarta vinni

a szánunkra, - hogy a szeleburdi hadapród nem a mi alakulatunkhoz tartozó szekérre rakta. Az pedig elvitte a nagyvilágba.

Így búcsúztam el immár másodszor, hányatott sorsú sífelszerelésemről, de most már eredményesen. Többé sohasem láttam!

A menetelés, ahogy már az elején éreztük, nagyon keserves volt. Az utak mentén egyre több megfagyott katonát és lovat láttunk. Embereink között egyre többen voltak, akiknek az orra, vagy a füle elfagyott. Szinte végzetes volt, ha valakinek a csizma, vagy a bakancs feltörte a lábát. Lovaink is egymásután dőltek ki. Szekereink is egyre jobban túl lettek terhelve. Az étkezés, és pihenés teljesen rendszertelen volt, nem is beszélve a tisztálkodásról.

Estefelé, ha beértünk egy kolhozba, vagy kisebb faluba, szinte öltre kellett menni az emberek és lovak elhelyezéséért. Néhány hét után, már nem tudtunk napi tíz kilométernél többet megtenni.

Obojanban néhány soproni tüzér is hozzánk keveredett. Vezetőjük egy tartalékos hadnagy volt, Hasenöhrl Vili, akiről kiderült, hogy tüdőgyulladásra van. Már néhány nap óta tüdőgyulladással gyalogolt ebben az irgalmatlan hidegben. Sem orvos nem látta, sem gyógyszert nem kapott. Ahhoz képest elég keményen állta a megpróbáltatásokat. Sőt, amikor le tudtunk egy kicsit pihenni, még humora is akadt. Zömök jókötésű soproni gyerek volt. A szüleinek téglagyára volt Sopronban. Szeretettel fogadtuk be embereivel együtt, és egész végig kitarított velünk. Közben – hála Istennek – talponállva meggyógyult.

Kis falvak és kisebb-nagyobb kolhozok során keresztül hetekig tartott a vándorlás, amíg Szumin át Konotop térségébe értünk. Közben február végétől március eleje lett, és az idő is kezdett enyhülni. A hó még nem takarodott el, és a tócsákat is jég borította. Az egyik kis faluban Csernigovkán szép nap-sütéses, de hideg reggelre ébredtünk. Kivételesen jó szállást sikerült kifognunk. A kemence egész éjjel kellemesen melegített. Reggel pedig sikerült dérkig megmosdani és megborotválkozni.

Mielőtt tovább indultunk volna, kimentem az utcára, hogy megnézzem a menethez készülődő embereimet. Meglepődve láttam, hogy a ház előtti tócsa befagyott jegén, egy kabátba és kendőbe bugyolált, de egyébként csak egy szál ingecskében lévő négyéves forma kislány mezítláb csúszkál. Kiderült, hogy a háziasszonyunk kislánya. Kihívtam az asszonyt, és mutattam neki a gyereket. Értetlenül nézett rám, a szemem látszott, hogy fogalma sincs mit akarhatok tőle. Odaintettem az egyik ruszin katonámat, és kértem, mondja meg az asszonynak, hogy vigye be a gyereket, mert megfázik. Az asszony akorát nevetett, hogy azt hittem sose tudja abbahagyni. Mondta a ruszinnak,

hogy ne aggódjak, gyermekkorában ő is így csúszkált a jégen. Hát ezekkel akartunk mi téli háborút viselni?! Hol van a mi edzettségünk az övékétől?

A parancsnokságtól azt a tájékoztatást kaptuk, mivel a 2. magyar hadsereg a Don menti harcokban olyan súlyos veszteségeket szenvedett, hogy újabb bevetése rövid időn belül nem lehetséges, az egész hadsereget a Pripjaty folyó mocsaras részétől délre vonják hátra. Itt fogják az alakulatokat rendezni, ember- és fegyverutánpótlással kiegészíteni. A harcban kimerült embereket pedig feltáplálni és pihentetni. A 7. könnyű hadosztály gyülekezési körlete Ovrucsban és a környező kisebb falvakban lesz. A parancsnokság felhívta még az alakulatok figyelmét a várható partizánveszélyre is, hogy el ne bízzuk magunkat a nagy pihenésben.

6.

Kellemes tavaszi idő lett, mire Ovrucsba értünk. Mi a várostól északra mintegy nyolc kilométerre lévő kis faluba kerültünk. Innen jártunk be később a postáért, mert a tábori posta is megindult egyszer.

Pista élelmessége révén a falu orvosnőjénél szállásoltak el bennünket Bélával. Az orvosnő kimondottan csinos feketehajú lány volt, aki hála a régóta tartó német megszállásnak, elég jól beszélt németül. Leginkább én beszélgettem vele, mert Bélának, ahogy észrevettem, nem volt erőssége a német nyelv. Kedves intelligens lány volt, mindjárt meghívott estére egy sakkpartira. Minden diplomáciai képességemet bevettem, hogy lebeszéljem róla, mert világeletemben nem voltam jó sakkozó. Nehezen hagyta meggyőzni magát, úgy látszott, hogy nagyon unatkozhatott ebben szegényes kis faluban. Végül mégis lemondott róla, főleg amikor megkértem, hogy másnap lerajzolhassam.

Amikor másnap végzett a betegeivel, felvette a legszebb ruháját, és türelmesen modellt ült a rendelőjében. Rajzolás közben jutott az eszembe, hogy kár volt neki annyira igyekeznie, mert csak a fejét rajzoltam le. Igaz, hogy annyira szépen sikerült, hogy rögtön el is kérte. Amint aláírtam a képet, és ráírtam a dátumot is, boldogan kapta ki a kezemből, és magától eltartva megelégedéssel nézegette. Én meg örültem, hogy végre valakinek örömet tudtam szerezni.

Egyre több csapattörődék érkezett be hozzánk. A szomszédos szakaszok és századok naponta gyarapodtak az időközben megkerültekkel. Ugyanakkor nagyon sok katona biztos haláláról vagy sebesüléséről is hírt hoztak. Rengegten haltak meg az éhségtől és a kimerültségtől is. A visszavonulási utak mente tele volt megfagyottakkal. Napoleon seregének a visszavonulása lehe-

tett ilyen borzalmas. Ennyi idő után, már a hadvezetés is felmérte, hogy mekkora veszteséget szenvedett a 2. magyar hadsereg. Egyre több hír jött arról, hogy az életben maradottakat haza szállítják. Egyelőre még mindannyian gyanúsítottjai vagyunk egy gyáva visszavonulásnak. Hát ehhez még nekünk is lenne egy-két szavunk!

Most egyelőre tisztí becsületszavunkra le kell írunk, hogy milyen körülmények között, és mikor hagytuk ott a Don mentén lévő állásainkat. Milyen mértékben harcoltunk az ellenséggel? Mennyi embert, lovat, és anyagot veszítettünk a harcok során? Nagyon fájó kérdések voltak, de nagyon fájó volt rájuk a felelet is.

Nem egyedül ültem neki az igazoló jelentésnek. Nehéz is lett volna egyedül megírnom! Szerencsénkre Horváth Sándor is épségben megérkezett, és nagy örömünkre újból ő lett – mint rangidős – a század parancsnoka. Bélával együtt kimondhatatlanul megörültünk ennek, mert vele és Török Aladárral együtt végig elemeztük a századnál bekövetkezett összes változásokat és veszteségeket. Tizenöt embert veszítettünk, ami a többi századok veszteségéhez képest szinte elenyészőnek tűnt. De amikor egyenként felidéztem a tizenöt katonámnak az arcát, és a családjaikra gondoltam, nagyon is nagy volt a veszteség. Ráadásul nekünk kellett a családjaikat értesíteni. Ez volt a legfájóbb kötelesség!

A harci események leírásánál teljesen megfeledkeztem a Venczel Laci embe-
reivel együtt véghezvitt ellentámadásról, és a két orosz foglyom is már csak akkor jutott eszembe, amikor a jelentéseket régen beadtuk. Azt hiszem, ha idejében eszembe jutott volna, akkor sem zavartam volna vele sok vizet abban a papír áradatban. Nem hiszem, hogy valahol végigolvasták az egész irat-halmazt.

Amikor a tisztek nagy része végzett írásbeli jelentésével, hatalmas kártyacsatákba kezdett. Soha életemben nem szerettem kártyázni, – igaz, hogy nem is tudtam – ezért inkább sétálgattam a falu környékén. A kegyetlen, hideg tél után hihetetlenül gyorsan robbant ki a tavasz. A fák, és a mezők napok alatt zöldbe borultak. Mintha a természet most akarná behozni azt, amit a tél alatt elmulasztott. A sártengerré vált utak hamar felszáradtak, és ahogy elnéztem a szántóföldeken is megindult az élet. Nagyon hiányoztak az igavonó állatok. Több helyen is láttam, hogy a lóvontatásra készített kultivátorokat és lókapákat két három erőteljes nő húzta. Keserves talajművelés volt ez, de hát a semminél jobb!

Április vége felé már egyre többször mondogatták, hogy rövidesen hazaszállítanak bennünket, de mielőtt leszerelnénk két vagy három hetes karanténban leszünk megfigyelés alatt. Vajon mit figyelnek meg rajtunk? Nem va-

gyunk-e tífuszosak, vagy nem hibbantunk-e meg a sok borzalomtól? Azt hiszem az utóbbi a valószínűbb!

Május első napjaiban jött a parancs, hogy készüljünk fel az Ovrucsban történő bevagonírozáshoz. Katonáinkat, – akiket a rendszeres étkezés már eléggé rendbehozott, – nem kellett bízgatni az összekészülésre. Amilyen gyorsan csak bírták rendbeszedték megmaradt kis holmijukat. Teljes erővel irtották a tetűket, és azon igyekeztek, hogy idejében kimossák és megszáráítsák ingjeiket és gatyáikat. A bevagonírozás hírére a száradó gatyáktól fehérbe öltözött a falu.

Amikor megérkezett a berakodási parancs, hihetetlenül gyorsan összeállt a menet. Senki nem volt fáradt, amikor a nyolc kilométeres gyaloglás után beértünk Ovrucsba. Alig vártuk, hogy előállítsák a vagonokat a berakodáshoz. A rakodó rámpa elég rövid volt, és csak öt vagonba lehetett egyszerre berakodni, mégis elég gyorsan összeállt a hosszú szerelvény. Századunk a szerelvény közepére került. Még szerencsénk is volt, mert közel voltunk a konyhához. Nem lehet elmondani, milyen boldogok voltak embereink, amikor végig fekhettek a vagonokba rakott vastag szalmán. Elöl csak három személykocsi volt a tisztek részére, és ebben annyian zsúfolódtunk össze, hogy lefekvésről szó sem lehetett, csak ülve alvásról. De ki bánta ezt, arra gondoltunk, hogy a Lavocsnében lévő karanténig nemhogy ülve, de guggolva is kibírjuk.

Ovrucsból Korosztény felé ment velünk a hosszú szerelvény. Sok szenvedést megért katonáinknak annyira megjött a kedve, hogy némelyik vagonból már nótázás is lehetett hallani. Csodálatos az emberi természet, a legnagyobb megpróbáltatások után is képes regenerálódni. Hála Istennek!

Szerelvényünk csak a nagyobb állomásokon, Zsitomirban, és Lembergben kapott új mozdonyt, de szenet és vizet kisebb állomásokon is vett fel, ami per sze kiadós várakozással járt. Nagyon sajnáltuk, hogy már kezdett esteledni, amikor vonatunk Lemberget elhagyva a Kárpátok felé közeledett. Alig vártuk, hogy Lavocsnéba érjünk.

7.

Reggel lett, mire a hegyektől övezett gyönyörű fekvésű Lavocsne vasútállomására értünk. Először az volt a legnagyobb meglepetésünk, hogy nem lehetett a szerelvényből kiszállni. Sőt fegyveres őrök vették körül a szerelvényünket. Kicsit úgy éreztük magunkat, mintha bűnözők lennénk, vagy legalábbis leprások. Az ott állomásozó – a jóléttől majd kicsattanó – tisztek érezhető fölénygel kezelték bennünket. Arra gondoltam, vajon mekkora legények

lettek volna ők a Don partján? Az orosz talán meg sem merete volna őket támadni. Először nagyon sértett bennünket, de később megszoktuk fölényüket, sőt semmibe vettük.

Nagy örömünkre, először három vagonként fürdőbe és fertőtlenítőbe kellett mennünk. Kimondhatatlanul jó érzés volt, végre tetőtől talpig meleg vízben és szappannal lemosdani. Amíg a meleg fürdőt élveztük, ruháinkat és egyéb holmiinkat az egészségügyiek lefertőtlenítették. El sem tudtuk képzelni, hogy végre végleg elbúcsúztunk a tetűinktől.

Aki végzett a fürdéssel és fertőtlenítéssel, már nem mehetett vissza a szerelvényre, hanem egy drótkerítéssel elkerített táborba, a karanténba vonult be. Itt tiszta fa barakkokban szállásoltak el bennünket. Mind a tisztai, mind a legénységi barakkokban ömlesztve volt minden alakulat. Itt aztán lehetett hallani élménybeszámolókat! Csak úgy hemzsegett a sok Hány János! Arról senki sem beszélt, hogy hogyan jutottunk idáig, és miért itt kellett találkozunk. Örömmel láttam, hogy a mi alakulatunk tisztjei eléggé visszafogottak, pedig nekik aztán volna mit elmesélni.

Amíg karanténban voltunk, állandó orvosi felügyelet alatt álltunk, de szerencsére nem lépett fel sem tífusz, sem más fertőző betegség. Május vége felé sor került a helyőrségünkbe történő hazaszállításunkra. Akkor már alakulatunként szétválogattak bennünket. Bár a karanténban együtt voltam a szombathelyi tüzér társaimmal, egyelőre még a 35/ II. zászlóaljhoz tartoztam, tehát velük együtt utaztam haza Szombathelyre. Tulajdonképpen Körmendre kellett volna mennünk kirakodni, de az egész hazatért ezredet Szombathelyen akarták ünnepélyesen fogadni, azonkívül a szombathelyi állomás nagyobb és alkalmasabb volt a kikirakodás szempontjából, ezért oda irányítottak bennünket. Alig vártuk már, hogy Szombathelyre érjünk.

Ahogy hazai földre értünk, még a levegő is más lett. Az állomásokon kedvesen integető emberek, de sokan aggódó arccal érdeklődők is. Csak most kezdtünk rádöbenni, hogy mekkora veszteség érte hazánkat a Don mellett.

Korán reggel ért be vonatunk Szombathelyre. Egy kicsit sajnáltuk, hogy éjszaka mentünk át Budapesten, és semmit sem láttunk belőle, de az ismerős dunántúli tájak látványa kárpótolt bennünket.

Gyorsan kellett kirakodnunk, mert azt a parancsot kaptuk, hogy nem vonulunk be a Lovassági laktanyába, hanem egyenesen megyünk a Szentháromság-térre, ahol az ünnepélyes fogadás lesz.

A díszmenetben egyetlen tüzérként vertem a díszlépést a körmendiek mellett, majd a parancsnokaimtól elbúcsúzva csatlakoztam tüzér társaimhoz.

MÁSODIK RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

1.

Még soha nem érkeztem ilyen lassan haza Nagykanizsára. Szombathelyen éppen csak beugrottam Forintos Jóska bácsiékhoz, megmutatni, hogy élek, és egy darabban vagyok, máris robogtam az állomásra. Előbb azért megígértem, hogy visszamegyek, annál is inkább, mivel még le kell szerelnem, és át kell vennem a frontszolgálatot igazoló iratomat, a Leszerelési-jegyvet. Varga Pistát megöleltem, amikor Zalaszenmtivánra értünk, és megígértem neki, hogy majd felkeresem. Azt is a lelkére kötöttem, ha mifelénk jár, feltétlenül jöjjön be hozzánk.

Már lehetett délután négy óra, amikor megérkeztem a házunk elé. A házunkban lévő üzletünk nyitva volt, ezért először oda léptem be, mert biztos voltam benne, hogy vagy Apámat, vagy Anyámat ott találom.

Anyám volt az üzletben, és amikor meglátott belépni, szinte repült hozzám a pult mögül. Először tetőtől talpig megnézett, mielőtt átölelt.

– Drága fiam, de szép vagy! – sírta el magát.

Én is átöleltem, és kétoldalt megcsókoltam az arcát, ő pedig csókokkal árasztotta el az arcomat.

– Hát Apa? – kérdeztem, amikor kicsit lélegzethez jutottam a csókáradattól.

Anyámból most elemi erővel tört ki a sírás. Nyakamat átölelte, arcát az arcomhoz szorítva zokogott. Könnyei végigfolytak a nyakamon.

– Uram Isten! Csak nem halt meg az apám, amíg én a fronton voltam? – néztem rá kétségbeesett szemekkel.

– Internálták! – súgta halkán a fülembé.

– Jóságos Isten! Mit követhetett el az én becsületes Apám, aki világeletemben az erkölcsi példaképem volt? – öntött el a jeges rémület.

Hát szörnyű bűnt követett el! Amikor megjelent a második zsidó törvény, amely a zsidó iparosok és kereskedők minden tevékenységét megtiltotta, az összes nagykanizsai zsidó hentest és mészárosot felvette az üzemébe segédnek. Méghozzá nagyon jó fizetéssel. Apám híres volt arról, hogy az alkalmazotta-

it mindig jól megfizette. Annak idején a mi első segédünk lett a tulajdonosa Nagykanizsán a második rádiókészüléknek, – az első persze a rádiókereskedője volt. Alkalmazottainak a jó fizetésért nagyon keményen meg kellett dolgozni. Aki nálunk három napig kibírta, az húsz évig ott maradt. Velünk gyermekeivel sem kivételezett.

Amikor egyetemi végzettséggel megszereztem a hentes és mészáros segédképesítést, inasként nekem is a ládasúrolással, pacal- és béltisztítással kellett kezdenem, mint a többi inasnak. Ha a nálunk felszabadult inas jó segédnek bizonyult, Apám kézenfogta és felvitte Budapestre tovább tanulni, vagy a Zeidl Vencel, vagy a Brauch nagyiparoshoz. Mindenütt örömmel fogadták, és védenecéből rendszerint néhány év múlva valamelyik elegáns pesti hentesüzlet üzletvezetője lett.

Hát ilyen ember volt édesapám, akit most a nagykanizsai Frank-pótkávégyár épületeiből kialakított Internálótáborban tartottak internálva! Szörnyű vétkét még azzal is tetézte, hogy amikor már internálva volt, még pótlólag felvette Singer Lalát, akitől nagy tételben szokta a libamáját vásárolni, és aki valahogy kimaradt a sorból. Ráadásul heti 60 pengő fizetéssel alkalmazta, ami nagyon jó fizetésnek számított.

Mivel már késő délután lett, aznap már nem tudtam meglátogatni. De másnap elegáns egyenruhába öltözve mentem be – a látogatási időben –, délután két órakor a táborba.

Nagyon szép napos idő volt, Apám az udvarban sétálgatott, és beszélgetett az internált társaival. Észrevétlenül mellé léptem, és belekaroltam. Megöleltem, és megcsókoltam.

– Hát itt kell találkozoznunk fiam?! – mondta szomorúan.

– Anya már este mindent elmesélt! Majdcsak rendbe jönnek a dolgok! – mondtam vígasztalva.

Apám szomorú volt, de nem volt letörve. A becsületes ember nyugalomával fogadta sorsát. Pedig a zsidótörvény kijátszásán kívül, még olyan közellátási büntetellel is vádolták, amit a többi húsiparos követett el. Az üzemet pedig még onnan bentről is irányította. Csodálatos energia volt benne. Nagyon megörült, hogy megjöttem, így legalább volt aki az állatbeszerzést intézte. Az üzleti kapcsolatokkal nem volt baj. A környékbeli földbirtokosok a Zalai Közlönyben írt gyalázkodások ellenére is bizalommal voltak irántunk. Egyszerű telefonon történt megbeszélésre beküldtek 30-40 sertést, vagy 4-5 hizott marhát, azzal, hogy majd az árért bejönnek. Apám mindig pontos volt a fizetésben. Ha egyszer is becsapta volna bármelyiküket is tíz fillérrel, oda lett volna a bizalom. De hát erre még gondolatban sem került sor.

Az üzemben Tizedes Péter elsősegéd irányításával rendben ment a termelés és az üzletek ellátása. Péter is már tizenöt éve volt nálunk, és bennünket gyerekeket, természetesen tegezett. Nálunk az is természetes volt, hogy étkezéskor a kocsisok és az inasok kivételével mindenki egy asztalnál ült velünk. Karácsonykor, húsvétkor és minden más ünnepen. Az ételek elvételének is meg volt a maga hierarchiája. Jól emlékszem, az egyik karácsonyi ebédnél apám a kisebbik testvérem kezére ütött, mert az előbb vett kenyeret a kenyérkosárból, mint az egyik segéd. „Fiam! Ő dolgozik!” mondta apám szemrehányóan. Mi pedig egy életre megjegyeztük magunknak.

Minden nap meglátogattuk apámat, és egymásba karolva sétáltunk az udvaron. Mindig elmondta az üzem és az üzletek vezetésével kapcsolatos dolgokat. Csodálatos memóriája volt, mindenre emlékezett, és a legapróbb dolgokra is gondolt. Nekünk csak pontosan végre kellett hajtani a dolgokat, mert azt mondanom sem kell, hogy az utasításainak a teljesítését a legapróbb részletekig számonkérte. Még az állat vásárok és országos vásárok időpontját is a fejében tartotta. Több vidéki felvásárlója is volt, pontosan megmondta, hogy mikor, melyik kupechoz menjünk, és mivel bízunk meg.

Soha nem panaszkodott az internálótáborban való ellátásra, vagy bánásmódra. Lehet, hogy ezt a tábor parancsnokának, Oláh őrnagynak is lehetett köszönni, aki rendkívül emberséges parancsnoknak látszott. Nagyon sokféle ember volt a táborban, partizángyanús horvátoktól kezdve a kommunistákig. Egyszer, amikor karonfogva sétáltunk. Apám az egyik, egycsomóban beszélgető emberekre mutatott.

– Látod fiam, ezek a kommunisták! – mondta.

Nagyon elcsodálkoztam, mert eddig annyira el voltunk zárva a kommunizmustól, hogy fogalmam sem volt arról, hogy hogyan nézhet ki egy kommunista. Most meglepetéssel láttam, hogy ugyanolyan emberek, mint mi. Bár Forintos Jóska bácsiról tudtam, hogy kommunista volt, de vele kapcsolatban valahogy úgy élt a képzeletemben a kommunizmus, mint amikor valaki alaposan berúg, aztán egy idő múlva kijózanodik. Erről a beszélgető csoportról nem tudtam elképzelni, hogy valaha is kijózanodnak, olyan komolyan és komoran beszélgettek. Egy magas kopasz ember, Kiss Károly volt a vezetőjük. Más emberekkel nem nagyon tárgyaltak.

A táborparancsnok Oláh őrnagy, első pillanattól kezdve amikor meglátott, nagyon barátságos volt. Érdeklődött, hogy mennyi ideig voltam a fronton, és hogy miért kaptam a kitüntetéseimet. Apám ügyével kapcsolatban azt javasolta, hogy írjak egy kérvényt Horthy Miklós kormányzó Kabinetirodájának, és kérjem, frontszolgálatomra, és kitüntetéseimre való tekintettel édesapám

ügyének a felülvizsgálatát. Apám is jónak találta a dolgot, ezért mielőtt megírtam volna a kérvényt, elmentem Szombathelyre, hogy a frontszolgálatomat igazoló iratot megkapjam az alakulatomtól.

Szombathelyen nemcsak Forintos Jóska bácsiéknál fogadtak nagy örömmel és szeretettel, hanem a tűzérosztály második ütegénél is, ahova eredetileg is tartoztam. Bónyay százados úr töviről hegyire kikérdezett a frontbeli dolgokról és kitüntetéseimről. Elhozatta az üteg írnokkal az osztályirodáról a leszerelési jegyemet és frontszolgálatom igazolását. Ezenkívül még kitüntetéseimről is kaptam egy hivatalos igazolást. A leszerelési jegyem kézhezvételével lettem tulajdonképpen civil, eddig ugyanis hivatalosan tartós szabadságon voltam. Már mindenképpen el kellett volna jönnöm a leszerelési jegyemért. Százados úr búcsúzóul még megígértette velem, hogy civilként is meg fogom őket látogatni. Civilségem öröme természetesen megígértem.

A kérvényt Budapesten írtam meg, nagybátyáméknál. Frontszolgálatomra hivatkozva, kértem Apám ügyének felülvizsgálatát. Befejezésül megírtam, amennyiben Apám ügyét nem vizsgálják pártatlanul, igazságosan és becsületesen felül, lemondok kitüntetéseimről, és azokat visszaküldöm. Nagybátyámmal, Babits Jóska bácsival együtt vittük fel a kérvényt a Várban lévő Kabinetirodába. A kocka el lett vetve, de erre mondják, hogy „Isten malmai lassan őrlnek!” Hetekig ugyanis nem történt semmi.

Azaz, hogy mégis történt. Néhány hét múlva, egyik nap egyedül voltam a házuunknál lévő üzletünkben, amikor bejött egy negyven év körüli ismeretlen férfi, és engem keresett. Bemutatkoztunk egymásnak, igazolványát megmutatva közölte, hogy ő detektív, és a Kabinetiroda megbízásából szeretné megnézni a kitüntetéseimet. Az üzletet gyorsan bezártam, és a lakásba bevezetve, megmutattam neki az egyenruhámon lévő kitüntetéseimet. Az íróasztalomból pedig kivettem az igazoló oklevelet. Megköszönte, és eltávozott.

2.

A napok kora reggeltől késő estig tartó munkában teltek. Apámat közben – ahogy az ismerős rendőröktől megtudtam –, kopaszra nyírva Kistarcsára viték, így az egész üzletvitel Anyámra és rám hárult. Mennyivel nehezebb lett egyszerre minden! Hiányzott Apám szervező ereje, és az irányító agya. Csak most tudtam meg, hogy mi is ő nekünk. A közellátási törvények is egyre szigorodtak. Nehezült a beszerzés, és növekedett az adminisztráció. A zsírjegyekkel hetenkint kellett elszámolni a Közellátási Hivatalban, a hatóságilag

egy-egy hétre kiutalt sertéseket és marhákat pedig mindig szerdán délelőtt lehetett átvenni. Az embernek sokszor az egész napja elment a futkározással.

Egyik nap délután a házuknál lévő üzletünkben voltam, amikor bejött Kroncker Jóska szakaszvezető, aki szintén Szombathelyen szolgált a tűzérosztályunknál, de az első ütegnél. Én csak azért ismertem, mert mint Örízszentpéterre való gyerek jó ismerőse volt Terus néninek, Forintos Jóska bácsi feleségének. Örömmel üdvözöltem, ő pedig elmondta, hogy ütegüket néhány hónapig Kanizsára helyezték ki a Gábor Áron laktanyába. Ütegarancsnokuk egy fiatal ludovikás tiszt, Bolhóy hadnagy lett. Jó volt Jóskával elbeszélgetni a katonai dolgokról.

Nagy öröömre, egyik nap levelet kaptam Bondor Lacitól, volt keszthelyi évfolyamtársamtól és nagyon jó barátomtól. Valahonnan megtudta, hogy szerencsésen hazajöttem a frontról, és most felkeresett levelével. Megírta, hogy második unokatestvérem és egyben keszthelyi szobatársam, Majtényi Karcsi papi birtokra – a Bencés-rendhez – került gazdasági segédtsiztnek. Ő maga pedig a Herceg Esterházy Hitbizományhoz adta be a pályázatát, és fel is vették a Hitbizomány Tolna-megyei kerületében lévő Meggyes pusztai gazdaságba ugyancsak segédtsiztnek. Mivel úgy tudta, hogy a katonasághoz behívott segédtsiztek pótlására a Hitbizománynál még vesznek fel segédtsizteket, azt ajánlotta, hogy én is adjam be a pályázatomat. Pontosán megírta, hogy a kérvényt főméltóságú herceg Esterházy Pálnak címezve kell beadni Budapesten a Tárnok-utcában lévő Esterházy palotában.

Megdobbant a szívem! A Herceg Esterházy Hitbizomány volt a legnagyobb és a legjobban felszerelt gazdaság Magyarországon. Oda bekerülni szinte álmoknak tűnt. A hatalmas nagybirtok két kerületre tagozódott. Az egyik Tolna megyében volt Dombóvár székhellyel, a másik pedig Sopron megyében Sopron székhellyel, és Kapuvár Központi Gazdasággal.

Nehéz szívvel mondtam el Anyának a lehetőséget, hiszen, ha felvesznek, teljesen magára marad az üzemmel és az összes gonddal. Legnagyobb meglepetésemre, szinte kitoró örömmel vette azt a lehetőséget, hogy gazdatiszt leszek valamelyik nagybirtokon. Nem is ragaszkodott különösebben az Esterházy Hitbizományhoz, csak az volt az óhaja, hogy túlságosan messze ne kerüljek. Ami a gondokat illeti, megnyugtató, hogy amikor Apát internálták, és én még nem jöttem haza, akkor is teljesen maga vezette az üzemet, és az üzleteket. Abban maradtunk, hogy megírom a kérvényt, és beadom a pályázatot.

Este, mikor már minden elcsendesedett, megírtam a kérvény vázlatát, és arra gondoltam, mivel úgyis Budapesten kell beadnom, majd nagybátyámnál a Vámközpontban legépelem. Másnap meg elintéztam az üzemben és az üzle-

tekben a legszükségesebb dolgokat, hogy a következő napon fel tudjak menni Budapestre.

A kora reggeli gyorsvonattal mentem, így már délelőtt tíz óraker Jóska bátyámnál voltam a Vámközpontban. Ő maga gépelte le a kérvényt, nekem csak annyi dolgom volt, hogy aláírtam, és már vihettem is Budára a Várba. A Tárnok utcában kissé megilletődve léptem be az Esterházy-palota kapuján. Herceg Esterházy Pál titkársága a földszinten volt. Két csinos, de nagyon szolidan öltözött hölgy fogadott. Az idősebbik, kissé molett, negyven év körüli nő kedvesen mosolyogva vette át kérvényemet. Szétnyitotta és kíváncsian olvasni kezdte, miközben elismerően bólogatott.

– Milyen kár, hogy nem jött tíz perccel előbb, – szólalt meg váratlanul a fiatalabbik. – Még itt volt a herceg úr, és mindjárt meg is mondta volna, hogy felveszi-e, és melyik gazdaságába, de most bement a városba.

– Hát itt ilyen egyszerűen mennek a dolgok? – csodálkoztam magamban. Ilyen egyszerű bejutni az ország legnagyobb és legrangosabb gazdaságába?

A két nő úgy látszik bizalmába fogadott, mert elmesélték, hogy herceg Esterházy Pál rendkívül egyszerűen élő ember. Egyszerűen öltözködik és kedvenc vacsorája az ecetes parizer hagymával. Nyaralni a Balatonboglár melletti Jankovics-telepen nyaral egy bérelt, egyemeletes villában. Ő aki a villák sorát vehetné meg a Balaton mellett! Hatalmas birtokára viszont a jó gazda gondosságával ügyel. Rendszeresen látogatja a gazdaságokat és név szerint ismeri mindegyik kiválóan tejlő tehenét. Most már nem is csodálkoztam azon, ahogy a magától értetődő egyszerűség érződött a palota légkörében.

Kedvesen megnyugtattak, hogy kérvényemre nagyon rövid időn belül választ fogok kapni, mert a herceg úr minden ügyet szeret haladéktalanul elintézni. Megígérték, amint visszaérkezik a városból, rögtön átadják neki a kérvényemet.

Megköszöntem kedvességüket, és igen jó hangulatban tértem vissza Jóska bátyámhoz. Csak arra kértem magamban a jó Istent, hogy először is sikerüljön a felvételem, másodszer pedig a tolnai kerületbe kerüljek Bondor Laci és unokabátyám Vaskuti Laci közelébe.

Hazatérve Kanizsára, Anyám nagy örömmel és megnyugvással fogadta híreimet. Különösen tetszett neki az a légkör, amely az Esterházy palotában fogadott. Őszintén szólva magam sem számítottam ilyen kedves és kellemes fogadtatásra. Most már csak a reménykedés maradt, hogy sikerül ez a lépésem.

Apámról egyelőre még semmi hírt sem sikerült kapnunk. El tudtam képzelni, hogy mit érezhetett, amikor világegyetében becsületes ember létére – mint egy bűnözőt – kopaszra nyírva, rendőri kísérettel Kistarcsára vitték. Mindezt

azért, mert másokon segített. Nagyon hiányzott itthon! Szorongva gondoltam arra, hogy Anya hogyan fogja bírni a sok munkát, ha engem felvesznek az Esterházy Hitbizományhoz. Anyám megnyugtatóan, hogy majdcsak lesz valami. A legfontosabb az volt, hogy a környező földbirtokosok mindnyájan támogattak bennünket, és az üzleteket el tudtuk látni áruval.

3.

Azt mondják: „Isten malmai lassan, de biztosan őrölnék!” A „lassan”-ban egészen biztos voltam, mert eltelt egy hét, két hét, és a felvételemmel kapcsolatban még semmi értesítést sem kaptam az Esterházy Hitbizománytól. A Horthy-Kabinethez beadott kérvénnyel kapcsolatban úgyszintén. Már kezdtem elveszíteni a reményemet, amikor két hét múltán Sopronból kaptam értesítést az Esterházy Hitbizomány Jóságigazgatóságától melyben arról értesítettek, hogy herceg Esterházy Pál döntése alapján felvettek a kapuvári kerület Öntés pusztai gazdaságába gazdasági segédtisztnek, 1943 augusztus 1.-i kezdéssel. Kapuváron kell jelentkezni a kerület jószágkormányzójánál, aki majd tájékoztat a javadalmazásomról és a további dolgokról.

Hát nem sikerült a tolnai kerületbe kerülnöm, pedig már olyan szépen elképzeltem magamban, hogy hogyan fogok a szelíd tolnai dombok között gazdálkodni. Ráadásul Kapuvár - ahogy a térképen megnéztem - a Kisalföld kelles közepén volt. A magam részéről teljesen meg voltam elégedve a Dunántúli -, dombvidékkel. Soha sem tudtam elképzelni, hogy Petőfi Sándor mi a fenét szerethetett az Alföldben, mikor ott az ember szeme semmiben sem tudott megkapaszkodni. Igaz viszont messzire el lehetett látni, és az is valami. De hát erre a valamire most egyáltalán nem voltam kíváncsi. Azt is nagyon sajnáltam, hogy sem unokatestvéremmel, sem Bondor Lacival nem fogok tudni találkozni, de majd csak lesz valahogy, és remélhetőleg itt is kialakul valamilyen baráti köröm.

Nehéz szívvel készítettem össze civil holmimat. Amikor még nem is sejtettem, hogy az Esterházy birtokra kerülök, csináltattam magamnak egy nagyon szép Esterházy-kockás öltönyt. Elhatároztam, hogy ebben megyek a bemutatkozásra, bár egy ideig sötét öltönyre gondoltam, de a nyári melegre való tekintettel elvettem ezt a gondolatot. Két nagy bőrönd lett tele a holmimmal. Angol lovaglósizmákat, és lovaglónadrágjaimat már alig sikerült beléjük nyomorítanom. Végül mégiscsak sikerült összekészülnöm. Úgy döntöttem, hogy inkább egész éjjel utazom, hogy reggel korán érkezzem Kapuvárra.

Szombathelyen és Sopronban is át kellett szállnom, meg várakoznom is, ezért már este el kellett indulnom.

Szomorúan vettem búcsút Anyától, ami különösen azért volt fájdalmas, mert Apáról még semmi hírünk sem volt. Most itt kell hagynom szegény anyámat gondban és reménytelenségben. Még frontraindulásomkor sem búcsúztam ilyen nehéz szívvel, mint most. Ráadásul öcsém sem kapott ebben az időszakban szabadságot Tapolcán a reptülőknél. Lajos öcsémmel együtt minden iskolai szabadságunkat az üzletekben töltöttük, mialatt iskolatársaink az uszodába és a tenispályára jártak.

Elég kemény munka volt ez, mert üzleteink reggel hét órától este hét óráig voltak nyitva, egy óra ebédszünettel. Vasárnap meg délelőtt tíz óráig tartotunk nyitva, de nyári időszakban még este is be kellett menni, a jégszekrényekből leereszteni a jégvizet. Mindig benn voltunk Apám üzemének az életében, és most ez fog hiányozni szegény Anyának.

Gyönyörű napfényes augusztusi reggel volt, amikor Kapuváron leléptem a soproni vonatról. Reggel hat óra volt, de az egész éjszakai zötyögés és várakozás dacára sem voltam fáradt. Az állomás forgalmi irodájában érdeklődtem, hogy hogyan tudnék legkönnyebben az Esterházy Hitbizomány központi irodájába jutni. A kedves arcú fiatal forgalmista, mindjárt kapta a telefont és felhívta az iroda telefonközpontját. Kiderült, hogy állandó összeköttetésben vannak egymással. A központból azt tanácsolták, hogy hagyjam a csomagjaimat az állomáson, majd ők kitelefonálnak Öntés-pusztára kocsiót, amelyik csomagjaimmal együtt ki fog szállítani a Gazdaságba. Addig reggelizzek meg, sétáljak el a központi irodába, és jelentkezzek Köhler Gusztáv jószágkormányzó úrnál, aki majd elmondja az összes tudnivalókat. Ne nagyon siessek, mert Öntés-pusztá négy kilométerre van Kapuvártól, és mire ott befognak és a kocsit ideér, kényelmesen el fogok tudni mindent intézni. Egyébként a kocsit a Központban fog keresni, de addigra már a csomagjaimat is elhozza az állomásról.

A forgalmistának megköszöntem a kedvességét, és csomagjaimat a forgalmi irodában hagyva, előkelően bevágódtam a Restibe reggelizni. A citromos tea és a sonkás tojás után egészen megbékéltem a világgal, és vidáman idul-tam a központi iroda felé, amely a nagyközség központjában volt. Dombokhoz szokott szememnek furcsa volt a szép széles, de lapos utca, amely a vasútállomásról a központba vezetett. A gyalogjárdát szép gömbakácok szegélyezték, és a házak előtti járdák már kora reggel mindenütt tisztára voltak söpörve. A házak módos gazdákra vallottak, és az egész arra utalt, hogy itt munkaszerető szorgalmas, becsületes emberek laknak. Ahogy a központ felé kö-

zeledtem, egyre inkább városiasak lettek a házak. Már néhány emeletes ház is látszott. Az egyik, – polgári jómódot sugárzó – ház nyitott ablakánál egy csinos fiatal lány szedte le a pihéket piros-csikos angora pulóverjéről.

– Hát ez egészen elfogadható! – állapítottam meg magamban

– Ha itt ilyen csinos lányok vannak, akkor egészen biztos, hogy ki fogom bírni a Kisalföldet, a dunántúli dombok nélkül is.

Csaknem egy kilométeres séta után értem a központba, egy szép széles térre. Egy járókelőtől megkérdeztem, hogy hol találok a Hitbizomány Központi Irodáját. A tér egyik végét lezáró nagy egyemeletes régies épületre mutatott.

– Ott van a Várban a földszinten! – mondta barátságosan.

Átvágtam a téren, és amikor az épület közelébe értem, akkor láttam, hogy a Vár valamikor széles vizesárokkaal volt körülveve. Belépve hatalmas bolthajtásos kapuján, láttam, hogy az egész építménynek méteresnél vastagabb falai vannak. A kapualj végében egy kis szobában volt a telefonközpont. Balra hosszú folyosó volt, melynek egyik oldaláról egymásután nyíltak az irodák, melyek a kora reggeli időpont dacára már be voltak népesedve. A folyosó közepe táján egy szélesebb ajtó volt, amelyen egy keskeny zománctáblára az volt kiírva, hogy: JÓSZÁGKORMÁNYZÓSÁG. Kissé elfogódottan kopogtattam, és léptem be az ajtaján. Az egyszerűen öltözött jelentéktelen külsejű titkárnő egy pillanatra abbahagyta a gépelést, amikor beléptem, és elmondta jövetelem célját. Felállt a gépe mellől és megindult a szoba végében lévő párnázott ajtó felé. Mielőtt belépett volna, felém fordult, és úgy mondta: „Bejelentem Kőhler úrnak!” Azzal belépett.

– Tessék! – hallatszott bentről egy öreges férfi hang.

Amikor beléptem, az ajtóval szembeni hatalmas íróasztal mellől zömök, hatvan év körüli férfi állt fel, és kezét nyújtva, a másik kezével egy öblös, kényelmes bőrfotelre mutatott.

– Szervusz! Isten hozott. Foglalj helyet! – mondta barátságosan, majd ő is helyet foglalt a mellettem lévő bőrfotelben.

– Rimler Kari már telefonált, hogy bejön érted. Ő lesz a főnököd! – tette hozzá magyarázólag, azzal nekikezdedt, hogy ismertesse munkakörömmel, fizetésemmel, és minden egyébbel kapcsolatos tudnivalókat.

Szavai nyomán kibontakozott előttem a hatalmas Herceg Esterházy Hitbizomány felépítése és szervezete. Lenyűgözően szép és jól szervezett birodalom volt. Azt már tudtam, hogy két nagy kerületre tagozódott, a Tolna- megyeire és a kapuváriira. Csak azt nem tudtam, hogy a kapuvári kerület volt a nagyobb, és értékesebb. Ezenkívül volt még a Dunántúlon néhány 5-600 hol-

das kisebb gazdaság szétszórta. Gyulakeszi-Tapolca közelében –, Bánokszentgyörgy-Zala megyében –, és 50 hold szőlő Badacsonyan. Ami leginkább megragadott, az volt, hogy mindegyik gazdaság rendelkezett egy olyan üzemmel, amit nem verhetett el a jég. Ezek ipari üzemek voltak. A kapuvári kerületben például a Mexikó Pusztai Gazdaság a Fertő tó partján nádszöngy és nádállal üzemmel, Tőzeggyár kenderfeldolgozóval, Földvárpuszta saját üzemmel, Kapuvár húsüzemmel és gépjavító műhellyel, Öntés pusztája pedig szeszgyárral rendelkezett. Mindegyik melléküzem kitűnően működött. A gazdaságok földjei a Tőzeggyári Gazdaság lápos területei kivételével kitűnő földek voltak, melyeken rekordterméseket értek el főleg árpából és cukorrépból. A táblákat mezőgazdasági kisvasút hálózta körül, amelyen ló, illetve Diesel-motoros vontatással szállították a munkásokat, és a terményt – főleg cukorrépat. A kisvasút egyik végállomása Kapuvár, a másik pedig a Petőháza vasútállomásán volt. Cukorrépaszedés idején a táblákra hordozható – úgynevezett „repülő” – vágányokat építettek, így közvetlenül a tábláról szállították a répat a vasúti vagonokba, illetve a Petőházi Cukorgyárba. Csodálattal töltött el ez a szervezethez.

A javadalmazásomra vonatkozóan elmondta a jószágkormányzó úr, hogy a pénzbeli fizetés havi 360 Pengő, november 1.- én a leadott termés mennyiségétől függő répapénz, és karácsonykor az abban az évben elért eredmény alapján termelési jutalék. Étekezni a principálisomnál, Rimler Károly tisztartónál fogok, és ezért a havi fizetésemből 66 Pengő 66 fillért vagyok köteles fizetni. Azért ennyit, mert a főméltóságú herceg úr ezt így állapította meg minden gazdaságra vonatkozóan. Ezért a pénzért napi ötszöri étkezést fogok kapni. A reggelit, tízórait és az uzsonnát a szobámba hozzák, az ebédnél és vacsoránál viszont köteles vagyok illő öltözetben a tisztartóm asztalánál megjelenni. Az étkezés kiegészítésére, – mint nőtlen segédtsízt – kapok a földvári sajtüzemtől hetenként fél kiló ementáli sajtot, a gazdaság tehenészetéből pedig naponta annyi friss tejet, amennyit kívánok.

Járt ezenfelül még évente nyolc ürméter tűzifa, három mázsa liszt és egy fél hízott sertés. Hát ez a javadalmazás minden képzeletemet felülmúlta! Ebben az időben havi 200 Pengő jó mérnöki fizetésnek számított, pedig nem is járt hozzá sem kedvező étkezés, sem egyéb külön jövedelem. Hálát adtam a jó Istennek – és Bondor Lacinak – hogy ide kerültem.

Munkaköri kötelességeimmel kapcsolatban elmondta a jószágkormányzó úr, hogy minden nap reggel fél háromkor köteles vagyok a reggeli fejésemnél megjelenni, és azt végig ellenőrizni. Megmérni a kifejt tej mennyiségét, feljegyezni és a reggeli eligazításkor jelenteni. Utána egy kicsit visszafekhetek, de

a reggel hat órakor tartott munkaelosztáson ott kell lennem, illetve azt nekem kell tartanom, a majorgazdáknak kiadva a részletes utasításokat. Ezeket az utasításokat már előző nap este – az esti parancs kiadáskor – meg kell beszélnem a főnökömmel. A munkaelosztás után még el kell indítani munkába az embereket, természetesen gondoskodva a szállításukról, megszervezve az ivóvízzel és az ebéddel való ellátásukat is. A gépek és a fogatok munkába állításánál még az üzemanyag, illetve takarmány biztosításáról is gondoskodni kell. Ha mindez megvan, jöhet a reggeli.

Reggeli után eldönthetem, hogy melyik munkát fogom ellenőrizni, lóháton, kocsival, vagy kisvasúton. Sem a sorrendbe, sem a járműbe nem szól bele senki. Napközben a faluba is bemehetek, ha kedvem tartja, vagy valamit vásárolni akarok. Még abba sem szól bele senki, ha napközben lefekszem pihenni. A lényeg az, hogy az esti parancskiadásig minden munkát ellenőrzek, illetve a munkákról be tudjak számolni, hogy hogyan állnak. Tudnom kell a növényzet fejlődéséről, állapotáról, a tehenészetben a szaporulatról és az állattenyésztéssel kapcsolatban az állatok egészségi állapotáról, esetleges megbetegedésekről, elhullásokról. Az esti parancskiadás foglalja össze a napi gazdálkodást, amit este még az irodában is rögzíteni kell. Ilyenkor kell megbeszélni a vetőmag, műtrágya, növényvédőszer és egyéb anyagok megrendelését is. Amikor mindezzel készen van az ember, még hátra van az esti fejés ellenőrzése. Csak utána következhet a lefekvés.

Tennivaló tehát lesz bőven, nyugtatott meg Köhler jószágkormányzó úr, majd egy ujjnyi vastag szürkefedelű könyvecskét nyomott a kezembe.

– Ezt olvasd át figyelmesen! – mondta –. Ez a Herceg Esterházy Hitbizománynak a Szolgálati Szabályzata. Ha elolvastad jelentkezz nálam az eskütelre! Most pedig ülj itt nyugodtan és várd meg, amíg Rimler Kari megérkezik, nekem most el kell mennem Földvár Majorba.

Kinézett a titkárnő szobájába, ahol már várákozott rá a gépkocsivezetője. Gyorsan kezet fogott velem, és elment. Én meg visszaültem a fotelbe és elkezdtem olvasni a Szolgálati Szabályzatot. Nagyon alaposan megszerkesztett valami volt. Először a jószágkormányzó előtt leteendő esküm szövege ötlött a szemembe, melynek alapján meg fogok esküdni arra, hogy a kezeimre bízott gazdaságot a jó gazda gondosságával fogom vezetni, és a rámbízott vagyontárgyakat becsületesen megőrzöm, a Szolgálati Szabályzat előírásait pedig betartom.

A Szabályzat részletesen foglalkozott a Herceg Esterházy Hitbizomány gazdatisztjéhez méltó kulturált magatartástól kezdve az utazások alkalmával a hordárnak adandó borralaló mértékéig. Ezzel kapcsolatban például előírta,

hogy a hordárnak két pengőnél kevesebb borralalót nem szabad adni. Ebben az időben egy pengő volt egy napszámos napi bére.

A fiatal gazdatisztek nősülésével kapcsolatban egyetlen feltétel az volt, hogy a menyasszony tisztességes családból származzon. Sem anyagi, sem társadalmi rangbeli előírást nem tartalmazott.

A nősülés engedélyezését viszont magától herceg Esterházy Páltól kellett kérni, aki, – ha a menyasszony a fenti előírásnak megfelelt – minden esetben engedélyezte a házasságot. Ez viszont annyit jelentett, hogy a vőlegény javadalmazása abban a pillanatban automatikusan a duplájára emelkedett. Nem lehetett három szobásnál kisebb szolgálati lakása. Még ementáli sajtból is egy kilót kapott az addigi fél kiló helyett, a fél hízott sertés helyett pedig természetesen egy egészset. Az egylovas cséza helyett kétlovas homokfutó hintó dukált neki. Háztartása részére pedig annyi baromfit tarthatott, amennyit csak akart.

Örömmel állapítottam meg magamban, hogy ennyi kecsegtető lehetőség mellett sincs semmi kedvem a nősüléshez. Igaz, hogy nem is lett volna kit elvennem.

Meditálásomból egy vidám erőteljes férfihang zökkentett vissza a valóságba. A titkárnő szobájából egy jókötésű lovaglópantallós férfi tárta szélesre az ajtót.

– Te vagy a segédtiszt? – kérdezte vidáman mosolyogva. Rimler Károly vagyok, a principálisod, vagy ha úgy tetszik a főnököd! A kocsisomat már elküldtem az állomásra a csomagjaidért – mondta erősen megszorítva a kezemet.

Kiegyensúlyozott vidám embernek látszott. Első pillantásra szimpatikus volt. Még álmomban sem tudtam volna jobb főnököt elképzelni magamnak. Mindig szerettem a jókedvű embereket, ő ugyanakkor eléggé határozott embernek is látszott. Gondolom, hogy egy nagybirtok vezetéséhez ez elengedhetetlen. Szeretnék sokat tanulni tőle, és lehetőleg jól kijönni egymással közös munkánk során.

A libériás parádéskocsis jelentette, hogy megérkezett a csomagjaimmal. Felültünk a szép sárga homokfutóra, és Isten nevében elindultam életem első munkahelyére. Otthoni üzemünkben végzett munkát és üzemünket ugyanis nem tartottam munkahelyemnek. A két angol telivér szinte röpített bennünket a széles makadámúton. Igazi szép napfényes nyári délelőtt volt. A földeken mindenütt emberek szorgoskodtak. Messze el lehetett volna látni, ha az utakat nem szegélyezték volna fasorok, melyek körülvették a sakktáblaszerűen elhelyezkedő táblákat. A falu közelében keskeny nadrágszíj parcellák voltak,

a falusiak földjei. Kijebb már az Esterházy birtok 40-50 holdas szabályos táblái sorakoztak. Kivétel nélkül szépen megmunkált földek, szabályos növényi sorokkal. Jó volt látni, ahogy a befektetett munka találkozott az igényességgel és lekiismeretességgel.

Főnököm először a frontról és a katonai szolgálatomról érdeklődött. A családi körülményeimet csak röviden érintette, így aztán nem is mondtam el neki Apa internálását, és azt, hogy milyen nehéz szívvel foglalom el munkahelyemet. Én a Gazdaságról érdeklődtem, ő pedig szívesen és nagy kedvvel beszélt róla. Elmondta, hogy az Öntés-pusztai Gazdaság 4200 katasztrális hold nagyságú, teljesen sík területen fekszik, zömében igen jó kötött agyagtalajú, de Oslí község felett, és főleg az osztrák határ mellett lápos területek is vannak, melyek részét képezik a Hanság lápos területeinek. Fő terményük a cukorrépa, melynek egy részét a Petőházi Cukorgyárba szállítják, de másik részét a Gazdaság dolgozza fel szesznek a saját szeszgyárában. Nagyon szép, és értékes a tehenészetük, a 200 tehénből 18-20 ad napi negyven liternél több tejet.

Nagy örömmel hallgattam szavait, és megállapítottam magamban, hogy nagy tudású nagyon képzett főnököt sikerült kifognom.

A nagy beszélgetésben észre sem vettük, hogy a távolban már feltűnt Öntés-pusztá, a szeszgyár már messziről látható jellegzetes kéményével. Komoly nagy településnek látszott, ahogy később megtudtam csaknem ötszázan lakták, és még külön iskolája is volt. Közlebb érve látszott csak, hogy milyen rendezett település. A széles főutcától északra helyezkedtek el az istállók, a szeszgyár, és egyéb gazdasági épületek, délre pedig a tisztartói lakás, az iskola a tanítói lakással és a cselédházak. Más gazdaságokban a cselédek igen nyomorúságos lakásokban laktak. Több, földpadlós lakáshoz tartozott egy közös konyha. Itt minden cselédnek kétszobás lakása volt, saját konyhával. A szobák padlózata hajópallós volt és a legtöbb családnak volt már rádiója. Az én lakásom a szeszgyár mellett volt, egy különálló egyszobás épület. Ide kanyarodtunk a kocsival.

– Rakodjatok le, és hozd magad rendbe! Az ebéd mindig pontosan tizenkettőkor kezdődik nálunk! A feleségem egy másodpercet sem enged ebből!
– mondta mosolyogva a főnököm.

A csomagjaimat a szobába segítő parádés kocsistól megtudtam, hogy ebben a tekintetben főnököm felesége valóban hajthatatlan. Aki az ebédétől késik, annak a terítékét elviszik az asztaltól, és nézegetheti az üres abroszt. Egyébként nagyon kedves asszony, és két gyönyörű kislánya van, akik rendkívül szépek és elevenek.

Beléptem leendő lakásomba, amely eredetileg szeszgyári irodának készült, és egy tágas parkettás szobából, kis fürdőszobából és WC-ből állt. Bútorzata eléggé szerénynek tűnt. Egy széles egyszemélyes ágy, egy asztal négy széssel, egy szekrény és egy lavóros mosdó alkotta az egész bútorzatot.

A kocsis miután lerakta bőröndjeimet elkészönt. én pedig nekiláttam holmim kicsomagolásának és szekrénybe rakásának. Amikor kinyitottam a szekrényt, meglepetten láttam, hogy az akasztós részében egy szép szmoking öltöny lóg gondosan vállfára akasztva. Mindjárt fel is próbáltam, pontosan rám illett. Megtudtam, hogy a katonasághoz behívott elődöm hagyta ott, akitől később, amikor személyesen megismertem, meg is vettem. A sors úgy hozta magával, hogy életemben egyetlen egyszer sem viseltem.

Megborotválkoztam, és az éjszakai utazás után végre derékig megmosdotam. Amikor tiszta inget vettem fel, arra gondoltam – ha már ilyen szertartásos a háziasszony – akkor sötét ruhát veszek fel a bemutatkozásra. Féltilzenkettőre már teljesen rendbehozva magamat, átballagtam a tisztartói lakáshoz. Csengetésemre rövidújjú nyári ingben a főnököm jött elém. Kissé meglepődött, amikor meglátott.

– Hát te meg mi a nyavalyának öltöztél sötét ruhába? – kérdezte mosolyogva.

– A bemutatkozás miatt! – nyögtem ki zavartan.

– Ezt aztán igazán nem kellett volna! – mondta, és bevezetett a dohányzóba.

– Mindjárt jön a feleségem a gyerekekkel, addig ülünk le – mondta, és a dohányzóasztal melletti bőrfotelekre mutatott.

– Dohányzol? - nyújtotta felém a finom cigarettával és szivarokkal teli dobozt.

– Köszönöm, nem! – mondtam és a sok különlegesség láttán kicsit sajnáltam is, hogy nem dohányzom.

– Azt nagyon okosan teszed – mondta – én sem szívom azt a bűdös bagót.

Beviharzott a két kislány, és szétterpesztett lábakkal megálltak előttem. Nyomukban jött principálisom felesége kedvesen mosolyogva. Egyáltalán nem látszott sem előkelősködőnek, sem szertartásosnak. Közvetlen kedveséggel nyújtotta kezét, amikor bemutatkoztam, de elhárította kézcsókomat. A két kislány is természetes egyszerűséggel nyújtotta a kezét, amikor megmondták a nevüket. Az idősebbik öt éves lehetett, őt Erzsébetnek hívták, – mint az anyukáját – a kisebbiket, a három évest pedig Katinak. Rögtön megbarátkoztak velem, és már kézenfogva mentem velük az ebédlőbe.

Gyönyörűen megterített asztal várt bennünket, és én egészen meghatódtam arra a gondolatra, hogy mindez az én tiszteletemre történik. Szinte csalódtam, amikor néhány nap múlva rájöttem, hogy itt minden ebédre így terítenek, és ebédre sohasem volt öt fogásnál kevesebb. A két szobalány szünet nélkül hordta a jobbnál jobb ételeket, és váltotta minden fogás után a táányérokat. Az italt külön lány szolgálta fel.

Néha vendégek is voltak, és ilyenkor bővültek a fogások is. Több alkalommal egy tűzér tábormok volt az asztalszomszédom, akiről kiderült, hogy Erzsébet asszony sógora.

Igen jól elbeszélgettünk egymással ebéd után a dohányzóban a frontbeli dolgokról. De egyszer, amikor szivarra akart gyújtani, és én sietve tüzet akartam adni, megfogta az öngyújtót tartó kezemet. – Öcsém! Jegyezd meg magadnak – mondta kioktatóan –. hogy szivaros embernek ne siess tüzet adni. Mert először a szivarokat végig kell mustrálni, kiválasztani a legjobbat. Ki kell venni, megropogtatni, leharapni, vagy levágni a végét. Megszívni, hogy szelel-e? Ha mindezzel készen van az illető, akkor jöhetsz neki tüzet adni!

Hát én egy életre megfogadtam a szavait, jóllehet később nem sok alkalommal volt szivaros embernek tüzet adni. A kislányokkal viszont annyira megbarátkoztam, hogy minden ebéd után a nyakamban kellett őket kivinni az udvarba.

Ami az étellel való ellátásomat illeti, rendkívül meg voltam elégedve. A szobámba készített tűzóraít és uzsonnát rendszerint el sem tudtam fogyasztani, és mindezt havi 66 Pengő 66 fillérért. Ez minden várakozásomat felülmúlta. Anyámnak is siettem megírni, hogy ellátásom és elhelyezésem semmi aggodalomra nem ad okot. A javadalmazásom tekintetében pedig teljesen megnyugodhat, az ország egyik legjobban fizető nagybirtokára kerültem.

Azt mindjárt a kezdetben éreztem, hogy a szép fizetésért majd meg is kell dolgozni. Minden tudásomat latba kell vetnem, hogy ezek között a kiválóan képzett, magastudású szakemberek között meg tudjam állni a helyemet. A gazdaságokat vezető intézők és tisztartók csaknem mindegyike egy-egy szakterületen országos szaktekintélynek számított. Az általuk vezetett gazdaságokban az a szakterület képezte a főágazatot, amelyben a vezető különösen kiválóan számított. Lenyűgöző volt ez a csodálatos szervezethez, és az volt benne a szép, hogy mindez olyan természetesnek és magától értetődőnek tűnt.

Mindenesetre az első dolgom az volt, hogy minél előbb megismerkedjem az egész gazdasággal, bejárjam a területét, megismerjem a dűlőket, majorokat, de a legfőképpen az embereket, akik munkájukkal ilyen széppé, és rendezet- té tudták tenni ezt a gazdaságot.

Az ismerkedést mindenk előtt magával a főmajjossal, Öntés-pusztával kezdtem. Ebben igen nagy segítségemre volt a szeszgyár vezetője Pruzsinszky Emil, aki nemcsak a szeszgyártáshoz értett, de az egész gazdaság ügyvitelével tisztában volt, és tulajdonképpen ő volt az egész adminisztráció irányítója.

Irodája, ami egyben az egész gazdaság irodája volt, a két tanteremből álló iskola mellé volt építve, és egyetlen szobából állt. Pruzsinszkykyn kívül még egy huszonöt év körüli fiatalember, Kormos Pista és egy nagyon szerény, szolid külsejű gépíró, Varjas Erzsike dolgozott itt. Ők alkották a 4200 holdas gazdaság egész adminisztrációját. Nem lehetett ráfogni, hogy személyzeti szempontból túl lett volna méretezve. Pruzsinszky és Erzsike könyveltek, Kormos Pista pedig a bérelszámolást végezte. Nem volt könnyű dolga Kormos Pistának, mert a fél évre szerződött summás munkások mellett voltak szakmányosok, – például a dohányznál – és napszámosok is naponta változó létszámmal. Nemcsak az őket megillető jogos bérüket kellett kiszámítania, hanem azt is, hogy ezt a bért egyénenként, milyen címletű pengővel és fillérral kell kifizetni, hogy a fizetés alkalmával ne kelljen pénzváltással bajlódni. Erzsike a gépelésen kívül az anyagkönyvelést is végezte, decemberben pedig a leltározást is. Bőven volt tehát munkája mindegyiküknek.

A magam részéről mind a könyvelésben, mind a bérfizetésben, sőt a leltározásban is részt kellett vennem. A könyvelésben persze csak estefelé, amikor már a gazdasági dolgokkal végeztem. Ezenkívül rám tartozott az összes szükséges anyagok, – vetőmag, műtrágya, zsák, ponyva, patkóvas, kocsikenőcs stb. – megrendelése és leszállításuknak az ellenőrzése. A munkák napközbeni ellenőrzéséhez hátsólovam, és egy új sárga egylovas kis homokfutóm volt. Annak ellenére, hogy szerettem lovagolni, legtöbbször a homokfutóval mentem, mert annál nem kellett a lovat kikötnöm, ha a tábla közepébe akartam menni a munkát ellenőrizni. Addig Ézsöl Laci, a kiskocsisom vigyázott a kocsira és a lóra a tábla szélén. A lovat viszont magam szerettem hajtani, csak a várakozások miatt vittem Lacit magammal. Tisztelettudó rendes gyerek volt, és szépen gondozta mindkét lovamat.

A reggeli fejések hajnali fél háromkor kezdődtek percnyi pontossággal. Erre Pénzváltó Imre, a tehenesgazda ügyelt. Én minden nap már negyed háromkor ott voltam a tehenistállóban, hogy még a fejés megkezdése előtt tájékozódjam az éjjeles tehenestől az éjszaka folyamán történekről, ellésekről, elhullásokról. Végigjártam az istállót és megnéztem a újszülött kisborjúkat,

hogy nem születtek-e valamilyen testi hibával. Azt mondanom sem kell, hogy az egész tehénállomány törzskönyvezett volt. A kiválóan tejelő egyedekre különösen vigyáztak, ezeket mindig a legjobb fejők fejték. Ebben az időben Magyarországon még nem volt elterjedve a fejőgép, minden fejest kézzel végeztek. Egy negyven liter tejet adó tehenet naponta háromszor fejték. A tehenesgazda gondja volt, hogy minden tehénél külön feljegyezze az aznap adott tej mennyiségét. A fejőket az alapfizetésükön kívül a tejmennyiség után is pre-mizálták, így azután igyekeztek gondos munkát végezni. Ritkán fordult elő megbetegedés, de ilyenkor nekem kellett kihívnom az állatorvost Kapuvárról, a Központból. Pénzváltó Imre igen jó tehenesgazda volt, aki a komplikáltabb elléseket is le tudta vezetni. Némelyiknél magam is részt vettem.

A szántóföldek megműveléséhez két Fowler gőzeke, két traktor, 20 pár lófogat, és 50 pár ökrősfogat állt rendelkezésre. Az ökrök utánpótlása az osztrák határ közelében lévő Cafi-dombnál, félszabad tartásban tartott magyar marha állományból történt. Ezek az állatok rendkívül edzetek voltak, és a féltetős nyitottoldalú karámban csak néhány ember gondozta őket. Olcsóbb vonóerőt el sem lehetett volna képzelni, bőségesen meghálálták a mostoha tartást. Maga a Cafi-domb elnevezés kissé nagyképűnek tűnt, mivel az egész földhalom nem volt tíz méternél magasabb.

Én leginkább olyankor mentem a gulyát meglátogatni, amikor az osztrák vámosokkal akartam beszélni. Gazdaságunk birtokhatára egybeesett a magyar-osztrák határral, és csak egy egyméter széles árok jelképezte a határt. Határőrségnek sem a mi, sem az osztrákok oldalán nyoma sem volt. Csak az osztrákok oldalán voltak fináncok, vagyis vámosok, a határtól mintegy nyolcszáz méterre lévő Pamhagenban, régebbi magyar nevén Pomogyban. Egyszer valami miatt a határ közelében voltak, és amikor meglátták a kis kocsimat, átinteztetek. Átugrottam az árkot és átmentem hozzájuk. Könnyen megértettük egymást, mert mindegyikük jól beszélt magyarul. Megkínáltak cigarettával, de amikor mondtam, hogy nem dohányzom, megjegyezték, hogy ők viszont szívesen szívják a magyar cigarettát. Erre megígértem, hogy a legközelebb majd viszek nekik. Egészen jól összebarátkoztunk, és a végén azzal váltunk el, hogy megígértették, legközelebb feltétlenül látogassam meg őket Pomogyban. A vámházban mindig meg fogom őket találni. Mondanom sem kell, elég gyakori látogató lettem, persze néhány doboz cigarettát mindig vittem magammal. Ők viszont csokoládéval, vagy más édességgel kínáltak.

Néha főnököm, Kari bácsi kocsiján mentünk ki a gulyát meglátogatni. Egyszer gyönyörű napfényes őszi időben voltunk kint, és a gulyán kívül örömmel

nézegettük a természetet, élveztük a Hanság nyugalmat és csendjét. Egyszer csak Kari bácsi véletlenül a karórájára nézett.

– János! Fél tizenkettő múlt! – rikkantott a békésen nézgelődő parádéskoszra.

Az rögtön kézbekapta a gyepelőket, és a lovak közé vágott. A két angol telivér vágta ugrott, és mintha meg lennének vadulva, úgy vágattak. Először nem érttem a sietség okát, de aztán eszembe jutott a pontosan tizenkét óra-kor kezdődő ebéd. Legalább öt kilométerre voltunk Ötös-pusztától, és hiába robogtunk, hogy csak úgy porzott utánunk az út, már elharangozták a delet, amire a majorba értünk.

– Van valami enivalód? – kérdezte Kari bácsi mosolyogva, amikor leszálltunk a kocsiról, és megindultunk a tisztartói lakás felé.

– A tízóraitam be van készítve a szobámba, még nem értem rá megenni. – válaszoltam.

– Akkor majd megosztjuk ebéd után! – mondta vidáman, és látszott rajt, hogy nem csinál kérdést az egészségből. Többször áteshetett már ezen az élményen.

Az ebédlőbe lépve láttuk, hogy Erzsébet asszony és a gyerekek már megették a levest. Az egyik szobalány éppen a tányérokot váltotta, de a mi helyünkön nem volt teríték. Jó étvágyat kívánva illedelmesen végig ültük az ebédet. Asztalbontás után Kari bácsival sietve átvonultunk hozzám, a tízóraitam kiegészítve a hazuról hozott, és az Apám gyártotta téliszalámival, meg gyulai kolbásszal, jól megebédeltünk. Ettől kezdve gondosan ügyeltem arra, hogy az ebédre pontosan odaérjek.

A gőzekék munkáját szerettem leginkább nézni. Hála a Kisalfölnek, a szántóföldi táblákat könnyű volt sakktáblaszerűen kialakítani, méghozzá úgy, hogy mindegyik oldalát út szegélyezze. A két Fowler gőzekemozdony a két szemközti útra állt fel, amelyekre egyenlő távolságban a mozdonyok kazánjainak fűtéséhez szükséges ölja hasábokat raktak. A 6-6 ekefejes billenőekét ökrökkel vagy traktorral vontatták a táblának az egyik gőzekemozdonyhoz közeli szélére. A gőzekemozdony drótkötélét hozzákapcsolták az ekéhez, a tábla túlsó oldalán lévő gőzekemozdony drótkötélét pedig ökrökkel vagy traktorral áthúzták az ekéhez, és azt is hozzákapcsolták. Az eke tulajdonképpen váltvaforgató eke volt, 6 jobbos, meg 6 balos ekefejjel, és a rajta lévő ülésen elhelyezkedő kezelő, mindegyik oldalról kormánykerékkel tudta irányítani az éppen leeresztett ekéket. A kezelő, végezte egy fogasíven rögzíthető kar segítségével az eke leeresztését. Minden menet után át kellett ülnie a másik oldalra, hogy az ekét átbillentse, és a megfelelő ekéket leereszse.

Az eke gyönyörű munkát végzett. Mint egy könyvnek a lapjai, olyan szépen feküdtek egymásra a barázdák, osztóbarázda és bakhát nélkül. A szántás mélysége pedig semmi kívánnivalót nem hagyott maga után. Őszi mélyszántáshoz ideálisabb gépet el sem lehetett volna képzelni. Láptalajon pedig az úgynevezett tőzegtelkesítő ekével, akár egy méter mélyen is meg tudta forgatni a talajt. A gőzekemozdonyok bírták erővel, a vastag drótkötélük szintén. Bár rengeteg tűzifát használtak fel a mozdonyok kazánjainak fűtéséhez, mégis gazdaságosabb volt az ökrökkel való szántásnál, részben a munka gyorsasága, részben pedig a szántás minősége miatt.

Most éppen egy 50 holdas táblát szántottak Osli falutól északra, amikor odaértem a kis kocsimmal. Valami baj lehetett, mert mind a két gőzekemozdony üzemelt, de az eke nem mozdult el a tábla közepéről semelyik irányba sem. A gépész leugrott a gépről, és éppen át akart ugrani az út és a tábla közötti, csaknem két méter széles árkon, amikor leszálltam kis homokfutómról. Mondtam neki, hogy maradjon a gépén, én majd bemegyek a tábla közepébe és megnézem, hogy mi baj van az ekével. Az eke kezelője akkor már körüljárta az ekét, jobbról-balról nézegette, de semmi hibát nem talált. Vele együtt én is körüljártam, és amikor alkatrészenként kezdtem vizsgálni, akkor láttam, hogy a szántás mélységét szabályozó kar rögzítő karikája van beszorulva. Förléptem az ekére, és egyetlen jól irányzott rúgással a helyére rúgtam a karikát. A kezelőnek mondtam, hogy üljön át a másik ülésre, én majd kikormányzom a működő ekéket a tábla széléig. Átült és kis zászlójával jel adott a gépésznek, hogy minden rendben. A gépész fűtyentett a mozdonyral, és megindította gép hasa alatt lévő drótkötél dobot. A drótkötél megfeszült, az eke pedig kormányzásommal megindult a tábla széle felé.

Ahogy a gőzekemozdony felé néztem, láttam, hogy principálisom kocsija is ott áll a gép közelében. Rajta kívül még valaki volt a kocsin, akit nem ismertem. Amikor a tábla szélén megálltam az ekével, fellendültem a kifeszített drótkötélre, és úgy ugrottam át a kétméteres árkon.

– Ő Bátki Jóska, a segédtsztem! – mutatott rám Kari bácsi, amikor bemutatott az ismeretlennek, akiről megtudtam, hogy Baranyovics jószágigazgató Sopronból, és az egész Herceg Esterházy Hitbizomány vezetője. Bemutatkoztam és jelentettem neki a történeteket.

Vacsora előtt Kari bácsi karonfogott és behúzott a dohányzóba. Helyet mutatott az egyik bőrfotelba, ő pedig letelepedett a másikba.

– Szomorú hírem van Jóska! – kezdte a mondókáját. – Megtetszettel Baranyovics jószágigazgató úrnak, és behelyezett központi segédtisznak Kapuvárra. Borheck Bandi bácsi lesz a főnököd, és két lakásod is lesz, egyik Kapuváron a Várban, a másik pedig Kistölgyfán. Mindjárt holnap kezdesz náluk. Vacsora után adj át mindent Pruzsinszkynek!

A kitüntetésnek számító áthelyezés ellenére szomorú lettem. Meleg szívű, kedves és nagy tudású főnököt vesztettem Kari bácsiban, és az egész gazdaság légköre kellemes volt. Amikor beléptem az ebédlőbe, Erzsébet asszony vont félre.

– Jóska! Ne mondja meg a gyerekeknek, hogy elmege tőlünk! – súgta halhalkan.

Kissé szomorú hangulatban vacsoráztam, és elbúcsúzkodás után siettem át Pruzsinszkyékhoz, hogy minél előbb átadhassam a dolgokat. Könnyű dolgom volt, mert olyan ember volt Pruzsinszky Emil, aki a gazdaságban mindenről tudott. Még egy fél órába sem telt, mire mindennel végeztem.

Másnap már korán reggel bevonultam holmimmal egyetemben Kapuvárra. A Kapuvár-Kistölgyfai Központi Gazdaság irodája is a Várban volt a Jószág-kormányzóság mellett, csak néhány szobával arrébb. Kopogtatásomra erőteljes, határozott férfihang válaszolt. Amikor beléptem, az ajtóval szembeni íróasztal mellől nálam fél fejjel magasabb, jól megtermett, erőteljes férfi állt fel, és nyújtotta kezét az asztalon keresztül.

– Borheck! – mondta kurtán és határozottan.

– Te leszel a segédtisznem? – folytatta, és közben végigmért.

– Igen! – válaszoltam, miközben illendően bemutatkoztam.

– Hát Isten hozott, foglalj helyet! – mutatott egy öblös karosszékre, aztán visszaült íróasztala mögé. Telefonkagylóját felvéve rámnézett.

– Mindjárt szólok Vizsi Lacinak, a kocsisomnak, és kimegyünk egyenesen Kistölgyfára. Addig megmutatom az itteni szobádat.

A telefonálás után felkerekedtünk, és átmentünk a bolthajtásos kapualj másik oldalán folytatódó folyosóra. Közben én beléptem csomagjaimért a telefonközpontba. A folyosó végén új főnököm belépett egy teremnek is beillő nagy szobába, amelyben két egymás mellé tolt hosszú asztal, meg egy csomó szék volt az asztalok körül. Egy nagy rádió és egy telefon volt az egyik asztalon. Kiderült, hogy ez Kapuvár légvédelmi központja, és légirádió esetén in-

nen történik a szirénák megszólaltatása, illetve a riadó lefújása. A teremben éjjel-nappal van ügyeletes, aki állandóan figyeli a rádió utasításait. Most is egy vékonydongájú fiatalember állt fel az asztal mellől, és fejbőlintással köszöntött bennünket. Azt már az első pillanatban megállapítottam, hogy személyem őrzése a legmesszebbmenőkig biztosítva van, de nő a bűdös életben sem fogok tudni idehozni. A terem végében egy keskeny folyosóra nyíló ajtó volt, és erről a folyosóról nyílt a szobám.

A szobába belépve örömmel láttam, hogy szép tágas, világos szoba, két nagyméretű szekrénnel, szép széles ágygal, asztallal, székekkel, íróasztallal és egy mosdóval. A fürdőszoba a folyosó másik oldaláról nyílt, mellette pedig egy polcos éléskamra volt tele Badacsonyi Szürkebaráttal megtöltött boros üvegekkel, ami a Hitbizomány badacsonyi pincéjéből származott.

Éppen csak körülnéztem a szobában, leraktam csomagjaimat, máris beszéltek a telefonközpontból, hogy a kocsí előállt. Vizsi Laci, a parádéskocsis egyenestartású jókötésű ember volt, egészen jól mutatott ezüstpitykés libériás ruhájában. Szorosan fogta a két nyugtalankodó angol telivért, amíg új princípálisommal felkapaszkodtunk a szép sárga homokfutóra. Egy darabig ugyanazon az úton mentünk, mint Öntés-pusztá felé, de azután már a Kistölgyfai Gazdaság földjei következtek. Az út baloldalán a gazdasági kisvasút sínei vezetettek. Még két kilométert sem mentünk, amikor a sínek egy szépen rendezett majorba kanyarodtak. A major egy kis irodaépületből, néhány cselédlakásból, és három nagyméretű szarvasmarha istállóból állt. Nagyjából négyzet alakú területen feküdt. Az útról mi is bekanyarodtunk a majorba.

– Ez India major! Kapuvárhoz legközelebb eső majorunk! – mondta új főnököm, akit, ahogy észrevettem nem vetett fel a szóbőség, viszont annál többet cigarettázott.

Szinte egyik cigarettáról gyújtott rá a másikra, és ahogy később megfigyeltem, naponta két - három dobozzal is elszívott a jó erős Duna cigarettából. Már egészen barnák voltak ujjának a végei a nikotintól. Kezéből sohasem hiányzott acatolós végű kampósbotja. Egész megjelenése erőt, határozottságot sugárzott, és magasfokú mezőgazdasági tudást. Szótlansága is inkább megfontoltságnak hatott, egyáltalán nem volt bántó és lekezelő.

– Ebben a majorban vannak a hízómarháink! – mondta, amikor lekászálódunk a kocsiról.

Az istállókat végignézve szépen gondozott hízóökröket láttam. Egy részük már csak az olasz kereskedőkre várt. Arra gondoltam, milyen jól jönne egy-két darab apám üzemébe.

Amikor újból kocsira szálltunk, megkérdeztem principálisomat, hogy honnan kapta ez a major a kissé egzotikusnak ható India nevet. Meglepődött kérdésesen, de ő sem tudta megmondani, azt viszont megjegyezte, hogy van itt a kerületben ezenkívül még egy ilyen egzotikus nevű gazdaságuk a Fertő-tó melletti Mexikó-pusztá, ahol a mezőgazdasági termelésen kívül a fertői nádból nádszőnyeget, és nádpallót készítenek.

Főnököm egyre jobban megnyílt, és egyre többet árult el az általa vezetett gazdaságról. A Kistölgyfai Gazdaság területe 5300 katasztrális hold, tehát több mint ezer holddal nagyobb, mint az Öntés-pusztai. A termelési szerkezet nagyjából azonos, és itt is kiváló a tehenészet. Nem kis büszkeséggel mondta el, hogy a tejelő világrekorder Dáma tehén is az ő tehenészetükben adta a világrekordot jelentő napon a legnagyobb, 70.1 kilogramm kifejt tejmennyiséget a kistölgyfai tehenészetben. Növénytermesztés tekintetében cukorrépából és árpából termesztenek legtöbbit. Gépesítés tekintetében egyáltalán nincsenek túlszervezve. Két kerekes és a lápos területekre két lánctalpas traktoruk van. A talajmunkákhoz még negyven pár lófogát és ötven pár ökörfogát áll rendelkezésükre. Az igásökrök 2/3 részét a harmadik majorban, az osztrák határ közelében lévő Miklós majorban tartják, 1/3 részét pedig Kistölgyfán.

Nagyon kíváncsi voltam már Kistölgyfára. Eddig észak felé haladó útunkról balra letérve végre megpillantottam. Szép, nagykiterjedésű major volt, melyet a fő út két részre osztott. Ugyanúgy, mint Öntés-pusztán, itt is a főúttól északra helyezkedtek el az istállók és a gazdasági épületek, délre pedig gyümölcsfáktól övezve a cselédlakások és az iroda. Iskola nem volt, pedig ahogy elnéztem, itt is legalább ötszáz itt élő ember lehetett. Ahogy később megtudtam, azért nem volt iskola, mert a gyerekeket minden reggel a gazdasági-kisvasút vitte be Kapuvárra az iskolába. Téli időben fedett, bár nem fűtött vasúti kocsikban utaztak. Ami a kisvasutat illeti, az útunkat eddig végig szegélyező – helyenként kiterővel tarkított – kisvasút a major közepe táján egész kis pályaudvarra szélesült, a végében a kis dízelmozdonyok részére épített garázsokkal. Szükség is volt erre a kis pályaudvarra, mert ahogyan később megtudtam, nagyobb munkák idején sokszor ötszáz munkást is hozott a kisvasút Kapuvárról, és itt történt a munkások munkahelyekre történő elosztása is.

Kocsinkkal először a gazdasági épületeket vettük célba, és a tehenistállók mögött folyó silózást néztük meg. Földbe süllyesztett, négy méter átmérőjű betongyűrűkből készített silókba történt a silózás. A silótöltő szecskavágó közvetlenül siló mellett volt felállítva és folyamatosan okáda a felszecskázott silókukoricát a silóba, ahol 6-8 ember igazgatta el vasvillával és taposta is

egyben. Mindegyik siló közelében hatalmas földkupac volt, hogy azokkal a megtelt silót lefedjék, és lenyomtassák. Főnököm elgondolkodva nézte a földkupacokat, és megjegyezte, hogy tél idején elég nagy munka az összefagyott földet eltávolítani a már megkezdett silókról.

– Miért nem terhelik le ölfával? Azt könnyebb leszórni róla, és utána ugyanúgy fel lehet használni! – szólaltam meg váratlanul.

– Mondasz valamit! – nézett rám főnököm elismeréssel, majd a kocsihoz intette a silózási munkákat irányító idősebb köpcös embert.

– Varjas! Hordasson elegendő ölfát a silókhoz, azzal fogjuk leterhelni! – azzal az istállók végében húzódó hosszú ölfá rakásokra mutatott, melyek egy része a gazdasági felhasználásra előkészített ölfá volt, másrésze pedig a cseléd-ség fa járandósága.

Egy alacsony, gazdászkalapos, gumicsizmás snasszul öltözött ember közeledett kocsinkhoz, acatolósvégű kampósbotját karjára akasztva. Főnököm, amikor meglátta leszállt a kocsirol. Én is leugrottam, és megálltam főnököm mellett. Amikor az atyafi a közelünkbe ért, levette poros gazdászkalapját.

– Ő Walter Imre, az ispánunk! – mutatott rá főnököm. Étkezés szempontjából ők fognak ellátni. Na, ismerkedjete meg egymással! – fejezte be a rövid bemutatást.

Előreléptem és kezet fogtam az alacsony, angolbajszos férfival. Izzadt tenyere, de jó erős férfias kézfogása volt. Napbarnított arcán látszott, hogy napjának legnagyobb részét a szabadban töltötte. Ő volt itt minden munkák mozgatója. Megnyugtató volt részemre, hogy náluk fogok étkezni, már úgysis idegesített a gondolat, hogy minden ebédre és vacsorára be kell mennem Kapuvárra Borheckékhoz.

– Megmutatom a szobáját, és az irodáját segédtsz úr! – szólalt meg Walter, és tisztelettel biccentve főnököm felé, kampós botjával botozva megindult a gyümölcsfákkal övezett különálló irodaépület felé.

Megindultam a csendesen baktató ispán után. Amikor az épület közelébe értünk, akkor láttam, hogy még egy lakás is csatlakozik az irodához. Walter elmondta, hogy a kétszoba-konyhás fürdőszobás lakásban ő lakik a feleségével, gyermekük – sajnos – nincs.

Az épületbe belépve először az irodában találtam magam. A bejárattal szemben, szép széles íróasztal karosszékkal, mögötte a falon egy tehén szépen kikészített bőre volt felszegezve. Ez a világrekorder fejőstehén, Dáma bőre volt. Szinte megilletődtem, amikor megláttam.

A bőrtől másfél méterre a fal át volt törve, és egy nagy cserépkályha volt beépítve, amelyik az iroda mögött lévő másik szobát is fűtötte. A másik szo-

bát, amelyik a lakásom volt és az irodából nyílt. A bejárati ajtóval szemben, – a szoba déli oldalán – szép széles ablak tette világossá a szobát. A másik fal mellett volt az ágyam, tiszta szép ágyneművel felhúzva. Az ágy mellett egy alacsony fiókos szekrény, könyveimnek és egyéb dolgaimnak, egy nagyméretű beépített szekrény pedig a ruházatomak. Volt ezenkívül még egy asztal négy székkal. Az ágyammal szemközti falból két kis ajtó nyílt. Az egyik a tusoló és a belőle nyíló WC ajtaja, a másik pedig egy kis kamráé, amelynek polcai alatt egy kis jégszekrény volt elhelyezve. Igazi legénylakás, jobbat nem is kívánhattam volna.

Walter elmondta, hogy a közlekedéshez lesz egy hátszlovam, a kis homokfutó kocsimhoz egy Alagról kiöregedett telivér ügetőlovam, a kisvasúti vagonhoz pedig egy betanított, úgynevezett „pánvágli” lovam. Ezek a betanított „pánvágli” lovak pontosan tudták a kisvasúti közlekedés szabályait! Mindig tudták, hogy a síneknek mikor, melyik oldalán kell menniük, és mikor a sínek között. Kitérőkhöz érve figyelték, hogy merre állnak a váltók, és aszerint mentek, még akkor is, ha a hajtójuk elfeledkezett volna a váltóra figyelni. Fehér hátszlovam Kistölgyfán volt a lóistállóban a fogatosgazda gondjaira bízva. Az Avanti névre hallgató – hajdan több versenyt nyert – ügetőlovam Kapuváron volt, főnököm istállójában Kertai Jóska kiskocsisom gondozásában. Az esti parancskiadáskor mindig meg kellett mondanom, hogy másnap jöjjön-e és hány órára jöjjön Kistölgyfára.

Jóska tizenhat-tizenhét év körüli gombszemű bukfejes gyerek volt. Tulajdonképpen Horváth Jóskának hívták, a „Kertai” csak mellékneve volt. Kapuváron csaknem mindenkinek volt valamilyen mellékneve. Ahogy később megismertem, szolgálatkész, tisztelettudó gyerek volt, és sohasem késett egy percet sem. Avantit és a szép, új sárga kiskocsimat, gyönyörűen tisztán tartotta.

Ahogy a szobában szemlélődtem, kopogtatás után bejött Walter felesége. Az asszony Walternál sokkal fiatalabb és csaknem egy fejjel magasabb csinos szőke nő volt. Elmondta, hogy az ebédet és vacsorát a szobámba készítik, a reggelit, tízórait és az uzsonnát pedig a jégszekrénybe. Csak arra kért, ha valami miatt késnék az ebéddel vagy vacsorával, mondjam meg előre, hogy melegen tarthassák az ételt, vagy addig frisset készíthessenek. A szoba takarítását és a mosást, majd egy fiatal lány fogja végezni, akit majd a férje a magtárban dolgozó lányok közül kiválaszt.

Miután mindent tisztáztunk, megmondtam, hogy a tisztartó úr kocsiján visszamegyek Kapuvárra a holmimért, és majd a saját kocsimmal jövök

vissza. Mivel nem tudtam pontosan megmondani, hogy mikor, abban maradtunk, hogy a jégsezekrénybe készítenek ennivalót.

A silózáshoz visszatérve láttam, hogy két lófogat már egy nagy rakás ölfát hordott a silókhoz. Tehát jónak találták, és megvalósították elgondolásomat. Mielőtt visszaindultunk volna, még megnéztük a tehénistállókat. Itt is az Öntés-pusztán megszokott rend fogadott, jó kondícióban lévő szépen gondozott állatok. Az istálló viszont különbözött a Öntés-pusztaitól, mert kétszintes volt, és az istálló fölött magtár helyezkedett el. A tehenesgazdát Gyarmatinak hívták, aki illő tisztelettel jelentkezett főnököm előtt, amikor meglátott bennünket az istálló felé közeledni. Megismerkedés után megkérdeztem tőle, hogy mikor kezdődik reggel a fejés. Örömmel vettem tudomásul, hogy itt is hajnali félháromkor, mint Öntés-pusztán.

Amikor visszakocsiztunk új főnökömmel Kapuvárra, már beszédesebb volt, mint idejövet. Sokat beszélt a gazdaságról és elképzeléseiről. Csak úgy kocsi-ról mutatta meg a Húsgyárat és a Gépjavító Műhelyt. Mindegyikre nagyon kíváncsi voltam, el is határoztam, ha már megismertem a gazdaságot, mindegyiket külön-külön alaposan meg fogom nézni.

A várba visszatérve siettem szétválogatni ruháimat. Kistölgyfára csak csizmát, gumicsizmát, néhány leंबरdzseket és az esőkabátomat vittem, no meg a könyveim közül néhányat. Amikor a telefonközpontba beszéltem a kocsi-mért, odaadták a postámat, melyet utánamküldtek Öntés-pusztáról.

A legnagyobb örömet Anyám levele okozta, melyben megírta, hogy feloldották Apa internálását, és minden pillanatban várják haza. El is határoztam, hogy szombaton reggel hazautazom, de vasárnap estére visszajövök. Majd a péntek esti eligazításkor kérek eltávozást főnökömtől. Az eligazítás egyébként minden este pontosan nyolc órakor volt. Engem, Waltert és az összes majorgazdákat körkapsolással bekapcsoltak Borheck Bandi bácsinak a Várban lévő irodájába. Ott mindenki sorjában elmondta a mondandóját, és meghallgatta a másnapi munkatervet, meg a reá vonatkozó utasításokat. Már az első eligazításkor megállapítottam, hogy új főnököm hihetetlen memóriával, rendkívüli szakmai tudással és irányítóképességgel rendelkezik. A legapróbb részletek sem kerültek el a figyelmem. Mindenkinek kijelölte a másnapi feladatát, és minden munkahelyre pontosan annyi embert rendelt, amennyi ott szükséges volt.

Kertai Jóska jelentette, hogy előállt a kiskocsimmal. Nagyon kíváncsi voltam Avantira, de főleg arra, hogy milyen az ügetése. Amikor megláttam, még a lélegzetem is elállt. Hát lószépségversenyen nem sokra vitte volna! Sovány, hosszúlábú, csapottfarú állat volt, és a lovak életkorát tekintve, benn lehetett

a nyugdíjas korban. De amikor csomagjaim felrakása után megindultunk, még az állam is leesett. Kocsival ilyen gyorsan még sohasem mentem! Avanti hosszú térölő lépésekkel ügetett, és ami érdekes volt, nem lehetett érzékelni a lépései ütemét. Mintha egy Rolls-Royce motor hajtotta volna kis sárga kocsimat, olyan egyenletesen haladtunk. Minden csodálatom ezé a csúnya, patkányfarú állaté volt. Egyből megszerettem! Azt mondanom sem kell, hogy hihetetlen gyorsasággal értünk ki Kistölgyfára.

Az esti eligazításnál, melynél – mint új ember – meg sem szólaltam, főnököm közölte velem, hogy másnap majd időben kijön, az ő kocsiján fogjuk megnézni a gazdaságot és a munkákat.

6.

Alig vártam, hogy reggel legyen! Már negyed háromkor kimentem a tehenészetbe, ahol már megkezdődött az élet. A fejők a fenekükre szíjazott fejőszékekkel már ott imbolyogtak a középső járásokon, egy vizesvödörrel és egy fejősajtárral a kezükben.

Itt is kivétel nélkül férfiak voltak a fejők. Ennyi jóltejelő tehen fejéséhez kemény férfimarkokra volt szükség. Gyarmati a tehenesgazda, amikor meglátott, sietett hozzám, és jelentette az éjszaka eseményeit. Két üszörborjú született, melyek már leszáradva az elkülönítő boxaikban vannak. Mindjárt oda mentem megnézni, örömmel láttam, hogy szép küllemű egészséges borjak, és mindegyikük neve, meg a születési időpontja is fel van már jegyezve a táblájukon. Itt is az volt a szokás, mint a katonaságnál a lovak elnevezésénél, az azonos évben született állatokat, az arra az évre megállapított betűvel kezdődő névvel nevezték el. Kistölgyfán ebben az évben úgylátszik a C betű lehe-tett soron, mert az egyik borjú tábláján CUCI, a másikén pedig CINGAPUR volt írva.

– Milyen név ez a Cingapur? – kérdeztem a hátam mögött álló Gyarmatitól.

– Hát annak a városnak a neve, amit tegnap este foglaltak el a japánok! Bemondta a rádió is! Annak emlékére neveztem el! – vágta ki büszkén Gyarmati.

Nem akartam elrontani a kedvét, ezért nem is mondtam meg neki, hogy azt a várost Szingapurnak mondják és Singaporenak írják. A borjúnak meg úgyis mindegy, hogy hogyan nevezték el.

Gyarmati egyébként kiváló tehenesgazda volt. Az egész tehenállomány tiszta és jólgondozott, kitűnően tejelő egyedekből állt. Engem különösen Dáma világrekordja érdekelt, melyet Gyarmati gondoskodása mellett ért el. Na-

gyon érdekes dolgokat tudtam meg tőle. Először is azt, hogy a magyar-tarka fajtájú Dáma nem a saját tenyésztésből származott. Egy vásárban vette Borheck tisztartó úr, az akkor második borjas állatot. Küllemére nézve is csak 2-s osztályzatú volt, és a tőgye sem mutatott semmi különöset. De főnököm éles szeme meglátta benne a lehetőséget. A harmadik borja után kezdett el igazán tejelni. Négyyszer kellett fejni naponta, hogy a tejét lefejjék tőle. A világrekord évében minden fejését négy különböző helyről küldött szakemberből álló bizottság ellenőrizte. Ami a takarmányozását illeti, abban az időben csak a Herceg Esterházy Hitbizomány tudta megengedni magának azt a fényűzést, hogy öt magtári lány álló napon keresztül csak azzal foglalkozzék, hogy a lucerna-szénáról leszedje a leveleket. A jó étvágyú Dáma csak a lucerna leveleit kapta, mivel annak volt a legnagyobb fehérje tartalma. Senki nem gondolt arra, hogy ez lesz a végzete. Fehérjemérgezésben pusztult el ki sem töltve a tejelési időszakát. Viszont a 70,1 kg legnagyobb napi tejmennyiségével évtizedekig tartotta a világrekordot a magyar-tarka marhafajta dicsőségére.

A tehenészetben öt órára mindig befejeződött a fejés. A tejházban Gyarmatival lemértük a tejmennyiséget, beírtam a tejkönyvbe és aláírtam. A reggeli eligazításnál ezt be kellett mondanom tisztartómnak, a reggeli hőmérséklettel egyetemben.

A kisvasút csak háromszáz napszámot hozott Kapuvárról. Walter a kis nozeszából irányította őket a munkahelyekre. Miklósmajorba mindjárt százat küldött kapákkal felszerelve. Minden munkacsoportnak gondoskodni kellett vízfordóról és az ebédnek, időben történő odaszállításáról. Figyeltem a munkáját, mert a következőkben az egész munkaelosztást én fogom végezni.

Csak reggel tudtam meg, hogy a matyó summás munkásokon kívül van még állandó munkásként kétszáz lengyel hadifogoly is Kistölgyfán.

Ők a cselédlakások mögött lévő két hosszú barakkban laktak. Külön konyhájuk volt, saját szakácsokkal. Barakkjuk jól megépített téglapépület volt, hajópallós szobákkal. Ezekben hatan, vagy nyolcan laktak együtt, és volt még egy kis színháztermük is, ahol vasárnap délutánoként előadásokat tartottak mandolin zenekaruk kíséretével. Csendes, szorgalmasan dolgozó emberek voltak. Az egyikük egy Tadeusz keresztnevű alacsony, izmos rendőr őrmester a kovácsműhelyben dolgozott, és olyanokat vert az üllőre, mint egy gőzkalapács.

Az emberek elosztása után éppen csak megreggeliztem, amikor beszólt Walter, hogy itt van a tisztartó úr, és már vár a kocsiján. Le sem szállt a szép

sárga homokfutóról, csak amikor üdvözöltük egymást, helyet mutatott maga mellett a hátsó ülésen. A kocsis melletti ülésre pedig Walter kapaszkodott fel.

– Miklósmajorba! – szólt oda főnököm kurtán a kocsisnak. Amikor már elhagytuk a majort, csak akkor fordult felém.

– Most olyan növényt mutatok neked, amit még nem láttál! – mondta, de többet nem volt hajlandó elárulni róla. Mivel Walter sem szólt egy szót sem, már arra gondoltam, csak nem banánt, vagy datolyát termelnek Miklósmajorban? Szinte egy szót sem beszélünk, amíg a major közelébe nem értünk. A major déli oldalán egy szépen zöldellő ötvenholdas tábla mellett álltunk meg, amelynek a major felőli oldalán éppen akkor álltak munkába a kapások.

– Hallotál már valamit a gumipityangról? – kérdezte főnököm, még mielőtt leszálltunk volna a kocsirol.

– Igen! Oroszországban láttam is egy kokszagisz ültetvényt – válaszoltam.

Főnököm arcán egy kis csalódottság látszott, mivelhogy nem sikerült ismeretlen növényt bemutatnia, de azért elmondta, hogy ő sorjelölő növényként gomborkával vettette, mivel a kokszagisz lassan kelő növény, így az első kapálásnál a gyorsan kelő és fejlődő gomborka biztonságosan jelzi a kokszagisz sorait. Most lesz az ültetvény első kapálása.

Lekaszálódunk a kocsirol, és a kapások közé lépve meglepetéssel láttam, hogy a kokszagiszt vágják ki, a gomborkát pedig meghagyják. Felvettem egy kivágott kokszagiszt és a tábla szélétől még csak néhány méterre előrehaladt kapások elé állva elkiáltottam magamat: „Idefigyeljenek emberek! Maguk a gumipityangot vágják ki, a gomborkát pedig meghagyják!” Waltert és a kapások munkavezetőjét odaintve megmutattam nekik a kokszagiszt.

– Hiszen ez gyermeklánctű! – szólalt meg Walter a tarkóját vakarva.

– Persze! Csak éppen kinemesítették kokszagisz, vagy gumipityang néven,- válaszoltam, mire ők mindjárt megmutatták a kapásoknak, hogy mit is kell meghagyni.

– Segédtsizt úr, az Isten küldte magát ide! Én bizony kikapáltattam volna mind az ötven holdat! – sügta Walter mellém somfordálva.

Egy beszélgetésünk során később Borheck Bandi bácsi is elmondta, hogy bizony még ő sem látott kifejlett növényként kokszagiszt, és ha idejében közbe nem lépek, ő is hagyta volna, hogy kikapálják. Azt is elmondta, hogy a Jószágkormányzóság úgy tervezi, hogy a soproni kerületben termelt kokszagiszt Öntés-pusztán építendő üzemben fogják gumi alapanyaggá feldolgozni. Ebben a háborús időben bizony nagy szükség van gumira.

Hazafelé kocsziva megkértem Bandi bácsit, hogy haza utazhassam a hét végén. Minden további nélkül megengedte, és én alig vártam a péntek esti eliga-

zítást, hogy utána bemehessek Kapuvárra várbeli szobámba, hogy összekészülhessek a hazautazáshoz. Természetesen ott is aludtam, mivel Beledre kellett kocsiznom, hogy a Csornáról korán reggel induló vonatot elérjem. Kertai Jóskának megmondtam, hogy fél ötre álljon elő a kocsimmal, hogy legkésőbb öt órakor elindulhassunk, mert a csornai vonat hat órakor ér Beledre, arra oda kell érnünk.

Jóska reggel vagy elaludta vagy elmafládkodta az időt, de már elmúlt öt óra, amikor csomagjaimat felrakva kikanyaroltunk a Vár hátsó bejárati kapuján. Ráadásul amikor odaértünk a vasútállomásnál lévő sorompóhoz, amely a Beled felé vivő utat lezárta, a sorompó zárva volt. Jó öt perc múlva nyitották csak fel. Karórámra nézve láttam, hogy már csak háromnegyed óránk van Beledig, amely 16 kilométerre volt. Már éppen szólni akartam Jóskának, hogy forduljunk vissza, amikor ő az olcsó kis karórájára pillantott.

– Odaérünk! – mondta egykedvűen, mint aki teljesen biztos a dolgában.

Mérgemben nem szóltam semmit, és egyáltalán nem voltam biztos benne, hogy elérem a vonatot. Jóska az ostor szíjával éppen csak megérintette Avanti hátát, az nyakát kinyújtva nekilendült. Hosszú térélelő lépései, mint egy géppuskasorozat csattogtak a makadámúton. A rohanás izalmában egyikünk sem szólt egy szót sem. Egy idő múlva már én is kezdtem reménykedni benne, hogy odaérünk. Valóban, néhány perc hiányzott a hat órából, amikor oda-kanyarodtunk a beledi vasútállomás elé. Amíg én leugrottam jegyet váltani, Jóska kihordta csomagjaimat az állomásépület elé, de akkor már hallatszott a kanyarban a motorvonat kürtje. Jóska csak feladogatta a csomagjaimat, és már indult is velem a vonat.

Nagykanizsán nagy volt az öröm, amikor hazaértem. Boldogan öleltem meg Apát, aki egy kicsit lefogyott, és a haja, – melyet Kisvárdára szállításakor kopaszra nyírtak, – rövid volt, mint egy bevonuló rekrutának, de jól állt neki. A legjobban örültem annak, hogy az átélt szenvedések nem törték meg. Csak tiszta lelkiismerettel lehet ilyesmit átvészelni.

Anyám nemcsak a jövetelemnek örült meg, hanem annak a tízkilós kartondoboz kockacukornak, melyet a cukorrépa prémium részeként néhány nappal azelőtt kaptam. A cukor-, és zsírjegyes világban ennyi cukor sokat jelentett egy jó háziasszonynak.

Éjfélig tartó beszélgetésben telt a nap. Apám elmesélte kálváriáját, ami nemcsak azzal végződött, hogy feloldották az internálását, de az eljárását is teljesen megszüntették. Hála a Horthy kabinetirodájához írt kérvényemnek végül is teljesen rendeződött a dolog. Ez nagy megnyugvás volt számomra.

Apámék számára pedig az, hogy látták, én is jó helyre kerültem. Másnap már megnyugodva utaztam vissza Kapuvárra.

7.

Még Öntés-pusztán Rimler Kari bácsi felhívta a figyelmemet, hogy mint az Esterházy Hitbizomány állományaiba tartozó gazdatisztnak, nemcsak dolgoznom kell, de társadalmi életet is kell élnem. Elmondta, hogy milyen sorrendben és kiknél kell levizitálnom. Náluk nem kellett, mert rögtön odaérkezésemkor átestem rajt, de Borheck Bandi bácsiék az elsők között emlegette. Felhívta a figyelmemet, hogy Bandi bácsi felesége egy diplomata lánya, és rendkívül sokat ad az etiketre. Éppen ezért illő körülmények között az irodájában jelentettem, hogy szeretném tiszteletemet tenni náluk. Nem tudott rögtön időpontot adni, mert először még egyeztetni kellett felesége és kislánya programjával.

Amikor megvolt az időpont, már kora délután bementem Kapuvárra. A Várban lévő szobámban megfürödtem, megborotválkoztam és átöltöztem a vizithez illő ruhába. Mivel még fiatal volt az idő, négy óra tájban átmentem az Éhn Szálloda éttermébe, hogy egy pohár sör mellett elülsem az időt. Még meg sem ittam a sörömet, amikor az étterem ajtájában feltűnt Rimler Kari bácsi lovaglórúhás alakja. Amikor meglátott egyenesen odajött az asztalomhoz.

– Hát te miért vagy így kiöltözve? – kérdezte, amikor végignézett rajtam.

– Bandi bácsiékhoz készülök vizitbe. – feleltem.

– Hát az még odébb van. – mondta a karórájára nézve – Addig még igyunk meg egy kis sört.

– Kérek két korsó sört! – szólt oda az elősiető pincérnek.

Gyorsan kiittam a maradék sörömet, és nekiláttam a Kari bácsi által részemre rendelt sörnek. Elkezdtünk beszélgetni. Kari bácsi kedvesen érdeklődött, hogy vagyok megelégedve új munkahelyemmel, és körülményeimmel, majd rátértünk a kapuvári társasági életre. Ahogy beszélgettünk, egyszer csak feltűnt az ajtóban Borheck Bandi bácsi szíves alakja. Rögtön megcélozta az asztalunkat, amikor észrevett bennünket. Már éppen a vége felé tartottunk sörünknek.

– Három korsó sört! – szólt oda a pincérnek.

Én idegesen az órára néztem, amikor kihozták a söröket, és láttam, hogy vészesen közeledik a vizit ideje.

– Mit nézed az órátat! – szólt Bandi bácsi – Tudom, hogy hozzánk jössz vizitre, majd én tartom a hátamat. Egyébként Kari te is gyere át hozzánk! – fejezte be mondanakáját.

Azzal nyugodtan elkezdtek beszélgetni Kari bácsival, először a gazdasági dolgokról, majd az égvilágon mindenről. A vizit ideje már régen elmúlt, és közben egészen beesteledett. Mivel nem vagyok nagy sörivő – legfeljebb nagy melegben szoktam meginni egy pohárral –, az elfogyasztott sörmennyiség dolgozni kezdett bennem. Elnézést kértem és igyekeztem megcélozni a folyosó végében lévő WC-t. Meghökkenve láttam, hogy a folyosó rácsos ajtaja zárva van, a pincér pedig vacsorázni ment a konyhába.

Késégbeesetten mentem vissza a helyemre, és arra gondoltam, hogy vége a társaságbeli karrieremnek. Mit fog szólni Bandi bácsi felesége és kislánya? Nem elég, hogy nem tartottam be a vizit időpontját, de nem kezdek azzal a bemutatkozást, hogy: Kérem szépen, merre van a WC?

Bandi bácsi és Kari bácsi semmit sem érzékeltek kinszenvedésemből. Nyugodtan beszélgettek, majd kiitták söreiket, és fizettek a közben előkerült pincérnek. Az étteremből kilépve a templom mögötti sötét téren át igyekeztünk Borheckék lakása felé, közben óvatosan kerülgettük a cikcakkban húzódó légvédelmi futóárkokat. Egyszer csak Kari bácsi megállt az egyik futóárok mellett.

– Várjatok! Nekem még van egy kis dolgom! – mondta, azzal nadrágját kigombolva hozzá látott ahhoz a művelethez, amelyre én is annyira vágytam.

– Nekem is! – szólalt meg Bandi bácsi, azzal a cikcakk másik szögleténél ő is elkezdte kigombolni a nadrágját.

Egy hosszú ideje ostromlott vár lakói nem várhatták olyan örömmel a felmentő hadsereget, mint én ezt a pillanatot. Fel sem tűnt, hogy a cikcakk végébe én is beálltam harmadiknak. Rimler Kari bácsi természetessége megmentette a helyzetemet.

Borheckéknél a vizitem egyáltalán nem zajlott etikettszerűen. Bandi bácsi felesége, amikor meglátott bennünket, rögtön azzal kezdte, hogy mossunk kezet és vacsorázzunk meg. Rögtön beteretelt bennünket az ebédlőbe, maga pedig a konyhába ment intézkedni. Amíg a vacsorát felszolgálták, addig Nicolett, Bandi bácsi csinos tizennyolc éves kislánya szórakoztatott bennünket. Igazi, társaságbeli, jólcsevegő kislány volt.

A vacsorát – nagy meglepetésemre –, Vizsi Laci a parádés kocsis szolgálta fel, inasruhában, fehérkesztyűsen. Később megtudtam, hogy a sofőr szerepét is ő tölti be.

Tulajdonképpen ezzel a vacsorával kezdődött kapuvári társaságbeli életem. Idővel sorra leveziteltem mindenkinél, ahol pedig csinos kislány volt, gyakori vendég lettem. Mint központi segédtsízt, vasárnaponként én láttam vendégül a környező gazdaságokban lévő többi segédtsíztet. Nálam rakták le sáros csizmaikat. Ünneplő ruháik az én szekrényemben voltak. Sokszor már annyi volt a ruha, hogy néha a magamét sem találtam. Az csak természetes volt, hogy pálinka és likőr készletemet is úgy itták, mintha a sajátjuk volna.

Nagy örömökre megtudtam tőlük, hogy Vaskuti Laci unokabátyám is felkerült a dombóvári kerületből a soproniba, és most a Mexikó-pusztai Gazdaságban van, mint nős segédtsízt. László-majorban lakik egy szép háromszobás szolgálati lakásban. Amikor egyik vasárnap meglátogattam, tőle tudtam meg, hogy volt szobatársam és második unokatestvérem, Majtényi Karcsi is – miután összeveszett a papokkal – az Esterházy Hitbizományhoz került. Most a Tőzeggyármajori Gazdaságban segédtsízt Merényi Feri bácsinál. Mivel a gazdaság földjeinek a fele Ausztriához tartozik, állandó útlevele van. Rövidesen őt is meglátogattam. Elmesélte, hogy sokat vesződnek a legnagyobb részét lápos földjeikkel, és főleg kendert termesztenek, amelynek a feldolgozását saját kendergyárukban végzik. Nagyon örült, hogy közel kerültünk egymáshoz, és együtt hiányoltuk Bondor Lacit, aki még a dombóvári kerületben maradt.

A téli időszakban eljött a leltározás ideje. Kistölgyfán a magtárban és a műhelyekben már mindent felleltároztam, amikor a Várban lévő szobám került sorra, a hozzátartozó éléskamrával együtt. A polcon lévő mind a 28 üveg Badacsonyi Szürkebarátot beírtam a leltárba. Bandi bácsi, amikor az ellenőrzésnél ehhez a tételhez ért, töltőtolla hegyével megállt a sornál és kérdően nézett rám.

– Ezt meg mi a fenének írtad be? – kérdezte felém fordulva.

– Mert ott volt! – nyögtem zavartan.

– Miért nem itátok meg a barátaiddal, hiszen vasárnaponként van elég vendég! Valamilyen reprezentációból maradt meg, és már régen leírták! – mondta és egy határozott mozdulattal kihúzta az egész sort.

Hát, ha ilyen nagyvonalúak az Esterházy cégnél, majd teszek róla! – gondoltam magamban, és attól kezdve minden vasárnap ott volt a kínálatomban a Badacsonyi Szürkebarát is.

Minden vasárnap volt elég vendégem. A vidékről bejöttek, a mozi után megvacsoráztak az Éhn Szálloda éttermében, aztán átjöttek hozzám, sokszor a cigányzenekarral együtt. Ilyenkor rendszerint hozták magukkal a barátaikat is.

József napkor egy népes társaság jött köszönteni. Köztük volt Tágh Ede továbbbszolgáló gh-s hadnagy is egyenruhában. Mivel a vendégek Siti Géza cigányzenekarát is áthozták az Éhn-ből, komoly mulatás kerekedett. A magam részéről étellel és itallal felkészültem a vendégeskedésre, sőt a teljes Szürkebarát készletemet is bedobtam a köztudatba. Ennek köszönhetően éjjel fel már tetőfokára hágott a hangulat. Tágh Ede hirtelen előkapta kis pisztolyát, és kettőt belelőtt a plafonba. A harmadikat már azért nem tudta belelőni, mert elkaptuk a kezét és elvettük a pisztolyát. Nagyobb baj nem történt, mert a Várnak másfél méter vastag falai és erősen boltozott szobái vannak. De a fölötünk lévő szobában feküdt Kőhler jószágkormányzó úr súlyosan beteg felesége. Amikor ezt megmondtam vendégeimnek, mindjárt elcsendesedtek. Kiitták boraikat, és hamarosan elköszöntek. Ahogy elmentek, a telefonközpontossal üzentem Kertai Jóskának, hogy fogjon be, mert kimegyek Kistolgyfára. A reggeli fejésre már oda is értem.

A munkák elosztása után ki akartam menni a határba, hogy egy kicsit kiszellőztessem a fejemet. Már éppen indulni akartram, amikor kocsijával megjelent Borheck tisztartó úr. Nem szállt le, csak intett, hogy üljek fel melléje.

– Megnézzük a mákot Miklósmajorban! – mondta, mire Laci elindította a lovakat.

Nem tudtam elképzelni, mi baja lehet annak az ötven hold máknak, ami a kokszagisz tábla közelében volt. Szombaton reggel néztem, és az esti eligazításon jelentettem, hogy semmi baja. Bandi bácsi egész úton nem szólt hozzám. Amikor odaértünk a mák táblához, lelépett a kocsiról, és kampósbotjával botozva megindult a tábla közepe felé. Ott acatolósvégű kampósbotját a földbeszúrva szembefordult velem.

– Te Jóska! A Várban nem egyedül laksz ám! – mondta szemeit összehúzáva.

– Vendégeim voltak, és ez a bolond Tágh Ede belelőtt a plafonba! – mondtam.

– Tudom! Csak ennyit akartam mondani! – szólt, és cinkosan villant a szeme.

Hát ilyen úriemberek az Esterházy gazdatisztek. Ezért kellett az ötvenholdas tábla közepéig bejőnnünk.

Kapuváron jóformán a mozi jelentette az egyetlen szórakozási lehetőséget. Vasárnap már kora délután elkezdtek érkezni hozzám a segédtisztek, és miután átvedlettek úri ruháikba, egy csapatként indultunk a moziba. Mindig valaki egyszerre vette meg jegyeinket, így az egész társaság egy sorban ült. Sorban történt a jegyvásárlás kötelezettsége is. Bár ez fel sem merült, de nem le-

hetett volna kibújni alóla. Csak hófúvás idején volt szerencsés, aki soros jegyvásárló volt, mert akkor néhányan nem jöttek be.

Márciusban egy gyönyörű tavaszi vasárnapon a Rigoletto filmváltozatát játszották: A király bolondja címmel. Szokásunk szerint, már az ajtók nyitáskor betódultunk, és elfoglaltuk a helyünket a bennünket megillető hátsó páholsorban. Még a Híradó előtti reklámot vetítették, amikor észrevettem, hogy két sorral előttem, néhány fiatal fiú társaságában egy sportos alakú fehérturbános lány foglalt helyet, feketésszürke ruhában. A turbán akkor kezdett divatba jönni a nőknél, és én a fehér turbánhoz kissé sötétnek találtam a ruhát. Közben elsötétült a nézőtér és elkezdték vetíteni a Híradót. Híradó közben az jutott az eszembe, hogy ez a fehérturbános lány lesz a feleségem. Ilyen marhaság is csak nekem juthat az eszembe – gondoltam magamban – hiszen lehet, hogy hosszú az orra és fülig szája van, mivel az arcát még nem is láttam, mert leüléskor nem fordult hátra. Alig vártam, hogy vége legyen a Híradónak. Amikor kivilágosodott a nézőtér, végre megfordult, és a mögötte lévő sorban mondott valamit valakinek. Akkor láttam, hogy kimondottan szép az arca, és ő az a lány, akit Kapuvárra érkezésemkor először megláttam, hogy az ablak közelében állva a pihéket szedte le a pulóverjéről.

– Ki ez a lány? – kérdeztem a mellettem ülő Földvár-majori segédtisztól Hopp Oszitól.

– Klima Trudi, egy ügyvédnek a lánya. Tavaly tavasszal halt meg az édesanyja, és még nem tellett le teljesen a gyászév, azért van sötét ruhában – súgta Oszi.

– Hát én ezt a lányt, ha török, ha szakad, megismerem! – határoztam el magamban, különösen akkor, amikor a szünetben a mozi elé kimenve az egész alakját sikerült meglátnom.

A megismerést elhatározni könnyebb volt, mint megvalósítani. A jelenlévők közül személyesen senki sem ismerte, így csak abban reménykedhettem, hogy társaságban majd csak összefutunk valahol. Ezzel kapcsolatban egyáltalán nem volt szerencsém, részben azért, mert a gyász miatt keveset járt társaságba, részben pedig olyankor érkeztem valahova, amikor ő már néhány perccel előbb elment.

Már május volt, amikor a Jurcsek pontok jóváíratása miatt be kellett mennem Sopronba. A háború miatt a gazdaságoknak előírták a kötelező terménybeadáskor. Minden terményre vonatkozóan meg volt határozva, hogy mennyi pontot jelent a beszolgáltatása, melyet a Közellátási Hivatal egy kis könyvben igazolt és a gazdaság részére jóváírt. Ezeket a pontokat a kitalálójuk után Jurcsek pontoknak nevezték. Általában havonta egyszer kellett Sopronban jó-

váíratni. Ezen a szép májusi reggelen ezért indultam a korai vonattal Sopronba.

Amikor Győr felől befutott a soproni vonat, egy csapat fiatal fiú tódult fel a vonatra, és foglalt helyet a fülkékben. Kiderült, hogy Sopronban tanuló kapuvári gyerekek, és írásbeli érettségire mennek.

Köztük volt László Tibi, akinek az édesapja kultúrmérnök volt az Esterházy Hitbizománynál, és náluk már vizitettem, tehát ismertem Tibit, csinos nővérével, Ildikóval együtt. Tibi sorra bemutatta diáktársait. Egy magas, vékony szőke fiú kemény kézfogással mutatkozott be: Klima Imre vagyok! – mondta és akkor jutott eszembe, hogy Trudival együtt láttam a moziban.

A fiúk elmondták, hogy az írásbeli után a délutáni vonattal jönnek vissza Kapuvárra.

Úgy intéztem a dolgaimat, hogy én is a délutáni vonattal utazhassak. Imrere nagyobb figyelmet fordítottam, és társalgás közben megkérdeztem, nem jönne-e el vasárnap moziba?

– Nem lenne baj, ha a nővérkémet is elhoznám? – kérdezte félénken.

– De nem ám! – mondtam, és közben arra gondoltam, hogy erre ment ki az egész.

Alig vártam, hogy vasárnap legyen. Már jóval az előadás kezdete előtt ott voltam a mozinál és megvettem a jegyeket. Néhány perccel az előadás kezdete előtt érkeztek és Imre gyorsan bemutatott nővérének.

– Trudi vagyok! – mondta és szembenézve velem sportosan kezet fogott.

A következő pillanatban sarkonfordult, és megindult a bejárat felé. Alig foglaltunk helyet, megkezdődött az előadás. Ha jól emlékszem, ismét egy opera filmváltozatát, a Trubadur-t játszották, és a Milanoi Scala zenekarát Tullio Serafin vezényelte. Örömben – hogy Trudit megismerhettem, – nem sokat jegyeztem meg az előadásból. Utána meghívtam őket az Olaszi cukrászdába, ahol nagyon kellemesen elbeszélgettünk. Már sötétedett, amikor hazakísértem, és nagyon megörültem, amikor ő kérdezte meg, hogy legközelebb mikor találkozunk? Mivel a folyó munkák miatt azon a héten úgy látszott nagyon el leszek foglalva, azt javasoltam, hogy egy kerékpárkirándulás keretében meglátogathatnának Kistölgyfán. Nem ígérték biztosra, de néhány nap múlva délután, amikor a major közelében lovagoltam, láttam, hogy hárman kerekeznek a makadám úton a major felé. Amikor egy árkot átugratva közelebb mentem hozzájuk, akkor láttam, hogy Trudi, Imre és Kiss Gazsi, a Mezőgazdasági Szakiskola tanára jönnek hozzám vendégségbe. Én a lóról szálltam le, ők meg a kerékpárról, és egymás mellett gyalogoltunk be a majorba. Egy fiatal béresnek nyomtam a kezébe a kantárszárat, azzal, hogy vigye az is-

tállóba és nyergelje le a lovamat. Beszéltem Walter feleségének, hogy készítsen uzsonnát vendégeimnek és hozza a szobámba. Walterné kitett magáért, mert néhány perc múlva olyan változatos és bőséges uzsonnával jelent meg, hogy nekem is leesett az állam.

Olyan jó hangulatban beszélgettünk, ahogy csak fiatalok tudnak beszélgetni egymás között. Az uzsonna is kitűnő volt, és még az sem zavart bennünket, hogy az esti eligazítás miatt egy kis időre magukra kellett hagynom a vendégeimet. Úgy éreztem, Trudival sikerült közelebb kerülnünk egymáshoz. Meg is beszéltek, hogy amint lehet, találkozzunk, és hamarosan tiszteletemet teszem náluk. Vasárnap mindenképpen elmegyünk moziba, ezzel búcsúztunk egymástól. De hát ember tervez, a jó Isten meg másképp gondolja!

Másnap reggel éppen a határba indultam kis kocsimmal, amikor konyhája ajtajából utánam kiabált Walter felesége.

– Segédtszít úr! Most telefonáltak Kapuvárról, hogy megjött a SAS behívója! –

– A mindentit! Hát vége a civil életemnek, pedig már kezdtem megszokni!

MÁSODIK FEJEZET

1.

A SAS behívó annyit jelentett Sürgős Azonnal Sürgős, így aztán nem sok időm maradt a búcsúzkodásra sem Kapuváron, sem szüleimnél. Amikor a tüzérsztályhoz Szombathelyen bevonultam, kiderült, hogy már kitelepültek a környékbeli falvakba, ahol a frontrainduláshoz való felszerelésük történt. A második üteg – ahová tartoztam –, Kisunyomba települt. Ütegpárancsnokuk az a Bolhóy hadnagy volt, aki a frontról hazaérkezésem idején az első üteggel Nagykanizsára volt kihelyezve. Bolhóy időközben főhadnagy lett, és a második ütegnak lett a parancsnoka. Nagy örömmre Kronekker Jóska is odakerült, mint szolgálatvezető őrmester, egyben az elsőtisztnek a helyettese. Az elsőtiszt egy jóképű továbbszolgáló hadnagy lett, Nagy Laci, akit még zászlós korából jóhumorú, kellemes modorú gyerekként ismertem. A bemérőtiszt személyében pedig azt a volt gazdász társamat, Reményi Gézát üdvözölhettem, akinek a nagynénjével Krakkóban találkoztam, és akinek az üzenetét, ha megkésve is, de most átadtam. Rajta kívül még egy keszthelyi gazdász volt az ütegnél, Gmeiner Pista hadapród őrmester, aki Keszthelyen egy évvel alattam járt. Hajmáskéren a hadapród iskolán ő is fogatos kiképzést kapott, igen nagy örömemre ő lett a helyettesem, mivel én végre a kiképzésemnek megfelelő fogatos tiszti beosztást kaptam. Gájer Pista, Horváth Jamesz és Bóka Béla az Oszdtálytörzshöz kerültek, de amikor összefutottam velük, kitörő örömmel üdvözöltek. Kiderült, hogy hathatósan közreműködtek a behívásomat illetően, azért hogy együtt legyen a régi kompánia. Fene a pofájukba, másképp is kifejezhetnék volna a szimpátiájukat!!!

Bolhóy főhadnagy kedvesen fogadott, közölte beosztásomat, és azt, hogy a jegyzőéknél leszek beszállásolva. Katonás, jólképzett tiszt benyomását keltette.

Kronekker Jóska kedvesen felajánlotta, hogy választ egy megfelelő tiszti legényt a részemre, de a legénység között megláttam Balogh Lacit, és rögtön őt választottam. Laci frissen bevonult rekruta volt, amikor végeztem a hadapród iskolán, és rövid ideig még Szombathelyen voltam. Mint végzett fogatos tisztt, én tartottam az újoncnak a lovardát. A sok megilletődött újonc között, –

akik úgy ültek a lovon, mint macska a sövényen –, feltűnt egy pirospozsgás arcú tömzsi gyerek, aki úgy ült a lován, ahogy a „Nagykönyv”-ben elő van írva. Tökéletesen kiülte a tanügetést is, míg a többiek úgy rázkódtak lovai-kon, mintha vesevándorlást kaptak volna.

– A Rita lovasa forduljon be középre! – szóltam a nagykörön ügető ujjoncokra.

Laci befordult, és megállt előttem a lovával.

– Hol tanultál meg lovagolni? – kérdeztem a láthatólag megszeppent újonctól.

– Alázatosan jelentem! A birkák mellett számaon! Lovon még sohasem ültem! – válaszolta tisztelettudóan. Óriási derűltséggel fogadta szavait.

– Akkor máától kezdve te leszel az éllovas! – mondtam, és attól kezdve úgy is lett.

Laciról néhány nap múlva az is kiderült, hogy nagyszerű kürtös, így az éllovasság mellett ütegekürtös is lett. Szerény, tisztelettudó és ügyesmozgású gyerek volt. Úgy éreztem, hogy jól választottam, amikor őt választottam tisztelegényemnek.

Balogh Lacin kívül még egy szerencsés választásom volt, amikor helyette sem, Gmeiner Pista mellé egy tartalékos szakaszvezetőt, Horváth Kálmánt választottam segítségül. Kálmán szép szál jómódú parasztgyerek volt Acsádon, – Szombathely közelében – és nemcsak földműveléssel, hanem kupeckodással is foglalkozott. Fantasztikusan értett a lovakhoz, és – nagy szerencsémre – Gmeiner Pistával egyetemben kimondottan lóbolondok voltak. Nem is képzeltem, hogy mennyi gondot vettek le később a vállamról. A lótáp vételezésre szinte sohasem volt gondom. A lovak tisztántartását, az etetést és itatást szigorúan megkövetelték a lovászoktól és a kocsisoktól. Egészen jól elboldogultak a sok románnal és ruszinnal, akik szerencsére egyre jobban megtanultak magyarul. A lovak ellenőrzése Kisunyomban egyébként rengeteg mászkálást jelentett, mert kettesével, hármassával voltak elhelyezve a falusi istállókban, a szekerek pedig az udvarokban voltak a szabad ég alatt. A tartalék nyergeket, lószerszámokat és a lótápot az iskola tornatermében raktároztuk szabályos őrség felügyelete mellett.

Esténként rendszerint biciklire ültem, és bekerekeztem Szombathelyre Jóska bácsiékhoz. Bár jegyzőék, – ahol laktam –, nagyon kedves emberek voltak, de minden este kártyapartik voltak náluk, és én inkább a biciklizést választottam.

Lassan elértük a frontrainduláshoz szükséges felszereltséget. Bolhóy azt is megtudta a magasabb parancsnokságon, hogy hétfői napon fognak indítani

bennünket, ezért szombaton még hazamentem szüleimtől elbúcsúzni, de vasárnap reggel már visszamentem, hogy a felszereléseket felrakjuk a szekerekre, és megfelelően rögzítsük a nagy utazáshoz.

Nagy Laci is végig vizitálta Göring lövegeit, melyekre Bolhóyval történt megbeszélés szerint volt rohamütegem jelvényét – a gránáton lovagoló kecskét – festettem fel egyik ráérős napomon. Laci olyan szeretettel nézegette ágyúit, mint egy gondos apa a gyerekeit.

Hétfőn reggel már minden készen állott az induláshoz, amikor lélekszakadva jött Horváth Kálmán, hogy elszaladt két lovunk. Azt hittem, hogy mindjárt felrobbanok a méregtől. Az első kérdésem az volt, hogy kinek a lovai. Kálmán nem tudta megmondani, mire sorakoztattuk az összes kocsisokat. Azért csak a kocsisokat, mert az egyik udvarban egy megrakatlan szekér állt lovak nélkül, nyilván annak a lovai szökhettek meg. Legnagyobb meglepetésünkre minden kocsisnak megvoltak a lovai. Erre az üteg összes lovát leszámoltuk egyenként, és minden ló megvolt. Ezek szerint a szekér volt felesleges. Akkor jutott Kálmánnak az eszébe, hogy még az én bevonulásom előtt adott kölcsön az üteg egy szekeret a Balogfán lévő harmadik ütegnek, azzal, hogyha a GH-tól sikerül maguknak egy szekeret igényelni, visszahozzák, mi meg majd szerzünk lovakat hozzá. Már jó néhány napja felvételezték a szekerüket, de csak vasárnap délután jutott eszükbe a miénket visszahozni, és akkor is csak beállították taláalomra az egyik udvarba egy szót sem szóltak senkinek.

– Most mi a francot kezdjek egy ló nélküli szekérrel a frontraindulás reggelén? Ha megszakadok, akkor sem tudok már lovat szerezni hozzá!

Mindenesetre jelentem Bolhóynak – gondoltam magamban.

Bár teljesen vétlen voltam a dologban, Bolhóy jól letolt és megparancsolta, vigyük vissza a GH-ba a szekeret. Gmeiner Pistával és Horváth Kálmánnal egy szekér mögé kötve útba is indítottam Szombathelyre, hogy adják le a GH-ban.

Egyáltalán nem voltam jó hangulatban, mialatt lovaink vagonbarakását intéztem. A rakodás zökkenőmentesen zajlott, hiszen a GH-tól időben visszaérkezett Gmeiner Pista és Horváth Kálmán annak ellenére, hogy bevagonfrozás tekintetében újoncok voltak, rengeteget segítettek. Mire készen lettünk, már szép számmal gyülekeztek a peronon a búcsúztató rokonok és ismerősök.

Az alakulatok frontraindításának ünnepélyessége mostanra már meglehetősen megkopott. Nem volt szó – hála Istennek – ünnepi beszédekről, mindössze egy ismeretlen alezredes mondott röviden egy kis beszédet. Kis létszámú szedett-vedettnek látszó katonazenekar is felsorakozott a búcsúztatásunkra.

– Már mennétek a jó fenébe! – látszott a szemükön.

Ráadásul az időjárás is olyan volt, mint első frontraindulásomkor. Lógtak a felhők, és bármikor eleredhetett az eső. A tisztikocsiban Reményi Gézával kaptam egy fülkét, és ez lényegesen javított a hangulatomon. Részletesen elmeséltem neki, hogy hogyan találkoztam nagynénjével Krakkóban. Valahogy azt vettem észre, hogy nem érdekelte túlzott mértékben a dolog, egyébként sem volt nagyon bőbeszédű. Ettől függetlenül elég jól kijöttünk egymással az utazás folyamán.

Ami a hadi helyzetet illeti, a front már egészen közel jött Magyarországhoz, a Kárpátok túlsó oldalán folytak a harcok, valamivel Stryj és Kolomea előtt. Az oroszok állandó előrenyomulásban voltak, csapataink pedig már szinte megszokták a visszavonulást. Hadvezetésünk nem győzte feltölteni a frontvonalat újabb, és újabb alakulatokkal. Ráadásul az amerikaiak egyre jobban elkezdték az ország bombázását, hatalmas károkat okozva. Ilyen körülmények között nem volt felemelő érzés a frontra menni. Most nemcsak egy ütegünk, de az egész tüzérosztály a frontra ment Godán Géza ezredes parancsnoksága alatt. Az osztály eddigi parancsnoka, Pachner László ezredes tábornok lett, és mivel a tüzérosztály már 1943-ban tüzér ezreddé ikreződött, a másik résszel Szombathelyen maradt.

Szerelvényeinket a lehető legrövidebb úton Munkács érintésével Stryjbe irányították. A vonatból megilletődve néztük Gézával a sok vihart megéért Munkács várát. Mindketten arra gondoltunk, hogy mennyit kellett szenvednie ennek a nyomorult országnak és mennyit kell még szenvednie.

Tájképileg a Kárpátok túlsó oldala is nagyon szép, megéértünk gyönyörködni a szebbnél szebb hegyekben és völgyekben. Kora reggel volt, amikor Stryj vasútállomására értünk. Egész délelőtt tologattak bennünket, míg végre útbaindítottak bennünket Kolomea irányába, azzal, hogy majd ott fogunk kirakodni. Mégsem ott rakodtunk ki. Nadwornán némi tologatás után egy rakodórám-pához tolattak bennünket, és megkezdtük a kirakodást. Még hozzá rettenetes viharban. Ha nem várahoztunk volna Stryjben, és nem tologatnak bennünket Nadwornán, egészen jól megúsztuk volna a dolgot, de így teljesen bőrig áztunk, mire kirakodtunk, és a lovainknak meg embereinknek helyet találtunk.

– Zászlós úr! Egy olyan jó kis házat találtam, már vittem is bele két bála szalmát zászlós úrnak meg Reményi hadapród úrnak – kiabálta az esőfüggönyből előbukkanva Balogh Laci.

Az emberek részére szállás és a lovak részére elhelyezés keresésének izgalmaiban egészen megfeledkeztem Laciról és a saját poggyászomról, de Reményi Gézaról és idősebb, ügyetlenforma legényéről, Márkus Miskáról is. Most végre Balogh Laci jóvoltából minden a helyére kerül – reméltem – mivel közben már teljesen besötétedett, és alig vártam, hogy végre valahol lepihenhessek. Az eső változatlan erővel zuhogott. Az esőfüggönyből a sötétben egy kis házikó körvonala derengett fel. A belsejében egy kis viharlámpa világított. A kovácsoltvas bejárati ajtóval szemben a földön szét volt terítve a fekvőhelyként szolgáló szalma, száraz pokrócokkal letakarva. Laci és Miska a poggyászaikat a kis helyiség egyik hoszanti falánál rakták rendbe. Éhesek és fáradtak voltunk Gézával, és nem is gondoltunk arra, hogy bármit is elővegyünk csomagjainkból, csak ruhástól végig vágtuk magunkat a szalmán.

– Mindjárt hozzuk a vacsorát! – mondta Laci, és eltűnt az esőben.

Rövidesen előkerült Miskával együtt, és csajkában hozták a forró kávé, mellé vacsoraként a kenyeret és a kolbászt. Már régen esett ilyen jól a forró cikóriakávé, mert teljesen át voltam ázva az esőben és fáztam. Gyorsan megvacsoráztunk Gézával, majd Laci és Miska lehúzták csizamáinkat és csak úgy ruhástól betakaróztunk pokrócainkba. Legényeink még a pokróc fölé ránk terítették köpenyeinket, majd a lámpát eloltva elköszöntek.

Géza rövidesen elaludt, de én a fáradtságom ellenére nem tudtam elaludni, csak forgolódtam a jó vastag száraz szalmán. Ahogy forgolódtam, egyszerűen valami rettenetesen megszúrta az arcomat. A sötétben tapogatózva köpenyem zsebéből előkerestem a zseblámpámat, és odavilágítottam. Fejem fölött a fal mellé támasztva egy tüskéslevelű mahónia koszorú volt, fölötte a falba erősítve egy márványtábla, a felső részébe pedig egy ovális fénykép volt befoglalva, alatta aranybetűs felírás a táblába vésvé. Felkönyökölve közelebről megnéztem a fényképet, kimondottan szép fiatal lányt ábrázolt, kissé régies ruhában. Az aranybetűs felírás pedig: KRYSTINA LEBOWKA 1900 – 1918. Tehát egy szép tizennyolc éves kislány kriptájában alszunk.

Ezt a kis mauzóleumszerű építményt találta Balogh Laci szép kis háznak. Nekem már a bejövettelkor kicsit gyanús volt a kovácsoltvas ajtaja. Megráztam a mellettem horkoló Gézát, hogy megosszam vele felfedezésemet.

– Te Géza! Kriptában vagyunk! – mondtam neki.

– A rosseb ott egye meg! Csak ne lenne ilyen rohadt hideg! – dörmögte Géza, azzal nyugodtan átfordult a másik oldalára, és aludt tovább. Nemsokára ugyanúgy horkolt, mint azelőtt.

– Ha te úgy, akkor én is úgy! – gondoltam magamban, és köpenyemet a pokróc felett magamra húzva, rövidesen én is átadtam magam az alvás gyönyörének.

Gyönyörű napsütéses reggelre ébredtünk. A vasrácsos ajtón át áradt be ránk a napsugár. Ruházatunk, melyben a fáradság miatt este elaludtunk, elég jól megszáradt, de csizmáink még kicsit nedvesek voltak, ennek ellenére felrángattuk őket. A szalmán ülve a reggeli világosságban szétnéztünk szokatlan szálláshelyünkön. A tüskéslevelű mahóniakoszorún kívül csak a mi holmink volt benne, szép rendben a fal mellé rakva. Ahogy észrevettem, Gézát nem izgatta különösebben a kriptában alvás. Nekem annyi hasznom volt az egészből, hogy soha többé nem viszolyogtam a temetőben, olyannyira nem, hogy amikor legényeink meghozták a reggelit, Gézával együtt jó étvággal megreggeliztünk a kriptában.

Reggeli után az egész üteg menetkészen várta az indulási parancsot. Amikor Bolhóy az eligazításból megérkezett, egy furcsa nevű falut, Horocholinát jelölte meg úticélként. Itt lesz az üteg mozdonyállása, a főfigyelő pedig a frontvonal közelében Delatyin környékén. Mivel a tüzelőállást haladéktalanul el kellett foglalni, az volt a parancs, hogy Horocholinában helyezzük el a lovakat és szekereket, én pedig a hatosfogatokkal és a lőszeres szekerekkel, meg a távbeszélők szekereivel azonnal induljak a tüzelőállásba. A mozdonyállásban az emberek és lovak elhelyezését Gmeiner Pistára és Horváth Kálmánra bízam. A lótápot már Nadwornán felvételeztük, így arra már nem volt gond. A tüzelőállás a főfigyelő mögött mintegy három kilométerre, Horocholinától pedig két kilométerre volt, egy hatalmas tisztás melletti erdőszélen.

Mint fogatostiszt én vezettem a hatosfogatokat a lövegekkel és lőszeres szekerekkel. Mögöttünk jött a távbeszélők szekere, megrakodva vezetőkes dobokkal. Nagy Laci, az elsőtiszt már előre lovagolt helyettesével, Kronekker őrmesterrel együtt. Már vártak bennünket, mire odaértünk.

A lövegeket bevontattam a Nagy Laci által kijelölt tüzelőállásba, és átadtam a lövegeket Lacinak. Mivel fogatostisztként már nem lett volna semmi dolgom velük, a hatosfogatokkal és a mozdonyokkal nyugodtan visszamehettem volna a mozdonyállásba. De ott sem lett volna különösebb dolgom, mivel Gmeiner Pista és Horváth Kálmán a két lóbolond minden gondot levettek a vállamról. Így azután úgy döntöttem, hogy itt maradok a tüzelőállásban. Csoválkozva állapítottam meg magamban, hogy egész frontszolgálatom alatt nem

voltam kiépített tüzelőállásból folytatott tűzharcban. Vagy kiépítettük a tüzelőállást, belőttük magunkat, de nem volt tűzharc, vagy támadásban közvetlen irányzékmal lőttünk. Mivel utoljára Hajmáskéren voltam tüzelőállásba beosztva mint szakaszparancsnok, arra gondoltam, hogy árkonkívüli hegymesterként elnézegelődök, mint vendég. Rajtam kívül még Reményi Géza bemérőtisztként is ott volt, mint oda nem tartozó. Azaz, hogy oda tartozott volna, de a túlságosan átszeldelt terep miatt Bolhóy úgy döntött, hogy a komplikált bemérés helyett csak a térképen és a Termegg-műszeren rögzítjük a főfigyelő és a tüzelőállás helyét. Így Géza is úgy határozott, hogy a ténfergés helyett ő is figyelemmel kíséri Nagy Laci és legénységének a munkáját.

Ez volt az üteg első tüzelőállása és tulajdonképpen a tűzkeresztsége Nadornában történt kirakodásunk óta. A tisztek közül egyedül én voltam frontszolgálatos, és a legénység között is csak néhányan voltak olyanok, akik már átetek a tűzkeresztségen.

Nagy Laci és legénysége kissé megilletődött látott munkához, mikor lekapcsolták a „Göringeket”. De már rutinos mozdulattal terpesztették a talpszárazakat, és igyekeztek gyorsan beásni a lövegtalpakat, hogy minél előbb jelenthessék: „Tűzkészültség!” Laci, ez a fiatal továbbszolgáló hadnagy, figyelmesen tanulmányozta a térképet, majd útbaindította a távbeszélőket, megmutatva nekik a főfigyelő irányát. A távbeszélők gyorsan elcsörömpöltek vezetékes dobjaikkal, Laci pedig rágyújtott egy cigarettára, és odajött hozzánk, akik a kezelők munkáját figyeltük.

Maga a tüzelőállás az erdő szélén volt. A lövegek a fák alól löttek ki a front irányába. Az előttünk lévő hatalmas tisztást átlósan szelte át a faluból kijövő országút. Az országúton túl széles rét, majd az erdő másik része következett.

A lövegek elhelyezését Nagy Laci helyettese, Kronekker őrmester irányította. Kronekker Jóska ez a szikár egyszázbélű továbbszolgáló őrmester, akinek a kisujjában volt a tűzermesterség, tudott fegyelmet tartani. Szigorúsága ellenére a legénység szerette. Maga is segített a lövegkezelőknek, és amikor már minden ágyú tűzkész volt, a fák védelmében a lőszeres ládákat rakatta rendbe. Mindegyik ágyú közelébe egy-egy ölfarakás magasságú ládarakást rakatott.

Nagy Laci idegesen szívta cigarettáját. A távbeszélők még mindig nem jelentkeztek be a főfigyelőből. A főfigyelő jó három kilométerre volt a tüzelőállástól az erdőn keresztül, és ilyen hosszú telefonvonalat bizony időbe telik kiépíteni. Közben az országút elején megjelent egy trén oszlop. Békésen kocogtak szekereikkel. A ruszin és román kocsisok egykedvűen pipáztak, vagy

cigarettaztak, a gyeplőt odaengedve a lovaknak. Lassan, kényelmesen közeledtek.

Egyszer csak megreccsent a távbeszélőkészülék. A távbeszélők parancsnoka helyett mindjárt maga Bolhóy jelentkezett. Úgy látszik, már ő is égett a harcivágytól, és nem bírta kivárni, hogy a távbeszélők parancsnoka jelentse a tüzelőállásnak a vonal kiépítését.

Nagy Laci jelentette, hogy az üteg tűzkész, erre Bolhóy már rögtön mondta is a figyelő elemeket. A végén hozzátette: „Össztűz, időzített gránáttal!”

Nagy Lacinak tátva maradt a szája a csodálkozástól. A telefonkagyló beszélváltóját elengedve, felénk fordulva mondta.

– Ezek a ludovikások még a lövészetben is ínycencek! Minek kell ennek pont most srapnel!? – méltatlankodott.

De ahogy a kezében tartott térképre néztem, láttam, hogy Bolhóy előtt egy domb van, és ettől nem látná a lövedékek becsapódását. Akkor meg mi a fenének ment pont oda figyelőbe? Persze, még ő sem volt a fronton, különben a vérében lenne a figyelőhely-kiválasztás alapszabálya: „Te mindent láss, de téged ne lássanak!” A két feltétel közül az ő főfigyelője csak az utóbbinak felelt meg.

Mindenesetre parancsa nagy zavart okozott. Öreg tartalékos létemre csak egyszer láttam Hajmáskéren időzítettel löni. Akkor is csak azért mutatták be, hogy lássuk, ilyen is van.

Az időzíthető gránátok természetesen a löszerrakások legalján voltak. A rendszerető Kronekker őrmester – mivel úgysem lesz rájuk szükség – oda rakatta őket. Az egész rakást szét kellett hányni, hogy hozzájuk lehessen férni. Akkor meg az időzítő kulcsot nem találták. Természetesen az is a szerszámosláda legalján volt. A lövegkezelők egy része tulajdonképpen nem is tudta, hogy mit is keres, mivel az időzítőkulcs semmilyen kulcsra sem hasonlított. Egy kengyellel ellátott körgyűrű volt, melynek a belső részét kúposra esztergályozták. A kúpfelület pontosan ráillett az időzítendő repeszgránát kúpos állítógyűrűjére. A kúpfelületbe erősített két csapszeg pedig pontosan beleillett az állítógyűrűn lévő két lyukba. Időzítéskor a kulcs megfelelő elfordításával lehetett a levegőben való robbanás időpontját beállítani.

De mi volt a „megfelelő” elfordítás? Ezt aztán senki sem tudta! Nagy Laci idegesen és tanácstalanul forgatta a lőtáblázatot, de nem tudott rajta kiigazodni.

– Mi az isten lesz azzal a lövéssel? Már vége lesz a második világháborúnak, mire kikínlódjátok! – reccsent Bolhóy gúnyos hangja a telefonban.

Kronekker őrmester hirtelen elhatározta magát. Kikapta a gránátot az egyik lőszeres kezéből, és az időzítőkulccsal tekert egyet az állítógyűrűn. Az volt az érzésem, hogy hasból csinálja a beállítást. A többi lőszeres is odaadta a maga gránátját beállításra. Néhány pillanat múlva már csöben voltak a gránátok. Közben a békésen kocogó trénozlop derékhada is elének ért.

Nagy Laci feltartotta a karját és a Terneg-műszerről mindjárt a löelemeket leolvastva, kiáltotta a vezénylest.

– Figyelem! Lőelem 40.20, színtező 200!

Az irányzók a lövegtávcsöveken gépiesen állították az adatokat, majd kéz-feltartással jelezték, hogy készen vannak.

– Szent Borbála nevében ossztűz! – kiáltotta Laci és vezénylestre feljebb emelte a karját.

Örömmel állapítottam meg, hogy vérbeli tüzér, hiszen a fronton az első lövést védőszentünk, Szent Borbála nevében indítja útunk.

–Tűz! – rántotta le karját Nagy Laci.

Én pedig azt is örömmel állapítottam meg, hogy jólképzett a legénységünk is, mert a négy ágyú ossztűze egyetlen hatalmas dörrenésnek hangzott.

A hatalmas dörrenésre a trénozlop kocsisai szorosabbra fogták a gyeplőket. De jól is tették, mert a következő pillanatban a fejük felett robbant mind a négy gránátunk.

Leírhatatlan kavarodás támadt a soraikban. A lovak vágtaiba ugrottak. Némelyik szekér letért az országútról és a mezőben folytatta útját. A megrettent kocsisok csak nagy ügyel-bajjal tudták a lovakat megfogni és a rendet helyreállítani. Ahogy láttuk, szerencsére senki sem sebesült meg közülük.

Nagy Lacinak ráncba szökött a homloka, miközben tarkóját vakarva megszólalt :

– Hát ezt elszurtuk! – szögezte le a tényt szárazon.

– Méghozzá Szent Borbála nevében! – szólalt meg csendesen Kronekker őrmester, és olyan arcot vágott, mint akinek az égvilágon semmi köze sincs az egészhez.

– Hová az úristenbe lőttetek? – reccsent Bolhóy hangja a telefonban. A dörrenést hallottam, de a lövést nem látom! – méltatlankodott.

– Fordulj meg, majd meglátod! – dűnnyögte Reményi Géza.

Abban a pillanatban elnevettem magamat, mert arra kellett gondolnom, hogy Bolhóynak pontosan száznyolcvan fokkal kellene megfordulnia ahhoz, hogy meglássa gránátjaink éppen oszladozó rózsaszínű felhőt.

Kronekkerben feltámadt a lelkiismeret. Odalépett a lőszeresekhez, egymás után kivette kezeikből a lövésre következő újabb gránátokat, és időzítette azo-

kat. Most már láttam az arcán, hogy van valami összehasonlítási alapja. Kérdés mennyire fog jónak bizonyulni ez az alap?

Kíváncsian vártam a második ösztüzet. Le is ment az rendben, ismét hatalmas döbbenettel. A lövedékek elrepültek Bolhóy feje felett, de a becsapódásuktól nem volt túlságosan elragadtatva. Az előtte lévő domb mögött robbantak, és ismét nem látott belőlük semmit. Most meg hosszúra sikerült az időzítés.

Végre a harmadik időzítés sikerült. Igaz, hogy a gránátok Bolhóy figyelője felett robbantak, de legalább látta őket, és ez elég volt ahhoz, hogy a további lövések elemeit módosítsa. Egymás után lőtt be különböző pontokat, melyeket azután Nagy Laci is rögzített a térképén. Ez már Reményi Géának és nekem is unalmas volt. Nagy Lacinak megköszönve a szíves vendéglátást, szép csendesen megindultunk a mozdonyállás felé.

A mozdonyállásban minden a legteljesebb rendben volt. Helyettesem Gmeiner Pista Horváth Kálmánnal együtt már minden embert és lovat elhelyeztek. Megfelelő helyet találtak a lótápnak, az élelmiszer raktározását pedig a szakácsok szállásán oldották meg. Azt is felderítették, hogy a közelben van egy kis tó, amelyben az emberek fürdését és a másik oldalán pedig a lovak fürösztését is meg lehet oldani.

Örömmel állapítottam meg magamban, hogy hála Pistának és Kálmánnak, arany életem lesz. Mozdonyállásban fogatostisztnek lenni mégiscsak más, mint az első vonalban felderítőnek. Pista vállalta, hogy ő mindig felvételezi a lótápot Nadvornán, Kálmán pedig a lovak legeltetését, jártatását és fürösztését fogja intézni. Nyár lévén nem nagyon kényeztettek el bennünket a lótáppal. Pista sokszor jött vissza Nadvornáról, úgy hogy semmit sem hozott. Szerencsére jó legelők voltak a környéken, így lovaink egész jó kondícióban voltak, aminek köszönhetően feltétlenül szükséges volt a rendszeres jártatásuk. Magam is szívesen vettem részt ezekben a jártatásokban. Minden lovas futószárra fűzve négy-öt lovat jártatott, ennyire még vigyázni tudott, hogy össze ne rúgjanak.

A táj Dunántúlhoz hasonló volt, ennyhe dombokkal és szépfekvésű erdőkkel. Általában a kora reggeli órákban jártattunk, és főleg az erdőkben, mivel az ellenséges légitevékenységgel is számolni kellett.

Ami a harcihelyzetet illeti, sokszor hallottuk Göringjeink dörgését, és többször kellett lőszerutánpótlást vinnünk a tüzelőállásba. Ilyenkor mindig én mentem a szállítmánnyal, hogy tájékozódjak a dolgokról. Nagy örömmre sem a főfigyelőben Bolhóynak, sem a tüzelőállásban Nagy Lacinak nem volt vesztesége, és már lassan kezdték megszokni a frontéletet. Kronekker irányí-

tásával szépen szabályosan kiépítették a tüzelőállást, és a bunkereket. Még az ivóvíz ellátást, és a tisztálkodás is rendben volt, mert az erdőben, az erdő széléhez közel egy nagyon szép kis tisztavízű forrás volt, amely bőségesen ellátta őket.

3.

Egyre erősebb harcizaj hallatszott a front irányából. Dél tájban a főfigyelőtől jött a parancs, hogy visszavonulunk, és a lövegekkel egyelőre Horoholina szélső házainál foglalunk tüzelőállást. Riadóztattam a legénységet, miután ismertettem a helyzetet, Gmeiner Pista parancsnoksága alatt a mozdonyállásban lévőket hátraküldtem a következő faluba. Magam pedig a hatosfogatokkal elindultam az ágyúkért. Már várható volt az orosz támadás. Több mint egy hete erős légitevékenység volt. Az oroszok csatarepülői a nap minden szakában megjelentek, és lőttek mindenre, ami csak mozgott. A lovakat sem tudtuk rendszeresen jártatni emiatt. Húztam is a füleket, mialatt a hatosfogatokkal és néhány löszereskocsival az ágyúkért mentem, de szerencsére nem kaptunk légitámadást.

A tüzelőállásban Nagy Laciék már teljesen össze voltak készülve. Csak a lövegeket kellett felkapcsolni a mozdonyokra, és a löszert, meg az üres löszeresládákat felrakni a kocsikra. Legnagyobb meglepetésemre már Bolhóy is ott volt a tüzelőállásban a teljes főfigyelő személyzetével együtt, sőt távbeszélőivel már a telefonvonalat is lebontatta egészen a tüzelőállásig. Ha mondta volna, hogy így alakul a helyzet, akkor az ő hátsólovaikat és a távbeszélők kocsiját is hoztuk volna magunkkal, de így kénytelenek voltak a löszeres kocsikra felkapaszkodni. A távbeszélők is azokra szórták fel dobjaikat. A vonal többi részét is elkezdték bontani, most már a mozdonyállásig. Amint feltekertek egy-egy dobót, mindjárt dobták is fel valamelyik löszereskocsira.

Még el sem indultunk visszafelé, amikor észrevettük, hogy a gyalogság áramlik hátra mellettünk meglehetősen rendetlen csoportokban. Nincs rondább dolog, mint amikor egy sereg rendetlenül vonul vissza! A pánik még nem kerítette hatalmába őket, mindössze úgy látszott, hogy egyszerűen ott hagyták a frontvonalat. De hát ez csak valakinek a parancsára kellett, hogy történjék! Visszavonulásuk arra ösztönzött bennünket, hogy mi is igyekezzünk lövegeinket minél előbb biztonságba helyezni.

Horoholinát elérve Nagy Laci és Kronekker a falu szélső házaitól mintegy száz méterre a mezőben jelölte ki a lövegek helyét. Nem győztem csodálkozni rajta, mert ez teljesen nyílt terep volt, egy enyhe lejtésű kopasz domb aljá-

ban, tulajdonképpen semmitől sem volt védve, legkevésbé a repülőktől. A lövegektől száz méterre egy hatalmas rozstábla kezdődött, és a domb közepéig tartott. Felette már teljesen csupasz volt a domboldal. Ezen a kopasz domboldalon áramlott lefelé a gyalogság.

Amint a lövegeket lekapcsolták, Bolhóy és Nagy Laci bementek a házak közé, hogy megpróbáljanak valamilyen parancsnoksággal összeköttetést találni. Kronekker a lövegekkel maradt, hogy minél előbb tűzkészültségbe helyeztesse azokat. A talpszárak terpesztése után rögtön beásatta a sarkantyúkat, én pedig bementem a faluba, hogy megnézzem, mi van a mozdonyállásban maradtakkal. Örömmel láttam, hogy Gmeiner Pista már minden emberrel és a teljes felszereléssel áttelepült a mögöttünk lévő faluba Kremencybe. Mivel velük már nem volt semmi dolgom, ismét kimentem a lövegekhez, melyeket Kronekker Jóska addigra teljes tűzkészültségbe helyezett. Minden kezelő ott állt a lövege mellett, és várta a parancsot.

Bolhóyék még bent voltak a házak között, amikor észrevettem, hogy a rozstáblában még a gyalogosaink vánszorognak, de a kopasz domboldalon már az oroszok jönnek lefelé. Szóltam Kronekkernek, hogy ő is nézze meg őket a távcsövével. Mivel Nagy Laciék még mindig nem jöttek elő, átvettem a parancsnokságot és repeszgránátot töltöttem a csövekbe. Hatszáz méteres lőtávolságra zárótűzet lövettem a rozstábla túlsó vége és az előrenyomuló oroszok közé. Támadásuk egy pillanatra megtorpant, de utána rögtön újból nekiindultak. Közvetlen irányékkal gyorstűzet vezényeltem a jobbszélső löveg lövegpajzsával egyvonalba megállva. Göringjeink öles lángokat okádtak, és kezelőink ugyancsak adagolták a repeszgránátokat, most már az oroszok sorai közé irányítva.

Hirtelen vakító fény villant, és mintha egy dézsa forróvízzel öntöttek volna nyakom. Az óriási dörrenéssel, közvetlen előttem felrobbant gránát repeszei sziszegtek el mellettem. Nem voltam tíz méterre a robbanástól. Talán éppen ez volt a szerencsém! A robbanás kúpja átvágott a fejem felett, de a zajától csaknem megsüketültem. Első pillanatban azt hittem, hogy az oroszok löttek közénk, de kiderült, hogy a mellettem álló saját ágyúnk lőtt a földre.

A 10.5 centiméteres Göring tarackoknak elég nehéz a repeszgránátjuk ahhoz, hogy ne vízszintes, vagy pláne meredek csőállás mellett történjék a betöltésük. Minden gránát kilövése után a kettes kezelő betöltéshez lehajtja a csövet, a harmas kezelő pedig a lefelé álló csőbe belöki a gránátot, és a töltetek behelyezése után bezárja a lövegzárat. Utána történik a csőnek, a lőtávolságnak megfelelő szögbeállítás azáltal, hogy az irányzó által beállított távolságdob mutatójával egyvonalba állítják a csövön lévő mutatót. Csak ami-

kor mindez megvan, akkor történhet az ágyú elsütése! A gyorstüzelés izgal-
mában a kettes kezelő elfelejtette egyeztetni a mutatókat. Elsütötték az ágyút,
és belelőttek előttünk a földbe! Óriási szerencsénkre senki sem sebesült meg
közülünk.

Azaz, hogy volt egy sebesült, vagy ha úgy tetszik „hősi halott” a mi oldalun-
kon is. Egy szegény gólya éppen akkor akart leszállni szétterpesztett szárnya-
ival a falu szélén, – tőlünk száz méterre lévő – zsupptetős ház kéményére ra-
kott fészkére. Egy repesz szilánk pontosan mellbe találta. A ház mellett állók
nem tudták elképzelni, hogy mitől esett le közéjük. Rövid vergődés után meg-
dőglött. A háború még az állatvilágban sem válogat! Nagyon sajnáltam sze-
gény ártatlan állatot.

A lövöldözés zajára Bolhóyék kirohantak, de amikor látták, hogy én ve-
zenylem a tüzet, és Kronekker Jóska is ott van a másik félszakasznál, vissza-
mentek a házak közé, mivel még mindig nem sikerült semilyen parancsnok-
sággal sem összeköttetést találniuk. A tüzelés hatására az oroszok támadása
abbamaradt. Teljesen úgy látszott, hogy visszavonultak a domb mögé. Vi-
szont néhány osztálytörzsbeli tiszt élén megjelent osztályparancsnokunk, Go-
dán Géza ezredes. Mivel az ütegekkel nem tudtak összeköttetést találni, lóhá-
ton indultak el, hogy valamelyik üteget felderítsék. Hozzánk jutottak el leg-
könnyebben, mivel mi az orosz támadásnak köszönhetően éppen tűzharcban
álltunk, és ennek a hangját hallották. Most körülvették Bolhóyt és Nagy La-
cit. Kölcsönösen igyekeztek egymást tájékoztatni, és amikor megtudták, hogy
az orosz támadást elhárítottuk, de várható annak kiújulása, úgy döntöttek,
hogy mindnyájan velünk maradnak.

Az orosz támadás kiújulásának feltételezése helyesnek bizonyult. Egy idő
múlva ismét feltűnt a támadó orosz gyalogság a dombtetőn. Legnagyobb
meglepetésünkre a rozsból néhány saját gyalogosunk is előkeveredett. Ami-
kor előbb megkezdtük a gyorstüzélést, fölöttük voltunk kénytelenek ellőni,
mire ijedtükben ledekkoltak a rozsban. Most előkerültek, és hanyatt-homlok
menekültek a támadó oroszok elől. Eszük ágában sem volt felvenni velük a
harcot.

– Itt az orosz! – ordította az egyikük, halálravált, állatian eltorzult arccal,
ahogy elrohant mellettem.

Elkaptam kezéből a kibiztosított puskáját, és a vállamhoz emeltem. Akkor
emelkedett ki a rozsból az első orosz, puskával a kezében, száz méterre lehe-
tett tőlem. Ahogy kilépett a roztáblából, lassan a vállához emelte a puskáját.
A pillanat tört része alatt vettem célba és csak a törzsét céloztam. Talán csak
néhánytized másodperccel előbb dördült el az én lövésem, mint az övé. Az

orosz megtorpant és lassan előredőlt. Úgy dőlt el lassan, mint amikor egy te-
li gabonás zsákot rosszul támasztanak a fal mellé. Fejjel felémfordulva vágó-
dott el a földön, és sapkája leesett a fejről. Ritkuló hajú kopasz feje nem
mozdult.

– Megöltem!!! – áradt el bennem a felismerés.

A legborzasztóbb felfedezésem az volt, hogy az az égvilágan semmit sem
éreztem. Sem büntudatot, sem sajnálatot, sem diadalt. Megöltem egy embert,
és mintha semmi sem történt volna! Még akkor sem éreztem semmit, amikor
közelebb menve hozzá, láttam, hogy egy ötven év körüli idősebb katona. El-
kínzott arccal feküdt ott, hátán kis vászontarisznyájával. Hát nem sikerült
megúsznom, hogy közvetlenül embert ne öljek ebben a rohadt háborúban!
Egész frontszolgálatom alatt ettől a pillanattól féltém!

A menekülő gyalogság nem vett részt a harcban, de derék tüzeink felvet-
ték a harcot, és visszaverték a támadást. Még Godán ezredes úr is résztvett a
támadás visszaverésében. Puskával a kezében, – közben cigarettáját szíva –,
mintha körvadászaton lenne, úgy lődözött a támadó oroszokra.

A támadás visszaverésével ismét elcsendesedett minden. Embereim oda-
mentek a lelőtt oroszomhoz, és köpenyének zsebéből elővették a papírjait.
Valamilyen cirillbetűs igazolvány, néhány levél, és egy halvány rosszminőségű
fénykép volt a zsebében. A fénykép őt és családját ábrázolta. Fejkendős,
egyszerűarcú feleségét, és öt sovány nyurga gyereket. Két lányt, és három,
hirtelen nőtt lenszöke fiút. Ruházatuk alapján kolhozparasztk lehettek.

Most támadt fel bennem a lelkiismeretfurdalás és öntött el a kétségbeesés,
ahogy végignéztem a savószemű társaságot. Miért kellett megölnöm ezt a sze-
gény egyszerű embert és árvává tenni az öt gyereket? Az Isten verné meg az
összes politikusokat, de különösen azokat, akik háborút akarnak! Mi közöm
ehhez a szegény sokat szenvedett kolhozparaszthoz, akivel – ha nincs háború
– sohasem találkoztam volna?

Nagyon nehéz lett a szívem, amikor ezekre a dolgokra gondoltam, és arra,
hogy most már egész életemen át cipelhetem magamban egy ártatlan ember
megölésének a felelősségét. Lehet, hogy a jó Isten egyszer majd feloldoz ez
alól, de a megtörtént dolgokat nem lehet meg nem történtté tenni!

Az oroszok támadása nem akart szünni, hiába vertük vissza, időnként meg-
meg újult. A gyalogság pedig olyan elegánsan elsöpört mellőlünk, mintha so-
ha ott sem lett volna. Ott álltunk védtelenül lovainkkal, szekereinkkel és a ne-
hezebben mozgatható ágyúinkkal. Godán ezredes rövid tanácskozás után úgy
döntött, hogy visszavonulunk a következő faluba Kremencybe. Amikor jelen-
tettem, hogy az egész mozdonyállásunk ott van Gmeiner Pista vezetésével, az

ezredes úr is úgy döntött, hogy az osztálytörzsbeliakkal mindnyájan oda mennek, talán ott sikerül valamilyen tájékoztatást kapni a meglehetősen bonyolultnak látszó harcihelyzetről.

Távbeszélőink fegyverrel a kézben biztosítottak a rozstábla irányába, miatt a lövegekezelők felkapcsolásra előkészítették az ágyúkat. Mint mindig, most is gyorsan és pontosan dologoztak. Mivel velünk volt ütegparancsnokunk, ő vezette a menetet az egyik rádiósnak a lován. Nagy Lacival és Kronekker Jóskával együtt mögöttem lovagoltam.

Nem tudom, mi volt lovainkkal, de mintha meg lettek volna bénulva. Sem a hátszlovak, sem a hatosfogatok, sem a szekerek nem haladtak a megszokott tempóban, pedig mindenki igyekezett lovát vagy lovait a tőle telhető módon nógatni. Nagy keservesen értük el a falu előtti magas dombtetőt. Itt aztán megállt a tudomány! A hatosfogatok lovai, mintha nem is lovak, hanem csökönyös szamarak lettek volna. Mereven megálltak egy helyben és az istennek sem akartak mozdulni, pedig az éllovasok, középvlovasok, és rudaslovasok, kutyakorbácsszerű ostoraikkal, ahogy csak bírták, verték őket. Néha felágaskodtak, vagy kirúgtak, de nem mozdultak. A hátszlovak és a szekerekbe fogott kocsillovak valamivel jobban álltak. Száron megvezetve legalább mentek.

A helyzetet látva azt javasoltam Bolhóynak, hogy kapcsoljuk le a lövegeket. Én néhány emberrel ott maradok a lövegekkel, ők pedig az összes emberekkel és lovakkal menjenek le Kremencybe, és Gmeiner Pista pihent lovaiból állítsanak össze négy hatosfogatot, melyek aztán Kronekker vezetésével jöjjenek értünk.

Bolhóy, most már az én lovammal állt a menet élére, és az egész társaság elviharzott, már amennyire a fáradtnak tűnő lovakkal menetelésüket elviharzásnak lehetett tekinteni.

Lövegenként két-két kezelővel maradtam ott, és vártuk, hogy megérkezzenek a hatosfogatok. Minimális létszám az ágyúk gyalogos támadás elleni megvédésére, de legalább minden emberem kezében géppisztoly volt, és hozzá elegendő lőszer. Az ágyúk csövét az oroszok felé fordítottuk, hogy legalább a lövegpajzsuk adjon némi védelmet a puska, géppisztoly és golyószóró lövedékek ellen. Megmondtam embereimnek, hogy üljenek a lövegek összecsukott talpszáraitra és húzódjanak a lövegpajzsok mögé. Örömmel láttam, hogy nincs félelem bennük. Azt vettem észre bíznak bennem!

A hatosfogatok csak nem akartak megérkezni! Embereim közül, akik dohányoztak, egyik cigarettát szívták a másik után. Jómagam, hol egyik, hol másik löveghez mentem, hogy bátorítsam őket. Két embert csak úgy gyalogosan beküldtem Kremencybe, hogy megsürgessék a hatosfogatokat, de ők sem jöt-

tek vissza. Hosszú várakozás után ismét küldtem kettőt, de ugyanúgy jártam velük. Végén magam maradtam a négy löveggel.

Szerencsére az orosz gyalogság nem támadott, de úgy látszott, hogy a lövegek elszállításából, – valami miatt – semmi sem lesz. Legalábbis estig nem. Talán majd az éjszaka! Ahogy az egyik löveg talpszárán ültem, az jutott eszembe, hogy a lövegzárából kiszerelem az ütőszögét, amely nélkül nem lehet elsütni az ágyút. Mindjárt neki is láttam, és mivel minden szerszám nélkül – csak egyszerű csavarással – ki lehetett szedni, mind a négy ágyú ütőszögét kiszerelem. Csaknem egy kiló súlyú volt a négy ütőszeg, amelyet zsebrevágtam, és mivel még mindig nem jöttek a hatosfogatok, pedig már sötétedett, az ágyúkat magukra hagyva, én is megindultam a falu felé.

A faluban teljes volt a zúrzavar! Összevissza rohángáló emberek. Sehol egy parancsnokság, ahol valamit meg lehetne tudni a helyzetről. Mindenkre ráragadt a gyalogságon eluralkodott pánik! Kész fejtelenség volt az egész falu!

– Hát itt már mindenki megbolondult? – jutott az eszembe, amikor a fejtellenül rohángáló tömeget megláttam. Végre nagy nehezen megtaláltam Kronecker őrmestert. Tőle tudtam meg a szomorú tényt, hogy mind a három ütegünk elvesztette lövegeit. Gyalogság nélkül maradtak, és a lovaikkal ugyanúgy jártak, mint mi. De mi történhetett egyszerre ennyi lóval?

A „Pütkösi betegség”! – hasított a tudatomba az egyetemen tanult állatbetegség. Akkor lép fel a lovaknál, ha néhány napig nincsenek megjártatva. Végtagjaik görccszerűen elmerevednek, az izmokban felhalmozódott tejsavtól, súlyosabb esetekben bele is pusztulhatnak. Néhány napos lassú, fokozatos jártatással minden további nélkül rendbe lehet hozni. Az előző, több mint egy hetes ellenséges légitelenség miatt, nemcsak nálunk, de a többi ütegnél is elmaradt a jártatás. Most hiába igyekszünk rendbehozni lovainkat, ez már nem fogja elvesztett lövegeinket visszaadni!

Kronekkertől megtudtam, hogy az egész tüzérszályt osztálytörzsestől, és mindenestől a következő nagyobb faluba, Jasinába irányították, és már el is vonultak. Ő csak azért maradt Kremencyben, hogy a még esetleg itt szédelgő embereket oda irányítsa.

Már teljesen besötétedett, mire Jóskával Jasinába értünk. Nagy nehezen megtaláltam Balogh Lacit, aki egy újabb „jó” hírral fogadott. Elveszett a teljes poggyászom! Laci a visszavonulás hírére felrakta a tisztí poggyászkocsira, amelynek a legrosszabb lovai és a leghitványabb kocsisa volt. Ódor Sándor alacsony izmos katona volt, és civilben útkaparó, de csaknem mindig részeg. Rengeteg baj volt vele a részegsége miatt, és állandóan nyüstölni kellett, hogy a lovait ápolja. Már nem tudtuk mivel büntetni. A visszavonulás hírére

most is alaposan berugott, és kocsijával egyszerűen letért az útról. Valahol a mezőben kevergett, amikor lovai megmakacsolták magukat, erre egyszerűen otthagyták az egész kocsit. Amikor felelősségre vonták, olyan részeg volt, hogy semmiről nem tudott számot adni. Ő és a háború jóvoltából immár másodszor vesztettem el minden holmimat!

Szerencsére nem minden tisztnek a holmiját rakták a tisztí poggyászkocsira, így a szerencsések a nélkülözhető alsóneműiket és tisztálkodószereiket megosztották velünk, károsultakkal.

Jasinából, amely már a Kárpátok előterében, az előhegyek között feküdt, már másnap tovább indítottak bennünket Magyarországra, Rahóba. A háború tehát már elérte az ország határát! Vajon hol fog végre megállapodni a front?

4.

Kora hajnalban indultunk Jasinából, és már az egész tüzérosztály együtt menetelt. Tüzérosztály lövegek nélkül. Soha nem hittem volna, hogy megérem ezt a szégyent! A lovaink már kezdtek rendbe jönni, és egészen tűrhetően mozogtak a menetoszlopban. Végre valami rendezett ebben a fejtelenségben! A gyalogság most is fejtellenül áramlott hátra. Nem tudom, hol lehetnek a parancsnokaik, de mint egy megkergült birkanyáj, úgy özönlöttek végig a völgyben amerre vonultunk. A rendetlen tömeg ellenére is élveztem ezt a csodálatos környezetet.

Istenem! Milyen gyönyörű is a Kárpátoknak ez a része. A völgyben kanyargó kispatak, kristálytisza vizével, amelyről csak később tudtuk meg, hogy a Tisza, és mire eléri az Alföldet, nagy, és néha fékezhetetlen folyóvá növekszik. Most még békésen kanyarog a hegyek között.

Mindig szerettem volna eljutni Rahóra, megnézni fenyőgerendákból ácsolt takaros házait, meg egyéb épületeit. Soha nem gondoltam volna, hogy ilyen körülmények között fogom meglátni. Ekkora rendtelenségben és kavarodásban! Egy gyalogos őrnagy néhány kocsimat akarta igénybevenni, hogy a személyi holmiját elhozathassa Jasinából. Hadbíróssággal fenyegetőzött, amikor jelentettem neki, hogy nem adom, mivel minden fogatomra szükségem van. Csak akkor adta alább, amikor közöltem, hogy Godán ezredes úrtól fogok engedélyt kérni a szekerek átadására. Egyszerre nem lett neki sürgős a dolog.

Rahón már kezdtek összerendezni az alakulatokat. Bennünket tűzereket két északabbra fekvő faluba Németmokrába és Oroszmokrába irányítottak, azzal, hogy ember, – és anyagvesztésünket itt fogják pótolni. Addig pihenőben leszünk! Hát majd igyekszünk rendbejönni a nehéz napok után!

A két falu, Németmokra és Oroszmokra közel vannak egymáshoz, de egy másik völgyben és egy másik tisztavízű hegyi patak, a Tarac mellett fekszenek. A Tarac, mire egy nagyobb község, Dombó közelében a Tiszába ömlik, már gyorsfolyású hegyi folyócskává növekszik, és az egész környékét Tarac-köznek hívják.

A mi ütegünk Németmokrába került. Kíváncsian indultunk el új szálláshelyünkre.

A hegyoldalba vágott keskeny út, mintegy tíz-tizenöt méter magasságban vezetett a Tarac felett, végigkövetve a patak vonalát. Egész úton azon imádkoztunk, hogy ne találkozzunk szembejövő forgalommal, mert nem tudtam volna elképzelni, hogyan tudnánk egymást kikerülni. Egyes járművek kerülésére volt ugyan három-négy száz méterenként egy-egy szélesebb rész kiképezve, de járműoszlopok találkozásánál ezeknek nem sok hasznát lehetett venni. Az egész utat nem erre tervezték! Lehajtani róla sehol sem lehetett, mert az út szélétől a patakig csaknem merőleges volt a sziklás partoldal. Járműoszloppal csak úgy lehetett közlekedni, ha a faluig közlekedést irányító katonákat küldtünk előre, akik a szembejövő forgalmat teljesen leállították addig, amíg a mi oszlopunk be nem ért a faluba.

Szerencsénkre nem kellett semmi forgalmat leállítani, mert a falu kicsi volt, a belőle kiáramló forgalom pedig minimális.

Szépfekvésű falu volt Németmokra. Fenyőgerendából ácsolt házaiban java-részt ruszinok laktak, de volt néhány német család is, akikkel egészen jól el tudtunk beszélgetni.

Az emberek legnagyobb része kedves és barátságos volt, de voltak olyanok is, akiknek az arcára volt írva, hogy az oroszokat szívesebben látná itt, mint bennünket. Beszéltek már arról is hogy helyenként partizántevékenységeket is észleltek.

Mindenesetre elhelyezkedtünk a házaknak részünkre kiutalt szobáiban. Élmezés szempontjából ellátásunk kezdett megfelelő lenni, de a lovaink részére szinte semmit sem kaptunk. Szerencsénkre a falut körülvevő hegyekben szépfekvésű hegyi legelők voltak, így egyszerre oldódott meg a lovak ellátásának és jártatásának a kérdése. Mire felmentek a hegyi legelőkig, és onnan lejöttek, bőségesen mozogtak ahhoz, hogy megjártatottnak ítéljük őket. Két-három csoportba osztottuk lovainkat, az egyik csoporttal Gmeiner Pista, a másikkal Horváth Kálmán, a harmadik csoporttal pedig vagy én, vagy – ha egyéb felvételezéssel voltam elfoglalva – Kronekker Jóska ment fel a hegyekbe.

Az egyik ilyen jártatás alkalmával Gmeiner Pista elmesélte, hogy egy nagyon szép hegyi legelőn jártak, ahol egy csomó fiatal ruszin lány és asszony

éppen szénát gyűjtött. Még hozzá derékig meztelenül! Mondanom sem kell, hogy meglendült a jártatásra jelentkezők száma, de nem hallottam róla, hogy másoknak is ilyen szerencséjük lett volna.

Lassan megindult a tábori posta is, csak éppen Királymezőre kellett érte bemenni. Sajnos csak minden második nap, mert ütegünk létszámát tekintve csak olyan kevés tábori levelezőlap és levél érkezett, hogy nem érte meg mindennap akkorát lovagolni érte. Mivel a postát csak tiszt vehette át, szépen besztottuk magunknak a postáért való elmenést. Mindenki szívesen ment, mert Királymező már nagybacska falu volt, ahol körül lehetett nézni, no meg találkozni és beszélgetni más alakulatokhoz tartozó ismerősökkel. A lovaglás felüdülést jelentett, a kapott posta pedig rendszerint bőségesen elfért két nyereg táskában. Ha nem fért volna el, akkor a kísérő – rendszerint őrzetű, vagy tizedes – nyeregtáskájában is volt hely a felesleg számára.

Egyik nap rám került a sor, és Molnár Flóri tizedes volt a kísérőm. A szép nyári reggelen vidáman kocogtunk be Királymezőre. A postahivatal a falu közepén volt, ahol hamar átvettem az ütegünk részére érkezett postát. Nem volt olyan sok, hogy Flóri nyeregtáskájára is szükség lett volna. Éppen azzal voltam elfoglalva, hogy a leveleket és táborilapokat két részre osztva a jobb- és baloldali nyeregtáskáimba rakjam, amikor egészen a közelemben megállt egy Rába-Botond teherautó.

– Zászlós úr nem kanizsai? – kérdezte a vezetőfülkéből kihajolva egy őrzetű.

– De igen! – válaszoltam, mire az ismeretlen őrzetű kiugrott a fülkéből és tisztelegve megállt előttem.

– Én is nagykanizsai vagyok, és én vagyok a Muther szobafestő legkisebbik fia – mutatkozott be tiszteletudóan.

Nagyon megörültem, mert édesapja Muther bácsi aranykezü iparosnak számított Nagykanizsán, és családjunknak régi ismerőse volt. Éveken keresztül ő festette nálunk a lakást és az üzleteket. Nagyon szerettük becsületes pedáns munkájáért. Jó volt most üdvözölni a legkisebbik fiát, aki a híradóknál szolgált, és most szintén Németmokrán állomásozott.

Tessék velünk jönni! – indítványozta, amikor megtudta, hogy mi is Németmokrára igyekszünk. Nem volt túlságosan nagy kedvem az autózáshoz, de arra gondoltam, hogy azalatt legalább elbeszélgetünk az otthoni dolgokról. Molnár Flórit a lovammal és a nyeregtáskáimba rakott postával útbaindítottam Németmokrára, magam pedig bepréslődtem a Muther fiú és a gépkocsivezető közé harmadiknak, a két főre tervezett vezetőfülkébe.

Már éppen el akartunk indulni, amikor a lépcsőre fellépve egy őrmester szólt be a gépkocsivezetőnek. Arra kérte, hogy néhány kórházból kijött könnyebben sebesült katonát, és egy katonazenekar néhány tagját vigyük el Oroszokráig. A gépkocsivezető minden további nélkül beleegyezett, sőt a kocsiból kiszállva segédkezett, hogy először a sebesültek – akiknek vagy a karja, vagy a lába volt bepólyázva – feljussanak a Rába-Botond hátsó üléseire. A katonazenészek hozták a felszerelésüket is, nagydobot, kisdobot és a trombitákat, amit leraktak maguk elé a padlóra. Tizenkét-tizenhárom ember lehetett hátul, amikor elindultunk.

A Rába-Botond motorja egyenletesen duruzsolt, amikor a Tarac vonalát követve felfelé kapaszkodott a hegyoldalba vágott keskeny úton. Először a szüleinkről, majd a kanizsai dolgokról beszélgettünk. A gépkocsivezető ritkán szólt bele a beszélgetésünkbe. Már közeledtünk Oroszokrához, amikor a Muther fiú kétségbeesetten elordította magát.

– Balra! Balra! – kiáltotta a gépkocsivezetőnek, aki beszélgetés közben éppen felénk volt fordulva.

Az hirtelen maga elé nézett az útra, és rémülten látta, hogy a keskeny út jobboldali része V alakban ki van robbantva, és a jobboldali kerék, már csak három méterre van a nagy, ékalakú mélyedéstől. Legalább két métert elvett a kirobbantott rész az amúgy is keskeny útból. Fékezésre már nem volt idő. A jobb első kerék teljes sebességgel belement a kirobbantott részbe, a gépkocsi pedig hosszanti tengelye körül megpördülve, tizenöt méter magasból beleesett a kis folyóba. A vezetőfülkében olyan szorosan ültünk, hogy még a fejünket sem vertük be a pördülés alatt a fülke tetejébe. Az ablakon keresztül én csak Vizet, Földet, Eget láttam gyors egymásutánban, aztán kocsink nagy csattanással vágódott a folyóba. Óriási szerencsénkre a négy kerekére esett, és nem az oldalára fordulva. A víz nem volt mély a gyorsfolyású Taracban, annyira nem, hogy még a kocsi ajtaján sem folyt be. Az eséstől és a pördülés-kor az ajtónk sem deformálódott, így amikor a Muther gyerek kinyitotta maga felől az ajtót, mindjárt rá tudott lépni a kocsihoz egészen közel lévő asztal-nagyságú kősziklára, onnan egy másikra, majd egy harmadikra. Teljesen száraz lábbal ért ki a Tarac partjára. Én is, és a gépkocsivezető is követtük a példáját. Hálát adtunk a jó Istennek, hogy egy ekkora esést karcolás nélkül megúsztunk.

Sajnos utasainknál más volt a helyzet! A váratlan pördülésre a szélrózsa minden irányában szétvágódtak a hátsó ülésekről. Az volt a szerencsés, aki a folyó felé röpült, és a vízbe esett, mert néhány horzsolással, vagy kisebb bordatöréssel megúsza a dolgot. De akik a pördülő teherautó és a meredek szik-

lafal közé szorultak, közülük bizony ketten meghaltak. Az egyik, egy bekötött lábú sebesült volt, a másik pedig az egyik katonazenész, akinek az oldalát összeroppantotta a magához szorított hatalmas trombitája. A többiek sem úszták meg kar- és lábtörések nélkül. A könnyebben sérültekkel rögtön neki-láttunk az elsősegélynyújtásnak, a gépkocsivezetőt pedig beküldtem Orosz-mokrára segítségért.

A hamarosan megjelent segítők nem akartak hinni a szemüknek. Két halott, egy csomó sebesült, és a csaknem teljesen ép teherautó a folyó közepén. Mutherék tábori postája, amely hátul egy kartondobozban volt, most szétterülve úszott a Tarac vízében a zenészek nagydobjának a kíséretében, de ki tudott most ilyesmivel törődni. Megvártam, amíg minden sebesültet elszállítottak, aztán – a Muther gyerektől elbúcsúzza –, átgyalogoltam Németmokrára. Közben megtudtam, hogy az utat a partizánok robbantották ki, méghozzá nappal. Amikor Királymezőre lovagoltunk a postáért, még semmit sem vettünk észre. Lehet, hogy a töltetet és a robbantó szerkezetet még az éjjel helyezték el.

Mire gyalog Németmokrára értem, Molnár Flóri már megérkezett a lovammal, és a nyergtáskákban lévő tábori postával. Szerencsére nem tartottam magamnál a postát, így öntevékeny társaim mire hazaértem, már ki is osztották. Szüleimtől kaptam egy táborilapot, Truditól pedig levelet. Ahogy szép írását, és kedves sorait olvastam, örömmel állapítottam meg magamban, hogy kez-dünk összelelegedni. Kár, hogy a háború közénk állt a távolságával.

Ami a felszerelés és fegyverzet pótlását illeti, elég lassan mentek a dolgok. Hadvezetésünknek egyéb dolga is volt, hogy a pihenőben lévő alakulatokkal törődjön. Igaz, hogy a front megállapodott a Kárpátok túlsó oldalán, de erősen tartani lehetett attól, hogy Románia kiugrik a háborúból, és akkor az oroszok az egész Kárpátalját be tudják keríteni. Németmokrán nem sok érződött a nehéz helyzetből. A tisztek és a katonák nagyrésze is végtelen kártyacsatákban múlatta az időt. Szerencsémre a lovainkról való gondoskodás minden napra elegendő elfoglaltságot adott, és nem értem rá unatkozni.

Hadvezetésünk gondolt egy nagyot, és az egész tűzérosztályt Dombóba, egy nagyobb községbe irányította. Itt már több volt a magyar, és a ruszinok közül is sokan tudtak magyarul. Szép téglá- és kőépületek szegélyezték széles főutcáját, a Tarac pedig már egészen széles, de gyorsfolyású hegyi folyócskává növekedett. Kőhídjának a közelében nagyon szép pravoszláv templom állt. Érdekeltek az ikonjai, és amikor nem volt benn senki, bementem megnézni. A szélesvállú, zömök, dússzakállú pópa készségesen magyarázta a képeket, és nagyon barátságosan elbeszélgetett velem. Amikor bemutatkoztunk egymásnak, a legnagyobb meglepetéssel hallottam, hogy őt is Babits-nak

hívják, mint engem mielőtt magyarosítottam volna a családi nevemet. A közös név öröme meghívott a vasárnapi miséjükre. Alig vártam, hogy vasárnap legyen, még soha sem láttam görögkeleti szertartást.

A templom zsúfolásig telt hívőkkel, alig lehetett az ajtón bemenni. Én voltam az egyetlen egyenruhás, valószínűleg ennek köszönhettem, hogy udvariasan előreengedtek, sőt az első padban helyet is szorítottak, de nem ültem le.

A szertartás idegen volt a latin nyelvhez szokott füleimnek, de az egyházi zenéjük csodálatos. Itt is egyszerű emberek énekeltek, mint a frontra menetelésünkkor a kolhozban, de itt sokkal többen voltak, ezért sokkal erőteljesebben hatott és iskolázottabbnak tűnt. A sok tömjén és hajlongás kissé misztikusá tette a szertartást, de a gyönyörű ének mindennel kárpótolt. A végén, amikor eloszlott a nép, megköszöntem a pópának, hogy részt vehettem istentiszteletükön, amely nagy élmény volt a számomra. Csodálatos tud lenni az áhitat, amikor hittel párosul!

Dombon is gondot okozott lovaink takarmányozása. Szerencsére itt is voltak hegyi legelők, és a hegyek sem voltak olyan magasak és meredek, mint Németmokránál. Pistával és Kálmánnal felváltva derítettünk fel szebbnél szebb hegyi legelőket. Egy-egy alkalommal az egész üteg lóállományát vittük legeltetni, és egyúttal megvolt a lovak jártatása is. Szép nyugalmas napjaink voltak.

Az egyik ilyen legelőfelderítésre magammal vittem Balogh Lacit. Jól belovagoltunk a hegyek közé, szinte már azt sem tudtuk, hogy hol járunk. A hegyoldal, amelyre egy keskeny kis ösvényen felkaptattunk, egészen meredek volt. Örültem, hogy Lacit hoztam el magammal, mert nem volt ijedős, és alföldi gyerek léte nyugodtan kocogott mögöttem a veszélyes meredély szélén. A kis ösvény annyira keskeny volt, hogy a lovaink patája éppenhogy csak elfért rajta. Szorosra fogott szárakkal léptettünk feljebb, és feljebb, lovaink pedig óvatosan rakták a patáikat a sziklás ösvényen, mintha tudatában lettek volna helyzetük veszélyességének. Alig vártam, hogy felérjünk a hegytetőre. A hegy teteje körülbelül ötszáz méter hosszú, és háromszáz méter széles fensíkban végződött, és az egész terület dúsfüvű havasi legelő volt. A túlsó végében takaros faház, és valami istállóféle volt. A ház közelében hatalmas cseresznyefa állt, melyen – hála a hegyvidéknek –, így megkésve, csak most érett a cseresznye. Ahogy közelebb lovagoltunk, láttuk, hogy nagyszemű fekete cseresznye. Lacival a fa alá álltunk, és csak úgy lóhátról elkeztük szedni és enni. Édes volt, mint a méz.

Egyszer csak kivágódott a ház ajtaja, és egy kimondottan szép arcú fekete hajú és fekete szemű lány vagy fiatalasszony állt meg az ajtóban, és a lépcső-

re előrelépve elkezdett kiabálni. Lacival kézbe fogtuk, az eddig a lovaink nyakába dobott kantárszárakat, és el akartunk léptetni a fa alól. A fiatal, húsz év körüli ruszin nő integetni kezdett, hogy maradjunk, és mutatta, hogy majd ő szed nekünk cseresznyét. Azzal nekiiramodott, és mint egy fiatal párdúc fel lendült a fára. Két – egymás közelében lévő – vastag ágon megvetette a lábait, és szórni kezdte lefelé a cseresznyét, méghozzá olyan mennyiségben, hogy ketten sem győztük enni. Szólni akartam neki, hogy ne szórja olyan gyorsan. Akkor láttam, hogy szétterpesztett lábaival pont a fejem felett áll. Azt hittem menten megvakulok, nem volt rajta bugyi! Formás lábszárjai, kreolbőrű gusz-tusos combjai, és a kiindulópontnál a fekete mennyország! Meg sem tudtam szólalni a meglepetéstől. A legjobb volt az egészben az, hogy ő is észrevet-te, hogy észrevettem. Szeme cinkosan villant, és szája elmosolyodott. Látszott rajta, hogy nem tulajdonít különösebb jelentőséget az egésznek. Kimondottan szép, szabályos arca vidám volt, és szájából szinte előragyogtak hófehér fogai. Az egész nőről ragyogott az egészség és a szépség. Milyen kár egy ilyen gyönyörű nő, itt az istenhátamögött. Talán maga sem volt tisztában a saját értékével. Itt a hegyek között ugyancsak nagy magányban élhet. Most meg, már nagyon bántam, hogy magammal hoztam Balogh Lacit. Különösen, amikor a nő vidáman leugrott a fáról, és kedvesen a házba invitált. Elhatároztam, hogy Laci miatt nem kezdeményezek semmit, inkább majd egy más alkalommal egyedül eljövök. Csak egy pohár vizet kértem tőle. Bement a házba, és egy szép tiszta, csaknem félliteres pohárban finom hideg vizet hozott. Nagyon jó-lesett a kedvessége, és elhatároztam, hogy még feltétlenül visszajövök. Ked-vesen integetett utánunk, amikor lóraszállva visszaindultunk.

HARMADIK FEJEZET

1.

Amitől féltünk, bekövetkezett! Románia kiugrott a háborúból, és az oroszokkal együtt Erdélyen keresztül Magyarországra támadt. Mindig ügyesebben politizáltak, mint mi. Néhány nap után már Arad és Temesvár térségében folytak a harcok. Még hozzá hatalmas páncélos erőkkal. Mi pedig itt voltunk a Kárpátokban szinte fegyvertelenül. Egyre jobban fennállt a veszélye annak, hogy bekerítenek bennünket. Hadvezetésünknek gyorsan kellett cselekedni. Először a gyengén felfegyverzett alakulatokat irányították vissza az állomáshelyükre, így bennünket is Szombathelyre. Ütegünk Huszton rakodott be, és a szállítási útvonalunk Miskolc-Budapest-Szombathely volt. Gyors ütemben történt a szállításunk.

Még a Kárpátokban kinyitotta valaki éjjel a tisztifülkém ablakát. A jó hideg hegyi levegőtől olyan torokgyulladás kaptam álomban, hogy mire Miskolcra értünk, már 40 fokos lázam volt, és manduláim úgy bedagadtak, hogy alig bírtam lélegzeni. Nagy szerencsémre az öreg katonaoorvosunk a mi szerelvényünkön utazott. Az öreg kiskomáromi dokiról az ember sohasem tudta, hogy mikor józan és mikor részeg, most éppen józan volt amikor megvizsgált. Elszörnyűködött a manduláim láttán, és miután beecsetelte azokat, közölte velem, hogy sürgősen ki kell őket vetetnem.

– Ha Pestre érünk, lelépsz tőlünk és bevonulsz az Ajtósi-Dürer soron lévő hadikórházba, ott majd kiszedik őket! – közölte velem határozatát, és mindjárt meg is írta a beutalót.

Amíg a miskolci pályaudvaron tolgattak bennünket, Bolhóy bement az állomáson lévő katonai parancsnokságra, hogy Szombathelyre telefonálva előkészítse megérkezésünket.

Nagyon szomorú hírekkel jött vissza! Az erdélyi harcokban fél óra leforgása alatt halt hősi halált Vértes Vili, Smidéliusz Laci és Szűcs Ottó. Szomorú szívvel idéztük fel arcukat.

Vértes Vili, aki időközben százados lett, bátor, melegszívű és jóhumorú parancsnokom volt, amikor először a frontra mentem. Mind azt hajtogatta, hogy ő a fronton vagy vaskeresztet vagy fakeresztet fog kapni. Most vajon jutott-e

neki egyáltalán fakeseszt, amikor Dél-Erdélyben 1944 szeptember 15.-én a 25. honvéd rohamtüzér osztály I.ütegének a parancsnokaként a tordai hídfőben vívott közelharcban elesett?

Smidéliusz Laci, akit nevének lerövidítésével csak Smici-nek hívtunk, sportos alakú, mindig vidám, továbbszolgáló hadnagy volt tüzérosztályunknál. Nagy Lacival volt egyidős.

Szűcs Ottó enyhén hullámos sötétbarna hajával, mindig elegánsan, a legjobbképű hadapród volt közöttünk, és reménytelenül szerelmes Fekete Kati-ba, Szombathely egyik legszebb, legcsinosabb leányába. És most már ő sincs közöttünk! Zászlósként esett el.

Még kora délután volt, amikor szomorú hangulatban beértünk Budapestre. Első dolgom volt, hogy a Keleti pályaudvaron lelépjek az alakulatomtól. A fogatostisztség gondjait átadtam Gmeiner Pistának, aztán fogtam a poggyászsom elvesztése miatt minimálisra zsugorodott motyómat, és elindultam a hadikórház felé. Mivel a manduláim már egészen leapadtak, nem tartottam sürgősnek a kórházbavonulást. Arra gondoltam, hogy a közelben laknak az Aréna-úton Horváth Jancsiék, – gyermekkori jóbarátom Pestre költözött szülei –, meglátogatom őket. A kórházba meg ráérek majd estefelé bemenni.

Horváth néni volt csak egyedül otthon, amikor becsengettem. Ahogy meglátott háborús katonai ruhában, a nyakamat átkarolva összecsókol, mintha a saját fia lennék. Én is és Lali öcsém is valahogy úgy voltunk Horváthékkal, mintha a családhoz tartoznánk. Kanizsán a közelünkben laktak a Tárház utcában, és egészen kis korunktól fogva Jancsi volt a legjobb barátunk. Húgai, a két iker, Virike és Rózsika szinte testvérünk volt. Nem is tekintettük őket lányoknak, inkább olyan jó haverok voltak. Most egyikük sem volt otthon. Jancsi katona volt – akárcsak én és Lali öcsém – Virike bankban dolgozott és még most is ott volt, Rózsika mint orvostanhallgató, talán éppen egy hullát boncolt az egyetemen. Jani bácsi a családfő főmozdonyvezető volt, és most pont úton volt.

– Milyen kár, hogy nem jöttél tíz perccel előbb, még itt volt Ibolya, egy kedves pécsi rokonunk. Igen csinos kislány, biztos tetszene neked! – mondta Horváth néni, közben gyorsan uzsonnát készített számomra. Az uzsonnát csak az illendőség kedvéért fogadtam el, mert a vonaton jóllaktam, mielőtt leléptem volna az enyéimtől. Gyorsan elbúcsúztam, mert szerettem volna minél előbb eljutni a hadikórházba. Az Ajtósi-Dürer sor nem volt messze Horváth néniéktől. Az Angolkisasszonyok Intézetét vették igénybe hadikórházként. Békeidőben elég előkelő helynek számított. Festőművésznő nagynénim, Hikádi Erzsébet is ott végzett osztálytársnőjével, Simor Erzsivel, a későbbi film-

színésznővel együtt. A kapun belépve egyáltalán nem csapott meg az előke-lőség légköre. Hiába, ahová a katonaság beteszi a lábát, ott rögtön laktanyai légkört teremt! A kapuügyeletes unott arccal irányított az ügyeletes orvoshoz, aki rögtön megnézte a manduláimat. Közölte, hogy még mindig pirosak, így legalább egy hetet kell várnom arra, hogy meg lehessen operálni. Amikor megtudta, hogy frontról hazatérő alakulattól jöttem, kedvesen felkísért az emeletre, és beirányított egy ötágyas szobába, amelyben két hadapród őrmes-ter és egy karpaszományos tizedes volt. Mind a hárman pizsamában voltak, és egyáltalán nem látszottak betegeknek. Inkább olyan frontlógósoknak tűntek. Amikor tisztelettudóan és katonásan bemutatkoztak, mindegyikük mondott valamilyen betegséget, ami miatt ott van, de semmilyen betegség nem látszott rajtuk. Elmondták, hogy a Szeged környéki harcokban vettek részt, és hogy az orosz, megerősítve a román csapatokkal, irgalmatlan tempóban nyomul előre az Alföldön. A huszonnegyedik órában vontak ki bennünket a Kárpátok-ból!

Most Kecskemét térségében folyik az elkeseredett harc. Éjjel már be is hoz-tak egy fiatal zászlóst a kecskeméti harcokból. Légnyomást kapott, és eszmé-letlen volt. Amikor az ügyeletes orvos tetőtől talpig megvizsgálta, semmilyen külső sérülést nem talált fiatal jól izmolt testén, de a levegőt kissé szaggatot-tan vette, és nem tért magához.

A zászlós már harmadik napja eszméletlen! Dél tájban végre kinyitotta a szemeit és a kezével jelezte, hogy szomjas. Szóltunk az ápolónak, aki pohár hideg kávét hozott, és megitta. A zászlós anélkül, hogy ránk nézett volna, az éjjeliszekrényére odakészített jegyzetömbéért és ceruzáért nyúlt, valamit írt rá, utána megint elvesztette az eszméletét. Éppen oda akartunk menni, hogy meg-nézzük mit írt, amikor a főorvos és sleppje lépett be, és megkezdte a vizítet. Az ápoló jelentette neki, hogy a zászlós néhány percre visszanyerte az eszmé-letét, kávét ivott, és valamit feljegyzett arra a blokkra, melyet azért készítet-tek az éjjeliszekrényére, hátha az eszméletével együtt a beszélőképességét is elvesztette.

A főorvos kíváncsian vette kezébe a blokkot, és amint elolvasta, fejcsóvál-va visszadobta az éjjeliszekrényre.

– Ez nem egy modor! – mondta felháborodottan, és továbbra is a fejét csó-válva sleppjével együtt kivonult a kórteremből.

Alig vártuk, hogy betegyék maguk mögött az ajtót. Rohantunk az éjjel-iszekrényhez, hogy megnézzük, mit írhatott háromnapos eszméletlenség után ez a zászlós, ami ennyire felháborította a főorvost.

– A kávé pocsek volt!!! – állt a jegyzetblokkon nyomtatott betűkkel és három felkiáltójellel.

Nem tudtuk, mi lett a sorsa az eszméletlen zászlósnak, mert délután bejött a szolgálatvezető őrmester, és közölte, hogy mind a négyünket, – mint könnyebb betegeket, – áthelyeztek a Róbert Károly körúti Katonakórházba. Kérte, hogy készítsük össze a holminkat, és menjünk le az előtérbe, ahonnan majd egy egészségügyi szakaszvezető elkísér bennünket a kórházba. Az előtérben már vagy húszan várokoztak, akiket szintén a katonakórházba irányítottak. Amikor végre teljes lett a létszám, a szakaszvezető élére állt rendetlen menetünknek, és megindultunk a Róbert Károly körút felé. A társaság legnagyobb része tábori hadiöltözetben volt, de voltak néhányan, akik extra ruhában feszítettek. Ez a kórház már hatalmas kórház volt az Ajtósi Dürer sori hadikórházhoz képest. Tágas előcsarnokában a szakaszvezető átadott bennünket az ügyeletes tisztnak, aki rögtön néhány egészségügyi katonát hívott oda, akik csoportonként átkísértek bennünket a megfelelő osztályokra. Amikor az osztályügyeletes orvos megvizsgálta, megkérdezte tőlem, hogy miért vagyok itt. Jelentettem neki, hogy néhány napon belül mandulaoperációra kerülök. Erre tüzetesen megvizsgálta a manduláimat.

– Öregem! Itt három hétnél előbb nem lesz mandulaoperáció! – jelentette ki a vizsgálat után.

– Ez eddig rendben lenne! – gondoltam magamban, – de mi a jó fenét csinálók itt három hétig? Ragyogó ötlet jutott eszembe: Szabadságot fogok kérni!

Kulin ezredes volt a kórház parancsnoka. Hozzá – az irodájába – óvakodtam be a vizit után. Amikor előadtam kérésemet, hogy szabadságot szeretnék kérni, szigorúan nézett rám.

– Maga micsoda itt?! – nézett rám hidegen a szemüvege mögül.

– Alázatosan jelentem, beteg vagyok! – mondtam zavartan.

– Ha beteg, akkor nyögjön! Még életemben nem hallottam ilyet, hogy egy beteg szabadságot kérjen! – méltatlankodott.

– Három hét múlva lenne csak a mandulaoperációm. A frontról jöttem, és még nem voltam otthon. – szólaltam meg csendesen.

– Melyik frontról jött? – kérdezte – miközben szemének szigorúsága megnyhült.

– A Kárpátokon túlról! – mondtam.

– Kap három nap eltávozást. A papírját fél óra múlva átveheti az ügyeletes tisztelnél – mondta, és egy fejbőlintással elbocsájtott.

Boldogan robottam vissza a kórterembe, és mivel utazás szempontjából a térképtáskám volt az egyedül használható poggyászom, belegyűrtem a legszükségesebb dolgaimat. A szájukat tátó társaimnak búcsút intve, sürgősen el-söpörtem az eltávozási papíromért.

A Keleti pályaudvar forgalmistája közölte, hogy a Déli pályaudvarról Nagykanizsára menő legközelebbi vonat csak négy óra múlva indul, ezért elhatároztam, hogy elmegyek az Aréna útra Horváthékhoz. Most is csak Horváth néni nyitott ajtót.

– Most jókor jöttél! – mondta amikor meglátott – Igaz, hogy a gyerekek most sincsenek itthon, de Ibolya bent van a belső szobában. Menj be, és mutakozz be neki!

Bementem, és kopott ócska tábori öltönyömben megálltam a belső szoba nyitott ajtajában. A szobából kellemes zene hallatszott, és bent egy piros selyempizsamás, kimondottan jóalakú lány táncolt egymagában a gramafonzenére. Szabályosan szép arca, rövid fiúsan nyírt sötétbarna haja volt, és csodálatosan szép, barna őzike szemci. Meglepetten fordult meg, amikor észrevett. Megállította a gramafont, és kíváncsian nézett rám. Még a lélegzetem is elállt, olyan szép volt.

– Jóska? – kérdezte érdeklődve. Úgy látszik Horváth néniék már beszélhetek rólam.

– Igen! – mondtam zavartan, koszos ruházatomra gondolva.

– Ibolya! – mondta kedvesen rámnézve, és fiúsan kezét rázott velem. Mindjárt átöltözöm – folytatta – addig menjen ki a konyhába Rózsai nénihez!

Horváth néninek első dolga volt, hogy uzsonnát készítsen kettőnknek. Ibolya pillanatokon belül előkerült, és szép élénkmintás selyem ruhájában még szebb volt, mint pizsamában. Jó étvággal uzsonnáztunk, közben Ibolya kedvesen érdeklődött a katonaságbeli és civil életem felől. Róla pedig megtudtam, hogy vegyésznek készül, és a Pázmány Péter Tudományegyetem harmadéves hallgatója. Azt viszont már csak Horváth néni árulta el, hogy Ibolya első elemitől kezdve egészen mostanáig, minden évben és minden tantárgyból színjeles tanuló volt, és ha az egyetemi tanulmányait így sikerül befejeznie, Kormányzógyűrűs lesz.

– Hát, ha így áll a dolog, jól fel kell kötnöm a szellemi gatyámat, hogy lépést tudjaktartani vele! - jutott az eszembe.

De Ibolyát – a Kormányzógyűrű várományosát – egyáltalán nem tette büszkévé ez a dolog. Szerényen és nagyon kedvesen beszélgetett mindenről. Az én szüleimről, testvéreimről, meg az ő szüleiről és a nővéréről.

A családi nevéhez tartozó nemesi előnevet is Horváth néni tartotta fontosnak megjegyezni, Ibolya ugyanis meg sem említette. Amikor eljött a búcsúzkodás ideje, kedvesen bejelentette, hogy elkísér a Déli pályaudvarra. A villamoson jól elbeszélgettünk, és amikor vonatra szálltam, megígértette velem, hogyha visszajövök fel fogom keresni Horváthéknál.

2.

Nagy volt az öröm Kanizsán, amikor hazaértem. Öcsém is éppen eltávozáson volt Tapolcáról. Jó helye volt a repülőknél, a meteorológusokhoz volt beosztva, és napközben is elég sok szabad ideje volt, amit tanulással – no meg lógással – töltött. Most panaszkodott, hogy az utóbbi időben egyre több légitámadás érte őket. A nagyobb bombázásokból visszatérő amerikai gépek rendre ott dobják le a megmaradt bombáikat, a kísérő vadászgépek pedig alacsonytámadásban pásztázzák végig a repülőteret nagyon sok kárt okozva. Hát nem egy életbiztosítás a hátszágban sem élni. De hol életbiztosítás élni a háború idején?!

Szüleim hála a jó Istennek mindketten egészségesek voltak, csak sokat dolgoztak az utóbbi időben, és mindkét fiúk nagyon hiányozott nekik. Most viszont nagyon boldogok voltak, hogy mindketten egészségesen, és jókedvűen itthon vagyunk. Engem még egy jó hírrel is megörvendeztettek. Az Esterházy Hitbizománytól megkaptam a teljes fizetésemet a termelési jutalékkal együtt. Nem hiszem, hogy van az országban még egy ilyen nagyvonalú és szociális gondolkodású intézmény. Mindenesetre Pesten császár leszek ennyi pénzből, mivel szüleim egy fillért sem fogadtak el tőlem.

A három nap eltávozás hamar letelt. Két megpakolt bőrönddel tértem vissza Pestre. Elegáns extra ruhámon kívül az egyik szép civil öltönyömet is magammal vittem, arra gondolva, ha sikerül a kórházból kilógnom, Öcsém legénylakásán, Újpesten a Damjanich utcában majd átvedlek civilbe. Legalább a városban nem kell annyit tisztelegnem.

Arany életem lett a három hét alatt. Visszatérésem után első nap a kórházi látogatókkal együtt – egyenruhában – kimentem öcsémhez, de egy bőröndben magammal vittem a civil ruhámat, amit aztán bőrönddel együtt ott is hagytam nála.

Egyik nap kimentem a látogatókkal, és az esti program után öcsémnél aludtam. Másnap pedig ismét bementem a kórházba. Mivel tudták rólam, hogy csak három hét múlva operálnak, a kutya sem keresett. A szobatársai-

mat mindig lekenyereztem egy-egy üveg finom borral. A kinti programjaim pedig minden esetben Ibolyával voltak összefüggésben.

Első adandó alkalommal a Britanniába mentünk, Rózsikával, Virikével, és az udvarlóikkal egyetemben. Tóth Laci nemcsak évfolyamtársa volt az egyetemen Rózsikának, hanem akkor már eljegyzett vőlegénye is. A másik évfolyamtársuk, Szarka Géza pedig akkor kezdett el udvarolni Virikének.

Mind a két fiú jóhumorú életvidám gyerek volt, hamar összebarátkoztam velük. Később mind a két pár összeházasodott. De most mint egy vidám verébcsapat foglaltuk el a Britannia egyik Dunapartra néző hosszú asztalát. Először egy konyakot rendeltem bemelegítésképp, amit aztán megisméltünk. Egészen jó hangulat áradt el rajtunk.

– Hát Ti meg miért nem tegeződtek?! – szólt Ibolyára és rám tettetett szigorúsággal Rózsika.

– Mert Ibolya nem hatalmazott fel rá! – válaszoltam bártortalanul.

Ibolyának több sem kellett, nyakamat átkarolva úgy szájoncsókolt, hogy nászutasoknak is becsületére vált volna. A társaság élénk tapssal jutalmazta produkciónkat.

A tapsra, és az éljenzésre a többi vendég – aki eddig ügyet sem vetett ránk – felénk fordult és együttérző mosolygással vette tudomásul a történeteket. Ilyen bevezetés után mondanom sem kell, hogy a vacsora többi része is nagyon kellemesen zajlott. Éjfél felé kezdtünk csak szedelőzködni, hogy hazamenjünk. Gyalog indultunk páronként az Aréna út felé, és hála a légvédelmi elsötétítésnek mindegyikünk jót csókolódzott a párjával.

Néhány nap múlva egyedül vacsoráztunk Ibolyával Budán a Fehér Ló vendéglőben. Szép őszi este volt, és a szolid, halk cigányzene még kellemesebbé tette a vacsorát. Ibolya nagyon szép volt egyszínű selyemruhájában, és anyag eleganciával akasztotta kis, ezüst láncokból készült retiküljét maga mögé a székre. Előtte azonban gondosan kivett belőle egy doboz cigarettát és egy gyufásdobozt, amit maga elé tett az asztalra. Nekem, mivel nem dohányoztam, nem voltak ilyen gondjaim.

Amíg elkészült a vacsora az égadta világon mindenről beszélgettünk, de főképp irodalomról. Ibolya elárulta, hogy Juhász Gyula a kedvenc költője, és a Milyen volt szókesége... című vers a kedvenc verse. Nékem Ady Endre volt a kedvencem, és több versét is szerettem egyszerre. Nem hiszem, hogy a Krisztus-kereszt az erdőn... és a Párisban járt az Ősz.... című versei közül tudtam volna választani, hogy melyiket is szeretem jobban. Juhász Gyulát nem nagyon ismertem, csak annyit tudtam róla, hogy reménytelenül szerelmes volt egy jelentéktelen színésznőbe, és öngyilkos lett miatta. Ami engem illet, el

sem tudom képzelni, hogy volna olyan színész, aki miatt öngyilkos tudnék lenni.

A vacsora finom volt, és Debrői Hárslevelű-t ittunk hozzá. Amikor a pincér leszedte a tányérokat, a cigányprímás odajött az asztalunkhoz, és hegedűjére hangfogót téve néhány régi szép magyar nótát játszott, melyeket halkán dúdolgattunk Ibolyával. A gőzölgő feketekávé mellett Ibolya rágyújtott egy cigarettára, és élvezettel fújta ki a füstöt. Szemem az élére állított gyufásdobozra esett, és mivel tudtam, hogy Ibolya gyógyszer-vegyésznek készül, feléje fordultam.

– Le tudnád írni az aszpirin képletét? – kérdeztem tőle.

– Igen! – válaszolta meglepetten, majd kissé hátrafordulva retiküljéből egy vékony ezüst töltőceruzát vett elő, és a gyufásdoboz hátlapjára írni kezdte a képletet.

A gyufásdoboz egész hátlapját teleírta, majd a kezembe nyomta azt. Soha nem volt erősségem a kémia, az egész képletből szinte semmit sem értettem. Most csupán merő udvariasságból néztem figyelmesen a dobozt, majd újból az élére állítva visszatettem Ibolya elé az asztalra.

– Ha lenne Pesten lakásom, feljönnél hozzám? – kérdeztem tőle váratlanul.

Ibolya lassan felém fordult és a szemembe nézett.

– Igen! Felmennék! – mondta komolyan, és kezét rátette az asztal szélén nyugvó kezem fejére.

Határtalan öröm öntött el, de ugyanakkor szomorú is lettem, mivelhogy nem volt lakásom. Ibolya megérezhette szomorúságomat, mert amikor elhagytuk az éttermet, szorosan hozzám bújott, és lassan sétálva mentünk át a Margithídon, végig csokolózva. Az éjszakai bombázások miatt semilyen jármű nem volt, ezért kénytelenek voltunk az elsötétített városban az Aréna útig gyalogolni. A csokolózásnak köszönhetően nem is volt kellemetlen. Alig bírtunk elbúcsúzni Horváthék háza előtt.

3.

A Kárpátia Étterem zsúfolásig tele volt, amikor szombaton délben Ibolyára várva, egy pillanatra benéztem az ajtaján. Ráadásul csupa egyenruhás magasrangú katonatiszt ült az asztaloknál, családjukkal, vagy csinos nőismerőseikkel. Alezredesnél alacsonyabb rangú talán nem is volt az egész társaságban, de tábornok annál több. Már bántam, hogy én is a katonai extra ruhámat vettem fel erre az alkalomra, az Ibolyával napokkal előbb megbeszélt ebédre.

Ibolya pontos volt, mint mindig, és nagyon gyönyörű. Amikor leszállt a vilamosról és elindult felém elegáns halványszürke kosztümjében, mindenki őt nézte. Belémkarolt és úgy mentünk a Kárpátia bejáratáig. Az ajtót csak akkora résnyire nyitottam ki, hogy látni lehessen, hogy az étterem tele van. Már éppen javasolni akartam, hogy menjünk máshová, amikor egy fiatal pincér megcélzott bennünket, és hozzánk sietett. Jelezte, hogy odavezet asztalunkhoz. Az egyetlen asztalhoz, amely még üres volt az étteremben.

Ahogy beléptem, előttem a pincérrel és mögöttem Ibolyával, a vendégek z sivaja egy pillanatra elcsendesedett. Meglepte őket fiatalságunk varázsa, és Ibolya szépsége.

A sok magasrangú tábornok és ezredes meglepedéssel nézte kitüntetései-met, jól mutató egyenruhámat, és kedves mosollyal nyugtázták tisztelgése-met, ahogy a pincér nyomában végigsasszétam az asztalok között. Néhányan még integettek is, szinte megbocsátva jóval alacsonyabb rangomat. Végre elér-tük az annyira áhított egyetlen szabad asztalt, amely egészen a fal mellett volt.

Háború ide – háború oda, de a Kárpátiában még lehetett kapni borjúhúsból készült valódi bécsi szeletet. A leves után mindketten azt rendeltünk, és szé-pen komótosan ebédeltünk, élvezve a környezetet és a vendégek zsi-bongását. A kávé előtt Ibolya rágyújtott, majd az ezüst láncszemekből készült kis reti-küljét az ölébe téve kutatni kezdett benne. Egy összehajtogatott kockás irka-lapot vett elő, és odatette elé-m az asztalra.

Kíváncsian hajtogattam szét, és láttam, hogy Ibolya egyetemi agyonjeg-yzeteléstől ákombákom betűivel egy vers van ráírva. Juhász Gyula „Milyen volt ...” című verse.

– Búcsúzóul! – mondta Ibolya, és szembefordulva velem szomorúan nézett rám.

– Tessék? Hogyan? – kérdeztem a meglepetéstől szinte letaglózottan.

– Korán reggel táviratozott Anyu, hogy az oroszok közelednek Pécshez, – magyarázta szomorúan Ibolya, – nővérem és orvos férje úgy határoztak, Nyu-gatra mennek és azt akarják, hogy én is menjek velük. Egész délelőtt azon töprengtem, hogy mit tegyek?

Annyi rosszat hallottam az oroszokról és úgy döntöttem, hogy velük me-gyek! Már össze is csomagoltam és a délutáni gyorsal utazom. Kérlek ne kí-sérj ki! Nem szeretném, ha sírni látnál, az olyan szomorú lenne!

Csak a villamosmegállóig kísértem Ibolyát. Belémkarolva szomorúan bak-tatott melltem. Amikor megláttuk a közeledő villamost, a nyakamat átka-rolva összecsó-kolt.

A villamos egy bombasérült kocszi volt, a hátsó ablaka félig kitorve. Ibolya a kitört ablak mögött állt meg, és az elinduló villamosból szomorúan nézett rám. Ahogy a távolodó villamosban egyre kisebbedett az alakja, úgy éreztem, hogy a sárga, törött ablakú villamos kiviszi az életemből.

4.

A hirtelen jött szomorú elválás után nem volt kedvem bemenni a kórházba. Öcsémhez mentem ki, és civilbe öltöztem. Egész délutánt átbeszélgettük, este pedig elmentünk egy kiskocsmába vacsorázni. Öcsémnél aludtam, és mivel vasárnap reggelre nagyon szép idő lett, úgy beszéltük meg, hogy délelőtt tíz óra után bemegyünk Pestre.

Egy jót sétálunk a Dunaparton és a Margitszigeten, aztán megebédelünk öcsém kedvenc vendéglőjében, a Lyra Étteremben. A kórházba majd csak ebéd után megyek be a látogatókkal együtt.

Október 15.-e volt, és ragyogó őszi napsütés. A szigeten pazar színekben tombolt a természet. A napfény és ragyogás ellenére nem éreztem jól magamat. Valami megmagyarázhatatlan vibrált a levegőben, amit Ibolya hiányának tulajdonítottam.

A Lyra Étterem is tömve volt, pedig már jóval tizenkét óra előtt beültünk, hogy helyünk legyen. A kicsi asztalok körül szorosan ültek az emberek. Mivel frissensültet rendeltünk, várni kellett az ebédre.

Az Étteremben még nem kezdték el kihordani az ebédeket, amikor az asztaloknál furcsa suttogás támadt.

– Hallottátok?! – Hallottátok?! – hangzott mindenfelől.

Ahogy öcsémmel békésen sörözgetve ebédre vártunk, fogalmunk sem volt arról, hogy mit kellett volna hallani. A pincérek is némán cikáztak az asztalok között, legfeljebb egy kis időre hajoltak oda egy-egy asztalhoz, de nem értettük hogy mit beszélnek. Végre a mi asztalunkhoz is odaért a levest hozó pincér. Megkérdeztük tőle, hogy mi ez a suttogás.

– Hát nem tetszettek hallani? Kiléptünk a háborúból! – mondta, és levesünket letéve már sietett is el az asztaltól.

– Ennyire egyszerű lenne? – képedtünk el mindketten.

Öcsém egy közeli asztalhoz lépett – ahol ismerősei ültek – és részletesebben érdeklődött a dolgokról. Visszatérve elmondta, hogy a rádióban beolvasták Horthy Miklós proklamációját, melyben bejelentette a Németországgal való szövetség felmondását, és felszólította a Magyar Hadsereget a harcok beszüntetésére.

A vendégek megoszlottak a hír hallatára. Volt aki maga elé meredt, és azt hajtogatta, hogy cserbenhagytuk a szövetségeseinket, és kár abbahagyni a „végső győzelem” előtt. A többség viszont örült, hogy megszűnnek a bombázások, az ország és a város pusztítása, meg a légvédelmi elsötétítés. Hirtelen el sem tudtuk képzelni, hogy milyen is lesz a béke.

Öcsémrel úgy határoztunk – ha már úgyis vége a háborúnak – nem olyan sürgős bemennem a kórházba, inkább ebéd után elmegyünk egy moziba.

A Fórum Mozi volt a legközelebb, ahol a Majális című filmet játszották. Annak ellenére, hogy alig jártak az utcákon, a délután két órakor kezdődő előadásra csaknem a háromnegyed részéig megtelt a mozi nagy nézőtere. A jegyünk az egyik páholsor közepére szólt, ahonnan nagyon jól láttuk a vetítívásznat. Rögtön a film vetítésével kezdték a műsort, elegánsan elspórolták a Híradót.

Már javában folyt az előadás, és éppen beleringattuk volna magunkat a filmbe, amikor hirtelen kivilágosodott a nézőtér. A vetítívásznon egy felírás jelent meg :

A történt események miatt a film vetítését befejezzük. Kérjük nézőinket, hogy nyugalmukat megőrizve hagyják el a nézőteret!

A jó pestieknek több sem kellett! Nyugalmukat megőrizve – mint az őrltek – egymást taposva rohamozták meg a kijáratí ajtókat. Mivel középén ültünk, nyugodtan maradtunk a helyünkön, és megvártuk amíg a nézők legnagyobb része kitakarodik, aztán szép kényelmesen kimentünk a moziból.

Már kifelé menet az utca felől beszűrődő zajokból érezni lehetett, hogy valami nincs rendben az utcán. Valóban a mozi előtt német katonák állították fel villámgéppuskájukat, és tőlük ötven méterre egy kis négycsövű gépágyú – ahogy a németek nevezték – vierling foglalt tüzelőállást egy hirdetőoszlop védelmében.

– Ennek már a fele sem tréfa! Úgy látszik a háborút mégsem lehet olyan könnyen abbahagyni! Legjobb lesz, ha így ahogy vagyok, bemegyek a kórházba! – mondtam öcsémnek, és sietve elbúcsúztunk egymástól.

A kórház elé érve meglepetéssel láttam, hogy a kapuban szuronyos őrség van, és a kerítésen belül ötven méterenként szintén feltűzött szuronyú őrk cirkálnak. A kapunál lévő őrségnek – géppisztollyal a kezében – egy tiszthelyettes volt a parancsnoka. Odamentem hozzá és bemutatkoztam. Megmondtam neki, hogy mandulaműtetre várva a kórház betege vagyok, és be akarok menni.

– Sajnos senkit sem engedhetek be zászlós úr, ez Kulin ezredes úr szigorú parancsa! – mondta a tiszthelyettes rezzenéstelen arccal.

– Most mi a jó fenét csináljak? – tündöttem magamban. – A végén még szökésért hadbírótság elé állítanak! Hiába próbáltam meg mégegyszer, a tiszthelyettes hajthatatlan maradt. Már egészen kétségbeestem, amikor váratlanul kinyílt a bejárati ajtó, és a kórházparancsnok, Kulin ezredes jött ki a vezérkarával. Először az őrséget ellenőrizte, majd végignézett a Róbert Károly köruton.

– Itt már csak a hazugság segít! – gondoltam magamban, – és hirtelen elhatározással eléje termettem. Bemutatkoztam és katonásan jelentettem neki, hogy eltávozáson vagyok, és a moziban értesültem az eseményekről. Egyenruhám, és papírjaim öcsém újpesti lakásán vannak, de úgy láttam jónak, ha haladéktalanul jelentkezem. Kulin ezredes szigorúan és bizalmatlanul nézett végig. A szívem a torkomban dobogott!

– Fegyver nincs magánál?! – kérdezte még mindig szigorú arccal.

– Nincs! – válaszoltam határozottan, mire hozzálépett és megtapogatta zsebeimet.

– Beléphet! – szólt oda a tiszthelyettesnek, és én úgy éreztem, hogy a mennyország kapui nyílnak meg előttem.

Fenn a kórteremben szobatársaim nekem rohantak, és úgy szidtak, mint a bokrot.

– Te őrült! Hogyan tudtál napokra elmenni? Ma legalább ötször volt létszám ellenőrzés! Mindíg azt mondtuk, hogy a WC-n vagy, de már nem akarták elhinni!

Amilyen gyorsan csak lehetett, ledobtam magamról a civil ruhát, és kórházba vedlettem. Éppen idejében, mert egy újabb létszám ellenőrzés következett. De ezen már szerencsére megvoltam!

A főorvos kissé gyanakodva nézett rám, amikor bevonult sleppjével. Úgy látszik már régen láthatott, de nem szólt semmit. Gyorsan ellenőrizték a létszámot, és megindultak kifelé. Az egyik alorvos még rámnézve visszafordult az ajtóból.

– Nincs magának bélfertőzése, hogy annyit jár a WC-re? – kérdezte.

– Nincs! – válaszoltam meggyőződéssel, mire megnyugodva ment a többiek után.

Az események drámai gyorsasággal követték egymást. Másnap Horthy Miklós kormányzó visszavonta parancsát, lemondott, és átadta a hatalmat Szálasi Ferencnek. A Nyilaskeresztes Párt került uralomra, amely minden erővel folytatni akarta a háborút, szerintük a végső győzelemig. A „minden erő” annyit jelentett, hogy minden mozgásképes embert be akartak vetni a harcba. Nagyon készülhettek a hatalom átvételre, mert délután már megjelent

a kórházban egy orvostábornok vezette népes bizottság, amelynek az volt a feladata, hogy minél több beteget küldjön vissza az alakulatához.

A nagy kórteremben egysoros vonalban felsorakozva vártuk a bizottságot. Én a hadi egyenruhámban voltam, mivel az extrám kint maradt Öcsémnél. Mire a bizottság megérkezett, már annyian voltunk, hogy faltól-falig ért a sor. A tábornok mindenkiről megkérdezte az ügyeletes orvost, hogy miért van a kórházban. Amikor eléem ért, kissé megütközött a hadi öltözékemen, és egy pillanatra megállt a szeme a kitüntetés sávomon.

– Maga miért van itt? – kérdezte rámnézve.

– Néhány nap múlva mandula operációm lesz. – jelentettem, még mielőtt az ügyeletes orvos megszólalhatott volna.

– Itt nem lesz semmiféle mandula operáció! Kap hat hét szabadságot, és mehet vissza az alakulatához!!! – mondta szigorú arccal.

Azt hittem elolvadok a boldogságtól, amikor a hat hét szabadság eljutott az agyamig. Még sohasem voltam két hétnél tovább szabadságon. Szerencsére a tábornok mögött álló írnok, ahogy a mondat elhangzott, már be is jegyezte nevemet és a szabadságot. Soha nem hittem volna, hogy Szálasinak köszönhetően még a manduláim is megmaradtak. Másnap délelőtt a szükséges iratokkal felszerelve elhagytam a kórházat. Öcsémtől elhoztuk a nála lévő holmimat, aztán segített egy szép varázsszemes EKA rádiót venni a Kossuth Lajos utcában. A rádiót Apáméknak szántam ajándéknak. Ezután még az állomásra is kikísért, hogy felsegítse a vonatra csomagjaimat.

Ebben az időben már nagyon rendetlenül és rettenetesen zsúfoltan mentek a vonatok. Közölték, hogy Nagykanizsára csak reggel megy vonat, viszont egy vonat nemsokára indul Győrbe. Lehetségesnek tartották, hogy Győrön keresztül hamarabb hazaérek. Öcsém segített felpréselődni a vonatra, amely már teljesen tömve volt. Szerencsére a folyosón kaptam egy állóhelyet. A két bőröndöt és a dobozba csomagolt rádiót, csak néhány lépésre tőlem a WC bejárata mellett sikerült elhelyeznem.

Alig indult el a vonat, meglepetéssel láttam, hogy egy helyes tizennyolcéves kislány sirdogál a rádióm dobozán ülve. Kiderült, hogy Tatabánya bombázásánál meghalt a vőlegénye, és most annak a temetésére utazik. Természetesen ezek után már nem volt szívem a rádió miatt szólni, de felesleges is lett volna, mert késő éjjel teljes épségben megérkeztem vele Kanizsára.

NEGYEDIK FEJEZET

1.

Gyorsan letellett a hat hét szabadság. Szüleim itthon tejbe-vajba fűrésztöttek. Nem győztek eléggé örülni, hogy ebben a rémes zűrzavaros világban, ha rövid időre is, de köztük vagyok. Az ország helyzete kétségbeejtő volt. Az oroszok elfoglalták Pécsét, északon már közeledtek Budapesthez. A nyilasok pedig a hirtelen ölükbehullott hatalomtól megrészesülve, egyre vadabb dolgokat műveltek. Egymás után végezték ki a katonaszökevényeket. Végigfutott a hátamon a hideg, amikor megtudtam, hogy azokat, akik október 15.-én nem tudtak visszamenni a Róbert Károly körúti kórházba, elfogták, mint katonaszökevényeket hadbírótság elé állították, és a Margit körúti katonai fogházban azonnal kivégezték. Soha nem gondoltam volna, hogy egy hazugságnak fogom majd köszönni az életemet.

A hat hét alatt Szombathelyre és Kapuvárra is elmentem. A tüzérosztályhoz nem mentem be, mivel arra gondoltam, ráérek, majd ha letelik a szabadságom. Jóska bácsiéknál a szokásos szeretettel fogadtak. Kapuváron pedig Borheck Bandi bácsi nagyon részletesen kikérdezett a frontbeli dolgokról. Nagyon gondterhelt volt, mert a gazdaságban a munkaerőhiány miatt egyre nehezebben mentek a dolgok. Behívásom és frontramenetelem óta Trudival csak néhány udvarias hangú levelet váltottunk, de most mintha egyre közelebb kerültünk volna egymáshoz. Sokat és komolyan beszélgettünk minderről. Meglepett, hogy milyen jól kialakult véleménye van a dolgokról. Engem csak az szomorított el, hogy ismét be kell vonulnom, és ki tudja, hol fognak majd bevetni.

Amikor szabadságom leteltével Szombathelyre bevonultam, közölték velem, hogy az én tüzérosztályom Almásfüzitő közelében Naszály és Mocska községekben állomásozik. A parancsnoka Fekete Gyula százados, majd tőle megkapom valamelyik üteghez való beosztásomat. Naszályon az iskola közelében volt az irodája, egyik kis parasztház erre a célra igénybevett tisztaszobájában.

A százados jókötésű középkorú katona volt, és még nem volt frontszolgálat. Látható örömmel vette tudomásul, hogy én már kétszer is voltam a fron-

ton, ez a tény viszont engem egyáltalán nem töltött el örömmel. Közölte velem, hogy a Kun László hadnagy parancsnoksága alatt álló első ütegbe oszton be fogatostisztnek. Az üteg szállása nem messze volt az osztályparancsnoki irodától. Alig léptem ki Fekete százados irodájából, Horváth Jameszba ütköztem, aki akkor – mint többszöri szolgált – már hadnagy volt. Elmondta, rajta kívül még Szenkovics Ernő van itt a régi hadapród társak közül. Ernő az Osztálytörzsnél bemérőtiszt, ő pedig Fekete százados úr segédtisztje. A régi szombathelyi katona társak közül is sokan vannak az osztálynál.

Jamesz elkísért új ütegpáncsnokomhoz, és úgy mutatott be neki, mint öreg harcstársát. Kun Laci angolosra nyírt bajszával kimondottan jóképű fiatal hadnagy volt. Az előző éven jött ki a Ludovikáról, neki sem volt semmi hadi tapasztalata. Éppen valami megbeszélést tartott az üteg tisztjeivel, így rögtön meg is ismertem őket.

A bemérőtiszt Csáky László volt, akiről később kiderült, hogy Mosonmagyaróváron végzett gazdasz. Az elsőtiszt Dr. Érczy János volt, civilben MFTR hajóskapitány, a helyettese pedig a tüzéllásban nagy örömmre Kronekker Jóska őrmester volt. Ami az ágyúkat illeti, semmi okom nem volt az öröme, mert azok 10 cm-es 14 M. könnyű tábori tarackok voltak, a Hadsereg kihalásra ítélt lövegállományából. Amikor megláttam őket, az volt az első gondolatom, hogy talán kihúzzuk velük a háború végéig.

A lóállományt Kronekker Jóskaival néztem végig. Amikor lovat választottam magamnak, örömmel fedeztem fel a lovak között Riválist, amely Magyar tiszthelyettes lova volt Szombathelyen. Ezek az öreg zupások mindig a legjobb lovakat válogatták ki maguknak, és a lehető legjobban be is lovagolták azokat. Rivális kimondottan szép küllemű, jómozgású, élénkvérű katonaló volt, és kiváló akadályugró. Mivel minden szentnek maga felé hajlik a keze, – bár sohasem voltam szent – magamnak választottam Riválist. Lovászomnak pedig Horváth Ferkót, aki egy kicsit lassú mozgású és gondolkodású parasztyerek volt Zanatról. Ferkó talpig becsületes és lelkiismeretes katona volt, akinek szinte szenvedélye volt a lóápolás. Amíg a többi társai erre-arra lógtak és ténferegtek, ő a lovait ápolta és csutakolta. Még a lányok után se ment soha.

Riválissal hamar megbarátkoztam. Élénk vérmérséklete ellenére engedelmes jóindulatú ló volt. Vágtában mintha karosszékekben ültem volna a hátán. Amikor ráfordultam vele az akadályra, füleivel úgy jelzett, mint a vasúti semafor. Tudtomra adta, hogy részéről benne van a dologban. Nem tudtam eléggé örülni, hogy ráesett a választásom.

Kronekker Jóska még egy kellemes meglepetéssel szolgált. A legénységből előbogarászta nekem Balogh Lacit, a volt tiszti legényemet, így minden úgy folytatódott, ahogy abbamaradt.

Az üteg tisztikarában csak Kun Laci volt fiatalabb nálam. Csáky Laci legalább tíz évvel idősebb volt, mint én. Sovány, kreolbőrű és a napsütéstől cserzett arcú gazdatiszt volt valahonnan Hatvan környékéről. Nőtlen volt, és eléggé gúnyoros modorú.

Erczy Jancsi volt köztünk a legidősebb, nő, családos és jóhumorú. Budapestten lakott, és mint hajóskapitány egészen a Fekete tengerig hajózott a Dunán. Vele barátkoztam meg leghamarabb, már csak azért is, mert személyesen ismerte Kollarics Lajos bácsit, bérmakeresztapám öccsét, aki akkoriban a Zsófia luxushajó kapitánya volt. Felderítőtisztünk, Balogh Pista néhány évvel fiatalabb volt Erczy Jancsinál, de jóval idősebbnek látszott. Mint egy folytonéggő kályha, folyton füstölt, és a sok dohányzástól nemcsak az ujjai, de az arcbőre is nikotin színű volt.

Naszály szépfekvésű kis falu volt, csak Almásfüzitőhöz való közelsége idegesített a légitámadások miatt. Ez nem is volt alaptalan, mivel az amerikai gépeken kívül már az oroszok is kezdtek bombáztatni a Duna mentén, Almásfüzitőhöz pedig közel volt az olajfinomító Szönyben. Egyik este egy kis orosz „Mari néni” jött, és ledobott egy Sztalin-gyertyát Almásfüzitő felett. Az állomással szemben a domboldalon volt egy ötven holdas takarmánytök tábla. A sárga, érett takarmány tökök a magasból olyannak tűnhettek, mintha gyalogság ásta volna be magát a mezőben, és a katonáknak csak a feje látszana. Az oroszok rövid megszakításokkal egész éjjel hordták a bombát a takarmánytök táblára. Később a bombák robbanásából ítélve, már nagyobb gépeket is bevetettek. Szegény takarmánytököknek rossz éjszakájuk lehetett!

2.

A tüzérsztály felszerelése nagyon lassan haladt. Lőszerszámot, meg bőr-ápoló anyagokat kaptunk Gyórból, de arról, hogy lövegeinkhez gránátokat, és gyalogsági fegyvereinkhez lőszeret kapjunk, arról szó sem volt. Közben a Dunántúlon már Székesfehérvár körzetében folyt az öldöklő harc, mi pedig itt ácsorogtunk lőszer nélkül.

A tisztikarból a Pesten lakók rendszeresen feljártak vasárnaponként Pestre. Kun Laci a kellemest még a hasznossal is összekötötte, amennyiben legényével hét közben mindig öszevásároltatott a faluban egy bőröndre való tojást, amit aztán Pesten eladott. Nekem soha az életben sem jutott volna ilyesmi az

eszembe. Mi a fenének megy katonatisztnek az ilyen, akiben ilyen kalmár vér lakozik?

Már december lett, amikor amikor elhatároztam, hogy karácsonyra én is felmegyek Pestre, és meglátogatom öcsémet. Egyre veszélyesebb és nehezebb volt Pestre menni, mert a fővárost már félkör alakban körülvezték az oroszok, és csak a súlyos Székesfehérvár körüli harcoknak volt köszönhető, hogy nem tudták teljesen körülvenni.

Mivel időközben már kaptunk lőszert, a tüzérsztályból egy üteg mindig készütségben volt, még hozzá teljes létszámmal. Már hetekkel előbb tudtuk, hogy ütegünk a közbenső készütségeket leszámítva, éppen karácsony este is készütségben lesz. Ezek szerint a Pestre menetelem kútba esett. Egyáltalán nem vigasztalt, hogy az ütegből a többiek sem mehettek. Karácsony előtt egy héttel Kapuvárra kértem eltávozást Kun Lacitól. Amikor megkaptam a három nap eltávozást, kiálltam Dunaalmásnál az országútra, hogy valami katonai autóval gyorsabban el tudjak jutni Kapuvárra. Az országúton nagy volt a forgalom, de sajnos csak Budapest felé. Egymást érték a különböző katonai alakulatok, míg Győr és Sopron irányába – nagy bánatomra – semmi sem jött.

Végre feltűnt egy Győr felé tartó Tigris páncélos. Az út széléről integettem neki, mire közvetlenül előttem megállt csikorgó lánctalpaival. Megnyílt a páncéltoronyának a tetején lévő nyílás, egy hadnagy dugta ki rajt feketesapkás fejét, és kérdően nézett rám. Amikor németül megmondtam neki, hogy Kapuvárra igyekszem, bólintott, és röviden közölte, hogy ők Sopronba mennek a javító osztagukhoz, mert valami baja van a tank ágyújának Csak a fejével intett, hogy foglaljak helyet a tankon a páncéltorony mögött, aztán gyorsan behúzta a fejét, és becsukta a nyílást. Ami azt illeti, nem volt túlságosan bajtársias, de még barátságos sem. De az is lehet, hogy nem volt több helyük a tankban, ezért nem invitált be. Nem sok választásom volt, ha nem akartam esetleg órákig az útszélén várni. Hátulról gyorsan felmásztram a tankra, és a bebújónyílás ajtajára csapva jeleztem a bennlévőknek, hogy elhelyezkedtem. A Tigris páncélos hatalmas teste meglendült, és mivel a motorjának semmi baja sem volt, egészen jó tempóban robogott a kissé havas úton. Nem volt az a kimondott kéjutazás, de arra gondoltam: „Ha ló nincs, a számár is jó!” Meg ahogy a háborús plakátjaink is harsogták: „Háború van, ne válogass!”

Hát nem válogattam, csak jól összehúztam magamat a páncéltorony mögött, ami egy kicsit elfogta a süvítő hideg szelet. De a tank acélteste irgalmatlanul hideg volt! Alig vártam, hogy Kapuvárra érjünk. Nem voltam sem élő sem holt, amikor leszálltam róla.

Szerencsére kaptam szobát az Éhn Szállodában. Első dolgom volt, hogy a kályha mellett megmelegítettem összefagyott tagjaimat. Amikor magamhoz tértem félig megfagyott állapotomból, jó meleg vízben megfürödtem, és újra embernek éreztem magamat. Amennyire lehetett igyekeztem rendbehozni tábori öltözékemet és elindultam Trudiékhoz. Már régen nem voltam náluk, ezért tartottam tőle, hogy hűvösen fognak fogadni. De nem! Imre bácsi – Trudi édesapja – magától értetődő természetességgel mutatott helyet maga mellett. Azt mondta, legyen türelemmel, amíg a „hölgyek” megérkeznek. Hirtelenjében nem tudtam milyen hölgyekről van szó, mivel engem csak Trudi érdekelt. Egyszer csak berobogtak – megjöttek a faluból – úgy látszik elkerültük egymást. Megismertem Emmy nénit, Trudi osztrák édesanyjának a nővérét, és a lányát Ingeborgot. Mindketten Pesten éltek, most az oroszok elől menekültek Kapuvárra, azzal a szándékkal, hogy tovább mennek Ausztriába az osztrák rokonaikhoz. Ebben az időben már nagyon sokan menekültek el Budapestről. Egész Kapuvár tele volt menekültekkel. Emmy néniék is otthagyták Széll Kálmán-téri lakásukat, és néhány bőrönddel nekivágtak a nagyvilágnak. Ennek ellenére egyáltalán nem voltak kétségbeesettek, sőt még szomorúak sem. Amikor megtudták, hogy az Éhn Szállodában lakom, rögtön javasolták, hogy menjünk el vacsorázni és zenét hallgatni a szálló éttermébe. Mivel már régen vacsoráztam kultúrált körülmények között, nem kellett kétszer mondaniuk, bár szívesebben beszélgettem volna Trudival. Ahogy észrevettem Trudi sem volt oda a dologért, de nem akarta elvenni a kedvüket.

Felkerekedtünk és vidám beszélgetés közben sétáltunk az étterem felé. Emmy néni igazi bohém életvidám özvegyasszony volt, akit az életében bekövetkezett sok – férjének, és katona fiainak elvesztése – sem tudott megtörni. Ingi – azaz Ingeborg – ugyancsak vidám lánynak látszott, de Trudi, szolid visszafogottsága mellett kissé szabadszájúnak tűnt.

Az étterem tele volt menekültekkel és katonákkal. A katonák között elég sok volt a német. Alig ültünk le az asztalunkhoz, amikor egy fekete egyenruhás német páncélos hadnagy vágódott oda asztalunkhoz, és engedélyt kért, hogy gyalogos főhadnagy bajtársával asztalunkhoz ülhessen. Mivel az étterem már teljesen zsúfolt volt, helyet mutattam nekik. Örömmel telepedtek le, különösen amikor megtudták, hogy Emmy néni, Ingi és Trudi tökéletesen beszélnek németül. Osztrák származásukat tekintve nem volt nekik nehéz. A gyalogos főhadnagy nem volt túlságosan beszédes, amiben a sebesülése is közrejátszott. Nem régen sebesült meg a Móri-horpadásnál egy gránátszilánktól, és a fél fogsora hiányzott. A páncélos hadnagy annál vidámabb volt. Az ő Tigris tankja is javítóban volt, és most addig pihenőben lehetett, amíg kijavít-

ják. Mindketten fiatal koruk dacára sok harcteret megjártak. Görögországban voltak, mielőtt Magyarországra kerültek volna. Élvezték, ha rövid időre is, hogy most nem kell harcolniuk. Szinte élvezettel szívták magukba rövid szabadságuk pillanatait. Egyikük sem gondolt arra, hogy mit hoz a jövő, mi lesz ezután.

„Csak egy nap a világ”, játszotta a cigány az ismert slágert, és ahogy az asztal körül ültünk, szinte hallani véltük Nagykovácsy Ilona mély hangját, amikor reggelenként a rádióban énekelt. Ez az egész megnyomorított ország ebben a hangulatban élt, és igyekezett nem gondolni a másnapra. Csak egy nap a világ...?

Már majdnem elmúlt éjfél, amikor Trudiékat hazakisérve visszaértem a szállodába. Szobámba érve meglepetéssel láttam, hogy egy éjtőernyős főhadnagyot kaptam szobatársként éjszakára. Bemutatkozás után elmesélte, hogy a mennyasszonyát szeretné a menekülők között megtalálni. Az volt az érzésem, hogy ebben az áradatban nehéz dolga lesz.

Másnap már kényelmesebben utaztam vissza Naszályra, mivel Dunaalmásig vonattal mentem, onnan pedig egy felvételező szekérrel. Ideje is volt visszatérni, mert az oroszok már Tatáig nyomultak előre. Már idehallatszott az ágyúzás zaja. Úgy látszott, hogy a Karácsony estét harcban fogjuk tölteni. Meg kellett szervezni a védelmet. A lövegeket a falu szélén beástuk, és tűzkészültségbe helyeztük. A golyószórókat és géppuskákat négy-ötszáz méterrel az ágyúk előtt a mezőben félkörben helyeztük el, természetesen ezeket is teljesen beásva. A készültség az üteg teljes legénységére vonatkozott, ezért Kun Laci úgy rendelkezett, hogy azok, akik beosztásuknál fogva nem a fegyverek mellett vannak, fogják folyamatosan végezni a lőszer, az élelem, és a meleg tea ellátást.

Mint fogatostiszt, már ebéd után a helyükre vontattam az ágyúkat, de a hatosfogatok lovait nem szerszámoltattam le, amikor visszamentek az istállóikba. Arra gondoltam, ha az oroszok támadása eléri a falut, vissza kell vonulnunk, még mielőtt a lövegek körül közelharc alakulna ki. Az orosz gyalogságnak nem szabad eljutnia az ágyúinkig. Arra gondoltam, hogy a legjobb lesz, ha előremegyek valamelyik géppuska, vagy golyószóró állásig, mert onnan jobban meg tudom ítélni, hogy mi a helyzet, és mikor kell esetleg visszavonulni a lövegekkel.

Amikor besötétedett, gyorsan megvacsoráztam, és rövid, prémes lovasági bekecsemet magamra véve, előrementem az egyik géppuska állásig. Legnagyobb meglepetésemre már volt ott egy tiszt, ugyancsak rövid, prémes lovasági bekecsben, ráadásul nem is a mi ütegünkéből. Amint közel értem hozzá,

felismertem, hogy Hellebronth hadnagy a második ütegből. Nyáron végzett a Ludovikán, és még soha sem volt harcban. A kíváncsiság hozta most ide. Már azon is csodálkoztam, hogy egyáltalán harcoló alakulathoz került, amikor az édesapja altábornagy és hadtestparancsnok, kényelmesebb beosztásba is elhelyezhette volna. De hát itt volt teljes életnagyságban, és kíváncsian várta a fejleményeket. Azt nem lehetett mondani, hogy különösebben izgult volna, bár egymásután szívta a cigarettáit. Hellebronth Frici egyébként egyáltalán nem volt felvágós. Szerény, kellemes modorú cingár fiatalember volt, akit nem túlzottan érdekelt a katonaság. Most együtt figyeltük a Tata és Dunaalmás felől egyre erősödő harcizajt. Főleg géppuskák és golyószórók feleseltek egymásnak, néha kézigránát dörent, és időnként egy-egy rakéta is felszökött az égre. Szenteste volt, és arra gondoltam, hogy szüleim otthon talán most gyűjtják meg a gyertyákat a karácsonyfán. Istenem! De jó is lenne békében élni!

Éjfél után alábbhagyott a harcizaj, és egy jó félóra múlva szinte teljesen elcsendesedett. A szél az arcunkba vágta a finom porhavat, és mi fázósan toporogtunk a géppuska körül. Szerencsére meghozták a meleg italt, ami nagy öröömre nem is tea volt, hanem rumos feketekávé. Vannak még örömök az életben!

Másnap reggel kiderült, hogy nem is volt támadás sem Tatánál, sem Dunaalmásnál, hanem az ott állomásozó németek rendeztek lövöldözést Karácsony tiszteletére. Egészen élethű volt, hogy a fene essen beléjük!

Az oroszok viszont Karácsonykor bezárták Budapest körül a gyűrűt. A többi ütegekből és az osztálytörzsből akik eltávozáson voltak, jó néhányan bennrekedtek az ostromlott fővárosban. Hirtelenjében nem is lehetett a pótlásukról gondoskodni.

A magasabb vezetés arra gondolt, mivel az oroszok minden erejüket Budapest elfoglalására összpontosították, nem fognak nyugati irányban támadni. Az egész tüzérosztályt a Balaton mellé Badacsony térségébe helyezik, és ott majd megtörténik a hiányzó létszám pótlása. Ez így volt logikus, mivel a Balatonnak csak a déli oldalán Marcali térségében folytak harcok, de az északi oldalán még nyugalom volt. Egyébként is az északi oldal a széles tó miatt jobban védhetőnek tűnt. Megkaptuk tehát a parancsot az áttelepülésre, melyet újév napján kellett végrehajtani.

Az volt a terv, hogy első nap Nagyigmádon és Kisbéren keresztül egészen Pápáig menetelünk. A városban fogják az egész tüzérosztályt elszállásolni. Másnap Tapolca érintésével Salföldig megyünk, és ott fogják az ütegeket elosztani a Balaton partján levő állásokba. Jó kiadós menetelésnek ígérkezett mindkét nap, különösen januárban. A tisztikar legnagyobb része ráérezett a do-

logra, mert szinte kivétel nélkül jelentkeztek arra, hogy majd előre mennek szállást csinálni.

Az év utolsó napja az egész tüzérsztálynál a menetelésre való felkészüléssel telt el. A szálláscsinálók már kora reggel felkerekedtek, és Fekete százados vezetésével elviharzottak. Lehetek vagy ötvenen az altisztekkel és a tulajdonképpeni szálláscsináló legénységgel együtt. Az járhatott az eszükben, hogy legalább nekik legyen jó szállásuk a Balaton mellett. Nem is maradt zászlósnál magasabb rangú az egész menetelő tüzérsztályban. Mivel én voltam a legidősebb zászlós – ráadásul frontszolgálattal – Fekete százados úgy rendelkezett elmenetele előtt, hogy az egész tüzérsztályt én fogom vezetni. Előző délután még egy fővel csökkent ütegünk tisztikarának a létszáma. Felderítő tisztünk, Balogh Pista miután öszekülönbözőtt Kun Lacival, elrohant az osztály főorvosához, és idegösszeroppanásra hivatkozva kérte leszerelését. A főorvos Szombathelyre küldte – ahol, ahogy később megtudtuk – le is szerelték. Az volt az érzésem, hogy szegény Pista berezzent arra a gondolatra, hogy a Balatonparton felderítőbe kell mennie.

Miután a szálláscsinálók eltakarodtak, hozzáálltam a menet megszervezéséhez. Az látszott a legmegfelelőbbnek, ha az egész tüzérsztály egyszerre indul, és ütegenként megfelelő távközöket tartva együtt menetel. Ez az útközbeni pihenés és étkeztetés miatt is a legjobbnak látszott. Az ütegeknél maradt zászlósokkal és altisztekkel megbeszéltem a közös gyülekezés helyét, és az indulás időpontját. Abban állapotunk meg, hogy reggel a sötétség miatt hét órákor kezdik a gyülekezést, és nyolc órákor indulunk. Addigra, akik szilvesztereztek, azok is kialhatják magukat.

Délután végigjártam az ütegeket. Mindenütt rendben ment a menetre való felkészülés. Már besötétedett, amikor bementem az osztályirodára megnézni, nincs-e valami sürgős parancs.

Az osztályirnok egyetlen parancsot nyomott a kezembe, de azon nagy betűkkel rajt volt a SÜRGŐS bélyegző. Beregffy hadügyminiszter rendelte el, hogy ezentúl az alakulatoknál magasba lendített karral kell tisztelegni, a legénységet pedig reggelenként, és parancskiadásakor KITARTÁS! ÉLJEN SZÁLASI! köszöntéssel kell üdvözölni. Hát majd üdvözölöm – gondoltam magamban –, most nem hívom őket össze, hogy ezt közöljem velük.

Egyébként eszembe sem jutott, hogy ez az év utolsó napja – Szilveszter, – melyet az egész világon reggelig tartó mulatással szoktak megünnepelni az emberek. Ahol nem folyik a háború, bizonyára önfeledten és vídáman koccintanak, egymásnak boldog újévet kívánva.

Az ittmaradt tisztársaim is valamilyen mulatságra készültek, de nekem semmi kedvem és hangulatom sem volt velük tartani. Szállásomra mentem, és nagyon korán lefeküdtem aludni.

3.

Ez az év is jól kezdődik! Gondoltam magamban, amikor rövid prémes lovasági bundámban a menetre összeállított legénység felé ballagtam. Vajjon mit hoz az 1945-ös év, és hányan fogjuk megérni a végét az itt felsorakozók közül? Újév napja száraz hideg idővel kezdődött, de szerencsére nem esett a hó. A felsorakozott lovak párát prüszköltek a hidegben, a legénység pedig fázósan toporgott a lovak és a szekerek mellett. Az egész tüzérsztály ott állt előttem a legteljesebb rendben és menetkészben. Az előző esti parancs jutott az eszembe, amikor eléjük léptem, jobbkezemet „Szálasi” üdvözlésre lendítve.

– KITARTÁS! ÉLJEN SZÁLASI! – ordítottam a lehető legércesebb hangon.

A legénység arcán egy pillanatig a döbbenet tükröződött. De csak egy pillanatig, mert utána elemi erővel tört ki belőlük a nevetés. Ezek a derék, józan vasmegyei parasztyerekek csak arra tudtak gondolni, hogy biztosan szilvesztereztem, és még részeg vagyok.

Most mindenestre jobbra-balra dőltek a nevetéstől.

Néhány másodperc után én is csatlakoztam hozzájuk, és teljes szívemből őszintén nevettem. Mondanom sem kell, hogy ezek után a mi tüzérsztályunknál soha többé nem fordult elő sem a karlendítés, sem a Szálasi köszönés.

– Lóra! Lövegre! – vezényeltem, és a tüzérsztály élére állva megindítottam a menetet. Nem a megszokott lövegek csörömpöltek mögöttem, hanem az osztálytörzsi lovasok lovainak a patái kopogtak a fagyos országúton. A hidegre való tekintettel sokszor tartottunk pihenőt. Az emberek topogva és ugrándozva melengették fázós tagjaikat. A szakácsoknak köszönhetően minden pihenő alkalmából volt elég meleg tea vagy kávé.

Pápa felé közeledve arra gondoltam, hogy mi lenne, ha egy békebeli díszfelvonulással vonulnánk be a városba? A város szélén hosszú pihenőt tartva, magamhoz hívtam az útegek parancsnokait. Előadtam a tervemet, és legnagyobb meglepetésemre minden ütegparancsnok örömmel üdvözölte elképzelésemet. A legkellemesebb meglepetés akkor ért, amikor az ütegparancsnokok, egységeikhez visszatérve közölték a dolgot embereikkel, és azok – elfelejtve

a fásasztó menetelést, – kitörő örömmel fogadták a tervet. Mindjárt neki is láttak ruházatuk rendbehozatalához. Nem tellett bele negyed óra, már minden rendben volt a díszfelvonuláshoz.

A lovasok délcegen ültek lovaikon, a lövegkezelők pedig büszkén feszítettek a lövegmozdonyokon, vagy az ágyúk lövegpajzsára rögzített üléseken. Magam mellé intettem Balogh Lacit, és elővettem vele a kürtjét. Laci egészen boldog lett, amikor megtudta, hogy rövid időre álláshalmozó lett. Tisztelegénysége mellett még osztálykürtös is egyben. Az osztálytörzs lovasai első sorának a szélére állítottam a lovával, majd a menet élére állva induljt vezényeltem.

Az emberek meglepetten álltak meg az utcán, amikor bevonultunk a városba. Laci rendületlenül – és gyönyörűen – fújta a „lovassági díszjel”-et. A lovak patái ünnepélyesen kopogtak, és mindnyájunkat jó érzéssel töltött el, hogy ebben a zagyva rendetlenségben és fejtelenségben végre akad egy feyelmezett alakulat, amelyik ilyen bevonulásra képes.

A téren már várt bennünket a szálláscsinálók csoportja. De csak a legénység, mert a tisztek már az altisztekkel együtt elindultak a Balatonhoz. Ki hitte volna, hogy ilyen sürgős nekik, hogy mi jól el legyünk szállásolva?! A szálláscsinálók is meglepődtek, amikor harsona kürtszóval bevonultunk a térre. A sebtében összeverődött emberek pedig integettek és tapsoltak, amikor megálltunk.

– Lóról! Lövegről! – vezényeltem, és derék katonáim olyan egyszerre hajtották végre a parancsot, mintha hetekig gyakoroltuk volna.

– Köszönöm! – fordultam feléjük elismeréssel.

– Oszolj! Mindenki vonuljon a szállására! – adtam ki a további parancsot, majd lóról szállva Balogh Laci kezébe nyomtam a lovam kantárszárát.

A szálláscsinálók derék munkát végeztek! Minden ütegnek megvolt a kijelölt szálláskörlete, és a város szélén lévő istállókban a lovakat is el tudtuk helyezni. Pedig a város zsúfolásig volt magyar és német katonasággal. Amikor meggyőződtem róla, hogy minden rendben van, én is elindultam a szállásom felé. Balogh Laci már jött elé, amikor a szállás közelébe értem. Hirtelen arra gondoltam – mivel hosszú idő óta ismét városban vagyok – ideje lenne a hajamat rendbehozatni, és végre rendesen megborotvátkozni. Mondtam Lacinak, hogy először fodrászhoz megyek, addig rakja el a holmimat a szálláson, és egy óra múlva jöjjön értem a főúton lévő fodrászüzletbe, hogy onnan kíséren a szállásra.

A fodrászüzlet tele volt katonatisztekkel. Repülőtisztól a huszárig szinte minden fegyverem képviselve volt. Amikor rövid bundámban beléptem, megrohantak, és gratuláltak a bevonulásunkhoz.

– Honnan jöttetek? És hol van még most is egy ilyen fegyelmezett alakulat? – kérdezte egy repülő főhadnagy a kezemet szorongatva.

– Szombathelyiek vagyunk! – válaszoltam csendesen, és gondolatban megköszöntem katonáimnak a fegyelmezettséget.

Balogh Laci pontosan egy óra múlva megjelent, de még egy kicsit várnia kellett, hogy sorra kerüljek. Amikor rendbetették a frizurámat és szépen megborotváltak, elindultam vele a szállásom felé. Laci közben elmesélte, hogy szép, kényelmes házban egy idősebb özvegyasszonynál vagyok elszállásolva, és rajtunk kívül még egy Erdélyből menekült család is lakik ott.

Az özvegyasszony hűvös tartózkodással fogadta jelentkezésemet. Azt nem lehetett mondani, hogy utálattal, vagy gyűlölettel lett volna irántam, mindössze az látszott rajta, hogy elege van ebből az egész átvonuló áradatból.

A menekült család a mellettem lévő szobában lakott, de a nagy előszobában összetalálkoztunk és bemutatkoztunk egymásnak. Csomor Dénes, igazgatótanító volt Erdélyben Sepsiszentgyörgyön. Most feleségével és Gizella nevű kislányával, mindenüket hátrahagyva, csupán néhány bőrönddel és egy zsírosbödönnel menekültek el az oroszok és a románok elől. Fogalmuk sem volt, hogy hol fognak végül megállapodni.

Azt javasoltam, hogy próbáljanak meg eljutni Ausztriába. Ezzel a keveredett világgal majd csak lesz valami!

Megígértem, hogy másnap megpróbálom őket egy nyugat felé menő katonai teherautóra felrakni. Gizi – aki tizennyolc éves csinos kislány volt – annyira fellelkedezett az ötleten, hogy amikor a szülei bementek a szobába, a nyakamba ugrott és össze-visza csókolt. Eszembe sem jutott tiltakozni.

Másnap reggel, ahogy kivilágosodott kimentünk a térre a bőröndökkel, és a zsírosbödönnel együtt. A zsírosbödönt Balogh Laci és Gizi vitték a füleinél fogva. A téren egy német katona irányította a forgalmat. Odamentem hozzá, és megkértem, ha lesz egy Ausztria felé menő teherautó, segítse fel rá ismerőseimet. A katona – mivel németül beszéltem, és látta, hogy tiszt vagyok – készségesen megígérte. Nem sokáig kellett az út szélén várakoznunk, amikor feltűnt egy német katonai teherautó. A forgalomirányító leállította, és mondott valamit a gépkocsivezetőnek, mire az odakanyarodott elénk. Két német katona ugrott le hátulról és segítettek felrakni a csomagokat, sőt Gizi szüleit is felsegítették. Elbúcsúztam tőlük. Hálálkodva köszönték meg segítségemet. Gizi pedig a szülei szemeláttára is megcsókolt, és egy fényképet nyomott a

kezembe. Könnyes volt a szeme, amikor fürgén felugrott a teherautóra. Laci-val együtt addig integettünk, amíg a teherautó el nem tűnt a kanyarban. Vajon hová vihette őket?

Előző nap úgy igazítottam el az útegek parancsnokait, hogy a téren lesz a gyülekező. Mire odaértem, már teljes menetkészültségben várt az egész tűzérsztály. Már csak lóra kellett ülnöm, és a menet élére állva megindulni. Noszlopon és Nyirádon keresztül mentünk Tapolca felé. Szép lehet erre az út tavasszal és nyáron, de most ebben a hidegben nem tudtam élvezni a Bakony szépségét. Késő délután volt, amikor Tapolca szélének az érintése után megérkeztünk Salföldre. Végre találkoztunk a szálláscsináló tisztekkel is. Mindenki gondjába vette a maga alakulatát. Kun Laci az iskolában várt bennünket, és engem is ott szállásolt el. Az üteg a környező házakban és istállóiban kapott szállást. A szekereket a pajtákban helyezték el. Még este közölte velem Kun Laci az örömteli hírt, mivel Balogh Pista a felderítőtsízt kiesett, én fogok másnap reggel Ábrahámhegyre menni a felderítőbe.

– Neked ez úgysem szokatlan, már voltál a fronton! – mondta Kun Laci nagyvonalúan.

– Soha sem hittem volna, hogy ilyen előnyökkel jár a frontszolgálat! – gondoltam magamban.

– És ki lesz akkor a fogatostízt? – kérdeztem.

– Az is te leszel, de a teendőket majd ellátja Molnár őrmester az eddigi helyettesed! – mondta Laci magától értetődően.

– Hát ezek szerint álláshalmozó leszek! – gondoltam, és nem töltött el vídamsággal a gondolat.

Molnár Pali továbbszolgáló őrmester volt, a munkáját ugyan elvégezte, de egyáltalán nem volt olyan lelkiismeretes, mint az előző helyettesem, Horváth Kálmán tartalékos szakaszvezető. Lóbolondnak pedig egyáltalán nem volt mondható, viszont eléggé nagyszájú volt. Ezzel terelte el a figyelmet enyhe linkségéről. Arra gondoltam, mivel a tüzelőállás közel volt Salföldhöz, majd szem előtt lesz, és a lovaink sem vallják kárát gondoskodásának.

Egyébként Kun Laci is Salföldet jelölte meg főfigyelőjéül, amin felettebb csodálkoztam, mert a faluból jóformán csak nyugati irányban lehetett kilátni, az ellenség viszont keletre volt. Egye fene! Azért van a felderítő, hogy mindent lásson helyette is! Majd meglátom, hogy holnap, nekem milyen kilátásom lesz Ábrahámhegyről. Arra meg egyenesen kíváncsi voltam, hogy milyen is a Balaton télen, mert még sohasem láttam. Eddig csak a nyári Balaton vonzott.

Az ábrahámhegyi felderítőállás minden várakozásomat felülmúlta. Majdnem a hegy gerincén volt az a lapostetejű modern villa, ahol felütöttem felderítő harcálláspontomat. Nagy szobájának széles ablakai a Balatonra néztek. A villát félkör alakban az erdő ölelte körül, előtte pedig a tó felé, széles tisztás feküdt, amelynek csaknem a felét szépen gondozott szőlő foglalta el. A szőlő felett szép kilátás nyílt a Balatonra, amelynek partja a villától mintegy hétszáz méterre lehetett. A tágas, nagy szobától jobbra és balra két, valamivel kisebb szoba volt, mindkettőben fal mellé húzott rekamiékkal. Az egyikbe a távbeszélőket, és a golyószórósokat telepítettem, a másikat magam foglaltam el Balogh Lacival.

A nagy szobában helyeztük el az ablak előtt az ollós távcsövet, vagy más néppel periszkópot, amelyet tulajdonképpen csak a főfigyelőben szoktak felállítani, mivel állványával együtt irgalmatlanul nehéz volt. Ötvenszeres nagyításával viszont remek megfigyelési lehetőséget biztosított. A széles, nagy ablakok előtt elhúzható csipkefüggöny volt, amivel a távcsövet – ha nem használtuk – kívülről el lehetett rejteni. A szobában levő alacsony asztal körül öblös bőrfotelok voltak, és egy könyvszekrény tele könyvekkel. Nem tudom kié lehetett ez a villa, de igényes kultúrált ember lehetett. Most a háború jóvoltából önkényesen elfoglaltuk, de megfogadtam, hogy igyekszem épségben megőrizni, és ezt embereimnek is szigorúan meghagytam. Mindegyik szoba fűthető volt, még hozzá a nagy szoba cserépkályhával. Alighogy birtokunkba vettük a villát, embereim jóvoltából mindenütt kellemes meleg volt. Ha összehasonlítom az eddigi felderítőállásaim néha csak sebtében kiásott gödreivel, elmondhatom, hogy ilyen jó helyem még sohasem volt. Álmomban sem kívánhattam volna jobbat!

Belevetettem magamat az egyik fotelba, és az ollós távcsövet, állványán a legalacsonyabb helyzetben rögzítve, magam elé húztam. Fonyód, és Fonyódliget feküdt velem szemben a déli parton. A fáktól, és villáktól nem sokat láttam belőle, de a parton élénk mozgást lehetett megfigyelni. Az oroszok úgy látszik futóárkokat áshattak közvetlenül a part mellett. Egészen jól lehetett látni az árkok körül bóklászó orosz katonákat. Szerencsére hat kilométer szélességével közöttünk volt a befagyott Balaton, ami nappali támadás esetén nagy biztonságot adott. Éjszaka már jobban kellett vigyázni, mert számítani lehetett arra, hogy gyalogos erővel átjöhetnek. A hadvezetés ezért gyalogos erőket telepített a partra, ugyanakkor mi is készenlétbe helyeztük éjszakára a golyószóróinkat. A Balaton befagyott jegét pedig korán reggel és délután sötétedés előtt szétlőttük ágyúinkkal, mind a déli parton, mind pedig magunk előtt.

Ez a lövöldözés szinte menetrendszerűvé vált. Érczy Jancsi mint elsőtiszt olyan pontosan betartotta, hogy sokszor szinte órát lehetett volna hozzá igazítani. Különösen a reggeli lövöldözéssel igyekezett, mert utána elment disznóölésre, vagy pálinkát főzni valamelyik falusi ismerősehez. Nem tudom, Jancsi hajóskapitányként szerezhette-e pálinkafőzési ismereteit, de nagyon érthető hozzá, mert igen népszerű lett a falusiak körében. Ami engem illet, kihasználtam a nappali nyugalmat. Találomra kivettem a könyvszekrényből egy méhészt, Őrössy Pál: A méhek élete című könyvét, és azt olvastam nagy élvezettel. Eddig sohasem érdekelt a méhészet, de most irigyeltem a méheket, hogy állat létükre mennyivel rendezettebben élnek, mint mi emberek.

HARMADIK RÉSZ

ELSŐ FEJEZET

1.

Minden jónak vége szakad egyszer. Életem legkellemebb felderítőállásának is váratlanul szakadt vége. Február 13.-án az oroszok teljesen elfoglalták Budapestet, és minden erővel megindultak nyugati irányba. Tüzérsztályunkat a Balaton mellől Komáromba helyezték, és vasúti szállítással szállították oda. Tapolcán kellett berakodnunk. Amikor lovaink már rendben a vagonokban voltak, a repülőtére mentem, hogy néhány percre lássam Lajos öcsémet, és elbúcsúzzam. Csak annyit tudtam neki mondani, hogy egyelőre Komáromba megyünk, de hogy hol leszünk bevetve, arról fogalmam sem volt. Mind a ketten megállapítottuk, hogy szegény szüleinknek – különösen édesanyánknak – a legnehezebb. A három fiúk közül kettő katona, Laciról pedig semmi hír, hogy életben maradt-e Budapest ostroma alkalmával. Még szerencse, hogy Lali, ha tehette, hétvégeken hazaugrott Tapolcáról. Sajnos ennek a lehetőségé is egyre csökkent, mivel a harci helyzet miatt a repülőtéren is egyre többször volt összetartás, és ilyenkor senki nem kapott eltávozást.

Búcsúzáskor nagyon melegen öleltem meg Lalit, és egyáltalán nem voltam benne biztos, hogy valaha látni fogom-e az életben.

Szerelvényünk késő este ért be Komáromba, és már csaknem éjfél volt, amire kirakodtunk. A hídon átmenetelve vonultunk be a vár vastag falai közé. Ezek között a vastag nyirkos falak között lesz egy ideig a szállásunk. Lovainknak kényelmesebb helyük volt a vár istállóiban, mint a legénységnek és nekünk a nedves vastagfalú parányi ablakos szobákban. Hát igen! Ez a vár nem szállodának készült, hanem erődítménynek! Utolsó jelentősebb szerepe 1848 – 49-ben volt Klapka György parancsnoksága alatt. Nagy méreteit csak másnap reggel láttuk, amikor szállásunkról kimentünk az erődítmény udvarába. Nem is gondoltuk, hogy ennyiféle alakulatot fognak itt elszállásolni. Utászok, gyalogosok, egészségügyiek bújnak elő a szobákból, az udvaron pedig gépvontatású – fogatolt – és légvédelmi tüzerek ágyúí sorakoztak.

A reggeli után ellenőriztük a legénység és lovaink elhelyezését, aztán mivel más dolgunk nem akadt, bementünk a városba. Komárom két részből állt, mint Budapest. A Duna bal partján volt az öregebb és szebb Révkomárom, a hídon átmenve pedig maga Komárom. Nem is tudom, hogy lehetett a Trianoni „békeszerződés”-ben ezt a két városrészt elszakítani egymástól, amikor mindkettőben magyarok laknak. Nekem Révkomárom jobban tetszett, alaposan végigjártam, sőt elmentem a városon kívülre is.

Az egyik kivezető országút még a rómaiak által épített diadalív alatt vezetett el. Nyílása keskenyebb volt, mint az út. A rómaiak még az ő szekérforgalmukhoz méretezték, ezért az úttest a diadalív alatt összeszűkült. Maga a diadalív egészen jó állapotban volt. A rómaiak tudtak építeni!

Az országúton a várban elszállásolt légvédelmi tüzérek tartottak újoncaiknak vezetési gyakorlatot. Rába-Botond teherautóik egészen jó tempóban suhantak át a keskeny diadalív alatt. Amikor visszaértem a várba, a gyakorlatukat vezető fiatal hadnagy éppen akkor tartott kiértékelést újoncainak a gyakorlatról.

– Te fiam! Úgy mentél el a diadalív alatt, hogy behúnytam a szememet! – mondta szigorú hangon az egyik újoncnak.

– Én is hadnagy úr! – válaszolta a megszeppent újonc a többiek óriási derűtségétől kísérve.

2.

Nem sokáig élveztük Komárom várának a vendégszeretetét. Úgy hírlett támadás indul a Garam irányába, melyet zömmel német csapatok fognak végrehajtani. A légvédelmi tüzéreket és bennünket be fognak osztani hozzájuk támogató tüzérségnek. A város és a vár megtellett német katonasággal. Néhány nap múlva Fekete Gyula százados, tüzérosztályunk parancsnoka közölte velünk, hogy a német 13. SS hadosztályba lettünk beosztva támogató tüzérségként. A hadosztályt a németek „Hirsch Division”-nak nevezték, és a szigorúságáról híres Schörner altábornagy volt a parancsnoka.

A németek szoros együttműködést vártak tőlünk, ezért azt kérték, hogy a főfigyelőkbe és a felderítőkbe lehetőleg jó német nyelvtudásúakat osszanak be. A mi ütegünk ebből a szempontból igazán megfelelt, mert a főfigyelőben lévő Kun Laci gimnazista korában a nyári vakációit mindig Svájcban töltötte, a tüzelőállásban lévő Érczy Jancsi elsőtiszt, mint Regensburgig hajózó hajóskapitány szintén jól beszélt németül. A felderítőben pedig én – aki a fronton

nagyon sokat voltam együtt németekkel – szintén jól beszéltem már a nyelvüket. Ráadásul én még a katonai szakkifejezéseikkel is tisztában voltam.

Komáromtól kissé észak-keletre, Bátorkeszi nagyközség előtt húzódott a frontvonal és a község elfoglalása volt az első feladat. Kora hajnalban a mi, és a németek tüzérségi tüzélőkészítésével kezdődött a támadás, majd a német gyalogság indult rohamra. A tüzérségi előkészítés alatt Kun Laci főfigyelőjében tarózkodtam felderítőimmal.

Amikor a német gyalogság behatolt a faluba, már nem lehetett a falut tüzérséggel lőni. Legalább is a főfigyelőből már nem lehetett ezt a tüzet irányítani. Most jöttünk volna mi a felderítők! Arra gondoltam, hogy előbb bemegyek egyedül a faluba, megnézem mi a helyzet, és ha találtam megfelelő helyet a távbeszélőimnek, meg a golyószórósoknak, akik a felderítőm állandó tagjai voltak, akkor majd jöhetnek ők is. Rövid, prémes lovassági bundámon átvettem a géppisztolyomat, lóra ültem és megindultam a falu felé.

A falu szélén egy német tizedes álldogált, géppisztolyát lövésrekészen tartva. Amikor megkérdeztem tőle, hogy mi a helyzet, fölényes magabiztossággal mondta, hogy a falut elfoglalták, és teljesen megtisztították az oroszoktól. Ezek után nyugodtan bekocogtam a falu közepén lévő térig, bár még itt-ott hallatszott lövöldözés. Amikor megálltam a téren, felállt a hátamon a szőr, mert a teret szegélyező házak kertjeiben ide-oda rohangáló orosz katonákat láttam. Hát jól átejtett a fránya németje a magabiztosságával! Lovammal az egyik ház árnyékába húzódva, levettem nyakamból a géppisztolyt és felhúztam. Szíjját a vállamon átvetve megmarkoltam jobb kezemmel, és csípőmhöz szorítva, csak úgy lóhátról, leadtam vele egy rövid sorozatot a kertben futkosó oroszok felé. Rivális még nem szokta meg, hogy a hátáról lövöldözzenek, akkorákat ugrott, hogy hiába fogtam szorosra bal kezemmel a szíjat, majdnem leestem róla. Abba kellett hagynom a lövöldözést, és Riválist megsarkantyúzva, vágatában elhagytam a teret, mivel az oroszok is elkezdtek lőni.

Visszamentem embereimért a főfigyelőbe. Arra gondoltam, hogy lovak nélkül gyalogosan hatolunk be a faluba lövésrekész fegyverekkel a kezünkben. Mire visszaértünk, addigra a németek valóban megtisztították a falut, és a lakosság is elömerészkedett a pincékből. Sírtak és ölelgettek bennünket. Borzalmas dolgokat élhettek át az orosz megszállás alatt. Ez a horda feldúlt és kirabolta mindent, ami a keze ügyébe került. De a legborzalmasabb volt azt hallani, hogy az öreg asszonyoktól az egészen fiatal kislányokig minden nő megerőszakoltak. Miért mindig nekünk magyaroknak kell felfognunk ezeket a keletről jövő állati hordákat? Megköszönte valaha Európa, hogy mi szenvedtük el helyettük a tatárok, törökök, és most az oroszok dúlását? Amíg mi

a velük való harcban elvéreztünk, addig ők békésen fejlődtek és gazdagodtak, utána pedig lenéztek bennünket a szegénységünk miatt. Most Bátorkeszi is itt áll kifosztva, pedig takaros házai jómódú szorgalmas emberekre vallottak.

Nem sok időm maradt a nézelődésre, mert a németek megindultak Libád irányába. Távbeszélőim közben kiépítették a főfigyelőig a vonalat, így jelenttem Kun Lacinak a saját helyzetünket és a németek helyzetét. Kun Laci arra az elhatározásra jutott, hogy felderítőimmal maradjak a németek nyomában, ő pedig az egész üteggel tüzelőállást foglal Bátorkeszi keleti szélén.

Felderítőimmal és vagy öt szekérrel megindultam az országúton a németek után. Feltűnt, hogy a németek utánpótlását szállító szekerek a mellékutakon mennek. Gyanús volt szokatlan előzékenységük, hogy az országútát átengedik nekünk.

Megkérdeztem az egyik németet, aki elmondta, hogy ez már az oroszok által birtokolt terület volt, és az országút állítólag alá van aknázva. Néhány aknát sikerült utászaiknak felszedni. Számvezérléses aknák voltak, ami annyit jelent, hogy a gyújtószerkezetükben beállítható számok voltak, ha például beállították a 24-es számra, akkor huszonnégyszer rá lehetett lépni, a 25.-nél robbant. Ördögi találmány, csak gonoszlelkű ember találhatott ki ilyet! A német szerint a gyors előrenyomulás miatt valószínűleg még maradt felszedetlen akna az országúton. Kun Lacinak kerékpáros küldönccel jelenttem a dolgot, de azt üzenté vissza, hogy a németek csak nagyképűsködnek, maradjunk az országúton.

Keleti irányból kegyetlenül hideg, igazi bőjti szél fúj a menetünkkel szembe. Még a kocsisok is szekereik mellett baktattak, köpenyeik gallérját felhajtva. Lóháton is nagyon hideg volt, ezért lóról szállva, a kantárt a vállamon át fűzve gyalogoltam a menet élén. Egyszer csak hatalmas robbanás rázta meg a levegőt. A második szekerünk jobboldali lova aknára lépett! A szekér baloldalán baktató kocsis éppen cigarettára akart gyújtani. Mivel szemből fúj a szél, köpenyét kigombolva és széttárva hátat fordított a menetiránynak, és néhány lépést hátrafelé menve gyalogolt a szekér mellett. A köpeny védelmében éppen felvillant az öngyújtója, amikor a robbanás bekövetkezett. Legalább öt kiló robbanóanyag lehetett az aknában, mert mind a két lovat darabokra szaggatta, húscsatekkel, vérrel és lószarral árasztva el a környéket. A hórihorgas kocsisnak szerencséje volt, hogy hátafordítva menetelt, különben a képébe kapta volna az egész áradatot. Mivel a jobboldali ló robbant, és ő baloldalt menetelt szilánktól szerencséjére nem sebesült meg, de a feje búbjától a bokájáig legalább öt centiméter vastag vér- és lószar réteg borította az

egész hátát. Amikor kihámoztuk a köpenyéből, legalább félóráig hanyt megszaktítás nélkül.

Nem volt ilyen szerencséje Rakos tizedesnek, aki a következő szekér jobb oldalán gyalogolt. Egy köszilánk a térdén találta, de nagyobb sebet nem okozott, olyannyira nem, hogy amíg a póruljárt kocsissal foglalkoztunk, nem is vettük észre sebesülését. Gyorsan lefertőtlenítettük és bekötöttük a térdét, majd pokrócba takarva felültettük a következő szekérrre. A felrobbant lovak szekerét a szekér sérült rúdjánál fogva hozzákötöttük egy másik szekérhez, rakományát pedig egyenletesen elosztottuk a többi szekerek között.

Tanulva a szerencsétlenségéből, most már mi is a németek által használt mellékúton folytattuk utunkat. Közeledtünk Libádhoz és a harcokhoz. Néha már egy-egy eltévedt puskagolyó is átsziszegett a fejünk felett. Egyszer csak nagyot kiáltott annak a szekérnek a kocsisa, amelyikre Rakos tizedest felraktuk. A tizedes pokrócba takart teste elnyúlva feküdt a szekéren, mozdulatlanul. Amikor kihámoztuk a pokrócból, megdöbbenve láttuk, hogy egy eltévedt golyó pontosan fejbe találta. „KISMET,” egy gimnazista koromban látott film címe jutott az eszembe, ahogy a homloka közepén lévő sebet megláttam. A keleti népeknél Kismet a végzetet jelenti, mégpedig a kikerülhetetlen, megváltoztathatatlan végzetet. Szegény Rakos tizedesnek ez volt megírva a sors könyvében, hogy így fejezze be fiatal életét.

Szomorúan és szótlantul közeledtünk a faluhoz. Mindnyájunk torkát a sírás fojtogatta, és a szívünk nehéz lett a háború kegyetlenségétől.

A németek estefelé már elfoglalták Libádot is, és tovább mentek Béla irányába, amely nem keresztnévet jelentett, hanem egy Bátorkeszinél alig valamivel kisebb falut. Rakos tizedes holttestét a szekérrrel visszaküldtem Bátorkeszibe, mi pedig nem mentünk be Libádba, hanem a falu előtt egy szalmateles juhhodályba húzódtunk be. Már teljesen sötét volt, a juhhodályban pedig a felhalmozott trágyától elfogadható meleg. A trágya egy részére nagyon vastagon friss szalma volt szórva. Az oroszok szórhatták oda, de már nem volt idejük aludni rajt. Elhatároztam, hogy itt éjszakázunk. Gyorsan beosztottam a golyószóró melletti ügyeletet, és zseblámpámmal a friss szalmára világítva, mondtam embereimnek, hogy heveredjenek le. Köpenyeiket levetve, csak úgy ruhástól lefeküdtek, a csizmáikat sem húzták le. Még a fejüket is betakar-ták a köpenyeikkel. Fáradtak voltak.

Magam is ledobtam rövid lovassági bundámat, és hanyatt vágtam magamat a szalmán. Mindjárt jól be is vertem a fejemet! Ahogy félrehúztam a szalmát, és odavilágítottam a zseblámpámmal, egy csaknem új holland gyártmányú

porszívó volt a fejem alatt. Vajon kit szabadíthattak meg tőle ezek a jólnevelt úriemberek?

Elhatároztam, ha már kétszer elvesztettem minden holmimat a háborúban, kárpótlásképp ez lesz a hadizsákmányom, és ha elcsitulnak a harcok, Balogh Lacival majd hazaküldöm a szüleimhez. A porszívót csöveivel együtt magam mellé húztam, és megpróbáltam rövid bundámmal betakarózni. Kiderült, hogy embereim jobban jártak a köpenyeikkel, mint én a rövid bundámmal. Hiába volt prémes a belseje, de rövid volt, és valamim mindig kilógott alóla. Nem is tudtam aludni egész éjszaka. A sok forgolódásban eszembe jutott, hogy aznap még semmit sem ettünk. De hát ez a felderítő sors. Egyszer hopp, máskor kopp!

Reggel, amikor világos lett, távbeszélőim kiépítették a vonalat a főfigyelőig. Ennek köszönhetően néhány óra múlva megtalált bennünket az a szekér, amely meleg kávé és ennivalót hozott részünkre. Már éppen ideje volt, mert a fejünk már kóválygott az éhségtől. Mohón vetettük rá magunkat az ennivalóra, de mivel előtte nemcsak éhezünk, hanem a juh-hodályban fáztunk is, elhatároztuk, hogy minél előbb bemegyünk Libádba. A faluba beérve láttuk, hogy ott már minden rendben van. Amikor ezt jelentettem Kun Lacinak, felhívta a parancsnokságot, ahonnan azt a parancsot kapta, hogy az egész üteggel vonuljon be Libádba. Már elmúlt dél, amire az üteg megérkezett. A falu nyugati szélén foglaltak tüzelőállást. Az embereket és lovakat a faluban szállásolták el. Felderítőimmal a falu keleti szélén lévő házakba szállásoltuk el magunkat.

A németek erős harcban elfoglalták Béla községet, és előrenyomultak egészen a Garamig. Másnap délelőtt az egész üteggel áttelepültünk Bélára.

Menetközben egy érdekes élményben volt volt részünk. A fejünk felett a német vadászrepülők lelőttek egy amerikai Liberátor bombázót. A nyolc főnyi legénysége ejtőernyővel kiugrott, de a szél messze sodorta őket. A gazdátlan gép lassú körözéssel jött lefelé, a harcban kigyulladt szélső motorja – valószínűleg az üzemanyag-utánpótlás hiánya miatt – elaludt. Teljesen úgy nézett ki, mintha a gép sima leszálláshoz készülődne. Az utat, amelyen vonultunk, mindkét oldalán, egyenként körülbelül százholdas kukoricatábla szegélyezte, melyekről még nem takarították le az előző évben leszedett kukorica szárát.

Amikor elértük a tábla út felé eső sarkának a szélét, megállítottam a menetet, mivel a gép a jobb oldali tábla túlsó széléhez közeledett egészen alacsonyan repülve. Néhány méter után a behúzott futószerkezetű hatalmas gép már talajt is ért, a kukoricaszárát szélesen letarolta, és irgalmatlan porfelhőt kavart.

va csúszott az út felé. Mivel menetünk megállt, az hittem, hogy az úton senki sem tartózkodik. De tévedtem! Amikor megállítottam a menetet, nem vettem észre, hogy az osztályfőnök kétszáz méterrel előttünk baktat egy tűzér közlegénnyel, aki történetesen cigány volt. Körülbelül a tábla közepénél járhattak, amikor megpillantották az óriási porfelhővel felénk rohanó gépet. Ijedtükben megfoglák egymás kezét, és az egyik jobbra, a másik pedig balra akart menni, ettől aztán nem tudtak semerre sem elmozdulni. Kétségbeesetten rángatták egymást az út közepén.

Szerencsére a gép tőlük nyolcvan méterre megállt a táblában, mire – még akkor is egymás kezét fogva végre egy irányba – futásnak eredtek.

Nem így a németek! Néhány perc múlva, amikor már nem kellett tartani a motorok felrobbanásától, mint a keselyűk, megszállták a gépet. Az első pillanatban tudták, hogy a gép melyik részében vannak a felfújható gumicsónakok, evezőkkel és a gyönyörű horgászfelszerelésekkel. Összerakható kis vitorlarúd, vitorla, és egy dobozban különböző színű napszemüveg készlet, rózsaszíntől az egészen sötét árnyalatig. Körülbelül egy kilós súlyú dobozokban sárga színű por, amely arra szolgált, hogy a vízre öntve nagy felületen szétterült, és jelezte a bajbajutottakat. Fehér selyemre nyomott térképek, dobozokban tartalék élelem, csokoládé, és valamilyen ismeretlen átlátszó anyagból de rékszjira fűzhető tízliteres ivóvíztömlő, jól záródó gumidugóval. Csodálatos távcsövek, és még a jóisten tudja, hogy mi minden.

Egész háborúban való részvételem alatt most döbbsentem rá először és igazából, hogy ezt a háborút elvesztettük. Ha az amerikaiak egyetlen repülőgépe így van felszerelve, és naponta százszámra érkeznek ilyenek, akkor mit akarunk mi és a németek ilyen technikai felszereltséggel szemben?!!!

Nem vettünk részt a harcokban, szóltanul indultunk meg Béla felé. Már majdnem dél volt, mire odaértünk. Egy kis kastély forma épület volt a falu szélén, szépen gondozott parktól körülvéve. Az egyik falusítól megtudtuk, hogy ez a község földbirtokosának a kastélya, aki családjával együtt elmeneült az oroszok elől. Az egész tűzérosztály ide fog települni Bélára. A mi első ütegünk érkezett meg először. Kun Laci a maga élelmességével rögtön lefoglalta a faluban a legjobb helyeket. A tiszteknek pedig azt mondta, hogy a kastélyban fogunk ebédelni: „Úr a pokolban is úr!” jeligével. Szép napsütéses idő volt, bár egyáltalán nem volt meleg. A parkban a padokon üldögélve vártuk, amíg a szakácsok meghozzák az ebédet. A fölszintes kastélyépület közepén széles üvegezett ajtó nyílt az előtte lévő, korlát nélküli, alacsony teraszra. A minden lében kanál, fontoskodó Molnár Pali őrmester valahonnan megtudta, hogy az üvegezett széles ajtó az ebédlőbe nyílik. Amikor meghozták az

ebédet, Pali fellépett az alacsony kövezett teraszra, és az ajtó kilincsét megfogva felénk fordult.

– Hát akkor uraim itt fogunk ebédelni! – mondta nagy hangon, miközben széles mozdulattal kinyitva az ajtót belépett.

A következő pillanatban falféher arccal fordult ki, és homlokát a falnak támasztva hányni kezdett.

A szituáció több volt, mint meglepő! Nem tudtuk elképzelni, mi okozhatta a nagyszájú Molnár Paja színváltozását. Hát egy egyszerű dolog! Ahogy néhány pillanattal később kiderült, az oroszok egyáltalán nem ebédlőnek használták a szép tágas és világos termet, hanem műtőnek. A levágott karokat és lábakat egyszerűen egy kupacba dobálták az ajtó mellé. Nem csoda, hogy Palinak rögtön elment az étvágya.

Ezek után mi sem akarództunk ebédlőben étkezni, inkább a parkban a padokon ülve fogyasztottuk el az ebédet. Azt azért nem lehetett mondani, hogy elment volna az étvágyunk.

A három üteg a falu közelében levő dombok között, illetve kis erdőkben foglalt tüzelő állást. Amikor már minden üteg a helyén volt, megkezdődött a figyelők elfoglalása és kiépítése. Kun Laci – mint óvatos kapitalista – úgy döntött, mivel a németek már az egész Garam-partot elfoglalják, a felderítők fogják ellátni a figyelést és tűzvezetést.

A németek jelezték, hogy nekik már van egy kiépített felderítő állásuk közvetlenül a Garam partján, melyet átadnának nekünk. Kun Laci kapott az alkalmon, és bejelentette, hogy átvesszük. Ennek megfelelően a tüzelőállásból ki kellett építeni a telefonvonalat a Garam partig. Már sötétedett, amikor felderítőimmal és az üteg összes távbeszélőjével nekiindultunk a németek által megadott pontra telefon vonalat építeni. Nem volt egyszerű a feladat, mivel a tüzelőállástól a Garam partjáig nyolc kilométer volt a távolság, még hozzá jó részt az ellenség által belátható terepen. Egy szekér hozta mögöttünk a negyven távbeszélő dobót, mivel a bölcs hadvezetésünk csak kétszáz méter hosszú távbeszélő vezetékét tartalmazó dobokat rendszeresített a csapat távbeszélők részére. Ráadásul ezekről a dobokról kézben hordva kellett a vezetékletet letekerni illetve feltekerni, és minden kétszáz méter után a következő dob vezetékével összekötni. Hogyan irigyeltük a németeket az egy kilométer hosszú vezetékét tartalmazó, hátukon hordott dobjaikért, amely még ráadásul zajtalanabban is működött, mint a mi kézben hordott csörömpölő dobjaink.

Minden nehézség ellenére sikerült kiépítenünk a vonalat, még hozzá a térképen megjelölt ponttól mindösze húsz méter eltéréssel. Nyolc kilométer távolságra, és teljes sötétben ez ragyogó teljesítmény volt. A német felderítő le-

génysége maga is csodálkozott, amikor megjelentünk náluk. Egy őrmester volt a németek felderítőjének a parancsnoka. Nagy meglepetésünkre egy hosszú szalmakazalhoz vezetett bennünket, amely talán tizenöt méterre lehetett a Garam partjától. A kazal déli végében a folyóval ellentétes oldalon, lépcsős árok vezetett a kazal alá. A folyó felőli oldalon ki lehetett látni a kazal alól. Független szalmaszálak fedték a keskeny figyelőnyílást. Magát a figyelőállást bunker nagyságúra ásták ki. Néhány gerenda tartotta a fölötté lévő szalmát. A bunker földjén vastagon volt a friss szalma, amely a felderítők hátlóhelyéül szolgált.

Nem volt kimondottan Hotel Astoria, de jó meleg volt a kazal alatt, ugyanakkor vaksötét és csak zseblámpával lehetett világítani. Fájó szívvel gondoltam az ábrahámhegyi felderítőmre. A figyelőnyílás mellett egy kis polc volt az agyagfalba erősítve. A távbeszélő készülék részére készítették a németek, de akkora volt, hogy a Ternegg-műszer is elfért mellette. Azért hoztuk magunkkal, mivel nem volt főfigyelő, így a felderítés és figyelés mellett rám hárult a tűzvezetés gondja is. A bunker akkora volt, hogy a földjére szórt szalmán csak szorosan egymás mellett fértek el távbeszélőim és golyószóróaim. Balogh Lacit – szerencsére – nem hoztam magammal.

A németek milyen gyorsan csak tehettek, elbúcsúztak és eltűntek. Magunkra hagytak bennünket szűk fészünkben. Alig vártam, hogy reggel legyen, hogy valamit lássak is a külvilágból. A figyelőnyíláson kinézve, először a folyó túlsó partján álló orosz őrszemet pillantottam meg. Hosszú földszínű köpenyében, kezében tartott hosszúcsövű puskájával álldogált a parton. Előtte tíz méterre, arccal a folyóba bukva egy köpenyes orosz holtteste feküdt. Csodálkoztam rajt, hogy otthagyták, pedig az oroszok mindig elvitték ütközetek után a halottaikat és sebesülteiket. A Garam ezüstösen csillogott előttem, partja mindkét oldalon lejtősen ment a folyóig. A folyó olyan széles volt, mint a Mura, de nem tűnt olyan gyorsfolyásúnak.

3.

Az orosz őr egykedvűen bámészkodott a túlsó parton. Egyszer csak rámcsongettek a tüzelőállásból. Hiába üzentem meg a szekérrel visszamenő ütegbeli távbeszélőkkel, hogy csak halkan szóljanak bele a telefonkagylóba, és ne csöngessenek, mert az oroszok közelsége miatt itt amúgyis állandó életveszélyben vagyunk. Úgy látszik megfeledeztek róla. Az orosz őr, amikor a csöngetés – a távolság miatt valószínűleg halkan – eljutott a füléhez, nem tudta mire vélni a dolgot. Fejét felemelve először az égre nézett, majd lassan

megfordult a saját tengelye körül. Mivel körülnézve sem talált semmit, arra gondolhatott, hogy csak a füle csengett, mert teljesen megnyugodva nézgelődött tovább. Nekem meg a torkomban kalapált a szívem addig a néhány pillanatig, mert arra gondoltam, hogy elég egy gyújtólövedék ahhoz, hogy megégjünk, mint a kazalban lévő egerek. Mindenesetre jól összeteremttem a tüzelőállás távbeszélőit. Megígértem nekik, ha ez mégegyszer előfordul, kihozom őket a felderítőbe. Úgy megijedtek, hogy nem is fordult többé elő.

Nem mindenkire volt ilyen ijesztő hatással a felderítő. Néhány nap múlva, amikor a harci helyzet megnyugodott, néhányan alaposan berúgtak a mozdonyállásban. Az egyik golyószórós raj vezetője, Czeti Pista volt a leghangosabb közöttük. Kun Laci úgy határozott, hogy büntetésből kiküldi hozzám. Másnap hajnalban meg is érkezett az élelmünket hozó szakácsok szekéréen. Addigra már kijózanodott és megjuhászodott. Csendesen foglalta el a helyét az eddigi golyószórósom vackán, aki a szakácsokkal visszament az ő helyébe a mozdonyállásba.

Alig mentek el a szakácsok, egy német SS hadnagy jelent meg a felderítőmben. Bemutatkozás után közölte, hogy a német parancsnokság küldte ki azért, hogy a magyar tüzéség felkészültségét és harcképességét ellenőrizze.

– No megállj! Majd mindjárt megmutatom a felkészültségünket! – mondtam magamban, mivel ez az egész sértette a tüzer önérzetemet.

– Tűzkészültség! – szoltam be a tüzelőállásba Érczy Jancsinak, és röviden elmondtam neki, hogy miről van szó.

Két percen belül jelentették, hogy az üteg tűzkész. A német elismerően bólintott. Ekkor megkértem, hogy jelölje meg a terepen azt a pontot, ahová kéri a lövést. A német a Garamon túli domboldalon – egy, csaknem a domb tetején álló – magányos fát jelölt meg célul. Nem volt könnyű célpont, mert, ha egy kicsit is hosszabbra sikerül a lövés, elmegy a domb mögé. Egyáltalán nem izgultam miatta, mivel mindjárt első nap, szokásom szerint, belőttem magamat a terepen, és az a fa is szerepelt a belőtt célpontjaim között. Hála a Ternegg-műszernek, mindjárt a tüzelőállásra vonatkozó lőelemeket is rögzítettem a belőtt pontjaimra vonatkozóan. Csak meg kellett nézнем a jegyzetemet, és Érczy Jancsinak mindjárt a lőelemeket diktáltam.

A német nem tudott hová lenni a csodálkozástól, amikor még egy perc sem telt el, és a tüzelőállás jelentette, hogy lement a lövés, de már hallottuk is susorogni a fejünk felett. Egészen a fa közelében robbant a gránátunk. A német következő célpontja egy fehér kilométerkő volt a dombról ferdén levezető országút mentén, fele távolságra a fa és a folyó között. Szerencsémre ez is szerepelt a belőtt célpontjaim között.

Ez a lövés olyan közel ment a kilométerkőhöz, hogy amíg a gránát füstje el nem oszlott, azt hittem, hogy kilőttem a helyéből. Maga a lövés már repeszhatáron belül volt, ha nem lettünk volna fedezékben, el is találhatott volna bennünket egy eltévedt szilánk. A következő lövést, anélkül, hogy a németet megkérdeztem volna, behoztam kétszáz méterre magunk elé. Mivel a német nem szólt semmit, a következő lövést közvetlenül elénk a Garam túlsó partjára kértem. A tüzelőállásból Kronekker Jóska szólt bele a készülékbe.

– Zászlós úr, ezt a lövést nem lehet leadni, mert magukba megy! – mondta izgatottan.

– Az én felelősségemre adják le! – válaszoltam.

Kronekker Jóska volt olyan ravasz róka, hogy a lövést az eddigi ötös töltet helyett, csak kettes töltettel adta le, mivel annak sokkal meredekebb a röppályája. Így is csak úgy csikorgott a gránát, amikor bevágott előttünk a Garam túlsó partjába. Nem volt hatvan méternél messzebb tőlünk.

– Soll ich es noch ná'cher bringen? – Hozzam közelebb? – kérdeztem a némettől.

– Danke! Es ist nicht notwendig! – Köszönöm! Nem szükséges! – válaszolta fa arccal, majd rövidesen elbúcsúzott, és úgy otthagyt bennünket, mint Szent Pál az oláhokat.

Kun Lacitól tudtam meg később, hogy nem is a német parancsnokságra ment előbb, hanem hozzá, és gratulált felkészültségünkhöz. Velem kapcsolatban pedig megígérte, hogy felterjeszt a Vaskeresztre. Egyszer már megkaphattam volna a Don mellett, ha Áldássy főhadnagy a 35. gyalogezred első segédtszjtje nem lett volna olyan feledékeny vagy irígy. De ezzel kapcsolatban soha nem volt hiányérzetem.

Amint a német elment, Czeti Pista jött oda mellém a figyelőnyíláshoz.

– Zászlós úr! Hát ilyen érdekes a felderítés. Engedje meg, hogy mindig itt legyek!

Szívesen lennék állandóan a felderítőben golyószórós! – mondta szinte könnyörögve.

– Hát ezt aztán jól megbüntettük! – gondoltam magamban, miközben örömmel igent mondtam neki.

Lassan március közepe lett, és Kun Laci elhatározta, hogy József napra, a nevem napjára, levált a felderítőből. Négy nappal előbb bevonultam Bélára, helyettem Kronekker Jóska ment a felderítőbe. Az ő nevenapjára úgy látszik már nem volt tekintettel. Az osztály fél tisztikara a kastélyban szállásolta el magát. Én Szabó Karival, – aki szintén gazdász volt – Csáky Lacival és Baranyai Lajossal kerültem egy szobába. Baranyai Lajos ugyan nem volt gaz-

dász, de szeretett mulatni, és úgy ivott, mintha gazdász lett volna. Csáky Laciból kitört a rosszindulat, és azzal fogadott, hogy amíg én a felderítőben voltam, az összes lovak megrühesedtek. Annyira felmérgezték, hogy még Horváth Ferkót, a lovászok gyöngyét, is jól letermtettem. Egész életemben bánni fogom, mert igazságtalan voltam vele szemben.

Kun Laci közölte velem, hogy József napra már beszerezték a bort, sőt az egyik német üteg tisztikarát is meghívták ebédre. Ebéd előtt a két tisztikar akadályugratásban fogja összemérni az erejét. A kastély parkjában már össze is állították az akadályokat. Első dolgom volt kimeni megnézni azokat, és nagyon meg voltam elégedve velük. Gondosan megépített dorong- és sövény akadályok voltak. Nem voltak túlságosan magasak, szerintem még azok is át tudták ugratni, akik nem végeztek lovas iskolát.

MÁSODIK FEJEZET

1.

Sem a mérkőzésből, sem a József naptól nem lett semmi. Március 18.-án ugyanis az oroszok egy hatalmas támadással visszafoglalták a Garam hídfőt, amelynek néhány héttel ezelőtti elfoglalása a németek utolsó előretörése volt ebben a háborúban. Megkezdődött a visszavonulás, amely eleinte teljesen rendezetten folyt, de később egyre fejtelenebbé vált. Először Érsekújvár irányában indultunk meg, azután Nyitra felé fordultunk. Magunk között arról beszéltünk, hogy legfeljebb a régi Nagymagyarország határáig fogunk harcolni. Sajnos később rájöttünk, hogy ez csak egy vágyálom, a valóságban teljesen lehetetlen. Tüzérosztályunk az egyetlen magyar alakulat ebben a megszállottan keményfegyelmű német SS hadosztályban. A lakosság segítségére sem számíthattunk, mert kénytelenek voltunk rájönni, hogy mennél beljebb megyünk Szlovákiába, annál jobban utálnak bennünket magyarokat.

Nagy utakat tettünk meg a visszavonulásban anélkül, hogy harcba keveredtünk volna. Hlohovecnél mentünk át a Vág folyón, aztán Trnava – régi magyar nevén Nagyszombat – mellett elhaladva behúztunk a Kis-Kárpátok hegyei közé. Eleinte nem voltak nagy harcok, de később úgy összekeveredett a hadi helyzet, hogy a tüzérosztály mindhárom ütege egészen egymás közelében foglalt tüzelőállást. Az ütegek felderítői pedig sokszor közös helyre települtek. Ez normális hadihelyzetben elképzelhetetlen lett volna.

Néha németekkel is összekerültünk a felderítésben. Már jól bentjártunk a hegyek között, amikor egy ilyen közös felderítőben találat érte az egyik németet. Igazi német magabiztossággal dugta ki a fejét, a következő pillanatban puskalövés szisszent, és elrepült a sapkája. Csak a fejbúbját súrolta a golyó egy csomó haját kitépve egyébként ritka frizurájából. Mesterlövész! Mondtuk szinte egyszerre a németekkel. Javasoltam, hogy géppisztolyommal kimegyek oldalt ötven méterre, ők pedig puskacső végére tűzve dugjanak fel egy üres konzervdobozt. Amikor elfoglaltam figyelőhelyemet, intettem, hogy lehet! Alig dugták fel a dobozt, máris csattant a lövés, én pedig megláttam, hogy a szembenlévő hegyoldalról adták le egy bokor tövéből. A konzervdoboz pörögve röpült el a puskacsőről. Géppisztolyom irányzékát 800 méterre állítva

leadtam egy rövid sorozatot a bokor tövére. Ezután már hiába dugtak fel konzervdobozt, sőt később egy rohamsisakot is, a lövés nem ismétlődött meg. Elmehetett a kedve a mesterlövésznek.

Holics közelében egy kis falun mentem át a felderítőmmel. A falunak csak egyetlen utcája volt. Egyáltalán nem látszott különösebb hadi célpontnak, az oroszok mégis jól megszórták aknavető és tüzérségi tűzükkel. Amikor benyomultunk a faluba, az egész falu kihalt volt. A lakosság a pincékbe menekült. Találomra kinyitottam az egyik pince ajtaját. Síró megijedt gyerekek és kétségbeesett, kezeiket tördelő asszonyok voltak a lépcső közelében. A férfiak úgy látszik hátra húzódhattak a sötétbe.

Amikor az asszonyok meglátták a németekétől eltérő egyenruhám, éktelelen jajveszékélésbe kezdtek. Azt hitték, hogy már az oroszok vannak itt. Intettem nekik, hogy ne féljenek, és rájuk mosolyogtam, majd a pinceajtót nyitva hagyva elléptem onnan. Nem jöttek ki a pincéből.

Az egyetlen utcán végigmenve, a falu közepe táján egy nyitott ajtóju borbélyműhelyt találtam. Minden felszerelése elől volt. Embereim kényelmesen helyet foglaltak a fal mellett lévő székekben, én pedig elhatároztam, hogy megborotválkozom. Letettem géppisztolyomat és köpenyemet, majd az ismeretlen figaró szerszámaidat kölcsön véve, elkezdtem beszappanozni magamat. Áldottam magamban az Eget, hogy megtanultam borotvakéssel borotválkozni, mert hamarosan megszabadultam a néhány napos szakállamtól. Éppen a sima képmet kölniztem, amikor Baranyai Lajos dugta be a képét az ajtón, majd benyomult a felderítőivel együtt. Amikor meglátta, hogy megborotválkoztam, kérte, hogy őt is borotváljam meg. Semmi akadálya, mondtam neki, és leültetve a székbe őt is beszappanoztam. Emberei, mivel már nem volt ülőhelyük, körben a fal mellett a földre ültek.

Éppen azon gondolkodtam, hogy hogyan tudnám Lajos hegyes állát megborotválni anélkül, hogy megvágnám, amikor borzalmas dörrenéssel ezer darabra ment szét az ablak, az ajtó pedig tokostól dőlt be a borbélyműhelybe. Mindent törmelék és por borított. Az orrunk és a szánk megtellett porral, szemünket is megértük kitörölgetni. Egy pillanatig dermedten álltam borotvával a kezemben, nem tudtuk elképzelni, mi történhetett. Hát az történt, hogy a borbélyműhellyel szemközti házat nehéztüzérségi találat érte. Az egész ház összedőlt, csak az utca felőli falából maradt meg egy méter magasságú faldarab. Az oroszok 22 centiméteres nehéz ágyúja lehetett a tettes, amelynek a lövedéke több mint száz kilogramm súlyú. Mindenesetre alapos munkát végzett. Az első döbbenet után Baranyai Lajos, beszappanozott, félig leborotvált

képével kiugrott a székéből, és az ajtó maradványain átgázolva futni kezdett az utcán. Emberei követték, és a nyomába eredtek.

– Hová futsz te marha? Ott ugyanúgy eltalálhatnak! – kiáltottam utána borotvával a kezemben kiállva az utcára.

De Lajos meg sem fordult, embereivel egyetemben úgy trappoltak, mint Alagon az ügetőmenék.

Én is összeszedelőzködtem embereimmel, és sürgősen elhagytuk a falut.

Néhány nap múlva érdekes feladatot kaptam. A hadvezetés nem tudta, hol van az első vonal, és a csapatokkal nem tudott összeköttetést teremteni. Kis létszámú felderítővel kellett kimennem, egészen addig, amíg oroszokba nem ütköztünk. Csak két géppisztolyost vittem magammal, mivel a terepen nem lehetett nagyobb létszámmal észrevétlenül mozogni. Kis létszámunkat tekintve nem szabadott harcba bocsájtkozni, mivel az eleve kilátástalan lett volna.

Géppisztolyainkat állandóan lövésre tartva óvatosan osontunk a mezőben bokortól bokorig, az erdőben pedig fától fáig. Minden pillanatban számítani lehetett rá, hogy ránk lőnek, ha nem vesszük idejében észre őket. Éreztük, hogy az életünk függ az éberségünktől. Legtöbbször én mentem előre, két emberem pedig hátulról biztosított.

Egy szép cserfa erdőben nyomultunk előre, amikor egy parányi tisztás másik végéből egy fiatal őz suta nézett velem szembe. Ártatlanul meresztette rám nagy szemeit, és pontosan a géppisztolyom irányzékában állt. Csak meg kellett volna húznom a ravaszt, hogy lelőjem. Egy pillanatra fel is merült bennem a gondolat, de gyorsan elhessegettem, mivel nem árulhattuk el magunkat a lövéssel. Meg aztán mit vétett nekem ez a kis állat, ráadásul egész felderítésünk alatt cipelhetjük, ha lelőttem. A kis őz gyorsan megoldotta a dolgot. Egy hirtelen fordulattal megpördült, és beugrott az erdő sűrűjébe. Csak a csörtető zaja hallatszott egy ideig.

Széles sávon felderítettük a frontvonalat, melynek helyzetét rögzíttem a térképemen. Szerencsénkre mindig előbb vettük észre az oroszokat, mint ők bennünket. Sokszor csak néhány száz méterre voltunk tőlük, de hála felderítő gyakorlatunknak, mi mindig rejtve voltunk.

Visszafelé ismét a cserfa erdőn mentünk keresztül. Már majdnem kiértünk az erdőből, amikor két német katonát vettünk észre. Az egyik egy alacsony köpcös közlegény volt, a másik egy sovány hórihorgas tizedes. Mindkettőjük vállán géppisztoly himbálódzott, de a hórihorgas tizedes nyakában összekötött lábakkal a kis őz teste lógott nyitott üveges szemekkel. Nekik nem okozott lelkiismeretfurdalást a kis állat lelövése. A háború megkeményítette őket, nem voltak olyan érzelgősek, mint mi.

Április közepe volt, és Magyarországról semmit sem tudtunk. Vajon élnek-e a szüleink, megvan-e még az otthonunk? Mindegyikünket ezek a gondolatok foglalkoztattak, amikor már túljutottunk a Kis-Kárpátokon. Az embereink egyre fáradtabbak voltak, nem is a viszavonulás okozta megerőtétéstől, hanem lelkiileg. Szótlank lettek és elgondolkodók. Mát túljutottunk Hodoninon, amikor egyik este egy falu szélén levő nagyobb majorba szállásoltunk be. Az istállók a dombtetőn voltak a major túlsó végében, a lakóépületek pedig lent, a falu szélén.

Kora reggel, amikor már az egész üteg menetkész volt, odajött hozzám Kronekker Jóska, és nagyon halkán, hogy a többiek meg ne hallják, arra kért, hogy menjek fel vele az istállókhöz.

Megindultam vele a dombnak fölfelé, közben Jóska elmondta, hogy embereink egy része haza akar menni, és az én véleményemet szeretnék hallani ezzel kapcsolatban. Nagyon nehéz lett a szívem egyszerre. A mérleg egyik serpenyőjébe a kilátástalan harc folytatása, a másikba pedig a harc folytatását követelő tiszti esküm kerrült. Már egészen az egy csoportban álldogáló embereim közelébe értem, még mindig nem tudtam, hogy mit fogok mondani nekik.

Horváth Feri, ez a Hosszúperesztég melletti Bögötén lakó világos fejű, értelmes parasztyerek volt az emberek szószólója. Bátran és értelmesen elmondta, hogy ők úgy érzik, bajtársiasság ide – bajtársiasság oda, már nincs miért tovább harcolni. Az összes ruszinok csak megerősíteni tudták a szavait, mivel nekik már régóta nem volt érdekük a harc. Bejelentették, hogy szekerekkel megindulnak az oroszok irányába, és megadják magukat. Mivel tökéletesen beszélték az orosz nyelvet, biztosak voltak benne, hogy nem lesz bántódásuk, sem nekik, sem a hozzájuk csatlakozó magyaroknak.

Egyszerűen nem tudtam mit mondani nekik. Éreztem, hogy igazuk van, ugyanakkor sajnos már eléggé ismertem az oroszokat ahhoz, hogy katonáim belém helyezett bizalma dacára se csatlakozzam hozzájuk. A tiszti eskümre hivatkozva közöltem, hogy bármennyire jólesett a bizalmuk, nem tartok velük. Kronekker Jóskával az élen, kicsit csalódottan vették tudomásul, én pedig úgy éreztem magamban, hogy életem legrosszabb döntését hoztam, mivel nem tartottam velük.

Kronekker őrmester, annak ellenére, hogy teljesen velük érzett, szintén nem ment el a csoporttal. Beléje is belerögződött a továbbszolgáló katona fegyelme. Láttam rajta, hogy ő is nehéz pillanatokot él át.

Mivel az üteg többi tisztjei már elindultak, Jóskával mi is megindultunk utánuk. A csoport egy ideig még várakozott, majd lovaikkal és szekereikkel megindult kelet felé. Csak azt kívántam magamban, hogy a jó Isten segítse őket épségben haza Magyarországra.

Néhány nap múlva nagy öröm ért bennünket felderítőket. Kaptunk a németektől öt dob hátra szerelhető, doboként egy kilométer hosszú távbeszélő vezetékét. Mindig irigyeltük a németeket a praktikus, könnyen használható felszerelésükért. Most különösen jól jött, mert még mindig hegyek között, erdős terepen vonultunk vissza, ahol nagy könnyebbséget jelentett a távbeszélő vonalunknak ilyen dobokkal való kiépítése. Olyan szép vidéken folyt a visszavonulás, hogy az embernek fáj a szíve azért, mert háború van. Harcolnunk kellett, ahelyett, hogy élvezhettük volna a szépséges tájat.

Gyönyörű, nagykiterjedésű fenyőerdőben nyomultunk előre a sziklás hegyek között. A derékvastagságú egyenes fenyőtörzsek legalább tizenhét-tizennyolc méter magasak lehettek. A tüzelőállásból hosszan kellett vonalat építeni, ezért Érczy Jancsi távbeszélő is segítettek nekünk. Géppisztollyal a kezemben haladtam előttük, míg golyószórósaim oldalt és hátrafelé biztosítottak. Keskeny sziklás völgyben haladtunk előre, miközben az oroszok, néhez és közepes tüzéségükkel folyamatosan lötték az erdőt. Gránátjaik helyenként karvastagságú ágakat téptek le a fákról.

Egyszer csak egy nehéz gránát a tövénél találta telibe az egyik hatalmas szál fenyőt. Az egész nem volt húsz méternél messzebb tőlünk. Szerencse, hogy a repeszek felettünk süvítettek el, de a fa az pont szembe dőlt velem, a hegye nem volt messzebb tőlem két méternél, amikor nagy robajjal földet ért. A mögöttem jövő tüzelőállásbeli távbeszélő ijedtében kibújt a hátára erősített, dobot tartó felszerelésből, és a dobot a földre téve el akart szaladni.

– Te! Ez nálunk felderítőknél nem szokás! – szoltam rá nyugodt hangon, mire elpirult, és visszabújt a szerelésébe.

Amíg a távbeszélők két dob huzaljainak az összekapcsolásával vesződtek, előre mentem felderíteni. A keskeny völgy nem messze tőlünk kiszélesedett, és egy nagyon szép tisztás tárult ki előttem. A tisztás közepe táján az üde, zöld fűben három elhagyott, ütött-kopott cirkuszoskocsi álldogált. Ebben az időben – ahogy visszavonultunk – csaknem minden faluban találtunk egy, vagy két cirkusztársulatot. Szegények minden felszerelésükkel menekültek az előrenyomuló oroszok elől, és egyre jobban összezsúfolódtak a háború által még nem érintett területen. Ezek a cirkuszosok nagyon szegény, sok nyomort látott artisták lehettek, akik valószínűleg a tüzéségi tűz hatására ijedtükben, három szegényes kocsijukat hátrahagyva elmenekültek lovaikkal. Csak az életüket

menthették, mert a kocsikban – borzalmas rendetlenségben – minden felszerelésüket hátrahagyták. Leültem annak a kocsinak a lépcsőjére, amelyik éppen szemben volt közelgő embereimmel. A szegényes, kisméretű cirkuszoskocsi kitárt ajtaja mögött egy gitár volt a falhoz támasztva, mellette fehér seelyem bohócruha hevert a földön. A géppisztolyomat a kocsi oldalának támasztva, kezembe vettem a gitárt, és elkezdtem pengetni. Sajnáltam, hogy nem tudok játszani, de arra gondoltam, hogy amíg ideérnek a távbeszélőim, eltöltöm az időt.

Embereim is meg voltak lepődve, amikor meglátták a cirkuszos kocsikat. Amikor a távbeszélők is megérkeztek, rögtön rákapsoltattam a vonalra, hogy jelentsem a tüzelőállásnak felfedezésemet.

A tüzelőállásban nem Érczy Jancsi, hanem Csáky Laci volt szolgálatban. Meg volt lepődve, amikor helyzetjelentést adtam, és közöltem vele, hogy találtam egy cirkuszt.

– Mi a fene! – mondta meglepetésében, de egyéb kommentárt nem fűzött hozzá.

A nagykiterjedésű erdő végére érve az erdő szélén települtem a felderítőim-mel. Az erdő a hegyoldal felénél ért véget, és a széléről jó kilátás volt szinte minden felé. A tüzelőállásbeli távbeszélőket visszaküldtem, embereimmel pedig rögtön nekiláttunk a felderítőállás kiépítésének. Jó is volt, hogy alaposan kiépítettük, mert a front ezen a helyen néhány napra megrekedt. Felderítőmből nemcsak a saját ütegem tüzét tudtam vezetni, hanem a másik két üte-gét is.

Komoly tűzharcot folytattunk az oroszokkal, talán ennek volt köszönhető, hogy egy ideig megrekedt itt a front. Mi viszont ezalatt hol kaptunk enni, hol nem, és már alig vártuk, hogy leváltsanak bennünket.

– Zászlós úr összeveszett a Várszegi zászlós úrral? – kérdezte tőlem Balogh Laci, amikor végre visszajöttem a hosszúranýült felderítésből.

– Vesztett a nyavalya! Legalább három hete nem is láttam! Miért? – válaszoltam meglepetten.

– Mert megállított a főutcán és azt mondta: „Mondd meg annak a bolond gazdának, hogy csináljon ám bolondot az öreganyjából!”

– Hát ezt meg mi találta? Agyára ment a háború, vagy légnomást kapott a mozdonyállásban? – tünődtem meglepetten, mert eddig Várszegi Lacival, a harmadik üteg fogatostisztjével nem volt semmi bajom. Igaz nem volt gazdász, mint a legtöbb fogatostiszt, de jól lovagolt, és postatiszt létére egészen jól ellátta a feladatát. Szakmai kérdésekkel kapcsolatban, nem átalotta néha kikérni a véleményemet. Mindig a legjobb kapcsolatban voltunk egymással.

Nem tudtam elképzelni, mi történhetett vele, hogy most ilyeneket üzent – ráadásul a tisztilegényemmel – amiért béke viszonyok között provokálnom kellene. Arra gondoltam, legjobb lesz, ha személyesen tisztázom vele a dolgot. Felöltöttem és elindultam hozzá. Már a főutcán ballagtam, amikor megállított Fábos őrmester, aki a tűzérosztály összes szakácsainak a főnöke, és egyúttal anyagvételezője volt.

– Zászlós úr! Mi van az oroszlánokkal? – kérdezte kíváncsian.

– Miféle oroszlánokkal? – kérdeztem meglepetten, arra gondolva, hogy ez is megzavarodott.

– Hát abban a cirkuszban, amit zászlós úr talált felderítés közben! – válaszolta komoly arccal és mély meggyőződéssel.

– Nem volt ott semmilyen oroszlán! – válaszoltam csendesesen, közben arra gondoltam, hogy honnan a jó fenébe tudhat a cirkusztól, amikor én csak Csáky Lacinak jelentettem.

Fábos őrmestertől aztán részletesen megtudtam, hogy mi történt. Amikor Csáky Lacinak jelentettem, hogy az erdei tisztáson találtam három szegényes cirkuszoskocsit, feltámadt benne az örök intrikus. Várszegi Laciról tudta, hogy nagy álmodozó. Postatiszt létére arról álmodott, ha vége lesz a háborúnak, csinál egy saját cirkusz társulatot. Gimnazista korában a legjobb szertornász volt az iskolában, arra gondolt, hogy ő majd légtornász lesz, mennyasszonyát Erikát pedig megtanítja lovagolni, és ő lesz a műlovarnő. Soha nem mondtuk meg neki, hogy magunk között marhaságnak tartjuk dédelgetett álmát.

Csáky Laciban viszont rögtön feléledt a kis ördög, és amikor végeztem a jelentésemmel, mindjárt felhívta Lacit a harmadik üteg mozdonyállásában.

– Laci akarsz egy komplett cirkuszt? Bátki Jóska talált egyet felderítés közben az egyik erdei tisztáson! – mondta neki meggyőző hangon.

– Vadállatok is vannak? – kérdezte Várszegi Laci felcsillanó szemmel.

– Persze! Egy hím és egy nőstény oroszlán, meg három kicsi, de nagyon éhesek! – lódította Csáky Laci szemrebbenés nélkül.

– Szegények! – érzékenyült el Laci, és közben nagy elhatározásra jutott.

Ütegének a lóállományában volt két sovány gebe, melyeket már csak a bőrrük tartott össze. Visszavonulás alatt csak gond volt a mozgatásuk. Laci magához hívta gondozójukat, egy sovány, langaléta, nagy ádámcsutkájú ruszint, és megparancsolta, hogy a lovakat vigye el az oroszlánoknak. Nagyjából elmagyarázta neki az utat is.

A hórihorgas ruszin útközben elbizonytalanodott. Lehet, hogy már eleve sem értette teljesen Várszegi Laci útbaigazítását. Arra gondolt, hogy a leg-

jobb lesz, ha a parancsnokságon megkérdezi, hogy hová is vigye a lovakat. Egy szekérhez kötve lovait, megcélozta az osztályparancsnok, Fekete százados irodáját. A szép napsütésre való tekintettel az iroda ajtaja tárva volt. A százados éppen Fábos őrmestert igazította el, hogy hol vételezhet élelmet, amikor a hórihorgas ruszin tisztelettudóan megállt az ajtóban. Fel sem nézett a jegyzeteiből, úgy kérdezte: „Tessék?”

– Alázatosan jelentem meghoztam a lovakat! – jelentette a ruszin katonásan.

– Kinek? – kérdezte Fekete százados szórakozottan, arra gondolva, hogy valamelyik tisztje lovagolni akar. Még mindig nem nézett fel az irataiból.

– Az oroszoknak! – válaszolta a ruszin magától értetődő természetességgel.

A szó lassan jutott el Fekete százados tudatáig, de amikor eljutott, mintha a kígyó csípte volna meg, fejét felkapva kiáltott a szegény megrettent ruszinra.

– Itt már mindenki megbolondult? Kinek hoztad azokat a lovakat? – kérdezte mérgesen.

– Várszegi zászlós úr azt mondta, hogy itt cirkusz van, és az oroszok éhesek.- mondta a megszeppent ruszin.

– Hát édes fiam! Cirkusz az van, de oroszok nincsenek! - szegezte le a tényt Fekete százados, majd az ajtóban álló ruszin mellett az udvarban álldogáló két gebére nézett. Láta rajtuk, hogy ezek már a visszautat nem bírják ki. Utasította Fábos őrmestert, hogy a szakácsok vágják le a két lovat, és amit fel tudnak belőlük használni, azt használják fel az élelmezéshez. Gyors intézkedésétől még nem ment el a mérge, a távbeszélő készülékhez nyúlt, felhívta a harmadik üteg mozdonyállását, és alaposan leteremtette Várszegi Lacit. Hát ezt vette Laci annyira zokon, de később bocsánatot kért érte.

3.

Mi felderítők sokszor nagyon leszakadtunk az ütegünktől. Mire eldöntötték a visszavonulás tényét, és engedélyezték annak a végrehajtását, addigra az üteg már hetedhét országon is túl járt. Ilyenkor aztán törhettük a fejünket, hogy hogyan is találjuk meg őket. Csak a szimatunkban és tájékozódó képességünkben bízhattunk. Erre mondta egyszer Csáky Laci a maga gúnyos modorában: „Ti felderítők olyanok vagytok, mint a répabogár, mert annak mindig a répatábla felé áll az orra, a tietek pedig az üteg felé.”

Most is igyekeznünk kellett az üteg után, mert már jóval túlmentek Cejc községen. Az országúton gyalogoltunk felderítőimmal, amikor utolért ben-

nünket öt Tigris páncélos. Arra gondoltam, hamarább elérjük az ütegünket a páncélosokon, mint gyalogolva, és ezúttal nem lesz olyan hideg, mint decemberben, amikor Dunaalmásról Kapuvárra mentem, szintén Tigris páncéloson.

Intettem az elől haladó tanknak, mire megállt, de megállt a többi is, parancsnokaik, – mintha díszfelvonuláson lennének – úgy álltak a páncélosaik tornyában.

Szóltam az első tank parancsnokának, hogy szeretnénk velük menni, mire a fiatal hadnagy, csak a karjával intett, hogy szálljunk fel. Czeti Pistával az első tankra kapaszkodtunk fel, és helyet foglaltunk a torony mögött lévő ládák között. A többiek is felugráltak a mögöttünk lévő két tankra.

Amikor elhelyezkedtek, szóltam a hadnagynak, hogy mehetünk. Az öt tank nekilendült, de nem mentünk még egy kilométert sem, amikor megálltak. A falutól még legalább másfél kilométerre lehettünk.

Hirtelen ágyúlövés dördült, és a páncélos hadnagy fekete sapkája elrepült a fejünk felett. Először azt hittem, hogy a fejét lőtték el, de örömmel észleltem, hogy gyorsan lehúzódott a páncéltoronyba, és becsukta annak ajtaját. Abban a pillanatban elkezdett fordulni a páncéltorony, és ágyúja az országút baloldalan húzódó domb tetejére irányult.

– Pista! Ez drága utazás lesz! – ordítottam Czeti Pistára, és a következő pillanatban egy hatalmas ugrással leugrottam a tankról, belehasaltam az útszéli árokba.

Örömmel láttam, hogy nemcsak Czeti Pista, de a többiek is követték a példámat. Éppen idejében, mert a tankok nekirugaszkodtak, és rohanni kezdtek az országúton, közben a domb felé fordított ágyúikkal szakadatlanul lőtték a domb tetejét. Azt hittem megáll a szívverésem, amikor az árokból egy pillanatra kinézve láttam, hogy a domb gerincén tizenhat orosz páncélos áll, egymástól szinte egyenlő távolságra. Azok meg a Tigrisekre lőttek. Mi aztán kifogtuk az utazást, pont belekerültünk egy tankcsatába. Húztuk is a fejünket az árokban, ahogy csak bírtuk. A németek pontosabban lőttek, mint az oroszok. A tizenhatból négy tankot kilőttek, mire az oroszok visszavonultak a domb mögé. Az egész harc nem tartott húsz percnél tovább. Amikor elcsendesedett, a németek sürgősen leléptek a színtérről, mi pedig az útszéli árokban gyalogolva folytattuk útunkat a falu felé.

Már egész közel voltunk a faluhoz, amikor az árokban egy szétlőtt magyar szekeret találtam. Nagyon úgy nézett ki, hogy a mi szekereink közül való, de se kocsist, se lovakat nem találtunk a közelében. A szekéren sátorlapokba burkolva egy halom táboripostai levelezőlap volt, a mi táboriposta számunkkal.

Amennyit csak bírtam, begyűrtem az egyik sátorlapba, és vállamra véve cipeltem a falu felé.

Jóval a falun túl értük el az üteget. Nagyon megörültek nekünk, mert a lövöldözés zaját hallva már lemondtak rólunk. Még jobban megörültek, amikor megtudták, hogy tábori postát is hoztam. A Garam-hídfő óta ugyanis semmiféle tábori postát nem kaptunk. Fogalmunk sem volt, hogy mi lehet Magyarországon. Volt olyan szerencsés, aki három lapot is kapott. Én csak egyet kaptam, azt sem a szüleimtől. Ibolya írta meg ákombákom betűivel, hogy nővéremmel és sógorával Ausztriában vannak, egészen a német határ közelében, és egyre csak vándorolnak nyugat felé. Minél közelebb akarnak kerülni a nyugat felől előretörő amerikaiakhoz. Az volt az érzésem, hogy soha többé nem fogunk találkozni. És így is lett!

Ez a nyavalyás háború mindenkinek felkavarta az életét. Nem mondhatnám, hogy embereimet megnyugtatták az otthonról kapott tábori lapok hírei. Mind-egyik csak bizonytalanságról, felfordulásról és menekülésről beszélt. Miért is harcolunk mi tulajdonképpen? Mennyire igaza volt Horváth Feriéknek, hogy haza indultak. Csak a jó Isten segítse meg őket, hogy haza is érjenek.

4.

Klobouky közelében háromnapos felderítésem volt, a harcihelyzetnek köszönhetően jóformán ennivaló nélkül. Fáradtan és éhesen igyekeztem emberimmal az ütegehez, miután Szabó Kari leváltott a felderítőjével. Kun Laci lovakat és szekereket küldött elénk, mert tudta, hogy nagyon fárasztó volt ez a felderítés. Tisztilegényem, Balogh Laci is velük jött lóháton, és lovamat, Riválist is hozta magával. Mellettem lovagolva elmesélte, hogy az üteg egy nagyon szép kis faluban szállásolt be, és Érczy Jancsi a plébánosnál foglalt részemre szállást. Elöntött a méreg, amikor arra gondoltam, hogy Jancsi, – aki az utóbbi időben a szállásmester szerepét töltötte be, – magának biztos valamelyik módos gazdánál talált kényelmes szállást.

A faluba érve láttam, hogy tiszta szép rendezett falu, jómódú emberekre valló házakkal. A templom és a paplakás egymás mellett volt, a falu közepén. A paplakás szép egyemeletes épület volt, hatalmas széles bolthajtásos kapuval, amely most érkezésünkre várva sarkig volt tárva. Amikor az útról befordultam a bolthajtásos kapualj felé, láttam, hogy a napsütötte tágas udvar másik oldalán hatalmas pajta van, amely lovaink jó részét befogadta. A pajta előtt állt Horváth Ferkó – a lovászok gyöngye – lovainkra várva. Az udvaron szép rendben, párhuzamosan, egymástól egyenlő távolságra hat szekerünk

állt. Rúdjaik úgy nyúltak előre, mint egy párhuzamos rudakból álló akadály. Legalább is ez jutott eszembe, amikor megláttam. Elhatároztam, hogy átugram őket, és abban a pillanatban megsarkantyúztam Riválist.

Rivális meglepődött, mint az öreg feleség, amikor szerelemre kerül a sor, de a következő pillanatban füleinek szemaforjával jelezte, hogy vette a lapot és benne van a dologban. Rögtön vágta ugrott, és megcélozta a rudak közepét. Ezt látva a mögöttem békésen kocogó Balogh Laci lova is vágta ugrott, és követte Riválist. Laci, aki a lován félig hátrafordulva még az utcára bámészkodott, majdnem leesett róla. De nem azért volt az éllóvasom Szombathelyen, hogy a pillanat törtrésze alatt úrrá ne legyen a helyzetem! Szorosan mögöttem vágta az akadály felé. A két ló, mint két fiatal szarvas suhant át a rudak fölött, aztán megnyugodva álltak meg a pajtaajtó előtt, ahol Horváth Ferkó gondjaiba vette őket, még mielőtt leszálltunk volna róluk.

– Bravó! – hallatszott a hátunk mögül egy üde, fiatal női hang.

Szerencsémre, már leugrottam a lóról, mert úgyis leestem volna róla a meglepetéstől. Amikor átvágtam a bolthajtásos kapualj fakockáin, észre sem vettem, hogy a kapualj szélétől alig egy méterre egy vastag tölgyfa pallókból készült, széles, fakorlátos lépcső vezet fel az udvarból az emeletre. A lépcső első fokán egy nagyon szép, dirndli ruhás húsz év körüli fiatal lány állt, és egy sárgapelyhes kiskacsát szorított a melleihez. Csodálatosan szép volt sötétbarna, homlokban egyenesre nyírt, hátul rövidre vágott hajával és gyönyörű barna szemével. Érczy Jancsinak abban a szempillantásban megbocsátottam a paplakot!

A lány balkezébe fogta a kiskacsát, és továbbra is a melléhez szorította. Nagyon jó, sportos alakja volt zöld selyem dirndli ruhájában. Jobb kezét vidáman, fiúsan nyújtotta felém és mosolygott a szeme, amikor rámnézett.

– Jana Tomasova – mondta mosolyogva, és kemény kézfogással szorította meg a kezemet.

– Oberfáhrich Bátki – nyögtem németül, a meghatottságtól rekedten

Jana lelépett a lépcsőről, és a kiskacsát letette az udvar földjére, ahol az boldogan vegyült el a többiekkel, majd megindult előttem a lépcsőn, és intett, hogy menjek utána. Folyékonyan beszélve németül, elmondta, hogy ő a plébános unokahúga és Prágában a Konzervatórium harmadéves növendéke a zongora szakon. A várható bombázások elől jött vidékre idős nagybátyjához, Frantisek bácsihoz. Szülei Prágában maradtak.

Amint felértünk az emeleti nyitott folyosóra, egy ajtóra mutatott.

– Ez lesz a szobája, a mellette levő fürdőszobába már befűtettem! – mondta kedvesen mosolyogva.

Az volt az érzésem, hogy a mennnyországba csöppentem. Háromnapos ke-serves felderítés után befűtött fürdőszoba és tiszta ágy. Mellbevágott a kultúra, amelytől a háború jóvoltából már szinte teljesen leszoktam. Ráadásul még Jana azt is közölte, hogy estére Frantisek bácsi vár vacsorára.

Még mielőtt beléptem volna a szobába, Jana a nyitott folyosón mutatta, hogy az ő szobája két ajtóval arrébb van, utána pedig Frantisek bácsi szobái következnek. Az egész emeleti rész az ő lakása. A földszinten a Plébánia Hivatal irodái vannak.

Elhatároztam, hogy először megebédelek a szobámban, megfürdök, és csak azután teszem tiszteletemet Frantisek bácsinál. Balogh Laci már az asztalra készítette az ebédemet. Mondanom sem kell, hogy neki estem, hiszen a szemem már kopogott az éhségtől. Ebéd után gyorsan megborotválkoztam, aztán – mint a bivaly a pocsolójában – elterültem a fürdőkád meleg vízében. Jó hosszú fürdőzés után tiszta inget véve magamra felöltöztem, és mivel addigra Laci a ruházatomat is alaposan kikefélte, majdnem kultúremler formám lett.

A folyosóra kilépve gyönyörű zongorajáték hallatszott Jana szobájának folyosóra nyíló nyitott ablakán keresztül. A ragyogó áprilisvégi napsütésben csodálatosan áradt a zene. Mintha napsugarak táncoltak volna egy víz felszínén. Megálltam a nyitott ablak előtt, és fejbőlintással üdvözöltem Janát, aki önfeledten játszott a zongorán.

– Mi az amit játszik? – kérdeztem a nyitott ablakon behajolva.

Jana meglepetten nézett rám, felém fordult, és fejét kissé oldalt hajtva elmosolyodott.

– Hát nem ismeri? Smetana: A Moldva című szimfonikus költeménye! – mondta kedvesen.

– Hiányos a zenei műveltségem! – állapítottam meg magamban. Azt tudtam, hogy a Moldva egy folyó, amely Prágán keresztül folyva az Elbába ömlik, de hogy Smetana ki lehet, arról fogalmam sem volt. A cseh zeneirodalommal kapcsolatos ismereteim csak Dvorák Humoreszkjéig terjedtek, az is csak annak köszönhetően, hogy a Donausender reggelenként játszani szokta. Elmaradotságom oka részben az volt, hogy Trianon miatt annyira megutáltuk a szomszédainkat, hogy még a zenéjüket sem voltunk hajlandók elfogadni. Jól emlékszem gazdász koromban a karácsonyi szünetben Nagykanizsán a Városi Színházban, ami egyébként mozi is volt egyuttal, Vasa Prihoda cseh hegedűművész akart koncertet tartani.

A karácsonyi szünetben itthon lévő egyetemisták minden erejüket latbavetették, hogy a koncertet meghiusítsák. Amikor a művész pódiumra lépett, ir-

galmatlan füttykoncertbe kezdtek, és a nézőtérén bűzbombákat dobtak el. Az előadás óriási botrányba fulladt, amit még az is tetézett, hogy a zenerajongó Pauk Anni akkora pofont adott egy hórihorgas gyógyszerész segédnek, hogy annak majdnem leesett a feje. A gyógyszerész segéd egyébként Anninak gyermekkori barátja volt, de ő szállította a bűzbombákat.

Gondolatban bocsánatot kértem Vasa Prihodától és Smetanától is. Átadtam magamat a csodálatosan szárnyaló zenének. Amikor Jana halkabb részekhez ért, valahonnan nagyon távolról furcsa erős morgás és dübörgés hallatszott. Katona fülem érezte, hogy ez nem a front megszokott dübörgése. Mivel itt ragyogó napsütés és kellemes április végi délután volt, nem sokat törődtem az egésszel.

Jana befejezte a játékot, és kérésemre bejött velem Frantisek bácsihoz. Maga Frantisek bácsi nyitott ajtót. A kézfogás és bemutatkozás után kezét vállamra téve, egy kényelmes bőrfotelhez kormányzott. Egyenes tartású, hófehér hajú, kefefrizurás öreg pap volt, aki szelíden és jóindulatúan pislogott vastag, sokdioptriás szemüvege mögül. Elmondta, hogy felszentelése után került ebbe a faluba, és azóta is itt van. Két évvel ezelőtt volt az ezüstmiséje, azaz felszentelésének huszonöt éves jubileuma. Részletesen kikérdezett, hogy Magyarországnak melyik részén lakom, mi a foglalkozásom, mik a szüleim és testvéreim. Már majdnem besötétedett, amikor bejött a szakácsné, és jelentette, hogy kész a vacsora. Átmentünk az étkezőbe, ahol szépen terített asztal várt bennünket. Mielőtt leültünk volna, Frantisek bácsi imára kulcsolta a kezét, és velünk együtt egy rövid imát mormolt. A délutáni dübörgés már közelebből hallatszott, és úgy tűnt, hogy nagy vihar van készülében.

Alig hozta be a szakácsné egy nagy tálon a fínom kacsasültet, villám hasított át az égen, és egy óriási dörgéssel kitört a vihar. Óriási vihar kerekedett, villámlás villámlást, dörgés dörgést követett. Irtózatos erővel eleredt az eső. A tomboló vihar dacára, kellemes beszélgetés közepette folyt a vacsorázás. A zuhogó eső zajában mintha a lépcsőn kopogott volna valami. Kisvártatva dörömbölés hallatszott, és a szakácsnő tiltakozása ellenére, egy sátorlapba burkolózó csuromvizes katona csörtetett be a szobába. A parancsnokság küldönce volt, és részemre hozott egy sürgős parancsot.

Elállt a lélegzetem, amikor elolvastam. Fekete százados közölte, hogy a németeknek kilőtték az egyik felderítőjét, és amíg nem tudják pótolni, addig az én felderítőmnek kell onnan a felderítést és a tűzvezetést végezni, mivel a felderítők közül én tudok a legjobban németül.

– Fantasztikus előnyei vannak a nyelvtudásnak?! – jutott az eszembe első mérgemben.

A parancs szerint a körülbelül három kilométerre levő útelágazásnál fogom megkapni a németektől a szükséges térképeket és eligazítást hajnali négy órákor. A távbeszélő vonalat a németek az elágazásig biztosítják.

A jó hangulatban indult vacsorának rögtön vége szakadt, fagyos hangulat lett úrrá rajtunk. Frantisek bácsiéknak röviden elmondtam az elmondható dolgokat.

– Mit jelent az, hogy kilőtték? – kérdezte Jana kíváncsian.

– Valószínűleg aknavető vagy ágyú találat érte a felderítőállásukat. – válaszoltam.

– És meghaltak? – kérdezte Jana ijedt szemekkel.

– Azt hiszem igen! Azért kell a helyükbe mennünk! – mondtam tompa hangon.

– Mi lesz, ha magukat is kilövik? – mondta kétségbeesetten.

– Majd a mi helyünkre is küldenek valakiket. – válaszoltam roszkedvűen.

Az elkészülő küldöncnek meghagytam, hogy a pajtából küldje fel hozzám Balogh Lacit.

Jana elgondolkodva nézte a padlón, a küldönc helyén ottmaradt víztócsát.

– De hiszen esik az eső! – szólalt meg váratlanul.

– Hát ez meg hogy jön most ide? – futott át agyamon a gondolat.

De Frantisek bácsi öreg agya gyorsabban kapcsolt, mint az én fiatal koponyám. Szomorúan pislogott sokdioptriás szemüvege mögül, amikor a fejét ingatva megszólalt.

– Bizony Jana! A háború akkor is folyik, ha esik az eső! – mondta csendesen.

– De folyik ám! – mondtam magamban, és arra gondoltam, hogy a háború folyamán, akár előrenyomulás, akár visszavonulás közben hányszor ért el az eső nyílt mezőn, ahol se egy bokor, se egy fa nem volt, ami alá aláállhattam volna. Csak azt éreztem, hogy egyre nehezedik a köpenyem, és húzza le a vállaimat. Egyszer csak a hátam közepén a gerincem mellett végigfolyt egy hideg vízcsepp. Attól kezdve már minden mindegy volt, bőrig áztam.

Megérkezett Balogh Laci. Megparancsoltam neki, hogy közölje az örömhírt felderítőimmal. Ébresztő három órákor, indulás fél négykor, ha tudnak hozzanak magukkal valami ennivalót, mivel éjszaka már nem lehet vételezni. Csak két távbeszélő jöjjön és a két golyószórós, mindannyian egy szekéren. Én lóháton fogok menni. Laci gyorsan elment.

Én is hamarosan elköszöntem Frantisek bácsiéktól, arra gondolva, ha már a háromnapos keserves felderítés után végre normális ágyhoz jutottam, legálább egy-két órát aludjak is benne.

Frantisek bácsi, mielőtt kezet nyújtott volna, benyúlt reverendája zsebébe, és egy szentképet vett elő. A szentkép első oldalán Jézus a jó pásztor volt látható, hátlapján pedig Frantisek bácsi fényképe és valamilyen cseh szöveg.

– Az ezüstmisém emlékére készült – mondta – és egy rövid imádság közben megáldotta azt.

– Majd imádkozom magáért, hogy óvja meg a jó Isten! – folytatta meghatottan.

– Rámfér! Úgy érzem, hogy most az egyszer nagyon! – gondoltam magamban, és megköszönve a szentképet, a zubbonyom baloldali zsebébe tettem azt.

– Őrizze meg az Isten! – mondta Jana könnyes szemekkel, és alig akarta a kezemet elengedni.

A vihar még mindig tombolt, amikor visszamentem a szobámba. A folyosó felőli ablak előtt várt a gyönyörűen tisztán megvetett ágyam. Ruháimat leszórva belevetettem magam, és nem kellett aldatódal, hogy elaludjak.

Balogh Laci percnyi pontossággal ébresztett. Gyors mosdás, borotválkozás, öltözés. Laci ki tudja honnan, még egy jókora bögre meleg feketekávé is hozott, sőt a posztóbevonatú kulacsomat is megtöltötte kávéval.

Fél négykor már az udvaron vártak az embereim. Fegyelmезetten és komoran ültek a szekéren. Rivális kantárszárát Balogh Laci nyomta a kezembe. Felültem rá. és a szekér elé állva lovammal, megindultunk a sötét, bolthajtásos kapun keresztül, a három kilométerre lévő útelágazás felé.

Ahogy kiértünk a faluból, ügetni kezdtünk. A zivatar már elállt, és a felhők mögül néha előbújtt a hold, de az utat szegélyező fákról még úgy hullottak ránk a vízcseppek, mintha az eső esne. Embereim fázósan és szóltanul bújtak egymáshoz a szekéren. Én pedig a ló hátán azt éreztem, hogy egyre nehezebb a köpenyem. Lassan kezdett derengeni a hajnal, és igyekeznünk kellett, hogy még a kivilágosodás előtt el tudjuk foglalni a felderítőállást.

5.

A németek olyan pontosak voltak, mint a svájci óra. Ahogy közeledtünk az útelágazáshoz, már hallatszott lovaik patájának a zaja, és rövidesen az alakjuk is előtűnt a sötétből. Egy őrmester vezette három lovasból és egy szekérből álló csoportjukat. Katonásan tisztelgett, és egy térképet nyomott a kezembe, amelyen meg volt jelölve a felderítő- és a tüzelőállás helye, sőt a fontosabb löelemek is. Arra kértem, hogy adjon még egy kilométeres távbeszélővezetékot, mert mi csak egy dobót hoztunk. Rögtön levetetett a szekérről egy kilométeres dobót, és mindjárt hozzá is köttette távbeszélőivel az útelágazá-

sig húzódoó vonalukhoz. Egy embere a dobot a hátára véve megindult az országút mentén szekerek nyomában az erdő felé. Az országút az erdőn keresztül vezetett, és valahol az erdőben egy tisztásnál volt a felderítőállás. A szekerek nem jöttek el egészen odáig, mivel elég nagy zajt csaptak. Amikor a németek dobja lefogyott, hozzácsatoltuk a mi vezetékünket. Lovamat, és a szekereket visszaküldtem. Attól kezdve gyalogosan haladtunk az erdő felé. Csak az egyik távbeszélőm építette a vonalat, mögöttünk jöve egyhangúan tereredett le a hátán lévő dobról a vezeték. Amikor már látszott a tisztás, az őrmester megállt, és úgy mutatta, hogy a tisztás felőlünk levő szélén van a felderítőállás. Jó közel lehetnek az oroszok, ha nem mert odáig jönni, gondoltam magamban.

Elbúcsúzkodtunk a németektől, és fegyvereinket kibiztosítva megindultunk a felderítőállás felé. Csak egy sebtében kiásott árok volt az egész, az erdő szélén, az országút közelében. Az árok egyik végében egy közepes nagyságú gránátölcsér volt. Ahogy elnéztem, aknagránát lehetett, amely telibe találta az árkot. Igen reméltem, hogy megegyeszer nem fog idetalálni. A vonalat kiépítő távbeszélőm is beérkezett az árokba. Rákapcsoltunk a vezetékre, és bejelentkeztem a német ütegnél. Kértem, hogy maradjanak készenlétben, én elmegyek felderíteni a tisztás másik oldalát.

Egészen megdermedtünk, amikor egy kicsit jobban kivilágosodott, és megláttuk, hogy a tisztás másik oldalán az erdő szélében öt kilótt orosz nehéz tank áll. Kettőnek a motorháza még egy kicsit füstölt. Szürkén és komoran meredtek felénk. Valószínűleg légvédelmi ágyúkkal lőhették ki őket.

Arra gondoltam, mivel nem észleltünk a közelben orosz gyalogságot, elmegyek megnézem, talán találok bennük valami használható térképet. A legközelebbi tank talán ötven méterre lehetett tőlem. Czeti Pistát és a másik golyószóróst kiküldtem, hogy az erdő szélén tőlünk hatvan-hetven méterre foglaljanak tüzelőállást, és biztosítsák felderitésemet.

Géppisztolyomat az egyik távbeszélőnek Hirsch Ferinek a kezébe nyomva megindultam egy kis kitaposott ösvényen a legközelebbi tank felé. Nem mentem még tíz métert sem a keskeny ösvényen, amikor az ösvény közepén egy csuklóból leszakított kézfejet találtam. Bal kézfej volt, tenyérrel felfelé fordulva. Vértelen, szürke, olajtól piszkos kéz. Vajon németnek, vagy oroszoknak keze lehetett?

– Hát ez aztán jól kezdődik! – morfondíroztam magamban, amíg a komor szürke tank felé közeledtem. A hatalmas tank elején nagy lyuk volt. Teljesen olyan volt, mintha hegesztőpisztollyal égették volna ki. Különleges gránát le-

hetett. Mindenesetre a német légvédelmi ágyúk förtelmes munkát végeztek mind az öt tanknál.

Örültem, hogy nem hoztam magammal géppisztolyt, csak akadályozott volna, amikor bemásztam a tankba. A derékszíjamon lévő pisztolytáskát viszont kinyitottam, minden eshetőségre számítva. A tankban sötét volt, és valami émelyítő, büdös szag keveredett a lőporfüst jól ismert, keserűs illatával.

Az volt az érzésem, hogy nem vagyok egyedül. Amikor szemem némileg megszokta a sötétséget, körülnéztem a hatalmas tank szűk belsejében. A vezetőülésben előttem ült a tank vezetője, előrebillent fejével, holtan. Hasát feltépte a gránát, belei a térdeire folytak. Hát ettől volt az az émelyítően büdös szag. Nem volt felemelő látvány! El is határoztam, hogy amilyen gyorsan csak lehet elhagyom a tankot. Az ágyú egyik irányzókerékére egy térképtáska volt felakasztva, a másikra pedig egy vászontarisznya, benne három darab egykilós konzervdoboz. Először a vászontarisznyát kanyarítottam a vállamra, majd a térképtáskát akasztottam a nyakamba, és megkezdtem a kimászást. A csővályúra fellépve kidugtam a fejemet, és mindjárt el is szörnyedtem. Huszonöt-harminc méterre a tanktól, egy szakasz hosszúköpenyes orosz katona közeledett fegyverrel a kezükben, ordítóva.

– Itt a vég! – gondoltam magamban.

De mint a mennyországi zene, egyszerre szólalt meg Czeti Pista golyószórója, és az én géppisztolyom is Hirsch Feri kezében. Az egész társaságot elfektették. Aki nem halt meg, ordítóva visszarohant az erdőbe. Nagy ugrással leugrottam a tankról, és amilyen gyorsan csak bírtam, visszafutottam az árokba. A vászontarisznyát és a térképtáskát ledobtam a földre, géppisztolyomat visszavéve Feritől, mindnyájan felkészültünk a harcra. De hosszú ideig semmi sem történt. Úgy látszott, hogy az oroszok mélyebben visszavonultak az erdőbe. Egy idő múlva Czeti Pistát is visszahívtam az árokba. Csend volt!

Felhívtam a németek tüzelőállását. Egy főhadnagy jelentkezett, akinek jelentettem a történeteket, és kértem, hogy az előttem lévő erdőrészt lépcsőzetesen átfésülhessem tüzérégi tűzzel. A főhadnagy tűzkészültséget rendelt el, én pedig a térképük alapján először egy távolabbi célponttal kezdtem, és amikor már volt összehasonlítási alapom, a tisztás túlsó szélére kértem a tüzet. A németeknek Göring tarackjai voltak, és pontosan lőttek. Módszeresen, és lépcsőzetesen végigpásztáztam repeszgránátokkal az egész erdőt. Egyórás szakaszos lövöldözés után úgy ítélt meg, hogy megfelelő volt a tűzcsapásunk, tűzszünetet javasoltam a németeknek. Előttünk minden csendes volt, csak mindkét felől oldalirányból hallatszott a csatazaj. A főhadnagy el is rendelte a tűzszünetet. Nekünk viszont eszünkbe jutott, hogy még semmit sem ettünk,

és mivel szinte még éjszaka jöttünk el szállásunkról, kenyéren kívül senki sem tudott semmi enivalót magávalhozni. A tankból zsákmányolt vászontarisznyából elővettem az egyik konzervet, és felbontottuk. Marhafaggyúval kevert zsírban, hüvelykujj nagyságú sült marhahús darabok voltak lefagyasztvva. Hús dekára való jutott mindegyikünknek, jól is laktunk vele. Még így hidegen is jólesett.

Úgy látszik hatásos volt az erdő végiglövöldözése, mert egész délután nem történt semmi. A két oldalról hallott csatazaj is megszűnt. Már sötétedett, amikor egyik távbeszélőm Hirsch Feri – akit azért hoztam magammal, mert sváb gyerek volt – jelentette, hogy a németek nem válaszolnak az időnkénti bejelentkezéseire. Arra gondoltunk, hogy valahol, valamitől elszakadhatott a vezeték. Mind a két távbeszélőt kiküldtem megvizsgálni.

Egy jó óra múlva jöttek vissza azzal, hogy a mi vezetékünknek semmi hibája, de a németek anélkül, hogy szóltak volna, lekapcsoltak a vezetékünkről, és a sajátjukat lebontva egyszerűen eltűntek.

– Az anyjuk mindenségit! Ezt nevezem bajtársiasságnak! – mérgelődtem magamban.

Mivel közben teljesen besötétedett, elrendeltem, hogy visszavonulunk. Fogalmam sem volt, hogy hová is kellene visszavonulnunk. Itt álltunk minden összeköttetés nélkül. Sem a németekről nem tudtuk, hogy hova vonultak vissza, sem a saját ütegünkről nem tudtuk, hol található. Mindenesetre a kilométer hosszú vezetékét feltekerjük, aztán majd meglátjuk a továbbiakat. Fegyvereinket lövésre készen kézben tartva, kísértük Hirsch Ferit, aki egykedvűen tekerte fel a telefondrótot a dobjára.

Ahogy kiértünk az erdőből, az volt az érzésünk, hogy a németek nem véletlenül léptek le. Az oroszok, amikor végigpásztáztuk tűzérési tűzzel az erdőt, kimentek belőle, és bennünket két oldalról megkerülve folytatták az előnyomulást. Tehát abban a kellemes helyzetben vagyunk, ha vissza akarunk kerülni az ütegünkhöz, át kell magunkat vágni az oroszokon. Nem akartam felizgatni az embereimet, azért nem is mondtam meg nekik az örömhírt. Csak annyit mondtam nekik, hogy nem mehetünk tovább az országúton. Neki indultunk nyugati irányba erdőn mezőn keresztül. Embereim már voltak annyira harcedzettek, hamarosan rájöttek, hogy nem jókedvünkből bukdácsolunk árkon bokron át.

Fegyverrel a kézben, némán cipelte mindenki a felszerelését, és csak azért imádkoztunk, hogy ne találkozzunk oroszokkal.

Messze a mezőben mentünk el egy falu mellett, és már hajnalodott, amikor távolról megláttunk egy másik falut. Arra gondoltam, hogy mivel egész éjjel

mentünk, ezalatt az oroszok nem nyolmulhattak ennyire előre. Amikor közelebb értünk a faluhoz, mondtam embereimnek, hogy Czeti Pistával beme gyünk a faluba. Pista hátulról biztosított golyószórójával, amikor bementem a szélső házak közé. Az egyik udvarban egy gulyáságyú állt, amely alatt éppen akkor élesztgette a tüzet egy magyar katona. Kiderült, hogy a harmadik üteg egyik szakácsa. Elmondta, hogy a mi ütegünket a falu túlsó végében szállá- solták el. Hamarosan megtaláltuk őket, és nagyon örültek, hogy megkerül- tünk.

Megkerestem Érczy Jancsi szállását, hogy megkérdezzem, hol lesz az én szállásom. Jancsi már ébren volt, éppen borotválkozáshoz készülődött, és örömmel ölelt át, amikor beléptem. Közölte, hogy legjobb lesz, ha itt mara- dok nála. Tágas szobájában lévő vaskályha a nyirkos borongós reggelre való tekintettel jól be volt fűtve, és kellemes meleget árasztott. Javasoltam, hogy reggelizzünk meg, és mindjárt kivettem a vászontarisznyából az egyik konzervet, mégpedig ahogy kézzel érzékeltem, a nehezebbiket. János azt javasol- ta, hogy tegyem a kályhára, majd ha megmelegedett ráérünk kinyitani. Én meg arra gondoltam, hogy a nyavalya vesződik egy meleg konzervdobozzal, mindjárt nekikezdtém kinyitni. Még nem is ért körbe a konzervnyitó, amikor a dobozfedél alól oleáta papír buggyant ki. Olyan papír, amelybe a pauszpa- pírt vagy a finomabb gépalkatrészeket csomagolják. Majd hanyatt estem a meglepetéstől, a dobozban szorosan egymás mellé állítva, az orosz kétkilós páncélelhárító kézigránát robbanó gyutacsai voltak. Tizennyolc centiméter hosszú, egy centiméter átmérőjű, két végén lezárt sárgaréz csövek durranóhi- gannyal töltve. Ha megfogadtam volna János tanácsát, már a mennyország fe- lé masíroznánk a házbeliekkel együtt. Egyébként a doboz betű és számjelzé- se pontosan megegyezett a másik dobozzal, amiben már szerencsére marha- hús volt. Honnan tudják az oroszok, hogy mikor, melyiket kell kinyitni?

6.

Nagy örömünkre néhány melegebb nap következett, de a visszavonulás nem állt meg. Az egészben az volt a legrosszabb, hogy teljesen rendszertele- nül meneteltünk, hol korán reggel, hol pedig a késő délutáni órákban elindul- va. Nem szerettük a délutáni indulásokat, mert ilyenkor csak néhány faluval tudtunk hátrábbvonulni, és mindig későn tudtunk szállást találni katonáinknak és magunknak. Ráadásul az egész napunkat menetkészültségben töltöttük, ami nem volt egyéb, mint ténfergés. Mindenki abban reménykedett, hogy nem

tart már soká, és valahogyan egyszer csak vége lesz ennek a förtelmes háborúnak.

Napok óta nem voltunk bevetve – ami egyikünknek sem hiányzott – és az ebéd utáni időben indulásra várva ténferegünk az egyik nagyobb falu főutcáján. Baranyai Lajossal és a felderítőjének embereivel beszélgettem az útkezeszződésnél. Szemben velünk egy nagy, kerítés nélküli üres saroktelek volt, közepén egy nagy, virágzó almafával. Néhány katonánk a telken hevededett le a fűbe, de nem az almafa árnyékába, inkább arcukat a nap felé fordítva élvezték a kellemes délutáni napsütést.

Egyszer csak nagy garral egy német oldalkocsis BMW motorkerékpár kanyarodott a telekre. Vezetője egy sovány idősebb tizedes volt rohamsisakban és a táboricsendőrök emblémájával a mellén. Mögötte az ülésen egy nagyhasú, potrohos őrmester ült, ugyancsak rohamsisakosan és táboricsendőr emblémával. Az oldalkocsiban repülő egyenruhájában egy sápadt jókötésű őrmester nézgelődött. Amint az almafa alatt megállt a BMW, a potrohos őrmester lekászálódott róla, és karjával intett katonáinknak, hogy menjenek el a telekről. Azok először nem értették és méltatlankodtak, de amikor látták, hogy táboricsendőr – akivel nem jó kukoricázni, – morogva átjöttek a mi oldalunkra. Közben leszállt a tizedes is, és a repülőőrmester is kilépett az oldalkocsiból. Mind a hárman megálltak egymással szemben a motorkerékpár közelében az almafa alatt.

A potrohos őrmester egy összehajtogatott papírlapot vett elő a zubbonya zsebéből, kényelmesen széthajtogatta és a repülőőrmesterrel szembefordulva olvasni kezdte. Amikor a végére ért, ugyanolyan kényelmesen összehajtogatta és zsebre tette. A tizedes egy doboz cigarettát vett elő a zsebéből és megkínálta a repülőőrmestert. Az megropogtatta a cigarettát, mielőtt a szájába tette, majd a tizedes által felkínált tűzzel rágyújtott. Mélyen leszívott minden egyes slukkot, és élvezettel fújta ki a füstöt. Még a feléig sem szívta el a cigarettát, amikor meggondolta magát és a füstölgő cigarettát a fűbe hajította. Kezeit a csuklónál keresztbetéve odanyújtotta a potrohos őrmesternek. Az egy vastag spárgát kotort elő a nadrágja zsebéből és a csuklónál összekötötte a kezét.

Még a lélegzetünk is elállt! Mi a jófenét akarnak ezek itt?!

Nem sok időnk maradt a töprengésre! A tizedes odalépett a motorkerékpárhoz, és az oldalkocsiból kivett egy tekeres kötelet. Az egyik végére nagy gonddal hurkot kötött és áthajította a nagy almafa fölöttük lévő, csaknem vízszintes vastag ágán. A maradék kötéltekerceset még egyszer átdobta az ágon, majd a tekerceset kibontva a végét a fa törzséhez kötötte. Mint aki jól végezte a dolgát, ellépett a fától és megállt az ágról lelógó hurok előtt. A nagy-

hasú, potrohos őrmester hátulról, a derekánál átkarolta az összekötözött kezű repülőőrmestert, megemelte és odavitte a hurok alá. A tizedes rezzenéstelen arcal a repülőőrmester nyakába tette a hurkot, és egy kicsit meghúzta a kötelet. A potrohos őrmester elengedte a testet, amely egy kissé megnyúlt, és rángatózni kezdett. A haláltusáját vívó repülőőrmester testének a rángatózásától az alma-fáról lassú kóválygással elindult egy-egy elvirágzott virág. A virágok egymásután hullottak a fűbe a félig elszívott cigaretta köré. A test rángatózása egyre lassult és egyszer csak megállt. A test valószínűtlenül megnyúlt, feje előrebillent. Az arca hamuszürkévé vált, és ormóttan poros bakancsai egyhangúan lógtak néhány arasszal a fű felett.

A repülőőrmester lelke már messze járt, de el nem szívott cigarettája még mindig füstölt a fű között. Bevégeztetett!!!

Legalábbis mi, akik a megdöbbenéstől meg sem tudunk mozdulni, így gondoltuk! A táboricsendőrök még nem fejezték be kegyetlen munkájukat. A potrohos őrmester az oldalkocsihoz lépett, az ülés háttámláját előrehajtva kivett egy zsineggel ellátott karton táblát, melyet a halott nyakába akasztott. Ezután mint aki jól végezte a dolgát, visszament az oldalkocsihoz, az ülés támláját visszahajtva, elégedett arccal, kövér hasát az oldalkocsiba préselve letelepedett a kivégzett ember helyére.

Ezek aztán megtanultak ölni!!! Rezzenéstelen arccal, szenvtelenül!!! Hát ide sülyedt az ember??? Ezért nem volt érdemes a jó Istennek embert teremteni, amikor még az állatok is különbek nála. Az állatok csak az éhségtől vezérelve az életük fenntartása érdekében ölnek, a „Teremtés Koronája” pedig élvezetből.

Ez járt mindannyiunk eszében, amikor a nagytokájú, potrohos őrmester intett a vezetőülésen helyetfoglaló tizedesnek, aki beindította a motort, és a jól végzett munka tudatával elporzottak a telekről.

Amikor magunkhoz tértünk a réműlettől, közelebb mentünk a halotthoz, hogy a nyakában lévő táblát elolvassuk. A vastag kartonlemezre ugyancsak vastag fekete színesceruzával gondosan, nyomtatott betűkkel írták fel a feliratot, melyet rögtön lefordítottam az embereinknek.

ÉN
FRITZ BAUMANN
A LÉGIERŐ ŐRMESTERE
NEM AKARTAM HARCOLNI
A VÉGSŐ GYŐZELEMÉRT !

Mint a megvert kutyák, lehorgasztott fejjel, némán és megalázottan mentünk vissza az embereink közé. Később megtudtuk a németektől, hogy a kivégzett repülőőrmeister több légigyőzelmes vadászrepülő volt, akit a benzinhány miatt gyalogos harcban akartak bevetni, és ő ezt megtagadta. Hát ilyen elvakult örültek lettek a háború végére a németek!

HARMADIK FEJEZET

1.

Május elseje van. A máskor gyönyörű május hideg borongós idővel kezdődött. A magas dombról, ahol a felderítőm van, már látom Brünn elővárosát. A völgyben alattam az autósztráda húzódik. Jobb és bal oldalán a beásott német gyalogság lövészteknőire látok rá. Fiatal akácerdő szélére települtem felderítőimmal, innen szinte uralni tudom az egész környéket. Várjuk az oroszok támadását, sőt a sztráda felől tanktámadás is várható.

Nagyon felgyorsultak az események. Berlin elesett! Az amerikai, angol és francia egyesült csapatok nagy erővel nyomulnak kelet felé. Az oroszoknak is hatalmas erejük szabadult fel, melyet most ellenünk fognak bevetni. Ezek aztán nem biztató kilátások! Ráadásul mintha még az időjárás is megbolondult volna. Május elseje dacára rettenetes havazás kezdődött. Nem láttunk tíz méternél messzebbre. Lövésrekész fegyvereinkkel a kezünkben, erősen figyelve, álltam embereimmel az erdő szélén. Nem ástuk be magunkat, mert úgy látszott, hogy – a harci helyzetet tekintve – nem maradunk itt sokáig. Az erős havazásban csörtetés hallatszott a hátunk mögül. Ahogy géppisztolyommal hátra fordultam, láttam, hogy az erdőben egy katona fut fától fáig. Már éppen rá akartam lőni – mivel azt hittem, hogy orosz – amikor megláttam, hogy német, és felénk tart. Egy agyonfagyott, hótól csatagos német gyalogos volt, és a parancsnokot kereste. Amikor mondtam neki, hogy én vagyok, köpenyből egy összehajtogatott, gyűrött papírlapot vett elő. A német Parancsnokság parancsa volt, melyet – tudomásul vétel végett – alá kellett írni.

A parancsban közölték, hogy Berlin elesett, Hitler vezér és kancellár – így írták – a harcban hősi halált halt. Utóda Dönitz admirális, akinek minden igyekezete, hogy a Szövetségesekkel megtárgyalja a kapituláció feltételeit, és a háború befejezését. Minden egység parancsnokának aláírásával kellett igazolnia, hogy mindezeket tudomásul vette.

A parancsot magyarrá fordítva felolvastam embereimnek, és aláírtam, közben arra gondoltam, hogy a magam részéről akár ebben a pillanatban abbahagynám az egészet.

A havazás közben elállt, és a völgybe letekintve örömmel láttam, hogy a német gyalogosok mindnyájan ott fekszenek a lövésztekőikben. A mi gyalogosaink már régen elszaladtak volna. Szomorúan gondoltam arra, hogy ilyen fegyelmezett katonák, és mégis elvesztették a háborút. Hiába az egész világ ellen nem lehet harcolni, különösen akkor, amikor még igazuk sincs!

A parancs arra is kitért, hogy a kapituláció bekövetkeztéig az alakulatok tartsák meg a fegyvereiket, és ne adják fel a harcot. Nagyon nehéz ezt elképzelni ennyi háborúban elfáradt és reményét teljesen elvesztett emberrel.

A katonák legnagyobb része semmit sem tudott a tenyérnyivé zsugorodott hátszországban levő családjukról. A frontra csak olyan hírek érkeztek, hogy a Szövetségesek, de főleg az amerikaiak hatalmas erőkkkel bombázzák szinte az egész hátszórészt, lerombolva minden lerombolható. Az éhezõ, sokat szenvedett lakosság körében óriásiak a veszteségek. Senki nem tudta, hogy milyen ottthont talál, ha egyszer vége lesz a háborúnak.

Brünn felõl repülõgépzúgás hallatszott. Legalább húsz Messerschmitt vadászrepülõgép közeledett. Egyszer csak feltűnt mögöttük egy különös repülõgép. Nem volt légcsonk és a hangja is egészen más volt, mint a repülõgépeknek. Úgy húzott el a teljes sebességgel repülõ vadászgépek mellett, mint amikor egy autó megelőz egy szekeret. Amikor kiért az orosz vonalak fölé, talán még csúzlival is löttek rá. Mintha megbolondult volna a front, ilyen zenebonát már rég hallottam. Az oroszoknak úgy látszik fontos lett volna lelõni ezt a különleges repülõgépet. Ez lett volna a németek egyik csodafegyvere? Nem értem miért nem jöttek ki vele elõbb? Most már a csodák özöne sem segít!

Lassan vonulunk vissza Brünn felé, de még az elõvárosát sem értük el. A német csapatok fegyelmezettek, és azt lehet mondani, hogy rend van náluk. Még az apró dolgokra is képesek odafigyelni. Ütegünk kapott egy csomó Signal képesújságot, egészen friss kiadást, színes képekkel, és egészen kíváló papíron. Kun Laci hozzám is kiküldött néhányat a felderítõbe. Az egyik újságban egész oldalas cikk volt a Vlaszov gárdistákról. Parancsnokuk Vlaszov tábornok, egész hadosztályával átállt a németekhez, és még most is velük harcolt. Az újság teljes másik oldalán színes kép volt egy Vlaszov gárdistáról. Alacsony, henger alakú, perzsajuh prémmel szegett sapkájának tetején fekete kereszt volt, piros színû selyem alapon. Az volt az érzésem, hogy már láttam ilyen katonát.

Másnap reggel, egy vastagabb fákból álló erdõ szélén volt a felderítõm. Az erdõ félkörben ölelt körül egy kopasz füves dombot. Úgy vettem észre, hogy tőlem hat-hétszáz méterre Szabó Kari és Baranyai Lajos felderítõi települtek,

még hozzá egymás mellé. Az oroszok találmokra lőttek be az erdőbe aknavetővel, de mégis elég volt ahhoz, hogy szétlőjjék a távbeszélő vonalamat. Nemcsak a távbeszélőimet küldtem ki az összeköttetést helyreállítani, de a golyószórókat is, hogy biztosítsák őket. Egyedül maradtam az erdőszélben. Mivel szépen sütött a nap és már kezdett melegedni, arra gondoltam, hogy kimegyek napozni az erdő szélére. Géppisztolyomat felakasztottam egy beljebb lévő fa száraz ágára, és kiballagtam az erdőszélre. Megálltam egy vastagabb törzsű nyírfa mellett és élveztem a napsütést, meg a pillanatnyi csendet. A domb tetején egy orosz jelent meg, gubancos sörényű kis hucul ló hátán ülve. Hosszúcsövű puskáját az ölében tartva, lassan ereszkedett le a domboldalban.

Egy pillanatra arra gondoltam, hogy elmegyek a géppisztolyomért, de aztán az jutott az eszembe, hogy megvárom míg közelebb jön. Ahogy közeledett, láttam, hogy ugyanolyan prémes sapkát visel keresztel a tetején, mint a Signalban lévő Vlaszov gárdista. Nem volt tőlem ötven méternél messzebb, még mindig nem vett észre, vagy legalábbis nem mutatta.

– Hé! Tovarisz! – szóltam rá barátságosan, mivel meg voltam róla győződve, hogy Vlaszov gárdista.

Az orosz a vállához kapta az addig ölében tartott puskáját és rámlótt. A golyó olyan közel ment bele a nyakam mellett a nyírfa törzsébe, hogy a nyakam vékony bőrén éreztem a szelét. Valószínűleg, az éppen akkor lépő lovnak köszönhetem, hogy nem talált el.

Ejnye! Az anyád barátságtalan hétszentségit! – öntött el a méreg, és a pisztolyom után kaptam.

Az orosz, amikor meglátta a mozdulatomat, megfordult lovával, és visszafelé vágta az erdő domboldalán. Mire pisztolyomat elő tudtam rángatni, már hetven-nyolcvan méterre volt tőlem. Rálőttem, de valószínűleg csak a lovat találhattam el, mert szegény kis állat meghúzta a farát. Szabó Kariék messziről végig élvezték az egész jelenetet.

2.

Végre elértük Brünn elővárosát, ami egy előkelő villanegyed volt. Szébbnél szébb modern házak, és szépen gondozott kertek. A jómód látszott az egész városrészen. Kun Laci ugyancsak kifogta a szállását. Egy nagy acélhengermű tulajdonosának pazar villájában talált szállást magának. Mivel szobájában két rekamié volt, ott marasztalt nála. A házbeliek kedvesek, intelligensek, és nagyon barátságosak voltak. Mindkettőnket meghívtak vacsorára. Hogy valamivel viszonzzam kedvességüket, három pár gyulai kolbászt adtam nekik Ba-

logh Laci által őrzött hazai készletemből. Nagyon megörültek neki, mivel már régóta nem láttak ilyesmit. A vacsoránál elmesélte a nagypapa, hogy ő hintó gyártással kezdte, és Budapesten a millenniumi vilákiállítás alkalmával aranyérmert nyert a hintaival. Az acélhengerművük a város másik szélén van, és a két világháború között fejlesztették ki a jelenlegi nagyságára.

Az oroszok elérték a város szélét, és a külvárosban megkezdődtek az utcai harcok. El kellett hagynunk főúri szállásunkat, és beljebb vonultunk a város belseje felé. Itt már nem villák sorakoztak, hanem egy vagy kétemeletes társasházak, valószínűleg a középosztálybeli lakosság részére. A szépen megépített társasházak mindegyikéhez jókora előkert tartozott, amelyekben most – a háború miatt – nem virágok, hanem gondosan elrendezett sárgarépa és petrezselyem ágyások voltak, szépen gondozott gyümölcsfákkal körülvéve.

Ki tudja miért? Kun Lacinak az jutott eszébe, hogy az egyik ilyen kertbe telepíti a tüzelőállásunkat, nemtörődve a zöltség ágyásokkal és a gyümölcsfákkal. Mi gazdászok hiába próbáltuk lebeszélni róla, amit abba a ludovikás fejébe vett, abból nem engedett. Szegény Boross Kálmán tartalékos hadnagy, aki a tüzelőállásban a beteg Érczy Jancsit helyettesítette, fizikai fájdalmat érzett, amikor Kun Lacitól parancsot kapott az ágyúk telepítésére. Nem volt elég a hatosfogatokkal szétgázolni a zöltséges ágyásokat, de amikor az ágyúkat beásták, kiderült, hogy mind a négy ágyúnak a szabad kilövését egy-egy, húsz-huszonöt éves virágzó barackfa akadályozza.

Boross Kálmán falusi tanító létére el sem tudta képzelni, hogy a fákat kivágassa. Mégegyszer megpróbálta Kun Lacit jobb belátásra bírni, de az hajthatatlan maradt. Mit volt mit tenni, előszedette embereivel a fejszékét, és kivágták az útban lévő virágzó fákat. A katonák lehajtott fejjel és öszeszorított foggal dolgoztak, a csehek pedig haragos pillantásokkal figyelték az egészet az épületek ablakaiból. Szorongva várták, hogy megkezdődjék a lövöldözés, amelytől még az ablakaik is kitörhetnek. Nem is beszélve az oroszok várható válaszlövéseiről, melyek még a házaikat sem fogják kímélni.

A lövöldözés mégsem kezdődött meg. Nem is tudtam volna elképzelni, hogy megkezdődjék, hiszen Kun Lacinak még figyelőállása sem volt, ahonnan a lövéseket irányíthatta volna. Ezt érezhette maga Laci is, mert kapta magát és elment a német parancsnokságra. Amikor visszajött, közölte, hogy máshova telepszünk át, mert a németek sem tartották jónak a tüzelőállásunk helyét. Boross Kálmánnak – aki közben párhuzamosította a lövegeket – tátva maradt a szája, amikor megtudta, hogy egyetlen lövés nélkül máshová települünk át, otthagynak a legázolt zöltséges ágyásokat és kivágtak barackfákat.

Gondolom, a csehek azóta is esti imáikba foglalják a nevünket!

Egyre beljebb szorultunk a városba. Az ember sohasem tudta, hogy mikor szalad bele egy utcai harcba. Ráadásul vagy az angolok, vagy a tőlük kapott kétmotoros bombázógépekkel az oroszok szinte szünet nélkül bombázták a várost. Elsősorban természetesen a város szélén elhelyezkedő gyárakat. Sok géppel végrehajtott szőnyegbombázásokat végeztek. Azt hiszem, hogy az előző kedves vendéglátóink acélhengerműve sem volt ez alól kivétel. Az alacsonyan lógó felhők ellenére egyik bombázás a másikat érte.

Már egészen közel voltunk a városközpontozhoz, amikor elhatároztam – ha már itt vagyok – megnézem a belvárost. Még hozzá lóhátról! Balogh Lacival felnyergeltettem Riválist. A hideg reggelre való tekintettel a rövid, prémes lovassági bundámat vettem fel. Az ég vigasztalanul szürke volt, a levegő nyirkos, de az alacsonyan lógó felhőkből még nem esett eső. Ennek ellenére az utcák kockakövei nedvesek voltak. Hátamon átvetett géppisztolyommal egyhangúan kocogtam Rivális nyergében a csaknem néptelen utcákon. Laci néhány lépéssel lemaradva kísért lovával. Jobbra, balra nézegettünk, ismerkedtünk ezzel a szép, nagy várossal. Inkább ismerkedtem volna vele szájtátó turistaként, mint így!! Nem is néztem, hogy merre járunk, csak mentem Lacival a belváros felé.

A Főpályaudvar mellett elhaladva, balkéz felől a dombtetőn hatalmas két-tornyú katedrális állt. Magas tornyai szinte súrolták az alacsonyan úszó felhőket. Lovammal a járda szélére húzódva, megkérdeztem németül egy idősebb férfit, hogy mi a neve a katedrálisnak. A férfi, amikor látta rajtunk, hogy nem németek vagyunk, kezébe fogta az addig a hóna alatt szorongatott kenyeret, megállt, és készségesen válaszolt. Megmondta, hogy a templomot Péter-Pál székesegyháznak hívják, a dombot pedig amelyen áll Petrov-dombnak.

A Főpályaudvartól, keskeny, emelkedő út vezetett a dóm felé. Rákanyarodtam az útra, amely a dóm közelében enyhén emelkedő lépcsősorban folytatódott. Nem fordultam vissza, mivel az enyhén emelkedő lépcsősoron nem volt nehéz lóval felmenni. Amikor fel értünk Lacival, akkor láttam, hogy a másik oldalról kényelmes aszfaltúton is felmehettünk volna. A dóm előtt egy kis előtér volt, melynek szélén néhány nagyobb lombos fa állt. Már éppen leszállni készültem a lóról, amikor körös-körül felüvöltöttek a szirénák. Messziről már hallatszott is a bombázógépek zúgása. Lehet, hogy a földről irányíthaták őket, mert az alacsonyan úszó szürke felhők miatt semmi sem látszódkhatott a városból. A légiriadó miatt a lovakkal beálltunk az egyik nagy fa alá. A lovak nyugtalanok voltak. A bombázógépek most is a gyárakat keresték és a város

messzebb lévő szegélyét bombázták. Gondolom az acélhengerműnek ismét kijutott belőle. A szőnyeg bombázás egyszerre lezúduló bombái a távolság dacára itt is megrázták a Petrov-domb földjét. Lovaink fejét átkarolva és mellünkre vonva igyekeztünk megnyugtatni az egyre idegesebb állatokat.

A bombázás egy idő múlva abbamaradt, a gépek valószínűleg ledobták az előírt adagot. A légiriadót viszont a várható újabb hullámra való tekintettel nem oldották fel, továbbra sem volt szabad az utcákon járkalni. Elhatároztam, hogy kihasználva a beállt szünetet, megnézem belülről a dómot. Laci kezébe nyomtam a kantárszárat, és megindultam a főbejárat felé.

A dómban csend volt és sötét. A színes üveglablakok csak nagyon kevés fényt engedtek be a borongós külvilágból. Csak messze a főhajó elején világított parányi fényével az örökmécses. Szemeim csak lassan szokták meg a sötétséget. Amikor már a padok és a képek láthatóvá váltak, megindultam a főoltár felé. Egyre jobban fel tudtam ismerni a mellékoltárok képeit is. A főhajó középtáján az egyik mellékoltárnak gyönyörű, fiatal nőalak volt az oltárképe.

Gyönyörködve álltam meg előtte, amikor a csendet egyenlőtlen kopogás törte meg. A homályból egy sovány, aszkétaarcú pap körvonala bontakozott ki. Jobb lábára sánta volt, és ez okozta az egyenlőtlen kopogást. Meglepetten és szigorú arccal nézett végig, amikor a közelembbe ért. Különösen a vállamon átvetett géppisztolyomat nézte leplezetlen rosszállással. Lehet, magában arra gondolt, hogy orosz vagyok.

– Laudetur Jesus Christus! – jutott eszembe hirtelen, gimnazista koromban a Piaristáknál tanult latin köszöntés: Dicséretessék a Jézus Krisztus!

A latin szavakra az aszkéta arc megenyhült, de továbbra is rosszállással nézte a géppisztolyomat.

– Sajnálom Atyám! Nem találtam a ruhatárat! – jutott eszembe a hülye gondolat.

De vajon milyen katona is az, aki ruhatárba teszi le a fegyverét? – folytattam magamban a gondolatsort.

– Nagyon szép ez a kép! – mondtam végre németül, hogy valahogy elkezdjem a beszélgetést.

– Igen! – bólintott – Szent Borbálát ábrázolja! – mondta kissé rekedt hangon.

– Atyám! Én magyar tüzér vagyok, és Szent Borbála nálunk a tüzérség védőszentje! – mondtam felcsillanó szemekkel.

– Nemcsak a tüzéreké, de a bányászoké is, meg a nagyvilágban hánykódó vándoroké is! – mondta mély meggyőződéssel.

– Majd imádkozom magáért, hogy épségben haza kerüljön! – folytatta jóságos hangon.

– Soha nagyobb szükségem nem volt rá! – gondoltam magamban, mivel semmilyen elképzelésem sem volt arra vonatkozóan, hogy ebből a fürtelem-ből hogyan is fogok hazajutni.

A bombázógépek újabb hulláma kezdte meg a bombázást. Szerencsénkre ismét csak távolabb tőlünk, de a dóm ablakai rezegtek a légnyomástól. Szótlanul álltunk egymás mellett az askétaarcú pappal. Bizonyára mindketten arra gondoltunk, hogy mennyi borzalmat is rejt a háború. Vajon a politikusok tudatában vannak-e annak, hogy mit cselekszenek, amikor kirobbantanak egy háborút? Létezik-e erre bűnbocsánat? Nem hiszem!

A bombázás egyszercsak véget ért, és nemsokára a légiriadót is lefújták. Elbúcsúztam a végére már egészen kedves paptól, aki búcsúzóul keresztet vetve felém megáldott.

Balogh Laci a lovak kantárszárát a karjára fűzve, úgy állt ott a nagy fa alatt, mintha közben semmi sem történt volna. Mindketten lóra szálltunk, és mivel mindkettőnknek elege lett a városnézésből, megindultunk a szállásunk felé.

4.

Lassan elszakadtunk a fronttól, és visszavonulásunk hovatovább menetelésé alakult. A háborúval csak annyi kapcsolatunk maradt, hogy menetelés alatt teljesen rendszertelenül légitámadásokat kaptunk. Volt úgy, hogy bombáztak bennünket, de a legtöbbször vadászgépek intéztek a menetoszlopok ellen támadást. Ilyenkor aztán szétspriccelt a nép, ki merre látott. A támadás után ismét összeverődött a menet. A halottakat és sebesülteket kocsikra rakták, a sérült szekereket belefördítették az útszéli árokba, aztán irány tovább nyugat felé.

Katonáink szótlanok voltak, de fegyelmezettek. A sérült szekerek rakományát minden külön parancs nélkül osztották szét más szekerekre. Még az is megtörtént, hogy az egyik távbeszélő pofonvágt a másikat, mert az egy összegubancolódott vezetékű dobot az árokba akart dobni, akkor, amikor a németek már teherautószám borították árokba, vagy hagyták ott a mezőben a felszereléseiket. A közlegény távbeszélő azt mondta a másik közlegénynek, hogy ez otthon még jó lesz. Hát ilyen fegyelem volt nálunk tüzéreknél a háború utolsó napjaiban!

Ritkán fordult elő, hogy a támadó vadászgépeket valamilyen elhárító tűz fogadta volna, de egy alkalommal a németeknek az országtúttól kissé távolabb

települt kis négycsövű gépágyúja, szemünk láttára telibe talált egy orosz vadászgépet.

A füstölgő vadászgép a fejünk felett hatvan-hetven méter magasságban repült el hátonrepülésben. Jól láttuk, amint a pilóta lekapta a fejről a pilótasapkáját, és szőke hosszú haja egészen a pilótaülés tetejéig lógott. Nő volt a pilóta! A következő pillanatban a füstölgő gép hatalmas robbanással vágódott bele a szemközi domboldalba. A robbanást követő halálos csendben a szétrobbant gép egyik futókereke gurult lefelé egyedül a domboldalban. Kísérteties volt!

A menetoszlopok egyre csak vonultak nyugat felé. Mindenki abban reménykedett, hogy sikerül elérni az amerikaiakat, de senki sem tudta, hogy hol is lesz az orosz és az amerikai csapatok találkozási pontja. Senki sem akart az oroszoknál rekedni. Elkeseredetten meneteltünk, sokszor napokig nem került le rólunk a ruha, mert csak a legszükségesebb pihenőt tartottuk. Egymás után maradtak mögöttünk a szép, rendezett városok Trebics, Jihlava, Telcs. Ezek a városok már nem sok kárt szenvedtek a bombázásoktól. A lakosság mindenütt leplezetlen gyűlölettel nézte vonulásunkat. Amennyit szenvedtek a német megszállástól, nem is csodálom.

Mindenki azt érezte, hogy már csak néhány napot kell kibírni és vége lesz a háborúnak. Vajon hogyan fogjuk kihúzni ezt a néhány napot? Fogságba esünk-e, vagy egy általános fegyverletétel következik. Olyan hírek jutottak el hozzánk, hogy a Szövetségesek nem hajlandók tárgyalni Dönitz admirálissal semmilyen kapitulációs feltételről. Feltétel nélküli kapitulációt akarnak, amelyben minden feltételt ők fognak diktálni. Kétségbeejtően megalázó helyzet ez, de akik annak idején a háborút akarták, azoknak erre is gondolniuk kellett volna. Vajon fogják-e vállalni tetteikért a felelősséget? Hogyan fognak elébe állni a háborútól megkínzott, lerongyolódott embereknek, és mit mondanak azoknak a millióknak, akik férjüket, apjukat, vagy fiaikat veszítették el ezekben a borzalmas években? Azt mondják ahol a tisztesség véget ér, ott kezdődik a politika! Most legyetek nagy fiúk politikusok!

Már elhagytuk Telcset, amikor Kun Lacinak eszébe jutott, hogy a négy ágyúból kettőt fel kellene robbantani. Mindig szerettem fegyverekkel babrálni, elvállaltam, hogy majd én felrobbantom. Kivontattuk a két halálraítélt ágyút a kis falutól távol, az országút mellé a mezőbe, de csak néhány méterre az országút árkától. Amikor már lekapcsolták őket a mozdonyaikról, kiderült, hogy a két ágyúhoz csak egy csőrobbantó készlet van.

A 10 centiméteres ágyú csőrobbantó készlete egy 50 centiméter hosszú 8 centiméter átmérőjű erős falú acélcső, TRI 2 robbanóanyaggal töltve. A mind

a két végén erősen lezárt acélcsőből az egyik végén másfél méter hosszú gyújtózsínór nyúlik ki, melyet a szabad végén gyufával vagy öngyújtóval kell meggyújtani, miután az acélcsövet az ágyú lövegzárjával lezárt csövébe csúsztattuk. Tulajdonképpen ilyen egyszerű az egész, mindössze arra kell vigyázni, ha a csőben végbemenő robbanás szétveti a csövet és az ágyút, valamilyen eltévedt darab kupán ne találja az embert.

Mivel csak egy csőrobbantó készletünk volt, az jutott eszembe, hogy a magyar nyeles kézigránát robbanófejének mind a két végén csavarmentet van, amelynek a segítségével három-négy robbanófej is összecsavarható. Ezzel csaknem akkora robbanást lehet előidézni, mint a csőrobbantó készlettel. A baj csak az, hogy az élesítés és robbanás között mindössze három másodperc áll a rendelkezésre, ezalatt kell fedezékbe jutni. Hát ez elég izgalmasnak ígérkezett, de ha már elvállaltam, nem volt visszaút.

Úgy határoztam, hogy először az ároktól távolabb álló ágyút robbantom a csőrobbantó készlettel, majd utána kézigránáttal a közelebbi ágyút. Mindenestre le kell állítani az országút forgalmát. Kora délután volt, és az országúton amúgy sem volt nagy forgalom. Az egyik ágyú legénységét hátra, a tőlünk nyolcszáz méterre lévő falu bejáratához küldtem. A másiknak a legénységét pedig előre, az országút kanyarján túlra. Ez a pont a kanyar egyik oldalán lévő kis erdő miatt nem látszott. A kis erdő ötszáz méterre lehetett tőlünk. Mindkét csoportnak szigorúan megparancsoltam, hogy az országúton senkit ne engedjenek közlekedni. Minden forgalmat állítsanak le.

Amikor már úgy éreztem, hogy elfoglalták a helyüket, hozzáálltam a munkához. Először összecsavaroztam a kézigránátokat, és letettem az árok aljába, majd a csőrobbantó készletet becsúsztattam a távolabbi ágyú csövébe, úgy hogy a gyújtózsínórából egy jó félméteres rész kilógjon. Gyufával meggyújtottam a gyújtózsínórt és az árokba beleállva figyeltem, hogy a látható félméteres rész leégjen. Arra gondoltam, hogy az árok fenekére lefeküdni akkor is ráérek, ha már a csőben ég a gyújtózsínór. Már majdnem a csőig égett a félméteres rész, amikor az országútra tévedt a szemem, és azt hittem menten megdermedek. Az országúton egymás kezét fogva egy fiatal pár közeledett, talán négyszáz méterre lehetek tőlem. A lány széleskarimájú szalmakalapot lóbált a jobbkezeiben, eltöltötte őket az egymás iránti szerelem. Az erdőből jöhettek ki, ezért nem találkoztak az embereimmel.

Egy pillanat alatt elhatároztam magamat. Tudtam, hogy még egy méter gyújtózsínór ég a csőben, és az még eltart egy ideig. Kiugrottam az árokból, és kiálltam az országút közepére. Amilyen hangosan csak bírtam, elkezdtem feléjük ordítani, és a két kezemmel integetni, hogy álljanak meg. A hangomat

valószínűleg nem hallották, de az integetésemre egy pillanatra megálltak, aztán – igaz, hogy lassabban – újból megindultak felém. A robbanás minden pillanatban bekövetkezhet – gondoltam – és gyorsan beugrottam az árokba.

Ezt látva a fiatal pár megállt és tanakodni kezdett. Éppen a legjobb pillanatban álltak meg, mert a robbanás bekövetkezett. A csőrobbantó készlet alapos munkát végzett. Nemcsak a cső ment darabokra, de a lövegpajzs acéllemezből is leszakított egy fél négyzetméteres darabot, és ötven-hatvan méter magasra dobta. Bukfencezve és suhogva esett vissza a földre.

A fiatal pár a robbanás zajára megdermedt, majd sarkonfordulva futásnak eredt, de a lány előbb messze eldobta magától a széleskarimájú szalmakalapját. A fiú harminc métert együtt futott a lánnyal, aztán megfordult, és visszament a kalapért. Amikor újból utolérte a lányt, megfogta a kezét, és eltűntek az erdő irányába.

A második ágyúnál óvatosabbnak kellett lennem. Három másodperc mégiscsak rövid idő. A négy kézigránátból összezsavart robbantófejet lassan csúsztattam a csőbe. Mielőtt meghúztam volna a nyél végén lévő zsinór gombját, felmértem a távolságot a csőtől az árokig. Ezt kell három másodperc alatt megtennem úgy, hogy a harmadik másodpercben már ott legyek az árok fenekén. Meghúztam a zsinórt, és szinte csukafejessel értem el az árkot. Magam sem tudom, hogy hogyan értem földet, de abban a pillanatban robbantak a gránátok. A négy kézigránát robbanóereje nem volt olyan erős, mint a robbantókészleté. Csak a cső vége rojtosodott ki, mindenestre már ezt az ágyút sem lehetett használni.

Estefelé az angol rádió magyaryelvű adásában sikerült meghallgatnunk Churchill miniszterelnök beszédét. Churchill bejelentette, hogy a világháború a mai nappal, azaz 1945 május 8.-án végetért. Köszönetet mondott a népének a sok szenvedés eltűréséért, köszönetet mondott a katonáknak a győzelemért. Most a béke napjai következnek. A katonák hazatérnek, és az összes hadifoglyok hazatérnek, fejezte be a beszédét.

Üdvívalgással fogadtuk a hírt, mivel most már szó sem lehetett hadifogságról. Ennek ellenére úgy döntöttünk, hogy tovább vándorlunk, inkább az amerikai oldalon adjuk le a fegyvereinket, és kapitulálunk, mint az oroszoknál.

Fekete Gyula százados a tüzérosztály parancsnoka, a maga részéről megoldotta a dolgot. Nem szólt senkinek egy árva szót sem, összezsomagolt, és legényével együtt egy hintón megindult nyugat felé, magára hagyva az egész tüzérosztályt. Később tudtuk meg, hogy sikerült átjutnia a demarkációs vonalon, és amerikai fennhatóság alá kerülve találkoznia az ott várakozó feleségé-

vel. Gyáva, önző és jellemtelen tett volt. Legalább arról tájékoztatott volna bennünket, hogy hol fog húzódni a demarkációs vonal, ahol az amerikai és az orosz csapatok találkoznak.

Mivel Churchill bejelentése szerint nem lesznek hadifoglyok, úgy döntöttünk, hogy a meglévő katonai felszereléssel kapitulálunk, talán egy részét sikerül majd hazahoznunk Magyarországra. Megmondtuk katonáinknak, hogy mi a helyzet. Fegyelmezetten tudomásul vették, és felkészültek a további menetelésre. Ha tudtuk volna, hogy milyen közel is vagyunk a demarkációs vonalhoz, még éjszaka is meneteltünk volna. De így, figyelembe véve embereink és lovaink fáradtságát a normális ütemű menetelés mellett döntöttünk.

Tekintettel arra, hogy Fekete százados elegánsan lelépett, nem volt parancsnoka a tüzérsztyálynak. Őszintén szólva nem is hiányzott egyikünknek sem. Senki sem nevezte ki magát parancsnoknak, és senkit sem választottunk azzá. Közmegegyezéssel döntöttük el a dolgokat, és határoztuk meg menetelésünk útvonalát. Az altisztek és a legénység fegyelmezett volt, mi pedig bízunk bennük.

Elindulás előtt Horváth Jamesz üzent az osztálytörzs küldöncével, hogy megjött a Német Vaskeresztem. Nagyon rövid tőmondatban üzentem neki vissza, hogy mit csináljon vele. Ez még az a Vaskereszt lehetett, amelyre az SS hadnagy terjesztett fel a Garam-hídfőben. Gyalog jöhetett, hogy csak most ért ide! Azóta is kísért a gondolat, hogy én vagyok a Második Világháború utolsó katonája, aki Vaskeresztet kapott. Nem lehet mindenki első, valakinek az utolsónak is kell lennie!

5.

A németek a kényelmesebbik oldalát választották a dolgoknak. Úgy döntöttek, hogy minden hadifelszerelésüket hátrahagyva, csak az egyéni holmijukkal áramlanak nyugat felé. Ők is az amerikaiakhoz igyekeztek minden erejükkel. A mellékutakról úgy özönlöttek a főútak felé, mint ahogy a kis patakok igyekeznek a nagy folyóba. Ez már nem volt menetelés, aki bírja marja alapon özönlöttek nyugat felé. Lóháton, szekéren, urasági hintón és persze teherautókon. Amikor egy pillanatra megállt egy teherautó, hiába volt tele emberekkel, megrohmozták, és még néhányan igyekeztek felpréselődni rá. Így volt ez az egyik kis faluban is. A főtéren megállt egy teherautó, melynek a platóján még lazán álltak az emberek. Ezt látva annyi német rohmozta meg, hogy nem is látszottak az autó oldalai az emberektől. Egymás tépve, marva kapaszkodtak felfelé. Amikor már zsúfolásig megtelt, a sofőr indított.

Szabaddá vált a teherautó hátsó oldalfala, amelyre nagy, fehér nyomtatott betűkkel a németeknek a háború vége felé, egyik kedvelt jelmondata volt gondosan felfestve:

JETZT KOMMT DIE WENDE!

Magyarra fordítva: Most jön a fordulat!

Már május 10.-e volt, és még mindig nem találkoztunk sem oroszokkal, sem amerikaiakkal. Egy négyzet alakú, nagy területen fekvő majorban éjszákáztunk. A major két méter magas téglafallal volt körülveve, és csak egyik oldalán volt széles nyitott kapuja. Azért választottuk előző este ezt a helyet, mert udvarában az egész tüzérsztyály elfért, és pajtáiban az embereinknek is kényelmes helye volt.

Reggel, talán öt óra lehetett, amikor felöltöztem, mivel nem tudtam aludni. Kimentem a még néptelen major udvarra. Katonáink a pajtákban akkor kezdtek ébredezni. Egyszer csak ismerős repülőgép zúgás hallatszott. A jól ismert „Mari néni” zúgása. Rövidesen feltűnt a nagyon alacsonyan repülő, lassú kétfedelű repülőgép. Egyenesen a major felé tartott. Amikor már egészen közel ért, akkor láttam, hogy a szárnyán és a farkán román felségjelet visel. A románok úgy látszik a szovjet hadsereghez csatlakozva résztvettek a hadműveletekben és tőlük kaphatták ezt a már kissé kiöregedett repülőgépet. A gép nem ment magasabban húsz méternél, amikor a major fölé ért. Másodpilótája egy nagy marok röpcédulát dobott ki az udvar felett, a pilóta meg csak in-tegetett, és egy széles kanyart véve visszafordult.

Felvettem egyet a negyedív nagyságú röpcédulákból, és a legnagyobb meg-lepetéssel láttam, hogy magyar nyelvű. A Szovjet Hadsereg Vezetősége kö-zölte rajt a kapituláció végrehajtásának a módját.

Részletesen leírták benne, ha valaki egyénileg vagy néhányadmagával ka-pitulál, akkor fegyverét maga elé a földre dobva, vagy puskáját szuronyával a földre szúrva, kezeit feltartva adja meg magát. A csapatok pedig ágyúikat vonal-ba állítva, kézifegyvereiket gúlába rakva álljanak a fegyverek mögött. Egysoros vonalban a tisztikar, mögöttük pedig háromsoros vonalban a le-génység. A legmagasabb rangú tiszt jelentse az odaérkező győzteseknek a fegyverletételi szándékot.

Hát ilyen egyszerű az egész! Nem is gondoltam volna, hogy ilyen egysze-rűen fogom befejezni a háborút. Mindenesetre első dolgom volt, hogy a háló-helyünkre bemenne elmondjam a többieknek a dolgot, és megmutassam a röpcédulát is. Mindednkinek az volt a véleménye, hogy nem megyünk seho-

vá, itt fogunk kapitulálni. Megkerestük a majorgazdát, és elmondtuk neki a szándékunkat.

– Uraim! Önöknek nagy szerencsájuk van! – mondta németül a majorgazda.

– Én vagyok ennek a körzetnek a partizán parancsnoka, – folytatta – és a magtár padlásán van egy rádióadó-vevő készülékem. Várjanak egy kicsit, felmegyek és érintkezésbe lépek az orosz parancsnoksággal. Megkérdezem a részletes feltételeket.

Ennél nagyobb öröm nem érhetett bennünket. Különösen akkor, amikor egy fél óra múlva lejött, és közölte, hogy délután két órakor egy őrnagy és kísérete fog érkezni egy páncélos felderítő járművel, és előtte letehetjük a fegyvert.

A legénység örömujjongásban tört ki, amikor közöltük velük a hírt. Első dolguk volt, hogy a kellemes, napfényes tavaszi reggelben ingre és gatyára vetkőztek. Alaposan, tetőtől talpig megmosdottak, és borotválkoztak. Ebben a fásasztó menetelésben napokig nem volt módjukban rendesen tisztálkodni. Nem kellett sietniük, mert az egész délelőtt rendelkezésükre állott. A szakácsok már tizenegy órára készen voltak az ebéddel, így a szokottnál előbb ebédeltünk.

Az ágyúkat kézi erővel vonalba állítottuk a tágas udvaron. A közökben pedig gúlába raktuk a kézfegyvereket. Külön a golyószórókat, géppisztolyokat és a puskákat. A röpcédula még azt is közölte, hogy a tisztek megtarthatják a pisztolyaikat, de amikor egysoros vonalban sorbaállnak, a derékszíjukon lévő pisztolytáska fedelét nyitva kell hagyni.

Délután fél kettőkor már minden készen állott a fegyverletételre. A legénység háromsoros vonalban sorakozott, egységeik jobb oldalán az altisztekkel. Néhány lépéssel előttük mi tisztek álltunk egysoros vonalban. Előttünk pedig a fegyverek. Úgy döntöttünk, mivel hadnagynál magasabb rangú már nem volt a tüzérosztályban, Kun Laci fog jelteni.

Két óra előtt öt perccel egyre közeledő motorzúgás hallatszott. Ezt nevezem időzítésnek! Pontosan két órakor gördült be a major széles kapuján a páncélozott felderítő jármű. Mintegy húsz méter távolságban oldalt fordulva, párhuzamosan állt meg a felsorakozott katonák előtt. Tíz méterre lehetett az ágyúinktól. Oldalsó ajtaja felnyílt és kiszállt belőle egy őrnagy, két százados, és két főhadnagy, akik mindjárt sorbaálltak az őrnagy mögött. Az alacsony köpcös őrnagy szembefordult velünk és tisztelgett. Abban a pillanatban a mi karunk is egyszerre tisztelgésre lendült, a legénység pedig vezényszó nélkül kihúzta magát, és vigyázzba merevedett.

– Zdrasztvujtye! – mondta az őrnagy oroszul, mire mi nem mondtunk semmit, mivel fogalmunk sem volt arról, hogy mit kéne mondani.

Az idősebb főhadnagy egy papírlappal a kezében előrelépett az őrnagy mellé, és a legnagyobb meglepetésünkre magyarul szólalt meg. Felolvasta a Dálnoky Miklós Béla vezérezredes kormányával történt megállapodást, melynek értelmében Debrecenbe leszünk szállítva, és ott adnak át bennünket a magyar hadseregnek. Mindenki igazoláson fog átesni, és amennyiben nem követett el emberiség elleni bűnt, haza fogják engedni. Nem sokat tudtunk Dálnoky Miklós Béla kormányáról, de meg voltunk győződve, hogy az oroszok elleni harcot leszámítva – amit parancsra tettünk – nem követtünk el emberiség elleni bűnt.

A főhadnagy még közölte, hogy a fegyverek és a szekerek egy része itt marad. Annyi szekeret, amennyire mindenkinek a magán holmija ráfér, magunkkal vihetünk Brünnebe, ahol táborban leszünk addig, amíg a hazaszállítást meg tudják szervezni. Az egész teljesen logikusnak tűnt és örömmel töltött el bennünket.

A fiatalabbik főhadnagy is előrelépett, és oroszul megkérdezte, hogy hány óra. Az idősebb főhadnagy magyarra fordította a szavait, mire mindannyian mintegy vezényszóra magunk elé kaptuk a bal kezünket, és egyszerre mondtuk, hogy negyed három. A fiatal főhadnagy Szabó Karihoz állt legközelebb. Pantomimszerűen mutogatva kérdezte Karitól, hogy jár-e az órája, és szeretné meghallgatni. Kari magátólérettető egyszerűséggel csatolta le karjáról az órát, és a főhadnagy kezébe nyomta. Az meghallgatta, és a szemünk láttára egyszerűen zsebre vágta. Azt hittük, megnyílik a föld, és elnyel mindnyájunkat. Hogyan tehet ilyent egy katonatiszt! Tanácstalanul néztünk az őrnagyra, de az közönyösen nézett vissza ránk. A magyarul tudó főhadnagy pedig az eget nézte, és úgy tűnt, hogy a fölöttünk keringő galambcsapatban gyönyörködik. A többi orosz tiszt teljesen természetesnek találta a történeteket. Ilyen pitiáner gazemberekből állna egy győztes hadsereg tisztikara?

– Hát ezek jól bemutatkoznak Európának! Ha már így áll a dolog! – gondoltuk magunkban.

Az őrnagy és sleppje, mintha mi sem történt volna beszállt a járműbe, és köszönés nélkül elhajtott. Rövidesen megérkezett egy orosz gyalogos alakulat, és mint a karvalyok a verebekre, ránk vetették magukat. Megkezdődött az általános fosztogatás. Most éreztük igazán a fegyverletétel szégyenét. Védtelenek és megalázottak voltunk! A major előtti mezőre tereltek bennünket, és ötösével sorbaállítva leszámoltak bennünket. Hat szekérre púpozottan felraktuk a holminkat, és most már hármasával felsorakozva megálltunk a szekerek

előtt. Négy fiatal tizenhat-tizenhét éves orosz kiskatona, hátukon keresztbevetett puskával és egy-egy furkósbottal a kezében körülvette menetünket, és harsány Davaj! kiáltással megindította menetünket Brünn felé. A többi orosz ott maradt a koncon osztozkodni.

Szegény Szabó Karit indulás előtt még egy veszteség érte. Az egyik orosznak feltűntek Kari mutatós csizmái. Arra kényszerítette, hogy cseréljenek. Nem elég, hogy az orosz csizmái jóval rondábbak voltak, de a legnagyobb baj az volt, hogy lábszaggal együtt is legalább két számmal voltak kisebbek, mint Kari lábai. Szegény Kari kénytelen volt elől az orránál a bőrt kivágni, hogy a lábujjai elférjenek és gyalogolni tudjon benne.

Menetünk elindult, eleinte frissen, de később egyre fáradtabban ment Brünn felé. Egymás után hagytuk el a kis falvakat, melyeken egyszer már átvonultunk. A nap még magasan állt, és jó meleget adott ahhoz, hogy a katonáink egyre jobban érezzék a szomjúságot.

Megvártuk, amíg egy nagyobb faluba értünk, és akkor a horvátul tudók segítségével szólunk őrünknek, hogy szomjasak vagyunk. A négy kis orosz megállította menetünket, és a házuk előtt szájukat tátó csehekhez mentek. A csehek gúnyosan nézték végig menetünket, és úgy tettek, mintha az egész dolog nem érdekelte volna őket. Ráadásul voltak olyanok is, akik megjátszották, hogy nem is értik amit a kiskatonák mondtak. Ez irgalmatlan méregbe hozta a legfiatalabb kis orosz. A kis kopasz szőke orosz, talán még tizenhat éves sem lehetett, kiválasztott a báméskodók közül egy sovány, hórihorgas, szalmakalapos csehet, és eléje állt.

– Voda! – mondta a kis szőke orosz határozottan.

A hórihorgas, szalmakalapos cseh széttárta a karjait, és jelezte, hogy nem érti. Ezen felettébb elcsodálkoztunk, mert tudtunkkal a „voda” szó minden szláv nyelvben vizet jelent.

A kis kopasz orosz összehúzta a szemöldökét, és igyekezett olyan szigorúan nézni, ahogy csak a tizenhat évéből kitellett.

– Voda!!! – ismételte meg, most már hangosabban, de mindhiába, mert a cseh csak tovább értetlenkedett.

A következő pillanatban meglendült a kis orosz kezében a görcsös furkósbott és akkorát vágott a tébláboló cseh szalmakalapos fejére, hogy annak a füléig szaladt a girardi kalapja.

Úgy látszik, hogy a megfelelő agytekervényét találhatta telibe, mert emberünk abban a szempillantásban megélnékvült. Térült-fordult, és nem teltt bele három perc, megjelent a kiskapuban két zománcozott vödör vízzel, és négy zománcozott fülesbögrével.

A kis orosz, hogy elejét vegye a tülekedésnek, odaállt a két vödör elé. Minden szó nélkül két sorba rendeződtünk, mindenki ivott egy pohárral, és a kulacsát is megtöltötte. Persze a két vödör víz hamar elfogyott, erre ketten közülünk bementek az atyafival a házba, és folyamatosan hordták a vizet, amíg ki nem elégült a jónép.

Az örök meglegelték a pihenést, és hangos „Davaj” kiáltásokkal elindították a menetet.

A következő falunál egy keresztező útról hosszú német menet csatlakozott hozzánk. Őket is csak négy fiatal orosz kísérte. Ahogy jobban megnéztem, a németekkel együtt lehattunk vagy kétezren, és ennyi embernek mindössze nyolc ór. Nyolc tejfelesszájú orosz kiskatona, régimódi puskával felszerelve, és furkósbottal a kezében. A menet némán és megalázottan vonult, jobban mondva vonszolta magát az ismeretlen cseh falvakon keresztül. A lakosság mindenütt kárörvendő mosollyal állt az út szélén, és gúnyos megjegyzéseket tett ránk. Néhányan elszemetelenedve próbálták megütni a németeket. A legnagyobb meglepetésünkre az orosz örök rögtön közbeavatkoztak. Furkósbotjaikkal szétütöttek a szemtelenkedő csehek között, mire azok szétrebbentek, mint egy megriasztott veréb csapat.

Maguk a németek nem védekeztek. Üres tekintettel túrték a megaláztatást. Ez lett hát ebből a büszke hadseregből, amely az utolsó pillanatig is fegyelmetlenül harcolt?

Nagy meglepetésünkre, ha olyan nagyobb településen mentünk át, ahol nagyobb létszámú orosz katonaság volt, mindenütt erős katonai készülődést tapasztaltunk. A helységek nyugati bejáratánál az út mindkét oldalán páncéltörő ágyúkat vagy légvédelmi ágyúkat, illetve gépágyúkat telepítettek. De nemcsak egyszerűen telepítették, hanem futóárkokkal csatlakozva, szabályos védelmi állást alakítottak ki. Ki ellen akarnak ezek védekezni, amikor már két napja vége a háborúnak? Nem hiszem, hogy a Német Hadsereg feléledt a poraiból és ellencsapásra készül. Vagy a Szövetséges Hadseregtől félnek, akiknek az óriási fegyverzeti és anyagi segítségével sikerült megnyerniük a háborút? Jól nézhetnek ki, ha csak ennyire bíznak a fegyvertársaikban!

Úgy éreztük, hogy a Szövetségesek sem bízhatnak túlságosan a Szovjet Hadseregben, annak ellenére, hogy az óriási áldozatot hozott a győzelemért.

Ami az oroszok megbízhatóságát, és szavahihetőségét illeti, mi magunk is napról napra jobban kételkedtünk benne. Churchill világosan megmondta, hogy a háború május 8.-al véget ért, a katonák és a hadifoglyok hazatérnek. Mi meg két nappal a háború után tettük le a fegyvert Brünn és Tábor között. A nemzetközi jog szerint tehát már nem is lehetnének hadifoglyok. Az oroszok

mégis így kezeltek bennünket. Ez nemcsak megalázó, de felháborító is volt mindannyiunknak. Azt mondták, hogy bennünket magyarokat Brünnben fognak bevagonírozni, és Debrecenbe visznek, ahol igazolás után elengednek. Mindnyájan hazatérhetünk! Most pedig úgy vonultunk a májusi melegben Brünn felé, mint a hadifoglyok. Ennek ellenére eszünk ágában sem volt megszökni, pedig a mi négy kis orosz őrünk mellett ez gyerekjáték lett volna. Az óra eltulajdonítás ellenére, egyelőre még bíztunk az oroszok szavában. Nem tudtuk elképzelni, hogy a Szovjet Hadsereg parancsnoksága hazudjon. Engedelmesen vonultunk tehát a németekkel együtt. Egymásután maradtak mögöttünk a rendezett kis cseh falvak, amelyeket már nem dúlt fel a háború.

Még elég magasan állt a nap, amikor egy szép széles völgybe értünk, amelynek nagy része bokros mező volt. Távolabb a völgy végében egy falu volt. A menet eleje megállt. Az orosz őrök összedugták a fejüket. Kis tanakodás után az egyikük körbe mutatott a bokros területen, és elkiáltotta magát: „Tam bugyete szpaty!”. Tehát itt fogunk aludni.

A mi legénységünk egyből szétspriccelt a bokrok irányába, és igyekezett jó helyet keresni magának. A németek, mint született szervezők, egy helyre hordták a cókókjaikat. Két öreg veterán ott maradt őrnök, a többiek pedig elindultak száraz gallyakat keresni. Rövidesen ölszámra hordták a gallyakat, amelyekből egy helyen egy nagy tábortűzet raktak, szerteszét pedig több kisebbet, de csak akkor gyújtották meg, amikor már egészen besötétedett.

Ahogy egyre sötétebb lett, az égen egymás után pislákoltak fel a csillagok. A földön pedig közel, és távol egymásután gyulladtak fel a kivilágított falvak fényei.

Összefacsarodott a szívünk a látványtól! A szigorú légvédelmi elsötétítés miatt már évek óta nem láttunk kivilágított helységeket! Most vágott mellbe bennünket a felismerés, hogy ez a háború jó néhány évet egyszerűen elvett az életünkől. Most döbbszünk rá arra, hogy mennyi szép napot élhettünk volna békében, és mennyi szépben lehetett volna részünk, ha a hatalomvágytól megrészegült politikusok engedték volna.

Egymásután lángoltak fel a tábortűzek. A németek a kisebb tűzeken hosszabb botok végére tűzött konzervdobozokat melegítettek. Kényelmesen megvacsoráztak, majd körülülték a nagy tábortűzet. Magasra csaptak a nagy máglya lángjai, és egyszer csak csodálatos ének hangzott fel a tűz mellől.

– Heimat deine Sterne. . . . – énekelte egy csodálatos bariton.

Kíváncsian mentem közelebb a tűzhöz, hogy megláthassam a csodálatos hang tulajdonosát. Még a lábam is földbegyökeredett a csodálkozástól! Egy alacsony kopasz, kerekkepű, aranykeretes szemüvegű tizedes énekelt mély át-

érzéssel, iskolázott hangon. Koszos nadrágja, poros, ormótlan bakancsai éles ellentétben álltak gyönyörű hangjával.

Vajon mennyi megaláztatás érhetette a hadseregben és méltányolták-e a csodálatos hangját???

A fülemüle jutott az eszembe, amelynek csodálatos hangjával ellentétben, egyáltalán nincs díszes külseje, de a tizedes még a fülemüléhez képest is csak verébnek hatott.

A kopasz, jelentéktelen kis veréb csodálatos baritonja áradt fölöttünk.

– Schöne Abendstunden. . . . – szárnyalt a dal és betöltötte a völgyet.

Lélegzet-visszafojtva hallgattuk, és mindenki a távoli otthonára gondolt.

A tábornokok lasan elhamvadtak. A harcokban elfáradt katonák, körülfeküdtek a tüzeket. Ezek a sok borzalmat átélt emberek, végre először tértek nyugodtan pihenőre.

– Hát elvesztettük ezt a háborút!!!

– De legalább végre béke van!

EPILÓGUS:

Ha valaki azt hinné, hogy valóban a béke következett számomra és katonáim számára, nagyon téved! Az oroszok minden nemzetközi jogot felrúgva hadifogolynak tekintettek bennünket. Kihasználva azt, hogy a világ örömmámorban úszik a béke miatt, az emberek ezreit vitték hadifogságba, és dolgoztatták, mint munkaerőt! Ezreket csaptak be az igazolás meséjével. Olyan aljasok voltak, hogy bennünket Brünnből, egyenesen Püspökladányba szállítottak. Késő este értünk be Püspökladányba, ahol kétfelé ágazik a vasútvonat. Az egyik Debrecenbe – ahol az oroszok szerint másnap igazolni fognak mindnyájunkat – a másik pedig Nagyváradra. Reggel Nagyváradon ébredtünk, ahonnan Brassón keresztül a Ramnicul Seratban lévő hatalmas fogolyelosztó táborba vittek bennünket. Néhány hét múlva, legénységünkötől elválasztva a Szovjetunióba hurcoltak bennünket, és csak két és félévi hadifogság után térhettünk haza.

Rozsnyesztvenszkoje temploma az öcsémnek küldött, nyírfakéregből készült táboripostai levelezőlapon.

A Don Sztorozsevojenél

Első világháborús „rohamlövegünk” az 5/8 M. 8 cm-es könnyű tábori ágyú

Nikoláj kibékült a sorsával

Ássuk a bunkert. Az első sorban jobb szélén Barki Géza őrvezető egy nappal a halála előtt, bal szélén pedig Martin Pista, akit a mögötte álló Németh Miska lőtt agyon véletlenül néhány hónappal később.

Első hősi halottunk emléke.

Rozsnyesztvenszkoje temploma /ceruzaraj/

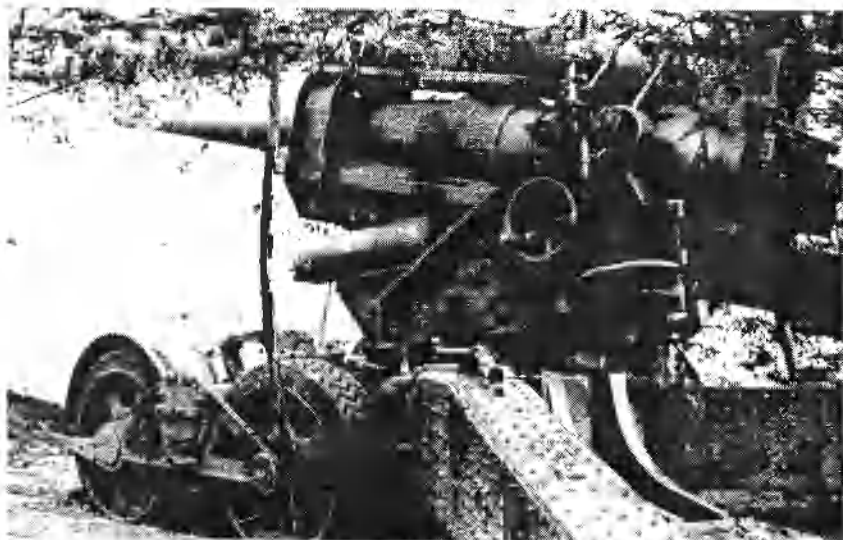
A lakosság szegény, de barátságos.

Rövid pihenő harc közben... Csak tudnám, hogy mi van a kezemben?

A T 34-est a tornya és a harcocsítest között találtam el. Mivel nem tudta a tornyát forgatni, visszavonult Sztorozsevojeba és otthagyták.

A 39 M. 21 cm-es nehéz tarack. Ez már löveg a javából!

Hát még a csomagjai!

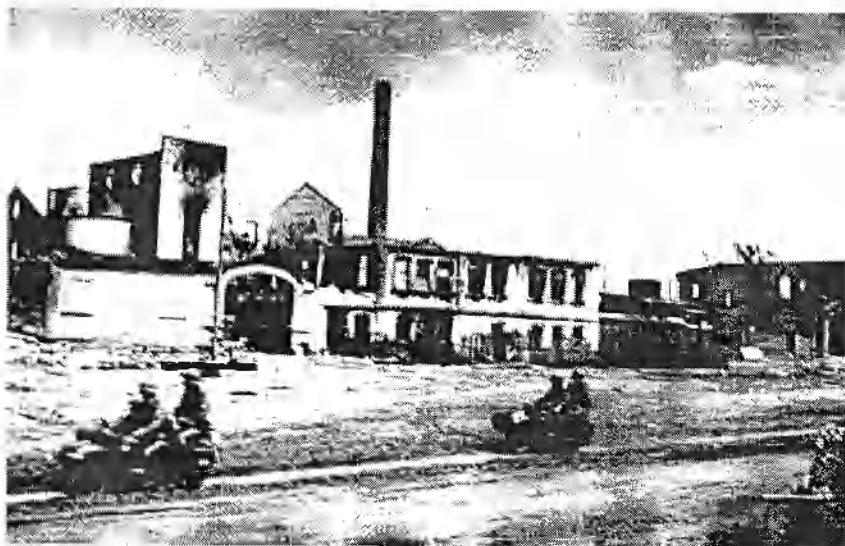
Tim közelében támadáshoz felfejlődve. A repülőknak horogkeresztes zászlóval jeleztük az első vonalunkat. A gerincen még jól látszanak a visszavonuló oroszok.

Sztarij Oszkol pályaudvarának az elfoglalása. Átmegyünk a felüljárón. Lent az épületek között még javában folyik a harc.

Két lőszerhordó viszi a lőszert a mozdonyon lévő golyószórósnak. Az épület bal oldalán, a harmadik ablakból orosz géppisztolyos tüzel vissza.

Német motorosok egy kiégett szeszgyár előtt.

Nyugalmas nap a lövészárokban

Tankelhárításnál megsebesült Horváth Sándor hadnaggyal Storozsevojeban

Csernigroba 1945. é.

A jégen mezitláb csúszkáló kislány Csernigovban.

TARTALOMJEGYZÉK

Első Rész

Első fejezet	5
Második fejezet	19
Harmadik fejezet	63
Negyedik fejezet	95
Ötödik fejezet	125

Második Rész

Első fejezet	151
Második fejezet	187
Harmadik fejezet	210
Negyedik fejezet	223

Harmadik Rész

Első fejezet	237
Második fejezet	249
Harmadik fejezet	271

Epilógus	289
---------------------------	------------

Készült az AduPrint Kiadó és Nyomda Kft.-ben
65 364/2001
Felelős vezető Tóth Béláné